

HANDBOEK VOOR de SCHILDER

DE HOUT EN MARMER-NABOOTING

ZOALS DIE WORDT GELEERD OP DE
SCHILDERSSCHOOL

VAN

P. VAN DER BURG, te Rotterdam,

Oprichter van het Nederlandsche Schildersbond en Uitgever-redacteur van het Tijdschrift de Huis- en
decoratieschilder.

TWEEDE, VERMEERDERDE DRUK.

Met beschrijving van een aantal hout- en Marmersoorten, volgens deze methode bewerkt, en volledige behandeling
van het Huis- en Decoratieschildersvak

TE LEIDEN BIJ A. W. SIJTHOFF.

1 8 8 2.

INLEIDING.....	6
GEREEDSCHAPPEN.....	6
Houtsoorten.....	7
NOTEBOOMHOUT.....	7
Wortel van notenhout.....	9
Tuiä-wortel.....	11
Amboina-wortel.....	12
Marmersoorten.....	13
MARMER ST REMI.....	14
ROUGE ROYAL.....	16
GRIOTTE ROYAL.....	17
MALPLAQUET.....	18
JASPÉ.....	19
GRIOTTE D'ITALIE.....	20
ROUGE D'ESPAGNE OF SPAANS ROOD.....	21
BRÈCHE ROUGE OF ROUGE DE CASTILLE.....	22
VERKLARING VAN PLAAT VII.....	23
HET GEREEDMAKEN DER WORTEL- EN AANLEGKWASTEN.....	23
HET AANLEGGEN VAN VERSCHILLENDE GROEIDRADEN.....	24
FIG. 6-10. AANLEG VOOR WORTELPARTIJEN.....	24
OVER HET GLACEREN DER HOUTSOORTEN.....	25
ESSENHOUT.....	26
WORTEL VAN ESSENHOUT.....	27
IJPEN- OF OLMENHOUT. (iepenhout).....	28
PIJNBOMEN-, DENNEN-, VUREN- OF GRENEHOUT.....	29
HET DENNENHOUT.....	31
HET GRENEHOUT.....	31
AMERIKAANSCH GRENEHOUT.....	31
BRÈCHE.....	31
BRÈCHE VIOLETTE.....	33
VERKLARING VAN PLAAT X.....	33
SERANCOLIN.....	35
SIRAN GRIS.....	36
SIRAN ROUGE.....	37
NAPOLÉON,.....	38
NAPOLÉON ROUGE.....	39
HENRIETTE.....	39
HENRIETTE BRUNE.....	40
ERABLE OF ESCHDOORNHOUT.....	40
VERKLARING VAN PLAAT XIII.....	42
Gereedmaken van het kwastje voor de worteltjes of moesjes.....	43
VERKLARING VAN DE PLATEN XIV EN XV.....	43
WORTEL VAN ERABLE-HOUT (esdoornhout).....	45
DUITSE AHORN.....	46
KERSENHOUT.....	46
SATIJNHOUT.....	47
ZILVERHOUTEN.....	48
OVERZICHT VAN WITTE MARMERSOORTEN.....	51
VERKLARING VAN PLAAT XVI.....	52

BEHANDELING VAN HET WIT MARMER SCHILDEREN IN LAKVERF.....	53
BEHANDELING VAN HET WIT MARMERSCHILDEREN IN PAPAVERVERF.....	54
GRIJS BRÈCHE	55
BLEU TURQUIN OF BLAUW BOIIDILLE.....	56
BLEU FLEURI.	56
FLORENCE	57
ARDUIN.	57
MAHAGONIE of MAHONIEHOUT.....	58
VERKLARING VAN PLAAT XIX	59
BEHANDELING VAN PLATEN XX EN XXI.....	61
EFFEN OF RECHTDRADIG MAHONIEHOUT.....	62
GEVLEKT MAHONIEHOUT.	63
PALISSANDERHOUT.....	64
SIÈNA-GEEL MARMER OF JAUNE DE SIENNE.	65
VERKLARING DER PLATEN XXII, XXIII EN XXIV.....	66
BEHANDELING DER PLATEN XXIII EN XXIV.....	67
LA MARTINE JAUNE.....	67
LA MARTINE. (LILA.).....	68
GROOT LA MARTINE.....	69
BRÈCHE D'OR EN BRÈCHE d' ALEP.....	69
BROCATELLE D'ESPAGNE.	70
JENEVERBOOMHOUT.	71
VERKLARING VAN PLAAT XXV. Glaceren	72
BEHANDELING- VAN PLATEN XXVI EN XXVII.....	75
CEDERHOUT.....	76
PERENHOUT	77
VERT DE MER.	77
VERKLARING VAN PLAAT XXVIII.....	78
VERT D' EGYPTE.	80
SERPENTIN-GROEN.	81
VERT DE CAMPAN.....	81
VERT ANTIQUE.....	82
EIKENHOUT.....	84
VERKLARING VAN PLAAT XXXI.	85
BEHANDELING- DER PLATEN XXXII EN XXXIII.....	87
ROZENHOUT	89
INLEGWERK MET HOUTSOORTEN.....	90
Het Schildpad.....	91
Rood Schildpad.....	91
WAULSORT-MARMER.....	91
VERKLARING VAN PLAAT XXXIV.	92
BEHANDELING DER PLATEN XXXV EN XXXVI.....	92
WAULSORT GRIS.....	93
BRÈCHE DE L'AIR.....	94
GOUDAARD OF PORT D'OR.	94
BLEU BELDE.....	95
ST.ANNA-MARMER.....	95
BESCHOUWINGEN OVER HET SCHILDERS- OF DECORATIE-SCHILDERSVAK.....	97
PRACTISCH OVERZICHT VAN HET SCHILDERSVAK IN HET ALGEMEEN.....	103
BRUINEER-VERGULDING.	110

HET VERNISSEN EN GOUDKLEUREN VAN KOPEREN ORNAMENTEN.	111
VERNISSEN VAN LANDKAARTEN OF BEHANGSELS ENZ.	111
HET VERGULDEN OF VERZILVEREN.	111
VERGULDEN OF VERZILVEREN OP GLAS OF HET ZOGENAAMD EMAILLEERGOUD.	112
VERGULDEN OF EMAILLEREN OP GLAS, volgens de nieuwere methode.....	113
HET SCHILDEREN OP MATGLAS.....	114
HET LETTERSCHILDEREN.	114

Noot van de bewerker:

Een aantal archaische woorden zijn in de tekst vanwege de leesbaarheid vervangen, o.a.: *elkander* door *elkaar*; *somtjids* door *soms*; *den* door *d*; *ene* door *een*; etc.

De *ee* en *oo* is in veel woorden vervangen door respectievelijk *e* en *o* (bijvoorbeeld in *glaceeren*). Vaak is *-sch* vervangen door *-s*

De volgende kleurstoffen en lakken komen in de tekst voor. Tussen haakjes is de thans gebruikte benaming aangegeven)

Damar: niet vergelende vernis op basis van een natuurhars

Sandarak: lichtgeel gekleurde hars

Mixtion soort vernis waarmee bladgoeud gekleefd wordt op het oppervlak

Dodekop = ijzeroxidierood (min of meer gelijk aan Turks rood etc)

Italiaans lak= sienna

Florentijns lak = lak met karmijnrood

Pruisisch blauw = blauwgroene kleurstof

Turks rood = Engels rood = Pruisisch rood

Perziaans rood

INLEIDING.

Te dikwerf worden de gelegenheden om de natuur in hare voortbrengselen nauwkeurig te beschouwen, onopgemerkt voorbijgezien, en even dikwerf wellicht wordt zij gade geslagen zonder dat men datgene leert kennen, wat voor onze behoefte noodzakelijk is.

En toch is de kennis der natuur zoal geen volstrekt vereiste, nochtans het degelijkste hulpmiddel en voor de opleiding van de schilder van groot belang; die opleiding behoort eenvoudig te zijn en de toets der waarheid te kunnen doorstaan, of is van deze methode meer vrucht te trekken; en het zal wel geen betoog vereisen, dat de te verwerven bekwaamheid in dit vak afhankelijk is van de meer of min duidelijke voorstelling der voorwerpen, die men wil nabootsen.

Eigen overtuiging, op waarheid en vaste gegevens gegrond, is de zekerste weg tot vooruitgang; de nog bestaande gewoonte, enkel uit slaafse navolging te werken, zal meer en meer, bij de toenemende ontwikkeling, op de achtergrond raken, daar zij zich slechts door gebrekkige hulpmiddelen voor kortere of langere tijd kon staande houden.

Dikwijls wordt de natuur als iets onbereikbaars voorgesteld; die voorstelling moge op zichzelf juist zijn, zij mag ons toch niet afschrikken, de natuur als onze enigen leiddraad aan te nemen en Haar zoveel mogelijk nabij te komen.

Laten wij derhalve de zaak eens van eene andere zijde beschouwen. Men verbeelde zich de natuur als geschilderd en ontlede haar nauwkeurig; men vrage zich daarna af: hoe heeft de bekwame hand dit schone schilderstuk vervaardigd? Wat is haar eerste en laatste werk geweest en welke kleuren vormen in grond en afwerking dat geheel?

Zou door een gezette navorsing, juiste opvatting en vlijtige hand de natuur de mens niet meer eigen worden? En moge er dan ook nog veel ter navolging boven onze krachten blijven, naar mijne mening zal genoemde grondslag ook ons vak op een hoogte brengen, die de tegenwoordige verwachting verre zal overtreffen.

Om echter de natuur in al hare bijzonderheden gade te slaan en die juiste opvatting te verkrijgen, is een degelijke, beredeneerde handleiding nodig, die, op ene nauwgezette studie gegrond, de verschillende onderdelen aantoont en door het samenvoegen van die onderdelen de grondaderen en hoofdparten, de ondertinten en hoofdkleuren in overeenstemming met de waarheid zo eenvoudig en duidelijk voor ogen stelt, dat zij zelfs bij oppervlakkige beschouwing, voor meer geoefenden zowel als voor onkundigen, de nodige aanwijzingen bevat.

Deze eenvoudige leiding bied ik in dit werk belangstellenden aan; zij kan, zo men daartoe in de gelegenheid is, naar de waarheid, dat is in deze de natuur, beoordeeld worden, en daardoor zal, ik houd mij daarvan verzekerd, de overtuiging meer en meer veld winnen, dat deze methode aan ieder de hulpmiddelen kan verschaffen, om het door mij beoogde doel te bereiken.

Herhaalde malen werd, door geheel onkundigen in dit vak, de vraag tot mij gericht, of zij wel in staat zouden zijn, naar deze methode de bedoelde nabootsing zich eigen te maken. Deze vraag werd door hun eigen ervaring op voor hen voldoende wijze beantwoord; uit het door hen geleverde werk blijkt ten duidelijkste, dat deze eenvoudige methode voor elk, die goede wil aan oordeel en vlijt paart, de gewenste uitkomsten oplevert.

Het is toch meermalen gebeurd, dat lieden, die in hun eigen vak geen bestaan vonden of geen lust meer daarin hadden, door gebruik te maken van de driemaandelijkse cursus aan mijn inrichting, hun doel bereikten.

Daarom zal ik dan ook de school weergeven; eenvoudig en duidelijk de natuur ontvouwen; door afbeeldingen en verklaringen van mijn methode zowel de meer geoefende als de minkundige een degelijke grondslag aangeven, waardoor allen zich dit schone vak zullen kunnen eigen maken.

GEREEDSCHAPPEN.

Alvorens tot de behandeling van mijn eigenlijk onderwerp over te gaan, laat ik hier een opgave volgen van de gereedschappen, bij de bewerking nodig, zoals ze op de helft der ware grootte zijn voorgesteld op Plaat 1. Zij zijn de volgende:

NO. 1. De daskwast of verdrijver.

NO. 2. De glaceerkwast voor de houtsoorten; is van varkenshaar, in blik gevat, langer en dikker dan de gewone houtkwast of spalter.

NO. 3. Draadtrekker of vinnet, voor enkele houtsoorten te gebruiken; hij is wat dunner van haar dan NO. 4, 6, 6, 7. Gewone platte houtkwasten of spalters.

NO. 8. Wijdgetande of paardekam. Men behoeft zich, wat de afmeting en de afstand der tanden betreft, niet nauwkeurig aan de afbeelding te houden.

NO. 9. Toegerichte wortelkwast.

NO. 10. Satijnkwast, zachtharig, in blik gevat. NO. 11 en 12. Spons -en plat kwastje.

Deze gereedschappen, gedeeltelijk voor het gebruik gereedgemaakt, worden op Plaat 7 nader toegelicht.

Houtsoorten

ALGEMENE OPMERKINGEN.

De houtsoorten, nauwkeurig beschouwd, hebben alle hare bijzondere eigenschappen; zij verschillen in groeidraad, zomede in nerf of porie en kleur.

Wanneer men een stuk hout, dat goed gepolitoerd of geglansd is, in de hand neemt, het kantelt en dus aan verschillende belichtingen blootstelt, zal men terstond opmerken, dat zijn kleur verschillende tinten aanneemt, en de zogenaamde lichtschildering zich verplaatst, naarmate het licht er op valt; evenzo zal men zich overtuigen, dat de groeidraad op dezelfde plaats blijft, terwijl de lichttinten of grond kleuren wel dezelfde blijven, maar van plaats veranderen.

Door deze oppervlakkige beschouwing komt men tot de overtuiging, dat de groeidraad als blijvende kan aangemerkt worden, maar de kleur, dat is de hoofdkleur van het hout, door verschillende belichting van plaats verandert. Dus is de groeidraad niet afhankelijk van de kleuren der houtsoorten, maar wel verplaatst zich de kleur naar de vorm van de groeidraad.

Bij de behandeling der houtsoorten zal ik door nauwkeurige afbeeldingen het bewijs leveren, hetwelk men in deze als vaste regel kan aannemen, dat, op welke wijze men het hout, hetzij beneden of boven het gezichtspunt, op het licht plaatst, steeds de lichtpunten op aan te wijzen plinten en bochten in de groeidraad blijven veranderen en bij iedere kanteling de half donkere de half lichte en de scherpe donkere de scherpe lichttinten innemen, en aangezien het scherpe licht en het scherpe donker juist dicht ondereen op de buigingen der groeidraden zijn geplaatst, blijven deze het midden der kleurverplaatsingen.

De groeidraad, naast de nerf of porie waaraan men, zonder de kleur in aanmerking te nemen, reeds het grootste gedeelte der houtsoorten herkennen kan, verdienen wel degelijk de opmerkzaamheid; deze zijn derhalve de grondslag voor het hout, dat men schilderen wil, en het middel, om in de grondaanleg het karakter van het hout weer te geven.

Bij verdere kennismakingen met de natuur, en met dit werk zal men zien, dat in enige houtsoorten de groeidraad een regelmatig begin en einde heeft, in andere echter gekoppeld en verenigd is; nu eens nerfachtig, fijn en scherp, dan weer zacht, uitvloeiende en breed. De groeidraden van het hout en de regelmatige of onregelmatige jaarkringen en dus eigenlijk de levensbron der houtsoorten. Later zal ik op een en ander, door afbeeldingen opgehelderd, terug komen (ZIE: PLATEN II EN III)

NOTEBOOMHOUT

Ook bekend onder de naam valt Okkernoten of Walnoten.

De Romeinen brachten dit hout, afkomstig uit Azië, naar Italië over, van waar het in Frankrijk, Duitsland en andere landen van Europa verspreid werd. Het behoort om zijn fraaie kleur tot een der meest gezochte soorten voor meubelmakers en schilders.

Het noteboomhout, grillig van aard, behoort tot die houtsoorten, waarin de groeidraad in verschillende vormen en dikten voorkomt en waarin de geregelde jaarkring of groeidraad dikwerf in dikke, zwarte gekoppelde draden verenigd, zich vertoont. Vooral ondergaat het noteboomhout, door de invloed van tijd en licht, verandering en neemt de geel-bruine, soms groenachtige een meer bruin-grijze tint aan; door ouderdom wordt het meer gelijkmatig donker.

Om noteboomhout te schilderen, zoals op Plaat 2 is aangegeven, wordt de grondkleur gemengd uit wit, gele oker en Turks rood (Engels rood). Het Turks rood (Engels rood) (Engels rood), ons onder die naam

bekend, is gewoon rood; het is ook bekend onder de namen van Engels of Pruisisch rood enz. en heeft een frisse kleur.

Wanneer, zoals dit bij de meeste houtsoorten gedaan wordt, de navolgende kleuren in water gewreven zijn, wordt het palet daarmee gevuld als volgt:

Aan de greep daarvan wordt een ovaalrond waterbakje geplaatst, wijd genoeg om de glaceerkwast, Fig. 2, daarin te bevochtigen; daarna plaatse men nevens het bakje achtereenvolgens zwart, Kasselse aarde, gebrand Italiaans lak (ongebrande sienna), ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) en een weinig Berlijns blauw. (Het zwart is rijtuig- of Chinees zwart.)

Men neme vervolgens het palet en de verdere gereedschappen zodanig in de hand, dat zij die gemakkelijk kan vasthouden, als: het zeemleder, aanlegkwastje, Fig. 13 en 14, de wortelkwast, Fig. 9, en de daskwast, en verder de kam, Fig. 8, die zodanig met de rug tussen de voorsten vinger en het palet geplaatst wordt, dat hij met de punten of tanden onder het palet uitkomt.

Door de Nos. zijn de zoeven genoemde aanleg- en wortelkwasten aangewezen, waaraan ik voortaan die naam zal geven; op Plaat 7 komen uitvoerige afbeeldingen voor met beschrijving, op wat wijze zij moeten worden in orde gebracht, ten einde voor het doel geschikt te zijn.

Men bevochtige de spons met water, neme ongebrand en gebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) en een weinig Kasselse aarde, make daarmee het paneel schiftvrij en late daarop een weinig gelijke tint overblijven, totdat de kleur verkregen wordt, op Plaat 2 aangegeven. Als deze tint droog is, legt men de groeidraad aan, bestaande uit zwart, Kasselse aarde en een weinig gebrand Italiaans lak (ongebrande sienna). Men vulle de reeds genoemde aanleg- en wortelkwast met een weinig water en met de aangewezen kleuren, stote de aanlegkwast enkele malen luchtig op de kam en beproeve op de hoek van het paneel of de gewenste dikte voor de groeidraad is verkregen. Is de draad te dik, men drukke een weinig vocht uit het kwastje op het zeemleder en de draad zal dunner worden; is de draad te dun, men neme een weinig meer kleur of vocht in de aanlegkwast.

Door deze aanwijzing zal men bespeuren, dat de meerdere of mindere dikte van de groeidraad, die men wil schilderen, geheel afhangt van de vulling van de kwast.

Men zorge vooral, dat de kwast niet te veel met kleur gevuld worde en dat de punt of hoek van de kwast het meest gevuld zij met de donkerste tint, waarmede de hoofddraad of dikke groeidraad moet worden aangelegd.

Vervolgens neme men de kwast in de hand, zoals dit in Fig. 13 en 14 is afgebeeld, en met een weinig oefening zal men bevinden, dat deze houding voor een vaardige en vrije bewerking de beste is. Men beproeve nu luchtig, zonder drukken, de draad aan te leggen. Fig. 13 wijst aan, dat de opgaande groeidraad met de bovenkant van de kwast moet worden aangelegd en men zal daardoor zowel de hoofddraad als de dunne uitlopende draden in één streek aanleggen.

Afbeeldingen 13 en 14 wijzen aan, wat daarbij is in acht te nemen: de kwast wordt in een schuine stand neergezet, moet in die houding opwaarts gaan en ook weer neerwaarts komen; hij mag niet van richting veranderen, daardoor komt de zijdraad dicht ineens en de kopdraad wordt wijder, juist zoals dat in de natuur voorkomt.

Fig. 15 toont aan, dat, wanneer men de draad trekt en de kwast cirkelvormig doet draaien, deze steeds evenwijdig buigt en daarom aan het oogmerk niet zal voldoen, aangezien een boom meer in de lengte dan in de dikte toeneemt.

Fig. 16 duidt aan, dat de draadverbreding door kanteling van de kwast, in vele gevallen voor het trekken der zijdraden, nevens de hoofdpartijen, van veel belang kan zijn (zie Fig. 14, lijn f).

Fig. 14 is de afbeelding van een neerwaartse beweging, en deze geschiedt met de onderkant van de kwast, evenals de bovenstaande met de bovenkant geschiedt; zoals de afbeeldingen aangeven, gaat de kwast steeds in een stand van boven naar beneden, om weer in onveranderde stand op te gaan.

De reden, waarom dit steeds moet geschieden, is eenvoudig; iedere groeidraad heeft, zoals ik vroeger aanstipte, zijn begin en einde, bij enkele houtsoorten uitgezonderd. Of nu dat begin van beneden naar boven gaat of in rondvormige bochten weer naar beneden komt, de groeidraad wordt niet afgebroken, maar geregeld volgt de ene de anderen op. Als nu de boom in de lengte groeit, zal altijd de breedte uit elkaar staande kopdraad aan de zijanten meer ingedrongen zijn, en juist door de kwast onveranderlijk van stand op en neer te laten gaan, wordt dat doel bereikt. Het is echter niet mogelijk, de doorlopenden draad, in Fig. 13 en 14 afgebeeld, in de trek achtereenvolgend verbonden te stellen, dat wil zeggen: de cirkel ovaalvormig ineens te trekken; daarom plaatse men in dergelijke gevallen eerst, hetzij de boven- of onderstaande cirkel, en hechte onmiddellijk de tegenovergestelde vorm of draad aan; en dit is zo

gemakkelijk, dat men de aaneen gehechte plaatsen niet eens zal opmerken. In Plaat 2, die tot een voorbeeld van die wijze is vervaardigd, zal men te vergeefs naar een aanhechting zoeken. Men zorgte steeds, dat iedere partij, nog nat zijnde, met de daskwast worde opgedreven, zodat er een donkere kant aan de kopdraad verkregen wordt. De wortels worden in de voorkomende partijen ingevoegd met de wortelkwast, die, met weinig kleur gevuld, luchtig op de bedoelde plaatsen wordt neergezet en een slag omgedraaid, waardoor de wortel of kwast ontstaat. Wanneer op deze wijze de middelpartij is aangelogd, worden de draden getrokken; men neme daartoe de kwast in vlakken stand, de draden naast de hoofdpartij wijder uit elkaar en naar evenredigheid buitenwaarts tner en dichter ineem. Voor de dikke, uiteenstaande zijdraad, naast het hart, moet de kwast meer gevuld, en voor de bij opvolging fijnere zijdraden minder gevuld zijn; dit is door stoting op de kam naar vereiste te veranderen. Verder moet voor de zijdraad in aanmerking genomen worden, wat hierboven van Fig. 16 gezegd is. Met de aanleg der houtsoorten moet men telkens het kwastje luchtig op de kam stoten, waardoor verandering van draad verkregen wordt. Later zal ik door nauwkeurige afbeeldingen en beschrijving dit nog duidelijker ophelderen.

Als deze groeidraad aangelegd is, moet er in het hout nerf of porie gebracht worden; daarvoor kan men de kwast Fig. 2 of 5 gebruiken, die men halfdroog vult met Kasselse aarde, zwart en een weinig gebrand Italiaans lak (gebrande sienna), door elkander gemengd.

Men neme de kam in de linkerhand, de kwast en de daskwast in de rechter, plaatse de kam p. m. 25 centimeter van het paneel en, met de uiteinden der kwast vlug over de kam strijkende, verkrijgt men kleine spatten op het paneel. Zijn deze te groot, zo is de kwast te vochtig, zijn te klein, dan is hij te droog; dit wordt naar de behoeften geregeld, waarna met de daskwast de spatten onmiddellijk in de vorm van de groeidraad verdreven worden, waardoor men de verlangde nerf verkrijgt.

Daarna gaat men over tot het glaceren of kleuren van het hout; hierbij zijn verschillende hoofdzaken in acht te nemen. De kleuren zijn Kasselse aarde, gebrand Italiaans lak (gebrande sienna), zwart, Berlijns blauw en voor de zijkanten en lichte groene en gele tinten ook wat ongebrande Italiaans lak (ongebrende sienna). Men gebruike daarvoor de houtglaceerkwast, Plaat 1 Fig. 2. Wanneer deze goed met water doortrokken is, wordt hij, met genoemde kleuren gevuld. Wenst men de wortelpartijen bijvijvoorbeeld wat roodachtig-bruin, zet ze eerst aan, voeg daarbij meer Kasselse aarde, zwart enz., zoals de natuur op Plaat 3 dit aanwijst. Men zorgte, dat de kleuren met de glaceerkwast op het palet in de vereiste tint verdund worden, opdat, zonder te veel door te strijken, de tinten op het paneel zacht vloeiend ineem kunnen gewerkt worden en de kleuren niet wegvloeien, maar genoeg verdund zijn, om bij gematigd weer een geheel paneel te kunnen aanstrijken en afmaken. Is het warm weer, bijv. in de zomer, dan wordt eerst de middelpartij in kleuren gezet en bij gedeelten afgewerkt. Wanneer op deze wijze het paneel is aangestroken, spoelt men de kleuren uit de kwast en drukt er op het zeemleder hot overvloedige water uit; vervolgens worden door het wegnemen der kleur met de glaceerkwast de halftinten en scherpe lichttinten aangebracht; voor de kleinere partijen neemt men de kleinen spalter om fijner te kunnen afwerken, waarna men het geheel, terwijl het nog nat is, in golvende beweging, naar de vorm der partijen, met de daskwast verzacht.

Later zal meer nauwkeurig worden aangewezen, wat bij het glaceren in acht genomen moet worden, evenals het nog eenmaal over glaceren der houtsoorten, ofschoon dat uitsluitend voor extra fraai werk plaats heeft. Doch alvorens daartoe te kunnen overgaan, moet men door oefening enige bekwaamheid verkregen hebben. Het notenhout wordt in deze gevallen met zwart en een weinig Berlijns blauw overgeglaceerd.

Wortel van notenhout

In wortel van notenhout vindt men, evenals in alle andere wortelhoutsoorten, de grootste verscheidenheid. In iedere soort op zich zelf is een afwisseling op te merken, die de rijkdom van opvatting en de stoutste verbeelding van de geniaalste schilder overtreft.

In kleur komt het Duitse, Franse, Italiaanse, Amerikaanse en Turkse notenwortelhout met de algemeen bekende soorten overeen; het ene echter is wat donkerder of lichter, wat bruiner of grauwer dan het andere, ja somtijds is het bont, met gele vlekken of partijen als doorweven, wat vooral met het Turkse het geval is.

Het grootste verschil bestaat meestal in het meer of minder aantal wortelpartijen. Dit zijn onregelmatige cirkelvormige delen, die, in elkaar opgesloten, door onregelmatige groeidraden zijn gescheiden, welke laatste nu eens grof of fijn, dan weer als met scherpe, somtijds donkere en gekoppelde draden doorweven schijnen.

In deze onregelmatige cirkelvormige partijen vindt men weer kleinere ronde figuren, met nu eens grotere, dan weer kleinere worteltjes, die de wortelpartij vormen.

Van de boom zelven wordt door de handelaar op verschillende wijzen partij getrokken. Niet zelden wordt het worteleinde van de boom dwars afgezaagd en dan, in dunne bladen gezaagd, in de handel gebracht. Dat wortelhout, meestal vrij regelmatig met wortelpartijen gevuld, wordt door de meubelmaker in zijn geheel gebruikt of zodanig in stukken gesneden en samen gevoegd, dat het een sierlijk en bloemrijk geheel uitmaakt.

Wanneer het ondereinde van de boom in de lengte is doorgezaagd, bepalen de wortelpartijen zich tot het ondereinde en gaan dan over in het gewone hartstuk of effe hout. Alle wortelhoutsoorten, dus ook notenwortel, worden altijd in dunne bladen gezaagd en vervolgens door de meubelmaker op het werk gelijmd, waaruit volgt, dat zij nimmer gebruikt kunnen worden voor werk, dat aan ragen of vocht is blootgesteld.

BEWERKING.

Het wortelhout, dus ook notenwortel, wordt zowel in olie- als waterverf gemaakt. Naarmate men het roder, geler, donkerder of lichter verlangt, moet de grondverf genomen worden. Verlangt men het geelachtig bruin of ook bonter van kleur (vooral voor het laatste), dan moet de grondverf geelachtiger of lichter zijn. De grondverf wordt gemaakt of gemengd uit wit, oker en Turks rood: best Engels rood). Verlangt men donkerder of grauwer kleur, dan is de bijvoeging van bruine oker of gebrande omber voldoende.

De gereedschappen zijn dezelfde, die voor het notenhout zijn beschreven en afgebeeld. De grondkleur wordt met een spons met waterkleur, bestaande uit gebrand en ongebrand Italiaans lak (ongebrende sienna), schiftvrij gemaakt, en op het paneel een weinig kleur gelaten, die met de halfdroge spons gelijkmatig moet worden verdeeld.

Nu wordt de groeidraad aangelegd, op drogen grond, met Kasselse aarde, zwart en gebrand Italiaans lak (gebrande sienna).

Het aanleggen van wortelpartijen vindt men hiervoren beschreven (zie Plaat 7, Fig. 6-10).

Met de wortelkwast worden eerst de omtrokken der onregelmatig afgeronde partijen aangelogd, die vervolgens met kleinere worden ingevuld en met grotere of kleinere worteltjes naar de smaak van de werkman, of overeenkomstig de soort van het wortelhout, ineengedraaid.

Daarna wordt met de aanlegkwast de onttrek van deze partij omtrokken met een grovere of fijnere groeidraad, om weer ene andere wortelpartij te vormen, die door de aanlegkwast met de eerste wordt verbonden. Tussen de wortelpartijen kan men gewone draadpartijen invoegen (zie Plaat 7, Fig. 6 en 29), totdat het paneel geheel gevuld is.

De tussendraden worden naar hun beloop met de daskwast opgedreven, waarbij men zorgt, dat de wortelpartijen niet te veel verdreven worden. Als de groeidraad in dier voege geheel aangelegd en droog is, wordt de nerf ingespat (zie plaat 7, Fig. 25 en 26) en naar het beloop van de groeidraad opgedast. Ik herinner de beoefenaar en lezer aan het stoten op de kam om de verlangde groeidraad te verkrijgen (zie Plaat 7, Fig. 11 en 12). Men weet wat bij het vullen van de kwast in acht genomen moet worden. De wortelkwast moet, nadat men de wortels groot of klein, met dikkere of dunnere groeidraden wil gevuld hebben, droger of vochtiger gemaakt, d.i. meer of minder met verf gevuld worden. Is de kwast te nat, dan moet hij op het zeemleder droger uitgedrukt of uitgewreven, is hij te droog, met meer kleur gevuld worden; de aanlegkwast moet aan de hoek, waarmede men de hoofddraden zal leggen, het meest gevuld zijn (zie Plaat 7, Fig. 1-10).

Glaceren.

Nu wordt het werk geglaceerd met de glaceerkwast No. 2 (Plaat 1), en daartoe zwart, Kasselse aarde (Kassels bruin), gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna) en wat Berlijns blauw op het palet gedaan en de kleuren zo gemengd of verdund, dat zij zonder veel strijken op het werk kunnen worden aangebracht. De wortelpartijen worden met Kasselse aarde, gebrand Italiaans lak (gebrande sienna) en wat zwart en somtijds met bijvoeging van een weinig Berlijns blauw aangelegd; soms met bijvoeging van wat

ongebrand Italiaanse lak (sienna), tussen de wortelpartijen. Het Berlijns blauw en ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) worden meestal voor de geel groenachtige partijen gebruikt.

Als het geheel in kleuren is aangezet, wordt de glaceerkwast in de volle hand genomen (zie Plaat 25, Fig. I enz.), het haar van de kwast met de vingertoppen bestuurd, en met de hand het beloop en de wendingen der groeidraden gevolgd, gelijk dat later, wanneer uitvoerig over het glaceren wordt gesproken, met afbeeldingen duidelijk aangetoond wordt. Met de hoek van de glaceerkwast worden op de kwastjes en de bochten der groeidraden de halve en scherpe lichttinten aangebracht, waarna in golvende beweging, volgens het beloop der partijen, het geheel zacht verdaast wordt.

Bij het glaceren van alle houtsoorten dient vooral rekening gehouden te worden met het plaatsen der kleuren. Zoals al gezegd is, zijn de hartstukken en wortelpartijen donkerder dan het effen of rechtdradige hout; men moet dus bij het opbrengen der glaceer kleuren daarop terdege letten.

Overglaceren.

Werken van meer dan gewoon belang worden veelal nog eens overgeglaceerd. Alvorens daartoe over te gaan, moet men eerst het gehele werk overzien en nagaan, of de kwasten en groeidraden volgens de eis met de eerste glaceer kleur de nodige kracht en tint gekregen hebben. Is dat het geval niet, dan worden in de bestaande kleur, met de aanlegkwast, onder de houtkwastjes of in de bochten of bloempartijen nog enige krachtige tinten aangebracht (men noemt dat het optoetsen der partijen), die zacht worden opgedreven. Die toetsen moeten met het reeds gemaakte zodanig worden ineen gewerkt of gedreven, dat men, als het geschied is, niet kan zien, dat die toetsen later zijn aangebracht.

Meng nu een dunne kleur, bestaande uit zwart en een weinig Berlijns blauw. Met deze waterdunne tint moet het geheel vlug en luchtig overstreken, en met de glaceerkwast de halve tinten, en met de satijnkwast (zie Plaat 1, Fig. 10), die vooraf goed is doorweekt en op het zeem uitgeknepen, de scherpe lichttoetsen aangebracht worden.

Notenwortel wordt ook volgens de oude en meer bekende wijze gernaakt, zowel in olie- als in waterverf. In olieverf wordt de gemaakte kleur gemengd uit olie, terpentijn en siccatif; het paneel wordt in bonte tinten aangestreeken; met de houtkwast en een stuk spons of zeem brengt men de partijen aan, terwijl de wortelpartijen met de spons gedopt worden; daarna worden met een lapje enige scherpe lichttinten getoetst. Als het droog is, wordt de draad aangebracht met de langharige draadtrekker, op de kani doorgehaald, en dan nog wel eens geglaceerd. Wanneer men er veel werk van maakt, worden de groeidraden en kwastjes met het penseel nog eens opgewerkt.

In de waterkleuren is de bewerking dezelfde als met olieverven. Een andere bewerking, eveneens met olieverf, is zeer uitvoerig; toch ziet men bij tentoonstellingen die methode nog op het tentoon gestelde worden toegepast.

Met de platte houtkwast worden in dunne tint (olieverf) de partijverdelingen aangelegd en met de wortelkwast de wortelpartijen. Dan worden met de platte Lionskwast en het marterpenseel de groeidraden getekend, die daarna worden verdreven; nu wordt het geheel geglaceerd en misschien nog eens over geglaceerd.

Dat deze manier van werken, om ieder groeidraadje afzonderlijk te schilderen, veel geduld en tijd vordert en dus voor praktische toe passing niet geschikt is, omdat tijd en arbeid niet te betalen zouden zijn, zal wel niet behoeven aangetoond te worden.

Tuiä-wortel

Wat karakter en kleur betreft, zouden wij deze wortelsoort wel enig kunnen noemen. Als verversjongen hoorde ik wel eens van handbomen; dat betekende dan in bruine kleur houtschilderen. Waarschijnlijk is dat afkomstig uit de goede oude Hollandse tijd, toen het Arnboina hout in grote hoeveelheden werd aangevoerd, en klokkasten, meubelen enz. daarmede werden belegd. Men kan dat soms nog zien: ouderwetse klokkasten, bureaux en andere ouderwetse meubelen zijn veelal van Amboina-hout gemaakt, dat door ouderdom de kleur van notenwortel gekregen heeft.

Zo doet het Tuiä-hout ons denken aan het van ouds gebruikelijke woord vlammen. Men zei: de keuken, de kamer enz. moet geel of bruin gevlamd worden.

Dit hout heeft inderdaad prachtige vlamachtige partijen, en, in gunstig daglicht geplaatst, hebben deze veel van opstijgende vuurvlammen, wier spitse einden vol zijn van zwarte stippen, meestal drie aan drie verdeeld.

De grondverf voor deze houtsoort, een warme rooskleurige roomkleur, wordt gemengd uit zinkwit, oranje-chromaat en wat Turks rood (Engels rood).

In olie wordt dit hout op de volgende wijze nagebootst: Strijk het paneel aan met een geelachtig rode kleur (overgaande in de warmste tinten uit het jeneverhout), gemengd uit ongebrand en gebrand Italiaans lak (sienna), karmijn of Florentijns lak en een weinig Kasselse aarde. Neem dan een stuk oude, vezelachtige spons en maak daarmee in strijkende beweging de korte, afgebroken vlamachtige partijtjes, die telkens in onregelmatige punten uitlopen. Tussen deze partijen heeft men, zoals in alle wortelhoutsoorten, doorlopende, meer effen, aderachtige vlakken of partijen, die met de spons en het houtkwastje uitgehaald en waarin fijne, roodachtige groeidraden gelegd worden; neem nu een dik penseel, vul dit met Kasselse aarde, gebrand Italiaans lak (sienna) en wat zwart, en druk het zodanig op het palet, dat de punt in drie, vier of meer; punten gespleten wordt. Als het paneel goed verdreven is, worden daarmee in de punten der vlamachtige partijen de zwarte of donkere stippen aangebracht. Is het droog, dan wordt het met waterkleur geglaceerd en met een dunne tint van Kasselse aarde, gebrand Italiaans lak (sienna) en karmijn aangestreekt, en worden met de satijnkwast de verschillende lichtpunten aangebracht, waarna het zacht verdreven wordt.

In waterverf kan deze houtsoort op de navolgende wijze worden bewerkt. Over de boven opgegeven grondverf wordt zo nat mogelijk, een waterkleur gestreken, gemengd uit gebrand en ongebrand: Italiaans lak, karmijn of Florentijns lak en wat Kasselse aarde. Daarbij zorg men, dat de verf niet afdrijve. Neem dan de langharige, vanouds bekende wortelkwast of een langharige Duitse lijmkwast, ter dikte van een halve duimkwast, vul die met genoemde kleur en laat de punten uiteen staan; strijk daarmee, de kleuren, bij partijen, in opvolgende streken weg, waardoor men bij iedere streek donkere stippen behoudt, en bewerk enige partijen met een sponsje, waarna het werk zacht wordt verdreven.

Als het droog is, wordt er een fijne houtdraad in gelegd met de aanlegkwast, en evenals bij de olieverf worden er de zwarte stippen ingebracht.

Na nog enige toetsen is het paneel gereed.

Amboina-wortel

Het Amboina-wortelhout wordt aangevoerd van het eiland Amboina of Ambon, een der Molukken, na Java zeker een der belang rijkste koloniën van Nederland.

Het hout heeft ene donkere of lichtere, goudgele kleur met violet- of rooskleurige, goudgele wortelpartijen. Door ouderdom wordt het donkerder en gaat soms tot in het bruine over. Het is in het klein wat notenwortel in het groot is. De wortelpartijen liggen in afgeronde vormen in een fijne groeidraad groepsgewijze verspreid; de worteltjes zijn klein, en de verschillende partijtjes door lichter kanaaltjes of streepjes gescheiden.

Dit hout op dezelfde wijze te bewerken als het notenwortel vereist veel tijd; de fijne massa's van worteltjes te draaien met de wortelkwast geeft wel een schonen, maar ook een bewerkelijke Amboina-wortel, waarom ik hier de kortste en gemakkelijkste manier zal aangeven.

Tot grondverf wordt gemengd zinkwit, oranje-chromaat, een weinig chromaat-geel, oker en Turks rood (Engels rood), al naarmate men de kleur van het hout lichter of donkerder verlangt. Wrijf ongebrand en gebrand Italiaans lak (sienna), Kasselse aarde en karmijn of Florentijns lak ieder afzonderlijk in olie. Meng een kleur van ongebrand en gebrand Italiaans lak (sienna) en karmijn of Florentijns lak; strijk daarmee enige partijen aan, naarmate van de plaats, waar men de partijverdelingen verlangt: dop vervolgens een zeer poreuze spons op het palet in de genoemde kleur, met bijvoeging van een weinig Kasselse aarde, en bezaai daarmee de wortelachtige partijen; neem dan een stukje zeemleder en veeg daarmee de vlakke partijen en de fijne lichte aderen tussen de wortelpartijen uit, draai er dan met het wortelkwast enige donkere worteltjes in en breng met het aanlegkwastje in de open partijen de fijne groeidraad aan. Nu moet men er een fijne nerf in spatten, die zacht verdreven moet worden. Als deze grondaanleg droog is, wordt hij geglaceerd met geel of ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna), gebrand Italiaans lak (gebrande sienna), karmijn en wat Kasselse aarde. Leg de wortelpartijen iets roder

aan, rol er de spons door; breng vervolgens met de satijnkwast de lichtpartijen aan en zorg, dat die, overeenkomstig de groeidraad en de lichttinten op de worteltjes, volgens de reeds meer genoemde wijze worden geplaatst, waarna het geheel in golvende beweging naar het beloop der partijen wordt verdreven. Zo nodig, kunnen enkele partijtjes worden getoetst.

Marmersoorten

ALGEMENE OPMERKINGEN.

Het marmer heeft, zodra het bekend werd, ontegenzeggelijk een voorname rol gespeeld, waar het zowel de versiering van paleizen en openbare gebouwen als van particuliere huizen betrof. Het aantal soorten, welke van de vroegere tijden tot op heden te voorschijn zijn gebracht, is zo verbazend groot, dat ik mij aan de opsomming daarvan niet zal wagen; ik bepaal mij daarom alleen tot die soorten, welke wij in latere tijd hebben leren kennen, naarmate zij het meest volgens smaak en keuze in de handel werden gebracht.

Valt het moeilijk het aantal soorten aan te geven, gemakkelijker is het echter de meest gebruikt worden de marmersoorten onder benamingen te rangschikken, waardoor de bijzondere eigenschappen of de aard kan worden onderscheiden; zij zijn ons bekend onder de naam van: gezaaide, vlekachtige, aderachtige, brokachtige enz.

De kleur en de soort van het marmer worden zelden door zijne benamingen uitgedrukt; hoofdzakelijk schijnen die van verschillende omstandigheden afhankelijk te zijn geweest; zo draagt het ene marmer de naam van de plaats, waar het gevonden word, het andere naar zijne kleur; menige soort wordt genoemd naar de eigenaars der groeven of naar hen, die nieuwe groeven ontdekten; insgelijks zijn sommige marmersoorten bekend onder don naam van hoog- geplaatste of vroeger regerende personen.

Tot het rijk der delfstoffen behorende, wordt het marmer onder de kalkstenen gerangschikt; het bestaat uit verschillende bestanddelen of grondstoffen, die eenmaal aan het land of aan de zee haar oorsprong te danken hadden, zoals: hoornen, schelpen, koralen, zeelakken, vissen, land- en zeegewassen, waarvan eenvoudige vermelding aan dit werk een uitgebreidheid zou geven, waardoor ik verre buiten de grenzen van mijn doel en wellicht ook mijner bevoegdheid zou treden. Ik meen daarom te kunnen volstaan met mijn overtuiging kenbaar te maken - en deze overtuiging wordt door velen met mij gedeeld - dat de marmersoorten, evenals de steenkool en andere delfstoffen, haax ontstaan te danken hebben aan de schokken en overstromingen, welke v6or duizenden jaren onze aarde hebben geteisterd. Door deze geweldige natuurverschijnselen werden verschillende bestanddelen opeengehoopt of onder elkaar vermengd, in lagen op elkaar gelegd en over de aarde verspreid, welke lagen, in de loop der eeuwen versteend, tot harde, vaste lichamen zijn geworden. Die verschillende lagen zijn echter zeer ongelijk over de aardbodem verdeeld; zij vormden zich naar de geaardheid en de grondslag van land en bodem en zo ontstonden hier steenkolenbeddingen, ginds rmarmerlagen, elders krijtgebergten enz. Hoevele eeuwen over het vormen van dergelijke lagen zijn heengeloop6n, valt moeilijk op te geven; doch dit is zeker, dat vroeger bekende marmersoorten uit de handel zijn verdwenen, doordien de groeven werden uitgegraven, zodat zij door andere, uit later ontdekte groeven, moesten vervangen worden.

Het marmer wordt, naar zijn aard en soort, op zekere afmetingen, met behulp van ontplofbare zelfstandigheden, uit de groeven losgebroken; de stukken worden vervolgens gezaagd tot platen en komen als zodanig in de handel voor.

Zijn het aantal en de verscheidenheid der marmersoorten groot, even groot is de verscheidenheid, welke in iedere afzonderlijke soort zich voordoet. Wanneer enige uitgezaagde stukken marmer, tot 66n soort behorende, naast elkander werden gelegd, dan zouden, hiervan houd ik mij overtuigd, vele oningewijden menen, verschillende soorten onder de ogen te hebben; slechts de ervaren deskundige is in staat de aard der soorten te herkennen.

Naar aanleiding dezer opmerking zal dan ook de rarmerschilder genoegzame vrijheid verkrijgen, de natuur in verschillende vormen weer te geven, mits hij aan de hoofdkleuren en de geaardheid getrouw blijft.

Beschouwt men het marmer, zoals ik het bij het hout opmerkte, alsof het geschilderd ware, dan ziet men ook daarin een grond- en een hoofdkleur; de grondkleur in verschillende tinten gezaaid of in aderen als grondlagen; de hoofdkleur over die grond in onderscheiden vormen, hetzij brokken, aderlagen of meer effen partijen verdeeld, welke weer met donkere, lichtere of witte aderen als doorkruist zijn.

De marmerschilder moet als hoofdzaak tot vaste regel aannemen, dat het marmer, doorschijnend van kleur, slechts door glaceringen of doorschijnende bewerking is na te bootsen.

GEREEDSCHAPPEN.

De gereedschappen voor het marmerschilderen, welke op Plaat 4 zijn voorgesteld, en wel, evenals die voor het houtschilderen, op de helft der ware grootte, zijn de volgende:

NO. 1. Marterpenseel.

NO. 2. Chiqueteer- of dopkwast.

NO. 4. Chiqueteer- of dopkwast, voorgesteld in de vorm, die hij aanneemt, als hij met dunne terpentijnkleur gevuld is.

NO. 3, 5 en 9, Platte Lionkwasten.

NO. 7. Platte, langharige kwast, als verdrijver dienende voor het marmerschilderen.

NO. 8 en 10. Ronde Lionkwasten.

De kwasten 2 en 4, in nieuwen en gebruikten vorm is aangegeven, zijn, evenals de marmer-glaceerkwast NO. 6, zachtharig. No. 3, 5, 7, 8, 9 en 10 zijn van varkens- of gewoon kwastenhaar.

MARMER ST REMI

(PLATEN V en VI.)

Bovengenoemde marmersoort ontleent haar naam aan de plaats harer afkomst, St. Remi, aan de grenzen van het Groothertogdom Luxemburg.

Dit marmer behoort tot die soorten, welke bij uitnemendheid de vereisten bezitten, om bij alle voor marmer bestemde werken gebruikt te worden. Het bezit een voldoende sterkte en grote duurzaamheid, waaraan zich de eigenschap paart, dat het fijn kan gepolijst worden; vandaar dan ook, dat het zeer goed te verklaren is, waarom deze marmersoort zo dikwijls wordt aangetroffen in voetstukken, pilasters, kolommen, lambriserings, schoorsteenmantels enz.

GEREEDMAKEN DER VERVEN.

De verven voor het marmerschilderen worden met ongekoekte lijnolie tamelijk dik gewreven; in de winter of bij buitenwerk zal de bijvoeging van een weinig blanke gekookte lijnolie geen schade doen, vooral bij het gebruik van langzaam drogende verven, zoals doodekop, Zweeds of parelzwart, enz.

Als een hoofdvereiste geven wij aan, de verven zo snel mogelijk aan te wenden; en wel in de eerste plaats, omdat de bewerking daardoor gemakkelijker wordt gemaakt; in de tweede plaats tot bevordering van de instandhouding of deugdelijkheid der kleuren.

Het sneeuwwit of zinkwit moet met papaverolie en een vierde gedeelte terpentijn worden gewreven of gemalen; het is van genoegzame bekendheid, dat de gebleekte of blanke lijnolie ook veelal gebruikt wordt en aan te bevelen is; doch voor fraai werk is naar mijn ondervinding de papaverolie het meest standhoudend voor de kleur der verf. Is echter het werk aan lucht of sterk zonlicht blootgesteld, dan is ontegenzeggelijk de lijnolie, als beter en sterker, verkieselijker.

BEHANDELING.

De grond voor St. Remi is lichtgrijs, terwijl het verkieselijk is de laatste grondlaag met gewone zinkverf af te gronden.

Vulling van het palet.

Aan de greep wordt het bakje, reeds vroeger bij het houtschilderen beschreven, geplaatst, met terpentijn, waarbij eeige blanke siccatief (voor zinkwit) gevoegd, gedeeltelijk gevuld; men plaatst daamevens in volgorde deze kleuren: wit, zwart (Zweeds of parelzwart), gele oker, oranje-chroom, Turks rood (Engels rood), rode doodekop en ultramarijn blauw.

Als het werk goed is afgewreven, strijkt men het zo schraal mogelijk met wit, wat zwart en ultramarijn blauw, op sommige punten wat oker en oranje-chroom en nu en dan wat Turks rood (Engels rood), bij partijen, aan, zodat men een blauwgrijze tint met hier en daar een weinig uit bovengenoemde ineengestreken kleuren verkrijgt. Hoewel men het werk schraal heeft aangestreeken, moet men toch met de verdrijver NO. 7 de streken van de kwast wegslaan.

Daarna wordt de chiqueteer-kwast NO. 2 goed doorweekt in het terpentijnbakje, de overvloedige terpentijn op de kant van het bakje uitgestreken en die kwast zal de vorm, in Fig. 4 aangewezen, aannemen.

Vervolgens neme men zwart en ultramarijn blauw; die kleuren moeten goed op het palet in de kwast verdeeld worden, zodat hij met dun blauwzwart gevuld is, en daarmee wordt het gehele werk gechiqueteerd of gedopt, de zwaarste of donkerste partijen iets donkerder dan daar, waar de lichtere partijen moeten aangelegd worden; dat doppen mag niet te fijn geschieden, maar zo, dat de Fig. NO. 11, Plaat 4, verkregen wordt.

Wanneer de marmer-glanceerkwast N. 6 met terpentijn enz. doortrokken is, vult men deze met enigszins verdund wit benevens wat oranje-chroom, oker of wat Turks rood (Engels rood), terwijl aan de hoek van de kwast wat zwart opgenomen wordt. Deze kleuren moeten onvermengd in de kwast worden verenigd en de kwast even met de zijde, waar men de kleuren opnam, vlak op het palet worden gestreken, waarna de grote grijze partijen, die in St. Remi voorkomen, getrokken worden. In een trek zullen die verschillende tinten scherp en vloeiend naar verkiezing kunnen geplaatst worden, zoals zij in de grondaanleg Plaat 6, zie Fig 15, Plaat 4, aangewezen zijn. Naarmate men nu de partijen groot of klein wenst aan te leggen, wordt de platte Lionkwast, N". 3, 5 of 9, genomen, en men handele daarmee op dezelfde wijze als hierboven is aangegeven.

De kwast wordt gevuld met verdund wit, vervolgens met zwart, aan één hoek het meeste zwart, en wanneer een weinig vlak over het palet gestreken is, zal men die scherpe, streepachtige partijen trekken, in Plaat 5 te aanschouwen en in Plaat 4 No. 14 aangewezen. De verbindingen worden gemakkelijk saamgetrokken, zoals in genoemde Figuren is aangetoond. In kleine partijen kan men die Figuren eenvoudig door kantelen of draaien van de kwast in één streek aanleggen, Door oefening wordt men daarin natuurlijk vlugger en bereikt men zeker het gewenste doel.

Uit wat ik hierboven aanhaalde blijkt daarom, dat de grote, brede, grijze uit verschillende tinten bestaande partijen zacht ineenslopend, met de marmerglanceerkwast NO. 16, en de scherpe en kleine partijen met de platte Lions moeten worden aangelegd; de opneming der verschillende kleuren, vroeger aangegeven, wijzigt men naar omstandigheden en aanwending der partijen, zoals de natuur ons die vrijheid veroorlooft.

Is het werk klein, b.v. een klein staal, dan zal het verkieselijk zijn, als men bovengenoemde partijen heeft aangelegd, deze een uur te laten opstijven of aantrekken; daar de verf terpentijnachtig en schraal is, acht ik die tijd voldoende; voor groter werk zal het al aangelegde genoegzaam droog worden, voordat het volgende is aangelegd.

Wanneer de chiqueteer- of dopkwast weer met oranje-chroom, oker en een weinig doodekop en Turks rood (Engels rood) gevuld is, dopt men daarmee partijgewijze tussen de kringvormig aangelegde partijen; daardoor zal de grijs gechiqueteerde grond die licht roodachtige tinten verkrijgen, die in Plaat 6 voorkomen en meer gevuld worden volgens Fig. 12, Plaat 4.

Nu worden oker, oranje-chroom met meer Turks rood (Engels rood) en doodekop, benevens een weinig zwart genomen; uit die tinten wordt de kleur tot de vereiste rode hoofdkleur gebracht en daarmee voor het laatst de een plaats meer, de andere minder gechiqueteerd, zoals is voorgesteld in Plaat 5 en No. 3, Plaat 4; daardoor worden de verlangde dichte rode partijen verkregen, als bezaaid met grijs getinte vlekjes, die in de ondergrond openblijven. Met de platte Lion worden vervolgens, met aanwending van genoemde kleuren, de grijze of aangelegde partijen omtrokken. Waar te veel grijze vlekjes zullen overblijven, moeten die met de kwast of het marterpenseel met de vereiste kleuren worden aangevuld.

Wanneer het werk op deze wijze behandeld is, moeten de kleuren weer zodanig zijn opgestijfd of aangetrokken, dat de donkere aderen met het marterpenseel kunnen aangelegd en de partijen wat getoetst worden, terwijl men de lichte aderen met wit en een weinig oranje-chroom aanbrengt.

Deze hoofdaderen geven aan het werk het meeste effect en behoren dus vlug en volgens het karakter van de marmersoort geplaatst en met de marmerdas zacht naar een zijde verdreven te worden. Om dit met een streek flink ten uitvoer te kunnen brengen, moet men een weinig geoefend zijn; om dit zo gemakkelijk mogelijk te maken, heb ik daarvoor de nodige aanwijzing gegeven in Plaat 4, Fig. 16-19.

De marmerslag, zoals die daarop is voorgesteld, is aan zeevele marmersoorten eigen, en de leerlingen aan mijn schildersschool houden zich gedurende de cursus vele avonden onledig, om zich daarin te bekwamen; ik raad daarom ook hun, die van dit werk gebruik wensen te maken, dringend aan de nodige tijd tot een voldoende oefening daarvoor over te hebben.

Fig. 16 geeft de wijze aan, hoe de brede, rechtaderige partijen aan te leggen. Het marterpenseel wordt zoveel mogelijk met wit gevuld; daarbij neemt men een weinig oranje-chromaat en strijkt dit rollenderwijze ongedwongen uit; hoe losser en ongeunstelder men dit doet, hoe beter het doel zal bereikt worden. Voor groot werk kan dit ook met een langharige Lionkwast geschieden. De aderen, uit de hoofdadereen voortkomende, worden daarna aangelegd.

Fig. 17-19, de marmerslag voorstellende, vereisen, zoals ik reeds aanmerkte, meerdere oefening; ik zal trachten mij zo duidelijk mogelijk uit te drukken om dit voor de lezers begrijpelijk te maken.

Fig. 17. Het penseel wordt met goed verdunde verf gevuld; met de punt van het penseel wordt begonnen, in een golvende afwijking drukkende, totdat het penseel een bijna vlakke houding verkrijgt, waarna het penseel rechtstandig wordt gekanteld, terwijl de punt uitspringt; op deze wijze wordt de langwerpige driehoek gevormd met twee dun uitlopende punten. Als men dit figuur vlug en goed kan maken, is het grootste bezwaar opgelost.

Men lere deze figuren niet langzaam te tekenen, maar vlug en flink, zodat men die als het ware met een streek uit het penseel werpt.

De figuren 18 en 19 wijzen aan, dat elk figuur drie punten of hoeken heeft; aan ieder dezer punten wordt weer hetzelfde figuur gemaakt en telkens worden de punten onderling met elkaar verbonden. Deze verbindingspunten zijn met a, b en c aangegeven; nimmer mag echter een dezer punten opengelaten worden. De marmerslagen, in alle richtingen uitwijkende, zullen spoedig die marmer partijen leren maken, die later van zo groot nut voor de belanghebbende zullen bevonden worden, terwijl men tevens de partijverdelingen op ongedwongen wijze leert aanleggen met een vlugheid, waardoor men in staat gesteld wordt in weinige minuten een meter daarmede te vullen.

Als het marmer aangelegd en droog geworden is, wordt het geglaceerd, waardoor de kleuren de vereiste doorschijnende tint ontvangen.

Wanneer de marmer-glaceerkwast in heldere terpentijn goed gezuiverd is, neme men dun zwart en ultramarijn blauw; en wordt het werk met een dunne, blauwe, grijze tint overdekt, enkele partijen naar goedvinden met bijvoeging van oranje-chromaat, oker, Turks rood (Engels rood) onz.

De grijze partijen op de bochten enz. worden wat donkerder getoetst, in de meeste gevallen dwars over de partijen en nevens de aderen, zoals Fig. 15, Plaat 4, aantoonst en Plaat 6 duidelijk voorstelt; is het geheel op deze wijze afgewerkt, dan worden de donkere aderen enz. wat getoetst, de witte aderen met wit en de kleine partijtjes met wit en de opgegeven kleuren.

Onder toetsen wordt niet verstaan de bestaande aderen of figuren weer geheel met kleur te bedekken, maar, zoals dit op Plaat 6 duidelijk zichtbaar is, slechts bij gedeelten aan te stippen, ten einde daardoor beter de verschillende tinten en de doorschijnendheid der aderen te verkrijgen.

Vervolgens wordt heel voorzichtig met de daskwast No. 7 verdreven of verzacht en met de zuivere chiqueteerkwast met dun wit, zodat dit bijna geen kleur nalaat, overgechiqueteerd.

Ofschoon deze beschrijving heel uitvoerig zal toeschijnen, gaat de bewerking zelve nochtans vlugger dan men wel zou menen. Ik gevoelde mij echter verplicht, ten einde alles duidelijk en begrijpelijk voor te stellen, de nodige uitgebreidheid aan dezen tekst te verlenen.

ROUGE ROYAL

Wat de bewerking aangaat, komt dit marmer veel overeen met St. Remi. Het wordt in natura zeer veel aangetroffen en gebruikt, vandaar dat het juist daardoor en door de billike prijs zo algemeen bekend is bij elke schilder, steenhouwer of werkmans.

De diepe ondergrond van dit marmer is nu eens grauwwachtig rood, dan weer leverkleurig met verhoogde donkere partijen en vlekken, die tot in donker kastanjebruin overgaan. Het geheel is bezaaid met stippen en gekronkelde partijen van verschillende grijze of grauwe kleur, en vlekken, die van roodachtig grijs tot in melkwit overgaan. Men vindt er ook enige donkere aderen en vooral melkwitte hoofdadereen in, die nu eens vlekachtig afgebroken, dan weer in gewone adervormen hot geheel opsieren. Het is opmerkelijk hoeveel verschillende soorten en benamingen van roodkleurig marmer in de handel voorkomen. Het wisselt af van het lichte St. Rémi tot het donkere Rouge Royal, het ene meer, het andere minder doorzaaid of met witte aderen doorweven.

BEWERKING.

De grondverf is lichtgrijs of liever licht steengrijs. Het geheel wordt schraal aangestreeken met wit, zwart en een weinig ultramarijn blauw, hier en daar wat oker, oranje-chromaat en Turks rood (Engels rood). Deze grondtint blijft altijd grijsachtig, hoe ook de tinten afwisselen naar gelang van de grotere of kleinere oppervlakte en het plaatsen der partijen, en die met de das- of slechtkwast worden verdreven (zie Plaat 4, Fig. 7). Vervolgens moet het werk gedopt of gechiqueteerd worden, met zwart of wat ultramarijn blauw; de ene plek moet wat lichter, de andere hier en daar iets donkerder overgedopt worden. Het zwart en ultramarijn blauw wordt op het palet met terpentijn zodanig verdund, dat deze tinten iets donkerder zijn dan het grijs der grondverf.

Leg nu met de platte Lionkwast de kronkelachtige partijen van verschillende grootte en vormen, en de vlekachtige partijen aan. Om die in de gewenste draadachtige vorm aan te leggen, vulle men de Lionkwast met wit en neme aan ene zijde wat zwart en een weinig ultramarijn blauw aan de hoek van de kwast op; met de anderen kant of de witte zijde van de kwast worden de partijen aangelegd. De vlekachtige partijen of brokken moeten met wit en bijvoeging van wat oker, Turks rood (Engels rood) of oranje-chromaat ingelegd worden. Daarna mengt men oker, zwart, wat ultramarijn blauw, een weinig oranje-chromaat en Turks rood (Engels rood) tot een grauwwachtig bruine kleur, wat geelachtig van tint, en vult daarmee de chiqueteerkwast; maak dan al dappende, niet zaaiachtige, maar vlekachtige partijen, waardoor men grijze, onregelmatige vlekken van grotere of kleinere afmeting openhoudt; vervolgens moet iets meer zwart en wat doodekop aan de kleur toegevoegd, en enige partijen een weinig overgedopt worden.

Neem nu een Lionkwast, gevuld met genoemde kleuren, omtrek daarmee onregelmatig en afgebroken de eerst aangelegde, kronkelachtige partijen en vlekken, terwijl hier en daar de overvloedig overgeblevene grijze vlekjes weggenomen worden. Hierdoor verkrijgt men die zacht overgaande bonte tinten, die aan dat marmer zo bijzonder eigen zijn. Nu worden met het marterpenseel enige donkere fijne aderen ingelegd, die niet zelden om de lichtere vlekken of partijen fijne scherpe afscheidingen vormen.

Als deze aanleg voldoende is aangetrokken, worden met het marterpenseel met wit en een weinig oranje-chromaat de witte aderen aangelegd en zacht verdreven.

Glaceren.

Als alles droog is, wordt met de marmer-glaceerkwast met dun zwart en een weinig ultramarijn blauw het geheel onregelmatig geglaceerd, dwars over de grijze partijen heen; sommige daarvan worden met bijvoeging van wat oranje en oker, andere echter met bijvoeging van wat Turks rood (Engels rood) overgeglaceerd; enkele lichte brokken of partijen en aderen soms alleen met oranje-chromaat of oker. De donkere partijen moeten daarna met zwart, ultramarijn blauw en wat doodekop overgeglaceerd worden. Daar deze tinten dun en terpentijnachtig zijn, kan men ze achtereenvolgens over elkaar strijken. Nu worden de donkere aderen met de donkere tint getoetst, en de witte aderen met wit, soms met bijvoeging van wat oranje-chromaat opgewerkt. De kleine vlekken worden getoetst met lichter kleur in de bestaande tinten, waarna met terpentijn en heel weinig wit voorzichtig wordt overgedopt, om enige glaceertinten wat te doen opvloeien, waarna het geheel zacht wordt overgedreven.

GRIOTTE ROYAL

Dit marmer komt wat de bewerking betreft, met het Rouge Royal overeen, ofschoon de kleur meer verscheidenheid aanbiedt en de rode kleur, hoewel geelachtiger, meer overeenkomt met St. Remi. Niet zelden bevat dit marmer kristalvlekken of diepere aderen, die door glaceren en scherpe toetsen vrij goed kunnen worden nagebootst.

De ondergrond is op sommige plaatsen groenachtig grijs, soms met donker of scherp groenachtige partijen bezaaid en gaderd; sommige daarvan, vooral de groenachtige, zijn met scherpe, soms brede vuurrode aderen doorweven.

Veelal zijn de rode, geelachtig gevlekte kleuren frisser en aangener van tint dan bij bovengenoemde marmersoorten, en niet zelden zou men in vele stukken, waarin de groene partijen niet voorkomen, een

fraai St. Remi of een licht Rouge Royal menen te zien, ofschoon de kleur minder rood is dan die van het eerste en minder violetachtig bruin dan die van het laatste.

BEWERKING.

De grondverf is licht steengrijs. Het paneel wordt aangestreeken met wit, zwart en een weinig ultramarijn blauw, hier en daar met bijvoeging van wat oker en oranje-chroom, of soms wat Turks rood (Engels rood), en voor de groenachtige partijen van wat ultramarijn en Berlijns blauw en oker, naarmate men de partijen wil verdelen of het marmer meer of minder bont verlangt.

Daarna wordt die grond met zwart en ultramarijn blauw gedopt, de groenachtige partijen met groenachtige tinten als bovengenoemd, waarna men de gekronkelde en vlekkerige partijen inlegt met de gevulde platte Lionkwast of marmer-glanceerkwast evenals in het Rouge Royal. Nu wordt een kleur gernengd uit oker, oranje-chroom en Turks rood (Engels rood), waarbij men wat zwart voegt om evenals bij St. Remi en Rouge Royal te chiqueteren of te doppen, met dit onderscheid, dat enkele groenachtige partijen, gedeeltelijk weinig bezaaid, openblijven. Met een donkerder tint, met bijvoeging van meer zwart, wordt dan op de effe roodachtige partijen overgedopt, waarna men met de platte Lionkwast de partijen en kleinere vlekken gedeeltelijk scherper invult en hier en daar de overvloedige vlekjes wegneemt; vervolgens worden in de groenachtige partijen de groene aderen en vlekjes gemaakt, benevens de rode aderen, die uit enkel Turks rood (Engels rood) worden aangelegd, waarna met bijvoeging van een weinig zwart en wat doodekop de donkerbruine aderen er worden ingebracht.

Als het werk voldoende is aangetrokken, worden de witte aderen met wit en een weinig oranje-chroom aangelegd en zacht verdreven.

Glaceren.

Is het werk droog, dan wordt het geheel onregelmatig met zwart en ultramarijn blauw overgeglaceerd, over de grijze partijen met dwarse streken, en over de rode, mits hier en daar kleine plekken openlatende; daarna over de groene partijen met geelachtige of blauwgrijsachtige tinten, in evenredigheid van de gewenste kleur der partijen, en over de meer rode partijen, met oker, oranje en Turks rood (Engels rood); het geheel wordt zacht verdreven. Vervolgens worden de partijen in de bestaande kleuren opgewerkt, de grijze partijtjes met wit, zwart en ultramarijn blauw; de roomkleurige vlekken met wat wit, oker en oranje-chroom, soms wat Turks rood (Engels rood); de donkere aderen met zwart, oker, doodekop en Turks rood (Engels rood) getoetst en de witte aderen met wit of met bijvoeging van een weinig oranje-chroom, waarna het geheel met zeer dun wit of liever met terpentijn voorzichtig wordt overgedopt voor het opvloeien van enige glaceertinten; daarna wordt het geheel zacht verdreven opgedast.

MALPLAQUET

Dit marmer wordt made in verschillende kleuren aangetroffen, Malplaquet rouge en Malplaquet gris. Het eerste komt, vooral wat de bewerking betreft, zeer nabij Rouge Royal. Het is vol van de gekronkelde vlekjes of partijtjes, die in het laatste genoemde marmer veelal voorkomen, namelijk die, welke grijs, draadachtig, met donkere omtrekken en inwendig met grijze, somtijds witte vlekken zijn.

In dit marmer komen minder witte aderen voor, en zo zij er in worden aangetroffen, zijn zij meer vlekkerig en afgebroken.

De roodachtig grijze tint tussen deze grijze partijtjes is grauwer, alsof er een blauwgrijze, soms leverachtige kleur doorschijnt. De omtrekken om de grijze partijen zijn roder, soms in het bruine overgaande, waardoor het marmer op het eerste gezicht van de vorige of andere rode marmersoorten in het oog lopend verschilt.

BEWERKING.

De grondverf is licht steengrijs evenals bij de vorige marmersoorten. De grond wordt in verschillende grijs- of grauw-roodachtige of geelachtige tinten, bij partijen aangestreeken met wit, zwart, ultramarijn blauw, oker, oranje-chroom en somtijds wat Turks rood (Engels rood).

Vervolgens wordt met dun zwart en wat ultramarijn blauw gedopt en hier en daar wat donkerder overgedopt; daarna wordt van oker, doodekop en Turks rood (Engels rood) een dunne tint gemaakt,

waarmede het geheel andermaal bij partijen wordt overgedopt, nu en dan iets geler of bruiner van kleur; het geheel wordt daarna zacht verdreven. Nu worden met de platte Lionkwast de grijze kronkelachtige of afgeronde partijen en vlekjes gemaakt op de wijze, reeds bij de vorige marmersoorten beschreven, waardoor men die lichtgrijze, draadachtige vlekken verkrijgt met scherpe, donkergrijze omtrekken. Met de Lionkwast en het marterpenseel worden daarna orn de grijze vlekken de onregelmatige rode omtrekken gemaakt, die zich vlekkerig in de roodachtige partijen verspreiden; men gebruikt daartoe oker, Turks rood (Engels rood), wat doodekop en zwart. Donkere aderen komen zelden in dit marmer voor en zo dat het geval is, dan zijn het meestal de afscheidingen van het rood en de grijze partijtjes. Nadat men enige grijze partijen met dun wit heeft ingevuld moet het werk drogen.

Glaceren.

Op onregelmatige wijze wordt met zwart en ultramarijn blauw het geheel tamelijk getint geplaceerd, over de grijze partijtjes in dwarse richting. Tussen de grijze vlekken in worden enige partijen met bijvoeging van oker en wat oranje-chromaat overgeglaceerd, waardoor men een grauw-groenachtige tint verkrijgt. Na dit nog enige andere partijen gedaan te hebben, met bijvoeging van wat Turks rood (Engels rood) en doodekop, moet men het geheel zacht verdrijven.

Vervolgens worden de grijze partijen met dun wit, de omtrokken soms met dun zwart en ultramarijn blauw, de bruine omtrekken weer in de bestaande kleuren getoetst of opgewerkt, en enkele kleine grauwe vlekjes aangestipt, waarna het geheel met witte terpentijn voorzichtig wordt overgedopt en zacht verdreven. Wil men in enkele stukken een witte ader brengen, dan geschiedt dit op de al vroeger beschreven wijze.

De bovenstaande marmersoorten worden in België gevonden.

JASPÉ

Deze marmersort verschilt, wat karakter en kleur betreft, veel van de laatstgenoemde. Hoewel tot de roodkleurige marmersoorten behorende, is het frisser en rooskleuriger van tint, met gele, soms goudgele vlekken, diepe witte aderen en ook wit-geelachtige brokken. Niettegenstaande in dit marmer een regelmatige laagvorm is waargenomen, worden er niet zelden, zoals al is opgemerkt, brèche- of brokachtige lagen in aangetroffen, die de schilder de vrijheid geven daarvan naar omstandigheden gebruik te maken.

De grotere of kleinere kristalvlekjes of stipjes zijn veelal blauwachtig grijs. Donkere aderen vindt men er weinig in, maar zo die er in zijn, worden zij meestal in de bonte en brokachtige partijen aangetroffen. Zij zijn van een bruinroode kleur. Witte aderen zijn niet zeldzaam, maar niet zo veelvuldig als in St. Remi of Rouge Royal.

Men vindt deze marmersort te Aix in Provence (Frankrijk).

BEWERKING.

De grondverf is lichtgeel, bestaande uit wit, oker en oranje-chromaat. Als deze droog is, gaat men er andermaal overheen, heel schraal, met een tint, bestaande uit dezelfde kleuren, soms met bijvoeging van zwart en ultramarijn blauw voor grijsachtig-gele, en ook van Florentijns lak (karmijnrood) of doodekop voor meer roodachtige grondpartijen, naar gelang van de afneningen van het werk of de afwisseling, die de schilder verlangt of die het werk vereist. Vervolgens neemt men de glaceerkwast met verdund Turks rood (Engels rood), met bijvoeging van wat oranje of oker, of ook wat Florentijns lak (karmijnrood). Die bijvoeging voor de verschillende partijen is volstrekt nodig, want daar Turks rood (Engels rood) de hoofdzaak is, moeten de bijgevoegde kleuren dienen om afwisseling van partijen en tinten te krijgen. Wanneer het geheel in dier voege glacerender wijze in doorschijnende tinten is aangelegd, hier en daar vlekkerig, nu eens rechtdradig en vlak van tinten, dan weer in brèche- of brokachtige partijtjes, neemt men het platte Lionpenseel en brengt hier en daar, met zwart en ultramarijn blauw, kleine grijsachtige partijtjes, en met het marterpenseel, met Turks rood (Engels rood), doodekop en soms een weinig zwart de donkere aderen aan, die zacht en fijn naar het beloop der partijen moeten worden aangelegd. De opgehouden geel of geelachtige, maar vooral de brokachtige partijen worden hier en daar met de zogenaamde marmerslag afgewerkt, het geheel met de chiqueteerkwast voorzichtig overgedopt en verder zacht verdreven.

Glaceren.

Als het werk droog is, wordt het geheel bij partijen geglaceerd met zwart en ultramarijn blauw, vervolgens enkele gele en geelachtig rode partijen met oranje-chroom en oker, en daarna met Turks rood (Engels rood), nu en dan met bijvoeging van wat doodekop of Florentijns lak (karmijnrood).

Nu wordt het geheel zacht verdreven of verdat. De grote partijen moeten met de platten Lionkwast, en de kleine met het marterpenseel in de bestaande kleuren opgewerkt en getoetst worden.

Toetsen in de bestaande kleuren wil zeggen de gele of roodachtige partijen met wit en geel of met bijvoeging van wat rood enz. opwerken, de grijze echter met wit, zwart en ultramarijn blauw, al naar mate van de overgang in de bestaande grond- of glaceertinten, om daardoor meer kracht of effect te geven of meer diepte te verkrijgen.

Het toetsen of opwerken wordt niet altijd wel begrepen. Als men de ondergrond aanstrijkt in de verschillende tinten, worden deze gedeeltelijk met glaceertinten bedekt en gedeeltelijk opgehouden; de opengebleven tinten zijn die onder- of grondpartijen, die worden opgewerkt, echter niet zo, dat ze geheel met dekverf worden bedekt maar alleen om die tint met de opvolgende tinten in overeenstemming te brengen en ten laatste door kleine tippen of toetsen de kracht of diepte te geven, die men verlangt, of liever die het marmer vereist. Het verschil van toetsen hangt dus daarvan af, of het marmer, of wel de partijen, of ook de aderen diep en glasachtig, of kalkachtig gedekt, of vlak zijn. Is het marmer diep of glasachtig, dan wordt met de glaceertint de gewenste kleur verkregen, en de toetsen zijn krachtig, klein en scherp; b. v. als men iets glasachtigs, iets schitterends of glanzends schildert, hetzij een glazen vaas, een diamant, blinkend goud of zilver, of iets van die aard, dan zal men immers doorzichtige of diepe tinten aanleggen, waarop een scherpe toets of een scherp licht wordt gelegd, dat krachtig het diepe blinkende of glasachtige doet uitkomen. Schildert men echter een doffe kruik, stof of weefsel of iets, dat minder glans heeft, dan worden immers de lichtpartijen breder, vlakker of langzamer overgaande in de bestaande kleuren. Is dit nu het geval bij de genoemde voorwerpen, dan dient men daarop te letten bij de diepe of glasachtige aderen, brokken enz., in het marmer aanwezig.

De gele brokken worden dus met wit, oker en wat oranje-chroom getoetst, de roodachtige partijen met bijvoeging van Turks rood (Engels rood), nu en dan van doodekop of Florentijns lak (karmijnrood); de donkere aderen met bijvoeging van wat zwart en ultramarijn blauw.

Vervolgens worden de lichte of melkwitte brokken of partijtjes met wit getoetst en de witte aderen ingelegd. Deze worden zowel als het geheel zacht naar het beloop der partijen verdreven, waarna zij nogmaals met wit worden getoetst en daaronder met de glaceerkwast met dun zwart en ultramarijn blauw een schaduwachtige kleur aangebracht, waarna het geheel met dun wit of liever witte terpentijn voorzichtig wordt overgedopt en gedast.

Het laatste overdoppen of overchiqueteren doet hier en daar de glaceertinten opvloeien, waardoor meer diepte wordt verkregen.

N.B. Wanneer er van doodekop gesproken wordt, is de bedoeling steeds rode doodekop.

GRIOTTE D'ITALIE.

Dit is een marmer van donkerrode kleur, dat algemeen gezocht en voor versiering of meubelmarmers uitstekend geschikt is.

De grond is bruinrood, afwisselend van geelachtig tot violetachtig bruin met donkerbruine aderen, die meestal een rechtdradige richting behouden in de vorm van onregelmatige, schakelachtige figuren. In en tussen deze donkere aderen bevinden zich in het bruin vuurrode, eivormige vlekjes, die, afwisselend van vorm en gedaante, soms voorzien zijn van kristalvlekken, en hoewel niet dikwijls, vindt men dwars door de partijen helderwitte of melkwitachtige aderen.

Somwijlen komen in dit marmer ook groenachtige partijen voor en zijn de aderen ook soms bruinachtig groen. Hoewel dit groen tegenover het rood sterk spreekt, is de kleur immer vaal bronsachtig en wel eens geelachtig en dikwijls blauwachtig groen.

Bij inlegwerken of versieringen uit samengestelde marmers is het Griotte d'Italie veelal het schoonste rood, dat de natuur onder de marmersoorten oplevert. Vandaar dat het aan schoorsteenmantels, pendules en dergelijke voorwerpen dikwerf gebezigd wordt.

BEWERKING.

De grondverf bestaat uit doodekop. Zoals man weet, moet rode doodekop alleen gebruikt worden met goed drogende olie of met siccatief aangezet worden. (Voor de grondverven is de bijvoeging van de nodige terpentijn noodzakelijk.) Het geheel wordt met olie en terpentijn over de droge grond schraal aangewreven, orndat het rood, dof opdrogende, moeilijkheden zou opleveren om de juiste kleuren te onderscheiden, aangezien het matte of doffe rood grijsachtig, en het glanzige rood echter warm is van kleur. Daarna strijkt men naar verkiezing eeige partijen met oker, chromaat of zinkgroen en een weinig rood, voor groenachtige partijen aan, terwijl men op sommige plaatsen voor het geel, grauw of bruin wat oker, doodekop en zwart kan bezigen.

Vervolgens neemt men de platte Lionkwast met wat doodekop, Florentijns lak (karmijnrood) en wat zwart om de grondpartijen of grondaderen aan te leggen, zoals ik al opmerkte, in langwerpige, schakelachtige figuren, met andere woorden, visnetachtig, in onregelmatige vormen van verschillende afmetingen. Daarna neemt men het marterpenseel met iets donkerder kleur om deze aderen wat op te werken; vervolgens bezigt men Turks rood (Engels rood) en wat best rood om de rode eivormige vlekjes aan te leggen, die vrij onregelmatig over het geheel verspreid liggen. Men neme wel in acht, dat men somwijlen in een vierkante meter van dit marmer in het geheel geen rode vlekjes heeft, en dat men echter in andere stukken deze tamelijk menigvuldig aantreft. De schilder moet hiermede naar omstandigheden rekening houden.

Vervolgens worden met wit, zwart en ultramarijn blauw enige grijze stippen of vlekken aangebracht, sommige vlekken met bijvoeging van wat oker of rood.

Als alles droog is, wordt het geheel geglaceerd met Florentijns lak (karmijnrood) en een weinig zwart, de donkere aderen met donkere tint getoetst, de rode vlekjes met rood enz., de grijze met wit of lichtgrijs, waarna ook de enkele witte aderen kunnen worden ingelegd met wit en oranje, of enkel wit, en vervolgens het geheel wordt verdreven, waarna met rood een weinig gechiqueteerd wordt en desverkiezende de witte aderen worden opgetoetst.

ROUGE D'ESPAGNE OF SPAANS ROOD.

Dit marmer heeft veel overeenkomst met het Jaspé en wordt op dezelfde wijze bewerkt. Het Rouge d'Espagne is meer rechtdradig en blauwer of grijsachtiger van tint; de diepe ondertinten zijn rooskleuriger of minder geel, minder vlekkerig en ook zonder brokachtige partijen.

BEWERKING.

De grondverf is een rooskleur van wit en Turks rood (Engels rood). Met deze kleur wordt het geheel schraal, maar zeer afwisselend aangestroken, hier wat oker en oranje, daar zwart en ultramarijn blauw, nu en dan met bijvoeging van Turks rood (Engels rood), doodekop en Florentijns lak (karmijnrood). Dan worden met de glaceerkwast met Turks rood (Engels rood), oranje en Florentijns lak (karmijnrood) de brede grondpartijen aangelegd, sommige wat vlekkerig, meestal echter rechtdradig. Maak nu de donkere aderen, waarvan enige dwars lopen, andere gekruist. Neem daartoe genoemde kleuren in het marterpenseel en leg de aderen met een uitwijkende, rechtdradigen marmerslag aan. Daarna moet het werk gedeeltelijk worden gedopt met een tint, bestaande uit Turks rood (Engels rood), doodekop en Florentijns lak (karmijnrood), in de kleur der aangelegde partijen, waarna met een weinig wit wordt overgedopt en alles voorzichtig verdreven. Als dit gedaan is, moet het werk drogen.

Glaceren.

Het glaceren geschiedt in afwisselende partijen met zwart en ultramarijn blauw, enige kleinere partijen met een dunne tint, uit oker en oranje-chroom bestaande, en vervolgens met Turks rood (Engels rood) en Florentijns lak (karmijnrood) of wat doodekop. Hierna wordt het geheel zacht verdreven.

De partijen worden opgewerkt in de bestaande kleuren, nl. met wit, zwart en ultramarijn blauw; sommige met wit, oker, oranje-chroom en Turks rood (Engels rood), andere met wit, Turks rood (Engels rood) en doodekop of Florentijns lak (karmijnrood); somtijds ook met bijvoeging van wat best rood. Daarna worden de witte aderen ingelegd met wit en een weinig oranje-chroom.

Sommige aderen en vlekjes zijn in dit marmer geelachtig diep en met afwisselende glasachtige tinten. Voor deze aderen neemt men wit, oker, oranje-chroom, soms wat Turks rood (Engels rood), waarna het geheel met dun wit wordt overgedopt en zacht verdreven. Daarna worden de aderen wat opgetoetst en onder de witte en dunne tint wat zwart en ultramarijn blauw aangebracht.

BRÈCHE ROUGE OF ROUGE DE CASTILLE.

Dit prachtige, diepe marmer wordt ook wel albast genoemd, maar ten onrechte; want albast is zwavelzure kalk, en marmer, in de algemene zin opgevat, bestaat uit koolzure kalk.

De hoofdkleur is diep wit, met vlekken en aderen, hier en daar melkwit, met geel-oranjeachtige partijen en aderlagen, die overgaan tot fris rood, met scherpe aderen en partijen, vuurrood, violetachtig, bruin enz. De naam Rouge de Castillo wijst de herkomst van dit marmer aan.

BEWERKING.

De grondverf is wit. Het geheel wordt met wit aangestreekt; de grijsachtige partijen worden evenals in het witte marmer vlekkelig en aderachtig aangelegd met ultramarijn blauw en zwart. Dan worden de grondtinten met oker en oranje-chroom, hier en daar met bijvoeging van wat Turks rood (Engels rood) aangestreekt, waarna het geheel verdreven moet worden. Vervolgens worden de brede of grondpartijen met de marmerglaceer- en de platte Lionkwast aangelegd, voor de grijze partijen met zwart en ultramarijn blauw, de grauwe, gele of rode met bijvoeging van oker, oranje-chroom en een weinig Turks rood (Engels rood); over deze grondpartijen worden de hoofdpartijen in dwarse richting met oker, oranje-chroom en Turks rood (Engels rood), waaronder enige brècheachtig, met de bekende marmerslag aangelegd. Met het marterpenseel worden de fijnere aderen in de verschillende tinten, de hoofdaderen met bijvoeging van wat Florentijns lak (karmijnrood) en soms wat zwart, en de kleine brok- of brèche-achtige aderpartijen opgewerkt, waarna het geheel funk met wit wordt overgedopt en goed verdreven.

Glaceeren.

Is het werk droog, dan wordt het geheel bij partijen eerst met zwart en ultramarijn blauw glacerenderwijze getoetst of geglaceerd, en vervolgens de geelachtige partijen met oker en oranje-chroom en daarna voor enkele partijen met bijvoeging van Turks rood (Engels rood) of van best rood en Florentijns lak (karmijnrood).

Nu wordt het geheel met wit gedopt en de witte vlakke partijen met tamelijk dik wit, de gekleurde partijen met dunner wit en minder vol gechiqueteerd. Vervolgens worden vooral de witte partijen tussen de grijze en gekleurde vlekken en langs de aderen met flink dik wit ingevuld, andere partijen daarentegen in evenredigheid der grondtinten, met bijvoeging der bestaande kleuren, als wit, oker en oranje-chroom; enige met bijvoeging van Turks rood (Engels rood), Florentijns lak (karmijnrood) of best rood.

Daarna worden de aderen en vlekken getoetst en opgewerkt met het marterpenseel. Dit toetsen is vooral in de zachte tinten, evenals in het witte marmer weinig meer dan even tippen. Vooral op die partijen, waar de aderen elkander kruisen, zijn die toetsen het krachtigst, ofschoon zij nooit meer dan een overgang van tint in de bestaande kleuren mogen weergeven. In die voege kunnen in de vlekken ook enige toetsjes worden aangebracht.

De hoofdpartijen worden evenzo in de bestaande tinten, maar iets krachtiger getoetst en de hoofdaderen met nog meer kracht n frisheid opgewerkt.

Het toetsen der grijze aderen enz. geschiedt met zwart en ultramarijn blauw, de overgangstinten in het geelachtige met bijvoeging van oker en oranje-chroom, daarna met oranje-chroom en Turks rood (Engels rood) en eindelijk voor de hoofdaderen met bijvoeging van best rood en Florentijns lak (karmijnrood).

Nu wordt het geheel met beleid naar de gang of het beloop der partijen gedast, waarna met wit de diepe tinten nog eens scherp worden getoetst en zacht verdreven.

VERKLARING VAN PLAAT VII.

De oplettende lezer zal opgemerkt hebben, dat ik de tekst niet geregeld naar de volgorde der nummers, bij de figuren aangegeven, heb behandeld. De reden daarvan is, dat ik nog min of meer afhankelijk was van de plaatsing der figuren, daar ik die, naarmate de ruimte dat op de platen toeliet, haar grootte of breedte in aanmerking nemede, moest laten volgen.

In het begin van dit werk werd te kennen gegeven dat later op verschillende zaken betrekkelijk het houtschilderen zoude teruggekomen worden, waardoor de regelen, die voor dit vak hoofdzakelijk in acht zijn te nemen, op voor een ieder bevattelijke wijze zouden worden aangegeven. Ofschoon het mijn doel is, de beknoptheid zoveel mogelijk aan het degelijke te verbinden, ligt het in de aard der zaak, dat de aan te voeren grondslagen onwillekeurig aanleiding zullen geven, nu en dan in herhalingen te vervallen ter wille ener duidelijke verklaring, die ik als de hoofdzaak van dit werk beschouw.

HET GEREEDMAKEN DER WORTEL- EN AANLEGKWASTEN.

De wortelkwast No. 13, vroeger onder No. 9 in gebruik en toestand reeds aangewezen, komt in de handel voor onder de benaming van puntkwast No. 7.

Nadat men het kwastje in het water heeft laten vastzwellen, om het uitvallen van het haar te voorkomen, wordt dit met een scherp mesje, volgens Fig. 14, van binnen zodanig uitgesneden, dat het haar een derde gedund en volgens Fig. 15 uitgehold is. De geschiktste wijze, waarop dit geschiedt, is zo diep mogelijk de krop van de kwast in het midden draaienderwijze uit te snijden en, de duim aan de buitenzijde van de kwast plaatsende, zal men zich van het gelijkmatig uitnemen der haren kunnen overtuigen.

In enkele gevallen blijft die uitholling volgens Fig. 15 zichtbaar, doch meestal trekken de puntharen zich weer te zamen, wat echter in het gebruik voor het beoogde doel volstrekt geen nadeel teweeg brengt. Het kwasje wordt daarna op een plankje gelegd en de afgebeelde groeven, in schuine richting, volgens Fig. 1e, op zeven of acht plaatsen er in gestoken; men zorge er echter voor niet tot binnen in de kwast door te steken. De diepte dezer groeven is in de figuren scherper aangegeven dan werkelijk nodig is, ten einde mijn bedoeling duidelijker voor ogen te stellen. Ook levert het geen bezwaar op, wanneer het ene groefje wat minder diep dan het andere is gestoken.

Nu worden, volgens Fig. 17, altijd in schuine richting, van uit het midden van de kwast tot aan de punt de buitenharen op vier of vijf plaatsen een weinig afgesneden, waarna de krop van de kwast in de hand genomen en het haar met de duim op het plat gedrukt wordt, terwijl men, de kwast steeds draaiende, kappenderwijze de puntharen in schuine richting uitsnijdt, zoals Fig. 18 dit aanwijst. Is dit geschied, dan wordt het kwastje een weinig draaiende boven het kaarslicht of een andere vlam of op een gloeiende pook of ander stuk gloeiend ijzer gehouden, om de onregelmatig uitspringende haren en de topharen van de kwast in afgeronden vorm af te schroeien. De punt van de kwast tussen de vingers genomen hebbend, slijpt men die, op een trassteen, met water goed gerond bij. Iedere schilder weet, dat het beslijpen der kwasten veel invloed heeft op het te vervaardigen werk, maar in het bijzonder is dit in deze het geval. Men lette er vooral op, dat niet de zijde, maar de top- of puntharen hier bedoeld worden en het kwastje een afgeronde, stompe punt moet verkregen hebben.

Het platte aanlegkwastje op Plaat 1, No. 7, en de overige figuren, in gereed gemaakte vorm aangewezen, worden volgens Fig. 19 gedeeltelijk afgehakt; het gemakkelijkst geschiedt dit door met een oud scheermes en een hamertje in eens af te hakken. Met een scherp gepunt mesje worden aan beide zijden van het kwastje, dicht aan het blikken bandje, vier of vijf groefjes ingestoken, zoals dit in Fig. 20 wordt aangetoond. Men zorge echter niet te diep of te veel nabij de zijanten in te steken; in de eerste plaats omdat de groeven niet mogen worden doorgestoken, waardoor het haar te veel zou worden weggenomen, en ten tweede verliest in dat geval de hoek van de kwast de veerkracht. Hierna wordt (zie Fig. 21) de punt van de kwast aan beide zijden onregelmatig, in schuine richting uitgekapt, om vervolgens weer, met water op de steen te worden beslepen, waarbij in acht moet genomen worden, dat enkel de puntharen en niet de zijharen met de steen in aanraking komen.

Ook moet ik hier de opmerking maken, dat èn de groeven te diep, èn de uithakking der puntharen in Fig. 21 te regelmatig zijn afgebeeld, om in het ene geval het insteken der groeven, en in het tweede de schuinite van het uithakken duidelijker aan te tonen. Alleen de buitenharen mogen aan weerszijden schuin uitgesneden worden, en wel z6, dat het kwastje, op de steen geslepen zijnde, gelijk moet zijn aan dat in

Fig. 1-4; de zaagvormige punten aan het kwastje moeten naar willekeur op de kam verkregen worden, zoals ik later zal aantoonen. Fig. 22 en 23 bevatten de aanwijzing, hoe het kwastje in schuine richting en vlak van voren zich moet voordoen.

HET AANLEGGEN VAN VERSCHILLENDE GROEIDRADEN.

Wanneer het kwastje op bovengenoemde wijze in gereedheid is gebracht, is men volkomen meester, welke groeidraad men daarmee wil nabootsen.

Fig. 1-4 stellen verschillende groeidraden voor. Fig. 1 neem ik aan als de dunste der enkelvoudig voorkomende groeidraden.

Na de grond goed schiftvrij gemaakt te hebben, neemt men het niet al te veel met kleur gevulde kwastje op zodanige wijze, dat men met de kant en alleen met de scherpe hoek daarvan de bedoelden draad trekt; men zal daarbij de ondervinding opdoen, dat deze draad aldus even fijn getrokken kan worden als met het marterpenseel, met dit voordeel echter, dat het kwastje meer kleur bevat, dat deze achtereenvolgens kan gelegd en de aanhechtingen, met het penseel onvermijdelijk, op deze wijze kunnen ontgaan worden.

Fig. 2, met een opvolgende fijnere draad, wordt, door het kwastje een weinig meer met kleur te vullen en even op de kam te stoten, op gelijke wijze aangelegd, doch met dit verschil, dat men in hoofdzaak de punt van het kwastje iets meer rechtstandig houdt, waardoor de draden verkregen worden, in deze figuur aangegeven.

Fig. 8. Deze groeidraad, geheel gevuld met dunne tussendraden, die zeer dikwijls en in vele houtsoorten voorkomen, wordt evenzo aangelegd; van de vulling van de kwast en het stoten op de kam is echter de aan te leggen groeidraad afhankelijk. De kwast wordt aan de hoek met meerder of donkerder kleur gevuld; de houding van de kwast is gelijk die al op Plaat I werd aangetoond, d.w.z. bijna rechtstandig, en ofschoon dan ook bij herhaling, kan ik de belanghebbende niet genoeg op het hart drukken in toepassing te brengen wat ik omtrent de op- en neergaande beweging en de stand van de kwast heb aangegeven.

Fig. 4 is een der gemakkelijkst aan te leggen groeidraden, mits men zich een weinig geoefend en een vaste hand verkregen hebbend; het kwastje wordt iets rechtstandiger in Fig. 1 in de hand genomen en wanneer men een weinig sterker drukt, zal een rechtstandige en brede kopdraad worden verkregen. De kopdraden in Fig. 2-4 zijn gedeeltelijk voorgesteld zoals zij met de kwast zijn aangelegd, en gedeeltelijk zoals zij met de daskwast zijn opgedreven.

Wanneer men een wijd uiteengelegde groeidraad schildert, is het kwastje niet breed genoeg om de tussenruimte tegelijk aan te vullen; dit bezwaar wordt echter weg genomen door het kwastje met half tint te vullen en deze later er tussen te voegen.

Fig. 6 is die fijne, dicht ineengelegde groeidraad, welke in vele gevallen voorkomt; hij wordt verkregen door de kwast schraal met kleur te vullen in de vereiste tint, de kwast bijna rechtstandig met de punt of de topharen te gebruiken en telkens op de kam die haren te veranderen.

Men zal, naar bovengenoemde methode werkende, al spoedig de behandeling van het kwastje verkrijgen, daar zeer vele houtsoorten met hetzelfde gereedschap vervaardigd worden, en daarbij tevens gewaren, dat, door de kwast rechtstandig te houden, de draden fijner, en bij meer vlakke houding de draden dikker en breder worden. Wanneer men eenmaal het gebruik van dit gereedschap meester is, worden ook grotere kwasten op bovengemelde wijze ingericht, ten einde werkzaamheden van grotere omvang met de nodige spoed ten uitvoer te kunnen brengen.

FIG. 6-10. AANLEG VOOR WORTELPARTIJEN.

Fig. 6 is de aanleg voor Fig. 29. Is de wortelkwast, volgens Fig. 13-18 hierboven beschreven, in vereiste toestand gebracht, dan wordt een weinig waterkleur genomen en de kwast eens flink op een ruwe plank uitgeborsteld, om de losse haren, door de lijm wellicht nog klevende, te verwijderen, daar anders de bewerking door het loslaten der haren wordt belemmerd; men vult hem daarna, evenals de aanlegkwast,

met de benodigde kleuren, in acht nemende, dat hij vooral, hoewel met vocht doortrokken, half droog voor het doel te gebruiken is. Het draaien der wortels, al boven beschreven, wordt hierbij aangetoond. Volgens Fig. 7 is de wortelkwast goed op de karn gestoten en zijn de punten op het palet weer samengerold, waardoor men in staat is, door heel voorzichtig te drukken, zelfs de kleinste wortels te draaien.

Fig. 8, voor grotere wortels wijder uiteengezet, wordt op de kam naar verkiezing geregeld.

Fig. 9. De wortelkwast vervangt de aanlegkwast, orn, in geval van voorkomende wortelpartijen, die in de korte kringen aan te vullen, waarna men, volgens Fig. 10, met de aanlegkwast het geheel verbindt.

Het stoten op de kam, Fig. 11 en 12, moet steeds met beleid geschieden; men zorge in de eerste plaats in enigszins schuine richting te stoten, opdat de haren niet beschadigd worden, die bij rechtstandig stoten zouden breken; het kan in geen enkel geval van enig nut zijn dit op een forse wijze, b.v. om de indruk van de kam in de kwast achter te laten, te doen, daar het slechts de bedoeling is de haren onregelmatig te verspreiden; de behoorlijk toegerichte kwast en de vulling verschaffen de vereisten groeidraad.

Ik laat hier een verklaring volgen, waarom de kwasten op dusdanige wijze worden toegericht.

Het verkorten van de platte kwast geschiedt om deze meer veerkracht te geven, te voorkomen, dat de voren van het stoten op de kam er regelmatig in achterblijven, daar de haren met het aanleggen der kleine kringen slingeren, maar door de veerkracht van het ingekorte haar in de verlangde stand blijven.

Het insteken der groeven wordt vereist, omdat de haren door het stoten op de kam zich kunnen verplaatsen, en als de kwast niet uitgedund of uitgestoken was, zij weer op de vorige plaats zouden worden teruggedrongen.

Het schuin afsnijden der buitenharen heeft plaats, om niet aan de uitgestoken groeven verbonden te zijn, en om meester te kunnen blijven van het stellen der haren, zoals men dat voor de aanleg van de groeidraad naar omstandigheden zou verkiezen. Volgens deze opheldering zal men ook wel de reden kunnen begrijpen van het uitsnijden en uitsteken van de wortelkwast.

Fig. 24-26 geven een voorstelling van de nerf of de spatten, vroeger reeds beschreven en door deze voorbeelden verduidelijkt.

Fig. 24 wijst de kwast aan als op- en neergaande, waardoor hij in Fig. 26 spatten veroorzaakt, die volgens Fig. 26 door de daskwast langwerpig zijn verdreven. Hoe schraler de kwast wordt gevuld, des te fijner worden die spatten of nerf; door dien meerder te vullen, verkrijgt men naar omstandigheden grovere spatten, naar welke omstandigheden ook de afstand van de kam van het paneel geregeld moet worden.

OVER HET GLACEREN DER HOUTSOORTEN.

Het glaceren der houtsoorten is een hoofdzaak en ik heb die dan ook door afbeeldingen opgehelderd. Wanneer men hout schildert, wordt de lichtvalling, te regelen naar de stand van het te schilderen voorwerp, als grondslag aangenomen; ik zal het voorwerp hier beschouwen als op volle lichtvalling geplaatst, wat ontegenzeggelijk wel in de meeste gevallen zal voorkomen.

Fig. 27 stelt een plank voor, zoals die in geglansde toestand is weergegeven; men zal opmerken, dat boven de kwastjes het licht en daaronder het donker is aangebracht. De natuur leert ons, dat dit als een vaste regel is aan te nemen, daar zij ons aanwijst, dat waar de groeidraad de kortst gebogen lijnen heeft, het licht en donker het krachtigst aanwezig zijn.

In het hartstuk, dat eeri langwerpig ovaal vormt, is op de plaatsen, waar het midden of de draadkering van de groeidraad wordt waargenomen, ook de verplaatsing van het licht te aanschouwen. Het is een vaste waarheid, dat de wending van de groeidraden, ontstaan door het ingroeien der takken, der wortels van de bomen of door vele andere oorzaken, waardoor uitwijkingen of gebogen lijnen in de groeidraad ontstaan, die bonte kleurenmengeling aan de houtsoorten geeft.

Zo ziet men in Fig. 28 het hartstuk in opgaande vorm; de enkele kwastjes geven een weinig kleurwisseling, en Fig. 29, het wortelhout, is echter vol van kleurenovergang, ontstaan door de vele draadkeringen of bochtige kringvormen en voortspruitende uit de kwastjes, daarin voorkomende.

Fig. 30 is ook geheel vlak, uitgezonderd een zachte kleurovergang, in bijna alle houtsoorten op te merken; deze overgang heeft ook weer zijn oorzaak.

Fig. 31 stelt de doorgezaagde helft van Fig. 32 voor; men zal naar gelang der buigingen van de groeidraad de daarin aangetoonde kleurenovergang vinden. Laat ons echter eens aannemen, dat Fig. 31 in de

aangewezen tegenovergestelde lijn was doorgezaagd, dan zal ook de kleurwisseling, door de aangetoonde kwasten veroorzaakt, niet zonder invloed blijven; maar doordat die kwasten niet tot in het hart zijn doorgedrongen, is deze regelmatig opgaande draad weinig of in het geheel niet verdrongen; de kleurverandering blijft dus in overeenstemming met de groeidraad en kan in de meeste gevallen nimmer die scherpe overgang geven, welke een zichtbare draadbuiging vaak oplevert.

ESSENHOUT

De Esseboom is in verschillende soorten bekend, waarvan slechts twee in Europa thuis horen; de overige komen voor in Virginië, Pennsylvanië, Tartarije enz. Ter wille der beknoptheid, welke ik mij ten doel heb gesteld, maak ik dan ook slechts van de eerste soorten gewag, als voldoende aan ons oogmerk.

De eerste soort, de algemene of gewone Esseboom, is door geheel Europa bekend, heeft zaagsgewijze getande vinbladen en bloemen zonder blaadjes. De boom kan een grote hoogte bereiken en is dan meestal versierd met een grote, uitgebreide, veeltakkige kroon; de bladeren zijn donkergroen van kleur en aan de benedenkant grijsachtig.

De tweede soort, die hoofdzakelijk in noordelijke landen, als in Noorwegen, Zweden, inzonderheid in Schotland gevonden wordt, gelijkt in groeiwijze en grootte volkomen op de eerste, behalve dat de bladeren groter, dunner en meer getand of uitkarteld en aan de benedenkant wat grijsachtig zijn.

De Esseboom staat stevig op zijn wortel, maakt de grond vast en kan, op zichzelf staande, de zwaarste stormen trotseren. Hij wordt van zaad geteeld, dat in het voorjaar uitkomt, in langwerpige sleutelbosjes bij elkaar hangende, en dat vroeger uitkornt dan het blad.

Voorheen werd in sommige gevallen veel waarde gehecht aan de genezende kracht van het houtvlies, de bladeren, bloemen enz. van deze boom.

Het Essenhout is tot verschillende doeleinden geschikt, van natuur droog, blank en taai, terwijl het naar evenredigheid zijner dichtheid en deugdelijkheid niet zwaar is.

De Esseboom wordt veel gebruikt tot beplanting voor lanen, singels enz., daar hij niet alleen in allerlei goede grond welig tiert en groeit, maar ook een fraaie aanblik oplevert door zijn groen loof en sierlijke kronen.

Voor het gebruik is Essenhout, omdat het blank en taai is, niet licht barst of krimpt en zacht te bewerken valt, zeer gezocht en wordt veel gebezigd; bijzonder is het dienstig voor schrijnwerkers, beeldhouwers en draaiers tot het maken van kabinetten, tafels, stoelen, beelden enz. De knoesten of kwasten worden inzonderheid door de schrijnwerkers gebezigd voor fraai ingelegd werk.

BEHANDELING.

De grondkleur voor het Essenhout is licht roomkleurig en wordt gemengd met wit en een weinig oranje-chroom. De kleuren worden in water gewreven; met de vochtige spons en een weinig ongebrand en gebrand Italiaans lak (sienna), Florentijns lak (karmijnrood) en Kasselse aarde deze grond schiftvrij gemaakt hebbende, zodat er een nauwelijks merkbare gelijkmatige tint op het paneel is achtergebleven, laat men die drogen.

Vervolgens neemt men het gevulde palet, de aanleg- en wortel-kwast, naast de fijne stalen kam, alsook het zeemleder en de hoornen kam op de vroeger aangeduide wijze in de hand en mengt men de kleuren naar de aard der kleur van de groeidraad, Pl. 8; leg dan de uitelkander liggende middenpartijen met de aanlegkwast zó aan, als die in Fig. 2, Pl. 7, zijn aangewezen; doch in plaats dat deze draad met de daskwast wordt opgedreven, wordt hij met de stalen kam kruiselings opgekamd en de hoofddraden worden daarna nog een weinig getoetst; wanneer alles droog is, wordt er een flauwe en zeer fijne nerf ingespat en opgedast.

Het *glaceren* van het Essenhout geschiedt met de reeds genoemde glaceerkwast, met Kasselse aarde, gebrand en ongebrand Italiaans lak, voor de zijkanten van het hout met bijvoeging van een weinig zwart. Het paneel wordt met de kleur, op Pl. 9 aangetoond, weer geheel aangestreeken; wanneer de halftinten en lichttinten met de schoongemaakte glaceerkwast aangebracht zijn, neemt men de daskwast in dwarse richting en drukt in de zijkanten de zogenaamde dwarsnerf, bij wijze van langwerpige partijen in, en verzacht het werk door in golvende beweging te dassen of te verdrijven. Is de kleur onder de kwastjes niet donker genoeg, dan wordt een weinig kleur aan de aanlegkwast genomen en op de verlangde plaatsen nog

een weinig tint aangebracht, op zodanige wijze verzacht, dat het niet te bemerken is dat dit later geschiedde.

Vroeger heb ik ook het *overglaceren*, uitsluitend voor buitengewoon fraai werk, besproken. Als het paneel goed droog is, wordt met dezelfde glaceerkwast met dunne kleur, (voor Essenhout) bestaande uit zwart en een weinig Florentijns lak (karmijnrood), nogmaals vlug aangestreeken. Die kleur moet zó dun zijn, dat er bijna geen kleur is op te merken. Men neemt de satijnkwast NO. 10, Pl. 1, en wanneer die goed met water door- trokken en in het zeemleder uitgeknepen is, wordt alleen in de scherpste lichtpunten de kleur weggenomen, waardoor een schittering en fijne houtkleur ontstaan, die de verwachting zullen overtreffen.

Voor het reeds vroeger besproken notenhout bestaat die overglaceerkleur uit zwart en Berlijns blauw. Het is zeer eenvoudig en begrijpelijk, waarom de niet-ingewijde zich spoedig kan vergissen met die overglaceerkleur; de kleuren, hoewel vast genoeg hechtend, en ofschoon men vlug en voorzichtig met luchtige hand glaceert, worden toch altijd enigszins door de overglaceerkleur losgemaakt; de satijnkwast neemt de kleuren scherp weg, en de schitteringtoetsen zijn dus spoedig krachtig genoeg.

WORTEL VAN ESSENHOUT

De wortel van Essenhout is een prachtige houtsoort voor meubelen, maar kan niet anders dan in geplakte toestand gebezigd worden.

Door geplakt hout verstaat men houtsoorten, die tot dunne platen of bladen gezaagd worden en dan, op vuren- of eikenhout enz. gelijmd, als meubelhout dienen.

In grote bladen komt deze wortelsoort evenmin voor als vele andere wortelsoorten, maar de bekwame meubelmaker voegt de stukken zodanig samen, dat men zou menen één stuk te zien; ook worden de gebreken door een nette en behendige aanvulling weggenomen of de stukken tegenovergesteld aan elkander geplaatst.

BEWERKING.

De grondkleur voor Essenwortel wordt iets donkerder gemaakt dan van het rechte of stam essenhout en gemengd uit wit, oranje- chromaat en een weinig oker en Turks rood (Engels rood). De grondverf wordt schiftvrij gemaakt met gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna) en een weinig Florentijns lak (karmijnrood), waarvan een weinig kleur op het paneel achterblijft; vervolgens wordt een kleur gemengd evenals voor het rechte Essenhout, Plaat 8, uit Kasselse aarde, gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna) en wat Florentijns lak (karmijnrood).

Neem de wortelkwast en leg de wortelpartijen aan, die met de aanlegkwast worden verbonden aan de hoofdpartijen, en ga zo voort, tot het paneel met de gewenste partijen gevuld is; de draad wordt met de stalen kam opgekamd.

Men moet in ieder geval het Essenwortelhout gezien hebben om het te kunnen schilderen; het Noten-, Amboina-, Erable-wortel enz. zijn wortelsoorten, die voor een overgroot gedeelte uit grotere of kleinere worteltjes bestaan. Het Essenhout bevat enige rondvormige wortelpartijen, maar meestal grote of kleine ovaalvormige partijen, die met de aanlegkwast moeten worden aangelegd, sommige partijen met een tussendraad.

Het Essenwortelhout, heeft niet zelden zachte draden, die soms in geheel tegenovergestelde richting door het hout lopen ten opzichte van de hoofddraden; wil men nu de hier bedoelde draden nabootsen, dan geschiedt dit vóór of na het aanleggen der groeidraden of wortelpartijen. Deze draden, die soms breed, soms dunner voorkomen, worden met de daskwast verdreven, doch niet gekamd.

Daarna worden de onderkanten van de hoofddraden met de aanlegkleur getoetst, evenals op Plaat 8 is aangetoond; deze toetsen worden weer opgekamd of een weinig verdreven. Dan wordt een fijne nerf ingespat met de kleur van de groeidraad, waaraan een weinig Florentijns lak kan worden toegevoegd, en vervolgens zacht opgedreven.

Glaceren.

Dit wordt op dezelfde wijze verricht als bij de wortelhoutsoorten over 't algermeen. Het geheel wordt met de vooraf gemengde tint vlug en luchtig aangestreeken; de wortelpartijen worden met iets donkerder,

sorntijds wat roder tint aangezet, het vlakke of rechtdradige hout aan de zijkanten iets grijzer, waarna met de hoek, van de glaceerkwast de halve en de lichttinten en met het satijnkwastje de kleinere en scherpe toetsen worden aangebracht. De glaceerkleur wordt gemengd uit Kasselse aarde, gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna) en voor de buitenzijde met bijvoeging van een weinig zwart.

Het *overglaceren* geschiedt met een weinig zwart en Florentijns lak (karmijnrood), waterdun over het geheel aan te strijken. Met de glaceerkwast moeten vervolgens de halftinten en met de satijnkwast de scherpe lichttinten worden getoetst.

IJPEN- OF OLMENHOUT. (iepenhout)

Reeds meermalen werd tot mij de vraag gericht om enige inlichtingen omtrent verschil of overeenkomst in bovengenoemde houtsoorten; steeds echter bleef ik 't antwoord schuldig, menende, dat Noord- of Zuidelijke oorsprong of wel Hollandse, Gelderse of Duitse benamingen die dubbele namen in het leven hadden geroepen; zeker was ik evenwel, dat een bepaalde soort olmen ook ijpen werd genoemd.

Ter oplossing van dit vraagpunt komt de leiddraad van WITTE, over 't plantenrijk ons te hulp, die daarvan het volgende schrijft: „Olmboom noemen hem bij voorkeur de dichters; deze zou men dus voor een fatsoenlijker en deftiger naam kunnen houden; als ijp wordt hij aangeduid door de boeren, timmerlieden, door mij en meer zulke menschen.”

Men vindt deze boomsoort in geheel Europa, maar zij behoort meer thuis in de gematigde dan wel in de koude luchtstreek; althans in het Noorden wordt zij zeldzaam of in het geheel niet meer aangetroffen. De gemiddelde volwassen boom bereikt ongeveer honderd voet lengte met drie tot vijf voet dikte, n.l. de middellijn in doorsnede. Als voorbeeld dat er onder de uitzonderingen ijpebornen van buitengewone dikte worden aangetroffen, lezen wij het volgende: In Zwitserland te Morges stonden vroeger twee bomen. Een daarvan bezweek op de 5e Mei 1824, waarschijnlijk door gebrek aan evenwicht of omdat de wortels, gedeeltelijk afgerot, niet meer in staat waren het grote lichaam staande te houden. Op last van het bestuur werd deze boom gemeten en onder aan de stam bleek de dikte in diameter 5.20 M. te zijn, terwijl het bovineinde van de stam, waar de eerste zware takken de kroon vormden, nog 11.16 M. in omtrek bedroeg.

Hoewel er nog vele van dergelijke voorbeelden zijn, moet men echter niet uit 't oog verliezen, dat deze tot de uitzonderingen behoren. Onder de ijpensoorten is er een even grote verscheidenheid als onder de meeste houtsoorten.

Als woudbomen heeft men onder meer: de gemene ijp, de grootbladerigen ijp of olm, de witte olm, de rechte olm, de groene olm, de olm met puntige bladeren, de kurkijs, de gedraaide olm enz.

Als het hout jong is, heeft het een groenachtig geelwitte kleur; ouder wordende, neemt het een donkerder, meer rode tot bruinroode kleur aan.

BEWERKING.

De grondverf voor het ijpehout is licht roodachtig geel, bestaande uit wit, oranje-chroom, oker en Turks rood (Engels rood).

De hartdraden worden met een plat Lionkwastje NO. 5, PI. 4, met eikenhout-procede aangelegd. (Zie de beschrijving van de verschillende procedes voor eikenhout.) Deze kleur wordt door bijvoeging van wat gebrand Italiaans lak (sienna) voor nieuw ijpen wat roder gemaakt; voor oud ijpen is deze aanlegkleur wat bruiner.

Wanneer de grond schiftvrij is gemaakt met een weinig gebrand, ongebrand Italiaans lak (sienna) en wat Florentijns lak (karmijnrood), wordt met de kleur, die op de verlangde tint is gebracht, met genoemd Lionkwastje het middenhart aangelegd; vervolgens worden de zijkanten met genoemde kleur aangestroken en met een kurken kam, (gesneden volgens Fig. 4 en 5, PI. 31) de opvolgende zijdraden aangekamd. Zoals men weet, kan men door de verschillende houdingen van de kam, hetzij vlak of meer rechtstandig, deze draden grover en fijner kammen.

Daarna neemt men een fijn gesneden lederen kam, Fig. 3, PI. 31, of een stalen kam en kamt de groeidraden in het midden kruisgewijze op en de zijdraden als eikenhout over. Als de eerste aanleg voldoende droog is, neemt men een kleur, bestaande uit hetzelfde procede, vermengd met gebrand

Italiaans lak (sienna) en een weinig Florentijns lak (karmijnrood) en iets geler en roder dan de hartdraad, waarmee het hartstuk en de brede groeidraden worden aangestreekt.

Neem dan gesneden kurken kammen, fijne en grove afwisselend als voor het eikenhout volgens Fig. I en 2, Pl. 31. Deze kurken kammen kunnen van verschillende grootte zijn, b. v. van twee tot vier centimeter. Met deze kammen worden tussen de vroeger aangelegde groeidraden de tussendraden ingekamd, altijd de richting der bestaande partijen volgende; tussen de hoofddraden, die wijd uiteen liggen, worden de wijdere en tussen de nauwe de fijnere kammen gebezigd; de fijnere zijdraden worden niet aangestreekt of overgekamd.

Men moet vooral opletten, dat bij het kammen dezer tussen-groeidraden de kammen in rechtstandige richting worden gehouden, evenals gezegd werd van de stand van de aanlegkwast in de beschrijving volgens Plaat I en 4, waardoor de opgaande draden dun en tussen de kopdraden breder worden.

Als het gehele paneel in dier voege bewerkt is, neemt men een fijnen stalen of hoornen kam en kamt de gemaakte tussendraad een weinig op; met een lapje veegt men een lichte kant onder de kopdraden der hoofdpartijen, waarna men weer moet wachten tot het werk droog is, alvorens over te gaan tot het:

Glaceren.

Dit kan in water geschieden. Men zij daarbij indachtig, dat het niet geoorloofd is - en dat geldt voor alle rechtdradige houtsoorten - het werk te bont te maken, maar men make het effen van kleur in halve tinten en licht en donker op de plaatsen, waar de groeidraden dit aanwijzen.

Men mengt daartoe een roodgele tint uit Kasselse aarde, gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna) en wat Florentijns lak (karmijnrood); onder de kwastpartijen iets roder en voor de zijkanten van het hout met bijvoeging van wat zwart. Wanneer met deze kleur het hout is geglaceerd en de lichttinten zijn ingebracht, wordt er in de zijkanten een flinke dwarsnerf ingeslagen, waarna het geheel zacht wordt verdreven.

Wil men dit hout nogmaals overglaceren, dan neemt men zwart en Florentijns lak (karmijnrood) op de wijze in voorgaande soorten beschreven.

Deze laatste houtsoort is meer eenvoudig te vervaardigen door de eerste hoofddraden in waterverf aan te leggen; ook de tussendraden kunnen in waterverf worden aangelegd; maar men moet dan ook tevreden zijn met de uitkomsten, daar het toch niet denkbaar is de natuur door de laatste manier met dezelfde getrouwheid te volgen als door de daarvoor omschreven behandeling. Vooral het kammen van de regelmatige tussendraad is met de aanlegkwast bezwaarlijk te volgen.

Het kammen van tussendraden voor houtsoorten is inderdaad schoon, en men schijnt zelfs geneigd te zijn er al te spoedig toe over te gaan, waarvoor ik ten ernstigste moet waarschuwen; o.a. zag ik op een tentoonstelling panelen van een meester, die keurig en met zorg waren getekend en afgewerkt, en om het schone te verhogen, was zelfs tussen de aderen van ik meen cederhout ook een tussendraad ingekamd zo fijn en zo net, dat het zeker het keurigst gemaakte hout voorstelde; maar het was geen waarheid, geen natuur; zulk hout was en is mij tot heden onbekend gebleven.

De lezer zal begrijpen, dat de mening, in deze uitgedrukt, niets anders te betekenen heeft dan dat het volgen van de waarheid voldoende is, en dat de verschillende hulpmiddelen hem niet mogen verleiden om door opsiering de waarheid te benadelen.

PIJNBOMEN-, DENNEN-, VUREN- OF GRENENHOUT.

Deze immer groen loof dragende boomsoorten behoren alle tot een familie en leveren voor de huis- en scheepsbouw een onmisbaar timmerhout. Het is ongelooflijk wat jaarlijks van deze houtsoorten wordt omgezet.

In een beschrijving van UILKENS vinden wij over de afmetingen van enkele dezer bomen het volgende: In het Brouwald bij Zschopau treft men een driehonderdjarigen dennenboom aan met een omtrek van ruim elf meter onder aan de stam en een hoogte van 80 a 90 meter; aan de straatweg van Bielefeld een van 18 voet in omtrek en 150 voet hoog; aan de Mont-Blanc een van ruim zeven meter in omtrek enz." In Zweden en Noorwegen treft men deze naaldboom in zijn volle kracht aan en hoewel deze boom ook in zuidelijker streken, in Midden-Europa voorkomt, behoudt hij als houtsoort de meeste waarde in Noordelijke streken.

Is de dennenboom de nuttigste houtsoort, nevens de berk vraagt hij de minste gronden voor zijn ontwikkeling. Op barre, woeste gronden, waar geen andere boomsoorten kunnen groeien, in het hoge Noorden van Siberië, waar de grond bijna het gehele jaar met ijs bedekt is, houdt de dennenboom de mens gezelschap en maakt hij zijn bestaan mogelijk. Daar waar geen andere houtsoorten voedsel vinden, waar de koude alle houtsoorten doet sterven, blijven de den en de berk nog over om bij te dragen om de nog levende wezens onderhoud te verschaffen.

Door insnijdingen wordt uit de den terpentijn en daarvan de terpentijnolie verkregen, terwijl hars, teer en pek mede producten zijn, die we aan de dennenboom te danken hebben.

Onder verschillende benamingen wordt het dennenhout naar de plaats, soort of afkomst tot ons gevoerd, als: Duits, Noords, Rigaas, Nervaas, Windaw-, Memel-, Stettin-, Hamburgs, Koperwijks grenen-, dennen- of vurenhout; vervolgens het sparrenhout, kolters voor heipalen enz., enz.

Het juffer- of without is het ons bekende vurenhout, waarvan de manier, waarop dit wordt aangevoerd, opmerkelijk genoemd kan worden. Verbeelden wij ons een drijvend dorp van hout, komende van Andernach of een andere plaats, en waarop 10 tot 13 hutten zijn opgeslagen, waarop een vier- a vijfhonderdtal arbeiders werk vinden om de drijvende massa hout van duizenden schreden lengte en ruim 20 schreden breedte te besturen om zonder stoornis de Main of Moezel of wel de nog bochtiger Rijn af te drijven, ten einde dit gevaarte in Holland, gewoonlijk te Dordrecht in veiling te brengen. Wanneer wij in herinnering brengen, dat er op dergelijke drijfvochten alleen aan tolgelden dertigduizend gulden zijn besteed, dan kunnen wij ons volkomen met het spreekwoord verenigen: een derde houtwaarde op het veld, een derde, eer het te water, en een derde, eer het op de veiling is." Bijgevolg kost een dergelijke houtmassa van 100,000 rijksdaalders het driedubbele, alvorens zij op de plaats van bestemming ten verkoop wordt aangeboden.

Het verschil tussen het grenen-, dennen- of vurenhout is ons bekend. Het grenenhout is vast, vet en roodkleurig geel; men zegt: hoe roder hoe beter; het dennenhout is lichter van kleur, grover en niet zo vast; het vuren- of jufferhout is wit en fijn, van beperkte breedte en als timmerhout voor binnenwerk het meest dienstig.

BEWERKING.

De grondverf is voor het vurenhout wit, liefst zinkwit.

Het palet is gevuld met zwart, Kasselse aarde, gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna), Florentijns lak (karmijnrood) en ultramarijn blauw. Met een sponsje met Florentijnse lak en ultramarijn blauw wordt de grondverf goed schiftvrij gemaakt en dan met het zeemleder schoon afgenomen; hoe blanker daarbij de grond wordt gehouden, hoe beter. Het vernis toch geeft door de tijd meer gele tint dan nodig is.

Het ultramarijn blauw en Florentijns lak (karmijnrood) kan schoon worden afgenomen, zonder dat er kleur achterblijft; de gele lakken daarentegen laten door hun vetgehalte immer een tint van die kleur achter.

De aanlegkleur voor de groeidraden wordt gemengd uit Kasselse aarde, gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna) en wat Florentijns lak (karmijnrood), waarna de groeidraad wordt aangelegd volgens Figuur 4, Plaat 7. De koppen der draden worden ingevuld en zacht opgedreven, zodat deze zich zacht vloeiend met een afgeronde ovalen kop en een scherp zacht kantje voordoen; door het werk te sterk op te drijven ontstaat er een splinterachtige kop, die niet gewenst is en buiten het karakter van het vuren- of dennenhout.

Voor de zijkanten van het hout wordt een groter aanlegkwast genomen, met de aanlegkleur gevuld en door de kam getrokken, waarna de brede groeidraden van weerszijden van het hart worden aangelegd; daarna wordt de kam fijner gesteld voor de opvolgende nevendraden en voor de fijnste buitendraden. De kwasten worden met de wortelkwast en op enkele plaatsen met de top van de vinger en met de nagel nog eens ingedraaid, omdat de kwastjes meestal een donkere kant en een lichter hart hebben.

Dan wordt een dunne tint gemengd uit zwart en een weinig ultramarijn blauw en met deze waterdunne tint worden de, hoofd- koppen voor de helft ingevuld, zodat aan iedere kop een brede lichtkant overblijft, waarna die tint zacht wordt opgedreven, zonder evenwel droge, grauwe kanten te dassen.

Glaceren. –

Het geheel wordt geglaceerd met Kasselse aarde, gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna), Florentijns lak (karmijnrood) en een weinig zwart en ultramarijn blauw voor de zijkanten, terwijl op de gewone wijze

het licht en de halve tinten worden ingebracht met de glaceer- en de satijnkwast. Men zij indachtig, dat dit hout rechtdradig en bijgevolg effen van kleur is, uitgezonderd op de bochten der draden, kwasten enz., waarop een schitterend, scherp blinkend licht valt; bovendien wordt aan de zijkanten hier en daar een zachte dwarsnerf geslagen en zacht verdreven.

Indien men wil overglaceren, rneengt men een waterdunne tint uit zwart en ultramarijn blauw, welke vlug en gelijkmatig wordt aangestroken; de halftinten worden met de glaceer- en de scherpe lichtpartijen met de satijnkwast aangebracht; wanneer zij droog zijn, worden zij met het zeemleder, dat men op de vinger neemt, scherp en fijn getoetst.

HET DENNENHOUT.

Deze houtsoort is grover en breder dan de hierboven behandelde, en dientengevolge worden de partijen breder aangelegd; de bewerking is overigens dezelfde als de voorgaande en dit hout kan iets warmer of donkerder van kleur geschilderd worden.

HET GRENENHOUT.

Dit is meer roodachtig, waarom voor de grondverf wat oranje bij het wit wordt gevoegd; over deze warme rode kleur wordt de draad met meerdere bijvoeging van gebrand Italiaans lak (gebrande sienna) en Florentijns lak (karmijnrood) aangelegd en evenzo wordt de glaceerkleur wat roder van tint gehouden.

AMERIKAANSCH GRENENHOUT.

Sinds enkele jaren wordt uit Amerika een grenenhoutsoort aan- gevoerd, die de tot hiertoe gebruikte overtreft. Deze namelijk is vetter en harder dan het Noordse of Riga- grenenhout schijnt te zijn; daar zij vaster en dichter is, blijft het vet of de bars er meer in besloten, en druipt of zweet er door warmte of zonneschijn niet zo uit als van de eerstgenoemde.

Van dit hout worden buitendeuren, omnibussen, tramwagens en ook luxe-artikelen enz. gemaakt, maar inzonderheid alles, wat aan de invloed van lucht en water is blootgesteld. Voor koffiehuisen, kantoren, zalen, zolders enz. wordt dit hout bijzonder aanbevolen met tinten afgezet en met een vernislaag bedekt. Gelukkig als immer het nuttige zo juist in overeenstemming met de mode wordt toegepast als dat met het Amerikaans grenenhout thans liet geval is, en daarom is 't juist noodzakelijk, dat de schilder ook bekend zij met de methode om dit na te bootsen, opdat het, wanneer plaats en omstandigheden zulks vorderen daarvan kan gebruikmaken.

De grondverf voor Arnerikaans grenenhout wordt gemengd uit wit, oranje-chroom en Turks rood (Engels rood). De draad van dit hout is breder als van het vurenhout, de koppen zijn meer gevuld en dichter ineen, alsmede vlakker van kleur, dat wil zeggen de draad wordt minder scherp uitgedreven. Deze groeidraad is roodachtig En komt sterk uit op de rood- gele grond; de overgangstinten van licht en donker vloeien ineen en zijn wolkachtig, gelijkmatig van kleur. Kwasten komen weinig voor en door de meer verkorte hartdraden is het wolkachtige zeker begrijpelijk. De bewerking is evenals van de vorige dennen- of grenensoorten;. de rodere kleur wordt met iets meer gebrand Italiaanis lak, Florentijns lak (karmijnrood) en Kasselse aarde gewijzigd.

BRÈCHE

(BRECCIA).

Daar het bestek van dit werk niet toelaat, dat ik een uitvoerige wetenschappelijke beschrijving van deze marmersoorten geef, zal ik mij tot het hoofdzakelijke bepalen, opdat de lezer de nodige kennis bekome van datgene, wat hij wenst na te bootsen, en daardoor tevens in staat gesteld worde de vragen te beantwoorden, welke de werkgever of belanghebbende daarover tot hem zou kunnen richten.

De nodige gegevens om tot eenvoudige kennis van deze marmersoorten te geraken, zijn niet zo ruimschoots voorhanden als men oppervlakkig wel zou vermoeden, en daarom acht ik het niet overbodig,

datgene, wat ik daaromtrent uit verschillende bronnen heb kunnen putten, in meer algemene bewoordingen samen te vatten.

De *Brèche Violente*, waarover ik hier meer bepaald zal handelen, ook bekend onder de naam van *Perzikbloesem*, ontleent haar benaming aan haar geaardheid.

Brèche betekent *breuk*; wordt zij doorgeslagen, dan brokkelt zij gewoonlijk bij de aderen af, waardoor zij hoekige brokken vormt. Een groot aantal marmersoorten draagt de naam van *Brèche*, waarvan de voornaamste zijn: *Brèche d'or*, *Brèche grise*, *Brèche d'Alep*, *Brèche Caroline* of *Serancine*, *Brèche doulaire* enz. Buiten dien zijn er een aantal soorten die dezelfde eigenschappen bezitten, doch onder andere benamingen voorkomen.

De *Brèche* bestaat uit onregelmatige, hoekige vormen van een kalkaardige, steenachtige zelfstandigheid; in enige soorten, zoals de *Brèche d'or*, zijn die meer afgerond. Zij is met tinten als doorweven en met scherpe aderen of partijen, doorkruist, bij welke zij, zoals ik al opmerkte, afbreekt of afbrokkelt. Hieruit zou men tot de gevolgtrekking kunnen komen, dat de *Brèches* twee tijdperken van wording hebben doorlopen. Ik zal trachten deze opvatting meer begrijpelijk voor te stellen.

Wanneer wij de kleurverdeling dezer marmersoorten nauwkeurig volgen, dan zien wij de zogenaamde grondaderen, die de grondpartijen genoemd worden, in de hoofdmassa in zachtvloeiende tinten verenigd, zoals dit in de witte marmers en dergelijke soorten het geval is. Deze kleuren der grondpartijen vervolgen haar richting ook door die brokken en vormen, welke ontstaan door de lijnen der hoofdaderen, die de hoofdmassa in meer scherpe aderen en partijen doorkruisen en welke, ofschoon in donkerder of lichter grijze violetkleuren, met gruis of brokjes doormengd zijn (Zie Pl. 11 en 12).

Het afbrokkelen of breken op deze aderen en brokken, waarvan de *Brèche* haar naam ontving, strekt ten bewijze, dat de bestanddelen van de donkere of scherpe aderen niet in weken en gelijktijdig verbindende toestand met de hoofdmassa verenigd en versteend zijn, en versterkt ons in de mening, dat de vooronderstelling, door deskundigen aangegeven, zeer juist is, als zoude de massa zonder de donkere aderen, in haar zachte kleurenschakering, eerst tot een geheel verbonden, gevormd en reeds tot verstening zijn overgegaan, terwijl door later bijgekomen omstandigheden, natuurschokken, stortingen, overstromingen of iets dergelijks, bovengenoemde verstening in grotere of kleinere brokken gebarsten of gebroken werd, waarvan de openingen later weer zijn aangevuld met kalkaardig spaath of andere bestanddelen. Deze bestanddelen, tussen de al bestaande brokken tot een vast lichaam overgegaan, vormden in deze tweede wording wat wij thans in de *Brèche* opmerken. Vandaar, dat volgens deskundigen de *Brèches* meestal met gebreken worden aangetroffen, dat wil zeggen, dat zij niet zelden met onaangevulde openingen en gaten in de groeven worden gevonden.

De vraag, meermalen tot mij gericht, wat het worden der marmersoorten betekend en waarom het geen groeien genoemd wordt, is naar mijn mening gemakkelijk te beantwoorden en evenzo te begrijpen. Mengtras, kalk, cement, zand, gips, kiezelstenen enz. met water in een kuip of iets dergelijks en laat dit mengsel een zekeren tijd staan, dan zal men bevinden, dat al die bestanddelen tot een vaste steen geworden zijn. Men kan nu niet zeggen, dat deze steen gegroeid is, want dat mengsel is een steen geworden. Evenzo zijn de marmersoorten uit verschillende bestanddelen of verplaatsing der grondstoffen, door natuurwoelingen samengevoegd en in lagen op zekere plaatsen van de aardbol verspreid en door de vorming van duizenden jaren steen of marmer geworden en dus niet gegroeid.

Ik meende deze opmerking te moeten maken voor hen, bij wie wellicht dezelfde vraag kon oprijzen. Ofschoon voor de schilder deze beschouwing over de marmersoorten of *Brèche*, oppervlakkig genomen, als van weinig nut kan aangemerkt worden, toch liggen daarin de beste grondslagen om te kunnen beoordelen wat en hoe men schildert.

Een veelkleurige marmersoort te schilderen, zonder haar zelfs oppervlakkig te kennen, is zeer moeilijk, en wel om de eenvoudige reden, dat men geen regels kan aangeven voor het plaatsen der kleuren. Door te begrijpen, dat er grondkleuren of grondlagen en grondaderen zijn, die wij grondpartijen noemen, en dat de hoofdaderen weer deze grondpartijen doorkruisen, is men ten minste enige schreden gevorderd en zal men in de kleurverdeling een wezenlijke partijverdeling zoeken, die, hoe grillig de natuur haar voortbrengselen ons te aanschouwen geve, daarmee in de algemene zin het best overeen zal komen, zoals later bij mijn behandeling blijken zal.

BRÈCHE VIOLETTE.

De Brèche violette behoort zeker tot de schoonste marmersoorten, welke ons bekend zijn, en was steeds om haar schone kleuren en fraaie schakeringen zeer gezocht. Dit marmer kan thans ook al onder de antieke soorten worden gerangschikt, wat zoveel betekent, dat de ontginning der groeven heeft opgehouden, of liever dat deze uitgegraven zijn. De nog voorhanden zijnde stukken zijn zeer duur en in de handel moeilijk te verkrijgen, zodat het de schilder niet gemakkelijk valt een stukje daarvan machtig te worden. Oorspronkelijk is het van het Carrarische gebergte in Italië, dat van de oudste tijden tot heden de meeste en schoonste marmersoorten opleverde.

De Brèche violette komt in verschillende kleuren voor; de hoofdkleur is roomkleurig wit, met zacht ineen vloeiende grondpartijen, hier en daar doorschijnend gevlekt, met ineen smeltende grijs violette partijen, die hier meer tot het rood en daar tot het blauwachtig grijze overhellen, afgewisseld door oranjeachtige of warme okerkleurige partijen, die of vlekachtig, of als diepliggende aderen de grondpartijen vormen, waarover zich weer de hoofdaderen kruisen, overgaande in grijs, rood en blauw violet, tot zelfs bijna scherpe, zwartachtig violet gekleurde, brede aderen, die op hare beurt weer met fijne korreltjes en stukjes als bezaaid zijn.

Men vindt in dit marmer, evenals in alle marmersoorten, de grootste verscheidenheid. Zo ziet men stukken bijna geheel melkweit met zachte tinten, zachte en scherpe fijne aderen, waarvan de overgang tot in donkere tinten niet zeldzaam is, en wel zodanig, dat de hoekige blokken in het eerste geval wit, geheel door violet, geel of overgaande kleuren getint zijn; in dat geval worden de aderen zwartachtig violet en meestal breed, waardoor het geheel een donkere kleur verkrijgt.

De schilder kan uit het bovenvermelde weer opmaken, dat, waar de natuur die afwijkingen aan de hand geeft, men naar omstandigheden daarvan gebruik kan maken.

De lichte soorten kunnen bij uitnemendheid voor grote bovenpanelen van vestibules, gangen, badkarners, restauratiën enz. gebruikt worden, terwijl de donkere voor lambriseringen onder dergelijke lichte panelen kunnen dienen, kortom, al naar dat de smaak en de aard van het werk dat vereisen.

Ook kan dit marmer voor schoorstenen of meubelen uitstekend dienst doen, ofschoon men in dat geval er op dient te letten, daar- voor de fijne, meer uitgezochte, regelmatige stukken te kiezen.

VERKLARING VAN PLAAT X.

Plaat 10 bevat de grondslagen voor de Brèche violette en voor die marmersoorten, welke in aard en karakter daarmede overeen- stemmen. Tot het schilderen van deze en vele andere marmersoorten wordt, zoals wij al boven opmerkten, in de eerste plaats de kennis vereist van het marmer zelf, ten opzichte van aard, karakter, kleur, verdeling van grond- en hoofdpartijen enz.; maar voor die marmersoorten, welke het karakter van de Brèche violette hebben, is hoofdzakelijk een volhardende oefening een groot vereiste. De marmerslag, op Pl. 4, Fig. 17 tot 19 aangegeven, bevat de grondslag voor de gehele uitvoering; die figuren met het marterpenseel kornen overeen met die, welke op Pl. 10 van Fig. 1 tot 6 voorkomen, ofschoon deze met de marmer-glanceerkwast en de platte Lionkwast worden aangelegd.

Wanneer men de verbindingen der aderen van dit marmer (zie Pl. 11) ieder afzonderlijk met de vingers of strookjes papier wil afsluiten, zal men in alle partijen deze marmerslag kunnen waarnemen en in de verschillende langwerpige driehoeken, aaneenverbonden, de partijverdeling gevormd zien; ik herhaal het derhalve nogmaals en zal er steeds op blijven wijzen, dat het voor de marmerschilder van 't grootste belang is, dat hij zich de marmerslag eigen maakt, daar deze bij het grootste gedeelte der marmersoorten kan toegepast worden en zonder veel studie de spelingen der natuur teruggeeft.

Fig. 1, Pl. 10, wijst de marmerslagen aan met de platte marmerkwast. Wanneer men met de hoek, gemerkt a, dun met een kleine uitwijking begint, wordt de kwast strijkenderwijze, als in Fig. 2, neergezet en daardoor de langwerpige driehoek gevormd; de beide uiteinden van de kwast zijn gemerkt b en c. De hoek b, in Fig. 1, letter a, is het meest met donkere kleur gevuld geweest, waardoor Figuur 2 aan de zijde van letter b donker en aan die van letter c lichter van kleur is. De hoek van de kwast c wordt gekanteld en met de hoek b de donkere zijde nog een weinig doorgestreekt; Fig. 3 geeft dezen hoek in tegenovergestelde kleur aan. De kwast is aan de hoek d met donkere kleur gevuld en de hoek f is gekanteld, waardoor de hoek letter e lichter van kleur is dan de hoek d, en deze is doorgetrokken, om die verbinding een weinig langer te maken. In dier voege wordt met één streek, die vlug moet ten uitvoer worden gebracht, de marmerslag verkregen.

De hoeken a, b, c, d en e zijn nu weer de hoofdpunten, waaruit men de volgende slagen in grotere of kleinere vormen moet beginnen, waardoor men de saamgestelde partij 5 en 6 verkrijgt. De kleine partijen worden met de kleinen of groten Lionkwast gemaakt, zoals in Fig. 4 wordt aangetoond. Met de hoek van de kwast op de aangegeven wijze steeds beginnende, vormt men de driehoek volgens h, waarna de hoek g wordt gekanteld enz., zoals hierboven met de marmer-glanceerkwast is aangegeven.

Fig. 6 toont de verbonden marmerslagen, voor een gedeelte opgewerkt, aan, dat wil zeggen: de met de platte Lionkwast reeds aangelegde marmerslagen of partijen, met het marterpenseel in fijnere marmerslagen opgewerkt, hetgeen op de grondplaat voor de Brèche violette duidelijker is op te merken, daar deze beter de bedoeling aangeeft, welke ik nader zal aanduiden.

BEHANDELING.

De grondverf voor de Brèche violette is wit, met zinkverf afgegrond.

Omdat dit marmer te duur is om voor buitenwerk te worden gebruikt, wordt het op enkele uitzonderingen na voor binnenwerk gebezigd en moet daarom, volgens mijn mening, naar de opgegeven wijze met papaverwit geschilderd en opgewerkt worden.

Vulling van het palet. - Nevens het terpentijnbakje wordt eerst wit, vervolgens zwart, oker, oranje-chromaat, rode doodekop, ultramarijn blauw en daarna Florentijns lak (karmijnrood) of best karmijn geplaatst.

Het is de schilder over het algemeen zeer goed bekend, dat Florentijns lak (karmijnrood) op het licht of in sterke dag wegtrekt. Daarom raad ik aan, om voor het werk, dat het sterke buitenlicht heeft te verdragen, zoveel mogelijk met doodekop te schilderen en de tedere, wegtrekkende kleur zo weinig mogelijk te gebruiken, ofschoon men die niet geheel missen kan.

Ofschoon oppervlakkig beschouwd, het beste karmijn veel te duur is, omdat in de schilderswinkel steeds voorhanden te hebben, zo is het nochtans aan te bevelen dat te gebruiken, daar men bij ondervinding zal moeten erkennen, dat in verhouding van het weinige, dat men daarvan nodig heeft, dit bezwaar ruimschoots kan opwegen tegen de zekerheid kleurhoudend werk te hebben geleverd; het karmijn toch overtreft het Florentijns lak (karmijnrood) zodanig in sterkte, dat men verscheidene meters Brèche violette met een lood karmijn kan schilderen. Voor werk, dat sterk verlicht of op de zon geplaatst is, moet doodekop of Perziaans rood zoveel mogelijk het karmijn vervangen.

Men neme deze opmerking wel in overweging, opdat een ieder die naar omstandigheden in toepassing kan brengen.

Wanneer de grondverf goed gedekt en droog is, strijkt men het paneel schraal aan met wit, daarna neemt men zwart en ultramarijn, vervolgen oker en oranje-chromaat, naast wat Florentijns lak (karmijnrood) en doodekop en daarmee wordt, in zachtvloeiende tinten, de eerste grondlaag gemaakt, die goed moet verdst of verdreven worden, zoals Fig. 7, Pl. 10, dat aangeeft. Het geheel moet zacht en licht van tint zijn, zowel de violette als de grijze kleuren; over het geheel moeten warme blauw-grijze tinten liggen, op zodanige wijze aangestreeken als men de partijen wenst te plaatsen. De grondtint op Pl. 11 is warm genoeg, en het is wel aan te raden die iets grijzer aan te strijken. Vervolgens wordt de marmer-glanceerkwast genomen met zwart, ultramarijn blauw, hier en daar met bijvoeging van wat oranje-chromaat, daarna met meer oranje-chromaat, Florentijns lak (karmijnrood) en doodekop; donkerder of grijzer partijen worden met zwart, ultramarijn en laatst genoemde kleuren behandeld, en de verschillende partijen met marmerslagen aangelegd. (Zie Pl. 11.) Op Pl. 10, Fig. 8, zijn die grondlagen zodanig aangegeven, dat zij in schuine tegenovergestelde richting over de eerst aangestreeken grond worden aangelegd. Wanneer de grondlagen zijn aangelegd, neemt men voor de brede hoofdaderen de platten Lion- of marmer-glanceerkwast, waarmee de donkere aderslagen volgens Fig. 9 met zwart, Florentijns lak (karmijnrood) en ultramarijn blauw enz. worden aangelegd, waarna men met het marterpenseel de fijne aderen en partijen aanlegt en opwerkt, welke in Pl. 11 duidelijker zichtbaar zijn. In dit geval is het direct navolgen van de reeds aangelegde partijen geen behoefte; enkele partijen worden opgewerkt en andere met kleine partijen ingevuld; men geve die partijen, die aan het geheel het verlangde effect geven en, zonder met de natuur in strijd te zijn, het bevalligst en naar het doel en de omstandigheden het fraaist en geschiktst zijn, de meeste kracht en opwerking. De platte Lionkwast en het marterpenseel worden met tamelijk verdund wit gevuld, en hier en daar, waar men vermeent het meeste wit te zullen plaatsen, wordt wat wit ingevoegd en worden de vereiste witte aderen aangelegd. Met de chiqueteerkwast, van dun wit voorzien, chiquetere men het geheel over, zodat de lichte en donkere partijen als met een gezaaide tint

bedekt zijn. Is dat wat aangetrokken, dan moet men voorzichtig het geheel opdassen of verzachten en laten drogen.

Wanneer het werk genoegzaam opgedroogd is, wordt het paneel over geplaceerd met de glaceerkwast, met heel dun zwart en ultramarijn blauw, hier en daar op de violette partijen met Florentijns lak (karmijnrood) en soms, met oranje-chromaat, kortom zodanig, als men gevoelt en begrijpt dat het werk vereist.

Wil men de donkere aderen wat meer kracht geven en langs de aderpartijen toetsenderwijze die kracht verhogen, dan doet men dit of met de hoek van de glaceerkwast, of met het marterpenseel. Deze glacering moet ook heel dun zijn en niets meer dan een gekleurde terpentijn, die men geheel of bij gedeelten over het werk brengt.

Alsnu moet met de platte Lionkwast en het marterpenseel op de lichte partijen veel wit aangebracht en op de donkere partijen slechts met wit getoetst worden. Het toetsen bestaat hierin, dat men met het wit een klein gedeelte van de hoekige vorm aanstipt en de grote blanke partijen bijna geheel vlekachtig invult, de witte hoofdaderen gedeeltelijk en in de donkere of getinte partijen de kleine witte aderen enz. opwerkt. Vervolgens worden die grond- en hoofd- aderen in de aangegeven of bestaande kleuren opgewerkt, wat door mij ook toetsen zal genoemd worden, omdat enkel hier en daar op de verbindingspunten met dunne doorschijnende kleur de kracht verhoogd wordt. Daarna wordt het geheel met wit overgechiqueteerd. Op de donkere partijen moet men zeer weinig overchiqueteren, op de blanke of lichte partijen mag de chiqueteerkwast goed met wit gevuld zijn, waarna men ten slotte het geheel met de daskwast verzacht, altijd echter zo voorzichtig, dat men de kleuren niet te veel over elkaar drijft.

Het is met dit werk als met alle andere werkzaamheden zó gelegen, dat men aan alle niet evenveel tijd en kosten kan besteden, en derhalve is ook ieder op zichzelf staand werk voor vermindering van de arbeid en de daaraan verbonden tijd vatbaar.

Door op boven genoemde wijze marmer te schilderen, kan men zeker de natuur zodanig weergeven, dat een geoefend oog bedrogen kan worden. Komen er omstandigheden voor, dat, zoals wij hier boven aantoonde, het werk die uitvoerigheid niet veroorlooft, dan aarzele men niet het, zoals het in grondaanleg is aangetoond, met wit wat op te werken, datzelfde op de donkere en lichte aderen toe te passen en het werk als voldoende te beschouwen, ofschoon men er dan vooraf op rekene, de aangestreeken grond lichter en partijen met meer wit aan te strijken. Het verschil tussen het eerst en het laatst aangegeven werk is: dat het eerste meer diep en glasachtig, en het tweede minder doorschijnend zal zijn, en dus hetzelfde, wat ik bij de houtschildering omtrent het overglacieren aantoonde.

SERANCOLIN

Het is omtrent twintig jaar geleden, dat het Serancolin in Frankrijk en België veel geschilderd werd, en van dit prachtige, veelkleurige marmer wordt ook thans voor grote vakken veel gebruik gemaakt.

In de werkelijkheid schijnt deze soort evenals het Brèche violette in Nederland zelden te worden aangevoerd, waarvan zeker de kostbaarheid de oorzaak is. Deze marmersoort ontleent haar naam aan Serancolin in de Pyreneeën, vanwaar het herkomstig is.

De verscheidenheid, waarin dit marmer wordt aangetroffen, is zeer groot; in een blauwe, lichtgrijze grond vindt men geelachtige, oranje-, vleeskleurige partijen, aderen en vlekken, ook wel van het rozerood tot het vuurrood, bruinachtig scharlakenrood overgaande, die zich in fijne adertjes in de vlakke partijen verdelen. Vele stukken zijn grijsachtig leverkleurig met veel geel of roodachtig oranje. Het marmer vertoont in de blauwe grond grijze of donkere, zachte of soms scherpe aderen, groenachtig grijze kristalvlekken en witte aderen of vlekken.

Juist omdat dit een der schoonste onder de bekende marmersoorten is, moet men zorg dragen met de nabootsing omzichtig te werk te gaan, daar het veelkleurige en bonte der marmersoorten niet zelden het harmonische der nevenkleuren afbreuk doet.

BEWERKING.

De grondverf is leverkleurig grijs, liefst in lichte tinten. Over deze verf wordt in schrale tinten de grondaanleg aangestreeken, in bonte tinten sarnengevoegd naar de verdeling der aan te leggen partijen, met

wit, zwart en ultramarijn blauw, waarna in deze kleuren met oker, oranje en Turks rood (Engels rood) de bonte tinten worden doorgestreken en goed verdreven.

Dan worden met de marmer-glaceer- of de platte Lionkwast de grijze grondpartijen aangelegd met zwart en ultramarijn blauw, vervolgens met bijvoeging van wat oker en oranje-chromaat en daarna met bijvoeging van wat Turks rood (Engels rood). Wanneer deze partijen zijn aangelegd in verschillende vormen, hoofdzakelijk met de marmerslag evenals bij het Brèche violette, wordt schuinsgewijze over deze aangelegde grondpartijen met oranje-chromaat, Turks rood (Engels rood) en soms wat Florentijns lak (karmijnrood) de hoofdpartij aangelegd en worden met het marterpenseel de kleine partijen opgebracht of de al bestaande opgewerkt en fijne aderen ingebracht, waarna het geheel met wit wordt gechiqueteerd en zacht verdreven. Zoals meer is aangewezen, moeten in dit marmer evenals in het Brèche violette de grondpartijen flink breed worden aangelegd en daarna met een kleinere platte Lionkwast of marterpenseel worden verbonden en opgewerkt,

Glaceren.

Is alles droog, dan wordt het geheel in verschillende dunne tinten met zwart en ultramarijn blauw geglaceerd en daarover met dunne oker, oranje-chromaat en Turks rood (Engels rood) in overeenstemming met de reeds aangelegde grondpartijen. De bewerker zal in dit geval wel begrijpen, dat de eerste glacering met zwart en ultramarijn blauw onmiddellijk droog is of aangetrokken, waarom het niet moeilijk valt op enkele partijen met de laatstgenoemde glaceertinten weer daarover te glaceren. Indien deze glaceertinten behoorlijk zijn verdreven, neemt men de nodige kleuren om het geheel op te werken, als voor de grijze partijen wit, zwart en ultramarijn blauw, voor de grauwe leverachtige met bijvoeging van wat oker, oranje of Turks rood (Engels rood), voor de gele, rose enz. wit, oker, Turks rood (Engels rood) of oranje-chromaat, soms wat best rood enz.; met andere woorden, de partijen worden in de bestaande tinten getoetst en opgewerkt.

Daarna worden de donkere aderpunten eveneens in de bestaande kleuren opgewerkt; voor de donkerrode aderpunten mag wat best rood en Florentijns lak (karmijnrood) toegevoegd worden, waarna men met het marterpenseel de witte aderen inlegt, het geheel met dun wit dopt en zacht verdrijft. De witte aderen kunnen met wit nog wat getoetst en onder de witte hoofdadere met dun zwart en ultramarijn blauw van een schaduwachtige tint voorzien worden.

SIRAN GRIS

Zo er onder de vele marmersoorten enkele voorkomen, die voor bijna alle doeleinden op dit gebied kunnen gebezigd worden, of liever waarvan de kleur geschikt is voor elk gebruik, dan zeker is 't het marmer, hetwelk onder de benaming Siran Gris voorkomt.

De grondtint van dit marmer is licht omberachtig, grijs en roomachtig geel met veel grijze vlekken en partijen, afwisselend met meer grijs- en geelachtige brokken, met diepe kristalpartijen en aderen, die tot melkwit en helderwit overgaan. De vlakke hoofdpartijen zijn niet zelden door fijne rood-okerachtige adertjes fijn gebroken, zoals in het La Martine, die weer door breder en scherper aderen in partijen worden verdeeld. De donkere aderen wisselen van het oker-oranje-achtige rood en omber af tot de „Napoleon-tint“, die onder het Napoleon zal worden beschreven.

BEWERKING.

De grondverf voor dit marmer is licht okerachtig grijs; daarover wordt met wit, zwart en ultramarijn blauw en daarna oker, oranje- chromaat en Turks rood (Engels rood) de grondpartij aangestreekt; deze verschillende tinten moeten bij afwisseling zacht vloeiend naar de gewenste partijen aangebracht en goed verdreven worden. Daarna neemt men de dop- of chiqueteerkwast en dopt op de effen partijen met een lichte ombertint, bestaande uit dunne oker en oranje, met een weinig zwart en ultramarijn blauw, en daarna met wat grijzer tint over.

Vervolgens neemt men een platte Lionkwast met wat zwart, ultramarijn blauw, een weinig oker, oranje-chromaat en Turks rood (Engels rood) en legt daarmee de brede grijs-omberachtige partijen aan bij wijze van de marmerslag; vervolgens worden de meer geelachtige omber-partijen aangelegd door wat minder zwart en blauw en wat meer oker, oranje en Turks rood (Engels rood) te gebruiken.

Dan moet men met de vijfpunt, gevuld met oker, oranje, Turks rood (Engels rood) en een weinig zwart en ultramarijn blauw, in de effen partijen het aantal fijne adertjes, met kruisslagen door elkaar gewerkt, inbrengen. (Zie Plaat 28, Figuur 6 en 8, voor deze kruisslagen, die bij gebrek aan een vijfpunt met de chiqueteerkwast en ook door drie of vier penselen op zekeren afstand tussen de vingers te nemen, gemaakt kunnen worden.)

Nu vult men enige brokken tussen de verschillende partijen in met een platte Lionkwast, om in enkele streken de verschillende tinten te plaatsen op de wijze als in het Waulsort meer duidelijk zal beschreven worden, door enige tinten terzelfder tijd op de kwast te nemen, waarna met het marterpenseel de donkere aderen opgewerkt en kleine partijen aangebracht en de witte aderen ingelegd worden; het geheel wordt met dun wit gedopt en zacht verdreven.

Glaceren.

Is het werk droog, dan wordt het geheel bij partijen in verschillende tinten met zwart en ultramarijn blauw geglaceerd, tussen de aderen bij brokachtige partijen dwars over geglaceerd, en de grijze partijen bij wijze van brokken scherp afgesneden; hierna worden met dunne oker, oranje-chroom en Turks rood (Engels rood) de meer geelachtige partijen geglaceerd, waarna het geheel wordt verdreven.

Is dit verricht, dan neemt men wit met zwart, ultramarijn blauw en een weinig oranje, oker of Turks rood (Engels rood) en werkt de lichte brokken en partijen op in de bestaande kleuren; enkele partijen worden wat geaderd enz. met wit, oranje en oker, en enkele aderen en kristalvlekken met zuiver wit een weinig getoetst. De donkere aderen worden in de bestaande kleuren getoetst, de witte aderen opgewerkt en het geheel wordt met geelachtig wit overgedopt, de vlakke partijen met wat dikker kleur, en het geheel zacht verdreven.

SIRAN ROUGE

Dit marmer komt, wat geaardheid betreft, overeen met het laatst genoemde marmer; de kleur is donkerder dan die van het Siran Gris; de lichtkleuren of vlakke partijen zijn leverachtig, somtijds grijs, oranje, geel of roodachtig van tint immer tot het leverkleurige overgaande; deze vlakke partijen zijn meestal met fijne, donkere, diepe kristaladeren doorsneden.

De brokachtige partijen zijn niet zelden bont van kleur, en als men zorgt de hoofdtint niet te veel uit het oog te verliezen, kunnen enige partijen evenals in liet Waulsort-marmer tot verschillende lichte en donkere grijsachtig rode en geelachtige brokken enz. ingevuld worden. De verscheidenheid van kleuren en brokken is groter dan bij het Siran Gris; ook de aderen zijn in evenredigheid krachtiger en veelkleuriger. Het ineensmelten van het blauwachtige grijs en het geelachtige rood geeft dezen steen iets groenachtigs, dat het leverachtige in afwisselende kleuren breekt; het gezaaide, vlak- en brokachtige, door donkere en witte aderen gebroken, geeft het geheel een aangenaam aanzien en door de neutrale tint kan deze steen voor vele doeleinden worden dienstbaar gemaakt.

BEWERKING.

De grond is licht lila, bestaande uit wit, zwart en een weinig doodekop en oker.

De marmergrondtint wordt aangestreekt met wit, zwart, ultramarijn blauw, hier en daar naar de aanleg der partijen met wat oker, oranje-chroom, Turks rood (Engels rood) of een weinig doodekop.

Nu worden met de platte Lionkwast de grondpartijen en aderen aangelegd, de hoofdpartijen op de wijze van de bekende marmerslag. De kleuren der grondaderen zijn omberachtig grijs, vervolgens geler en de krachtigste in meer roodachtige ombertint; daarna worden enige partijen met de grijsachtige ombertint gedopt en met iets geler roodachtige ombertint overgedopt, dan met de vijfpunt enige vlakke partijen doorkruist met fijne aderen en met het marterpenseel de aderpartijen opgewerkt. Het aanleggen dezer aderen enz. geschiedt met de al genoemde kleuren uit zwart, ultramarijn blauw, oker, oranje-chroom, Turks rood (Engels rood) en wat doodekop.

Nu kunnen enige brokkelige partijtjes met tinten worden opgewerkt of ingevuld, met bijvoeging van wit, waarna de witte aderen worden aangelegd, met dun wit gedopt en zacht verdreven.

Glaceren.

Het glaceeren met zwart en ultramarijn blauw geeft het groenachtige aan de vlakke partijen; enkele worden met donkerder tint overgeglaceerd, waarna enige brokken en naar de aanleg sommige partijen met wat oker, oranje-chromaat en wat Turks rood (Engels rood) eveneens worden overgeglaceerd. De brokken en aderen worden vervolgens in de bestaande kleuren opgewerkt en getoetst, de witte aderen ingelegd en het geheel met dun wit gedopt en ten slotte alles zacht verdreven.

NAPOLÉON,

Dit marmer, algemeen bekend als het witte marmer, afkomstig uit Frankrijk en Italië, wordt in twee soorten onderscheiden.

Het Napoléon Gris is grijsachtig, het Napoleon Rouge warmer en roodachtig van kleur; de eerste soort is veelal bezaaid met kronkelachtige partijen, de tweede soort meer aderachtig en bröche-achtig, veeltijds met fijne rode adertjes doorweven.

Voor een regelmatige volgorde zal ik het Napoléon Gris het eerst behandelen. Het is bekend, dat die marmersoorten, welke eenkleurig zijn, het meest dienstbaar worden geacht voor kamer- en meubelversieringen, en dit nu juist is aan het Napoléon-marmer eigen; het heeft een zachte onzijdige kleur en hoewel de verscheidenheid van partijen en de lichte en donkere vlekken er een zekere levendigheid aan geven, doet de grauwe of blauwgrijze ombertint het geheel rustig voorkomen. Evenals dat met alle marmersoorten het geval is, is de ene laag verschillend van de andere, waardoor het geen zeldzaamheid is, dat het ene Napoléon zich geelgrauw en het andere zich grijsachtig grauw voor doet.

BEWERKING.

Alvorens het Napoléon-marmer te schilderen, maakt men een samengestelde kleur gereed, waaruit de nodige tinten kunnen verkregen worden.

Te dien einde neemt men oker met bijvoeging van een vierde doodekop, wat zwart en Berlijns blauw; de verhoudingen van de kleuren moet de schilder zelf zoeken, aangezien de sterkte der verfsoorten de kleuren doet verschillen. De hieruit ontstaande samengestelde kleur wordt Napoléon-tint genoemd.

De grondverf bestaat uit wit en Napoléon-tint. Over deze grondverf wordt een schrale tint aangestroken uit wit en Napoléon-tint, waardoor bij partijen op enige plaatsen wat zwart en ultramarijn blauw en op andere wat oker en oranje-chromaat wordt gemengd; daarna wordt alles verdreven.

Nu worden enige partijen met wat Napoléon-tint, waarbij wat zwart en ultramarijn blauw gevoegd is, gechiqueteerd of gedopt, en enige partijen enkel met Napoléon-tint overgedopt.

Daarna moet men met de marmer-glacere- of een platte Lion- kwast de partijen in halftint glacerenderwijze inbrengen en vervolgens de donkere met de vele vlekken en kronkelachtige partijen, die aan dit marmer eigen zijn; dan neemt men het marterpenseel en som tijds de vijf punt om de fijne aderen in te brengen en de donkere tinten en partijen op te werken; vervolgens gebruikt men een houten pennetje, waarmee men in de donkere brokken of partijen de lichte aderen inschraapt, waarna men het werk met wit en Napoléon-tint en enkele partijen met grijsachtige tint opwerkt en het geheel zacht verdrijft.

Glaceren.

Is deze aanleg droog, dan glaceert men het geheel partij gewijze met zwart en ultramarijn blauw en enige kronkelachtige partijen in dwarse richting met dezelfde tinten, en enige partijen met verdunde Napoléon-tint; vervolgens moet men met wit, Napoléon-tint, wat oker en oranje-chromaat, hier en daar met bijvoeging van wat zwart en ultramarijn blauw de partijen opwerken, waarna de donkere aderen eveneens opgewerkt worden en enkele lichtgele adertjes aangebracht. De witte of grijze vlekken en aderen moet men met wit opwerken of aanbrengen, waarna het werk met wit, oker, oranje en een weinig Napoléon-tint geheel of gedeeltelijk wordt over gedopt; de gezaaide partijen worden met iets meer dekkende kleur gezaaid en het geheel zacht verdreven.

NAPOLÉON ROUGE

BEWERKING.

De bewerking van dit marmer komt geheel overeen met die, welke voor het Napoléon Gris werd aangegeven.

De Napoléon-tint is iets roder door bijvoeging van wat meer rode doodekop; daardoor wordt ook natuurlijk de grondverf iets roder en evenzo de aanstrijkverf enz. Wat de partijen betreft, deze worden iets breder en sommige in meer brèche-achtige vorm weergegeven, en nadat de partijen zijn aangelegd, worden enige fijne rode adertjes met doodekop aangebracht.

Glaceren.

Met het glaceren wordt voor sommige partijen een weinig doodekop bij de Napoléon-tint gevoegd en het laatste chiqueteeren geschiedt met wit en een weinig Napoléon-tint.

HENRIETTE

Het Henriette-marmer heeft, wat de kleur betreft, veel overeenkomst met het Napoléon; de vormen der vlekken zijn even onregelmatig, hoewel deze uit aaneengehechte bolvormige figuren bestaan; deze vlekken gaan over van kleinere tot grotere, waardoor partijen ontstaan, die een wezenlijk wolkachtig aanzien hebben.

Tussen deze partijen is de grond in meerdere of mindere mate grauwwachtig grijs, somwijlen omberachtig en evenals de vlakke partijen in het Napoléon gezaaid, waarin kleine partijtjes en vlekjes het eentonige breken.

De vlekken zijn met oranje-okkerachtige fijne omtrekken afgezet met in het midden rondachtige figuurtjes, waaruit de vlekken ontstaan met witte, grijze of geelachtige stippen of vlekjes, die vloeiend met de kleur ineensmelten.

Meer nog dan in het Napoléon-marmer komen in deze steen witte kristalvlekken voor en soms ook aderen.

BEWERKING.

Grond lichtgrauw, bestaande uit wit en Napoléon-tint.

Over deze grondverf strijkt men met wit, zwart, ultramarijn blauw, oker, oranje-chromaat en Napoléon-tint aan; deze grondaanleg wordt in partijen evenals bij andere marmersoorten zacht ineengestroken en goed verdreven, waarna men enige partijen met dun zwart en ultramarijn blauw in grijze tint chiqueteert en daarna met oker, oranje-chromaat en Napoléon-tint overdopt.

Met een platte Lionkwast worden vervolgens de kronkelachtige partijen ingebracht met Napoléon-tint en soms met bijvoeging van wat zwart en ultramarijn blauw en voor enkele partijen van wat oker en oranje. Deze partijen worden op dezelfde wijze aangelegd als bij het Napoléon Gris of het St. Remy (zie Plaat 4, Fig. 14) volgens het karakter van het Henriette. Met het marterpenseel met Napoléon-tint worden de fijnere aderen ingebracht en opgewerkt.

Glaceren.

Is het werk droog, dan glaceert men met zwart en ultramarijn blauw, en vervolgens met Napoléon-tint en hier en daar wat oker en oranje-chromaat om daarna te verdrijven. Vervolgens neemt men een tint, bestaande uit wit, oker en oranje-chromaat, waarmee men de fijne adertjes om de gekronkelde partijen opwerkt; de donkere partijen moet men toetsen met Napoléon-tint, met wit en hier en daar met dun wit de lichte vlekken en partijen opwerken, evenals aderen inleggen met wit en met wit, oranje en oker over de gezaaide partijen overdoppen en streepachtig over de gekronkelde partijen enz. De witte aderen moet men opwerken en zacht verdrijven.

HENRIETTE BRUNE

Deze soort, geheel overeenkomende met de laatstgenoemde, voor zover geaardheid en soort aangaat, is wat bruiner en donkerder van kleur.

BEWERKING.

De grond is grauw waaskleurig en soms wat grijzer, dan weer wat bruiner, dat wil zeggen van een bruinachtige Napoléon-tint, waarbij wat meer oker of wat bruine oker kan worden gevoegd. Overigens is de bewerking geheel gelijk aan die van 't Henriette Blonde, ook wat de fijne gele aderen om de vlekken en partijen betreft, behalve dat deze, zoals vanzelf spreekt, in enigermate warmer en donkerder kleur zijn weergegeven.

Glaceren.

Hierbij gaat men voor deze soort nagenoeg op dezelfde wijze te werk.

ERABLE OF ESCHDOORNHOUT

Het is voorzeker de lezer bekend, dat bijna alle houtsoorten in verschillende geslachten zijn verdeeld; ook met de *E r a b l e* of *E s c h d o o r n* is dat het geval, die bovendien onder zovele onderscheiden benamingen voorkomt, dat het mij moeilijk zou vallen een tweede houtsoort op te noemen, even rijk in benamingen als deze, die o. a. ook nog bekend is als Ahorn, Pippel, Mepel- of Meppelhout, enz. Naar wat ik over deze verschillende benamingen ben te weten gekomen, is *E r a b l e* de Franse benaming van de *A h o r n*, die wij als *E s c h d o o r n* kennen. In Duitsland wordt hij uitsluitend *A h o r n* genoemd. Al deze benamingen duiden dus één houtsoort aan.

De naam van *P i p p e l h o u t*, bij velen onzer schilders in gebruik, is naar mijn mening onjuist; waarschijnlijk heeft de vroegere wijze van schilderen, namelijk door met de vingertoppen de moesjes of worteltjes aan te brengen, aanleiding gegeven dit Pippelen- of Pippelhout te noemen.

De naam van Meppelhout wordt door de schilders in Nederland vrij algemeen gebruikt; toch heb ik nog te vergeefs naar de oorsprong daarvan gezocht en bij deskundigen geen opheldering kunnen inwinnen.

Zijn, zoals ik hierboven aangaf, de benamingen uiteenlopend, niet minder is dat het geval met de geslachtssoorten van de Eschdoorn en het verschil der kleuren, evenals van de aard van het hout, dat hij oplevert.

Van dit menigvuldige en hoogst nuttige gewas zijn ruim 30 soorten bekend, waarvan 9 in Noord-Amerika, 12 in Europa, 6 zeer schone in Japan en de overige in verschillende delen van Azië thuis horen. Ik zal de hoofdsoorten hier zo beknopt mogelijk aangeven, omdat, zoals ik later zal aantonen, ook voor de schilder de kennis dezer soorten van zeer veel nut kan zijn.

De eerste soort is de grote Eschdoorn, welke in Duitsland en Nederland algemeen bekend is en behalve in genoemde landen in Oostenrijk en Zwitserland het meest wordt aangetroffen. Deze boom kan zeer hoog worden, met uitgebreide kroon en effen, roodachtig bruine schors; het blad is groot als het wijngaardblad, breed, met hoeken ingesneden, waarvan de randen getand zijn, daarbij donkergroen en enigszins glad, aan de onderkant grijsachtig. Sommige dezer bomen hebben ook prachtige bonte bladeren, welke aan roodachtige stelen zitten. De bloemen, in lange trossen geplaatst, en witachtig groen en geven dunne platte vruchten, welke wit zaad bevatten.

De tweede soort, de Noordse of Berg-eschdoorn, die in Noorwegen, Zweden en Schotland (waarom zij ook *S c h o t s e L i n d e* genoemd wordt meer algemeen voorkomt, is aan de eerstgenoemde in vele opzichten gelijk. De bladeren zijn groter, dunner en meer getand afgesnipperd en aan de benedenkant niet grijsachtig. Zij wordt dikwerf voor de plataan gehouden, omdat het blad daarmee veel overeen komt. Ook onder deze soorten komen er dikwijls voor met bonte bladeren.

De derde soort, de Virginische bloeiende Eschdoorn, is in veel opzichten aan de eerste gelijk; de bladeren zijn echter groter en de bloemen groenachtig rood.

De vierde soort, die uit dezelfde streek afkomstig is als de vorenstaande, onderscheidt zich door haar scharlakenrode bloesem en vruchten.

De vijfde soort, de Suiker-Eschdoorn, is in Virginie, Pennsylvanie, Canada enz. zeer algemeen; daaruit worden in de maanden maart, april en mei door insnijdingen sappen afgetapt, waarvan suiker gestookt wordt. In Turkije moet eveneens een dergelijke soort worden aangetroffen, waarvan op dezelfde wijze gebruik wordt gemaakt.

De zesde soort, mede in Virginië thuis horende, heeft, wat de bladeren betreft, veel overeenkomst met de Esscheboom en behoort tot de grootste Eschdoorns in Virginië, Canada en Pennsylvanie.

De zevende soort, de T a r t a r i j s c h e E s c h d o o r n, nog niet zo lang bekend als bovengenoemde, heeft hartvormige, ongelijk gezaagde bladeren en bloemen in lange trossen.

De achtste soort, de Haag- of Heggen-Eschdoorn, is in Nederland, Duitsland enz. zeer algemeen en groeit lang en heesterachtig. De schors is gekloofd en gerimpeld, de bladeren lopen uit in drie- en meer-hoekige punten, de zaadbloesem is groenachtig met wit zaad.

De negende soort, in zuidelijk Frankrijk, Canada enz. meer algemeen bekend, behoort ook wel tot de eerste soorten, maar bereikt een middelmatige hoogte en wordt niet zo hoog als gene; zij komt echter, wat de bladeren en ook het heesterachtige betreft, daarmee overeen.

De tiende soort, de Pennsylvanische Eschdoorn, mede veel overeenkomst hebbende met de laatstgenoemde, heeft driehoekige of driepuntige bladeren, die aan de randen heel fijn gekarteld zijn. Ofschoon de opsomming dezer verschillende soorten voor dit werk als geheel overtuigend zou kunnen beschouwd worden, is het toch vooral voor deze houtsoort noodzakelijk daarmee meer bekend te zijn. Vroeger werd zeer zelden meer dan één Eschdoornsoort geschilderd en dus konden de verschillende benamingen geen verwarring in de opvatting daarvan doen ontstaan, daar de Erable of Eschdoorn aan de zogenaamde Eschdoorn met moesjes deed denken. Thans worden er twee en meer soorten geschilderd, die zó verschillend van geartheid zijn, dat men in de noodzakelijkheid komt deze door benamingen nader aan te duiden.

De twee eerstgenoemde Eschdoornsoorten zijn vooral als in de Noordelijke streken thuis te beschouwen en daar algemeen en dus ook aan de schilder bekend; en wanneer dit het geval niet mocht zijn, moet dit zeker geweten worden aan de ongelukkig veelvuldige zucht tot navolging, zonder dat men zich de moeite getroost tot de bron der waarheid op te klimmen, en daardoor die middelen ongebruikt laat, welke als het ware voor de hand liggen.

Deze Eschdoorn is blank en effen van hout en bijna wit te noemen; de groeidraad heeft veel overeenkomst met die van de Erable, maar hij is scherper getekend, de tinten zijn violet geelachtig bruin met een zilverachtige weerschijn, meestal zonder veel donkere tinten, maar op de draadbuigingen met fraaie zachte schitteringen, welke die prachtige zilverachtige weerschijn geven. Aan de onderenden der stammen heeft men soms wortelachtige partijen, die dan ook niet zo vol zijn als bij andere wortelhoutsoorten. De wortelpartijen zijn klein en bestaan meestal uit enige worteltjes bij elkaar en zodanig bij partijen verdeeld, dat daardoor deze wortel van Eschdoorn als een prachtig hout voor panelen van deuren enz. kan beschouwd worden.

Het hout is zeer deugdelijk en bijna aan geen barsten, krimpen of scheuren onderhevig; het wordt dientengevolge door de instrumentmaker, de rijtuigmaker en ook door de meubelmaker veel gebruikt. In Nederland en wellicht ook elders stelt de rijtuigmaker er hogen prijs op, als de schilder de bovenbakken van tilbury's en dergelijke rijtuigen heel blank weet af te lakken, als wanneer dit hout zich in zijn vollen luister voordoet. De Eschdoorn, door ons Erable genoemd, wordt hoofdzakelijk uit Frankrijk in Nederland ingevoerd en behoort voornamelijk in het Zuiden van Frankrijk en Amerika thuis. Dit hout is violetachtig geel en wordt door de kleur van politoer goudgeel, zoals veel lichte houtsoorten daardoor van kleur veranderen of geler worden.

Deze Eschdoorn of liever Erable is als bezaaid met kleine moesjes, vooral aan de buitenzijde van het hout; in het hart zelf zijn zeer weinig moesjes en is hij veelal effen.

Voorheen werd dit hout, zoals alle houtsoorten, over de lengte van de boom tot dunne platen of finer gezaagd; thans en al sinds enige jaren wordt de methode toegepast om dit hout op een machine bij wijze van een draaibank met beitels of messen van voldoende lengte op fineerdikte en dunner af te schillen, waardoor men dat hout niet alleen in meterslengte voorhanden ziet, maar het fraaiste daarvan in de handel als rollen papier kan verkregen worden.

Van deze houtsoort heeft men ook wortel, dat dan wortel van Erable genoemd wordt. Het is bezet met kleine worteltjes, die in grotere of kleinere vorm tezamen wortelpartijen vormen, welke in veel opzichten met de Amboina-wortel overeenkomen. Deze Erable-wortel is niet zo gemakkelijk te verkrijgen en vooral in Nederland zeldzaam aan te treffen.

Deze voor het bestek van dit werk wellicht te uitvoerige beschrijving heb ik mij veroorloofd, omdat het voor de schilder een behoefte is geworden, meer dan oppervlakkige kennis van de voornaamste houtsoorten te verkrijgen, welke behoefte zal toenemen naarmate het vak van hout- en marmer-schilderen zich ontwikkelt. Door die kennis alleen toch wordt men in staat gesteld de natuur zo getrouw mogelijk na te volgen.

Ik heb dan ook gemeend de Eschdoorn, welke in deze meer noordelijke streken thuis behoort, voldoende te moeten omschrijven, opdat men die goed zou kunnen onderscheiden; en ik geloof op goede gronden te hebben aangetoond, dat de benaming van Ahorn of Eschdoorn voor deze soort als de oorspronkelijke kan aangenomen worden.

Die soorten echter, welke in Amerika en Frankrijk thuis horen en die wij bijna uitsluitend slechts uit Frankrijk kunnen bekomen, vind ik geen bezwaar dit naar meer oorspronkelijke of Franse naam Erable te noemen, daar zij door geaardheid en karakter zoveel van eerstgenoemde verschillen; daardoor zijn wij zo eerder in staat de verschillende soorten naar hare benaming te onderscheiden.

VERKLARING VAN PLAAT XIII.

Fig. 1 geeft in karakter en vormen de groeidraad van de Erable aan; de lijnen zijn rondvormig en verschillen daarin met die van vele andere houtsoorten. Deze draad is fijn en meestal zacht van tint. Om deze groeidraad te schilderen, kan men zich van verschillende wijzen bedienen, zowel wat het gereedschap als de behandeling aangaat, zoals ik hier zal aantonen.

Ten eerste kan men met een pijpje roodaarde of crayon dezen draad in de natte grondverf aanleggen, waarna hij met de daskwast wordt opgedreven, waardoor men een zachte, fijne groeidraad verkrijgt. Ten tweede kan men het paneel goed op vroeger genoemde wijze schiftvrij maken en met water vochtig houden en met het crayon de draad aanleggen en opdassen. Daar, waar men soms de draad op droog geworden plaatsen aanlegt, zal men die niet kunnen opdassen en hij zal met de volgende bewerking verloren gaan.

Ten derde kan men, na het paneel goed schiftvrij gemaakt en afgedroogd te hebben, op deze droge grond met het penseel of de aanlegkwast evenzo de draad aanleggen, waarvoor men de waterkleuren met jenever verdunt als hulpmiddel tegen het schiften.

Deze aan de hand gegeven methoden zal ik later behandelen en tevens daarbij aangeven, in hoeverre ik deze aanbeveel of gene afraad.

Fig. 2 geeft de gewolkte partijen aan, die door middel van sponsstreken verkregen worden. Om dit naar eis te verrichten, neemt men de spons in de hand, zoals in Fig. 4 en 6 is aangewezen; dat sponsje is al op Plaat 1 afgebeeld; het moet van die fijne soort zijn, welke, blank van kleur en fijn van porie, in bijna alle kapperswinkels of bij drogisten verkocht wordt. In het water vochtig gemaakt, wordt het wel zacht, maar blijft toch dicht gesloten. De vorm van die soort sponsjes is in de meeste gevallen voor het doel geschikt, terwijl men bovendien met de hand daaraan die vorm kan geven, welke nodig is.

Om nu deze gewolkte partijen te maken, neemt men de nodige kleur in de spons en strijkt daarmee het paneel gelijkmatig aan, op zodanige wijze, dat men een halve tint op het paneel heeft achtergelaten. Die kleur moet niet te veel en ook niet te weinig water bevatten; men knijpt zolang het vocht uit de spons, tot men, wanneer het paneel aangestreeken is, de figuren of streken, die men daarop aanbrengt, in de vorm, die men daaraan geven wil, ziet achterblijven en niet wegvloeien. Dan beproeft men enige malen, door met de spons streekjes van boven naar beneden te halen, of zij de donkere vormen of wolkjes voldoende achterlaat, welke, doordat enige malen te herhalen, telkens beter zullen worden. De hoofdzaak echter hierbij is, dat het sponsje goed met de aangestreeken kleur doorvoed zij en niet te veel vocht bevatte.

Wanneer men dit nu op boven omschreven wijze heeft beproefd en de spons voldoende gevuld en gereed is, begint men, hetzij van het onderste gedeelte van het paneel, of bij gedeelten van onder naar boven te werken, en wel om de navolgende reden: de kortere of langere sponsstreken, die, door in den beginne heel zacht en vervolgens iets meer te drukken, de wolkachtige partijen vormen, laten ook het begin of de aanzet der spons achter, en door van onder af aan te vangen, zullen zij dat begin telkens door de opvolgende wolkjes bedekken.

Deze partijen moeten in kleine en grotere vormen en hier en daar gekruist over elkaar worden aangelegd, zoals de platen dat op aanschouwelijke wijze voorstellen, nu eens dichter bijeen, dan weer wijder uit elkaar, om zodoende de gewenste partijen te verkrijgen.

Deze bewerking moet ook vlug geschieden, en men zal na een weinig oefening bevinden, dat men boven de donkere wolkjes lichtere partijen krijgt, die onwillekeurig door de sponsstreken gevormd worden.

Is het paneel in dier voege bewerkt, dan neemt men de daskwast en in golvende beweging, zoals dit bij alle houtsoorten een vereiste is, worden in dwarse richting de sponsstreken zodanig verdreven, dat, gelijk in Fig. 3 is aangegeven, alle streken der spons verwijderd zijn en men de wolken verkrijgt, in genoemde Fig. aangetoond.

Ik heb de beweging van de daskwast in de golvende lijn van a tot b zo duidelijk mogelijk voorgesteld.

Gereedmaken van het kwastje voor de worteltjes of moesjes.

Als het geheel nog nat is, moeten er de worteltjes in worden aangebracht. Dit geschiedt met het kwastje, vroeger op Plaat 1, Fig. 12, aangegeven. Dit is een gewoon plat Lionkwastje en, zoals alle gereedschappen, op de helft der ware grootte afgebeeld. Het wordt in het water eerst goed bevochtigd en plat uitgeknepen, dan met een mesje juist in het midden in tweeën opengespleten en in die scheiding een dubbele in elkaar gedraaide draad garen of breikatoen gelegd (zie Fig. 9). Deze draad wordt aan de krop van de kwast samen gebonden, zoals in Fig. 8 is aangewezen en ook op Pl. 1, Fig. 12, is aangetoond, waarop men tevens het kwastje op de kant ziet voorgesteld, zoals het zich in die toestand moet voordoen. De punt van dat kwastje is bijgevolg gespleten en daarmede moet men de verlangde worteltjes of moesjes op het al tot dusver afgewerkte paneel aanbrengen.

Zoals ik al hierboven heb opgemerkt, heeft iedere streek der spons ook een lichtkant aan de bovenzijde, en door het verdrijven of dassen is de donkere wolkachtige zet der spons zacht in de bestaande tinten vermengd.

Het worteltje of de worteltjes moeten nu in het lichte gedeelte boven het donkere worden aangebracht, en dit geschiedt door het kwastje met de genomen of iets meer violetachtige kleur te vullen, de overvloedige kleur tussen vinger en duim of op de spons uit te drukken en vervolgens in de richting van a tot e, Fig. 7, met de punt van de kwast te strijken, waardoor het moesje gevormd wordt.

Men zal daarbij opmerken, dat door dezen streek het licht scherper wordt en het moesje boven de donkere partij meer kracht verkrijgt.

Fig. 6 geeft de verschillende richtingen aan, die men aan de streek geven moet, welke afhankelijk is van de vorm en de richting der door de spons verkregen gewolkte partijen. Men zal tevens ge- waar worden, dat het worteltje groter of kleiner wordt, naar gelang men het wortelkwastje hetzij met de punt meer vlak, of met de hoek gebruikt.

In Fig. 3 en in de grond- en aanlegplaat is ook voldoende aangetoond, waar die worteltjes geplaatst moeten worden, en ik heb bovendien bij de vorige houtsoorten de reden opgegeven, waarom iedere wortel een donkeren onderkant heeft, welke door de verplaatsing tegenover het licht verandert.

De Fig. 10, voorgesteld in c, d, e en 1, vormen de op natuurlijke grootte in de Erable voorkomende moesjes; de Fig. in c aangegeven, stelt de nerfachtige en bij opvolging grotere vlekjes voor, die door spatten en opdassen worden verkregen. De Fig. d en e komen onder de bewerkingen onwillekeurig uit het kwastje voort; de grotere, in f, vindt men slechts zelden in dit hout en zij kunnen, door twee moesjes met het kwastje nevens elkander te plaatsen en daaronder een kringetje te trekken, zeer goed worden nagevolgd.

VERKLARING VAN DE PLATEN XIV EN XV.

Bij de verklaring van Plaat 13 heb ik al aangewezen, op hoeveel verschillende wijzen men de groeidraad kan aanleggen.

De methode om met het crayon in de natte verf de draad aan te leggen is niet af te keuren voor degenen, die zich met het sponsje nog moeten oefenen, omdat die groeidraad uit de aard der zaak niet afgeveegd kan worden. Dat te doen met het crayon op het door het water bevochtigde paneel, is naar onze zienswijze minder aan te bevelen. In de eerste plaats is deze draad te gelijkmatig scherp, men is geen meester van de

kleur van de groeidraad, die to rood is, of men most er bepaald crayonpijppjes met de vereischte kleur voor vervaardigen; in de tweede plaats moet men goed geoefend zijn om de partijen met de spons dadelijk naar wens aan te leggen, daar men anders door het strijken de draad wegveegt. Is de grondverf vers, dan houdt de draad voldoende, maar men loopt wel eens gevaar krassen te maken; is echter de grondverf hard geworden, dan houdt de draad weinig of in 't geheel niet.

De derde methode houd ik voor de beste; de draad is zacht, kan naar verkiezing op de vereiste kleur worden aangelegd en houdt beter dan die, welke met het crayon wordt verkregen. Men moet echter daartoe al genoegzame oefening hebben verworven, om het verlangde met de spons en wortelkwasten, zonder te veel af te vegen, te kunnen verkrijgen. Ik heb gemeend, deze verschillende wijzen van bewerking te moeten aangeven en daarover mijn mening uitspreken, maar zal tevens de zekerste weg aanwijzen, die zowel door de ongeoefende als de meer bekwame volgens deze methode dient gevolgd te worden, waarna een ieder later naar goedvinden kan handelen.

De grond van de Erable is wit. Het palet wordt gevuld met Kasselse aarde, gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna), Florentijns lak (karmijnrood) of karmijn. Men neemt het meermalen besproken sponsje, het wortelkwastje en de daskwast als gereedschap bij het palet in de hand en geeft aan het sponsje de volgende kleuren: een weinig Kasselse aarde, evenzo gebrand Italiaans lak (gebrande sienna), iets meer ongebrand Italiaans lak en Florentijns lak (karmijnrood), waardoor men de vereiste kleur verkrijgt. Voor werk van enige uitgebreidheid wordt voor deze houtsoort wat verdunde kleur in een potje aangemengd, waardoor men een gelijkmatige kleur behoudt.

Wanneer de spons goed met de benodigde kleur is doorvoed en het paneel gelijkmatig is aangestroken, maakt men daarmee op de voorschreven wijze de gewenste partijen en verdrijft die met de daskwast, in Fig. 3 en a en b, Pl. 13, aangewezen; men brengt de worteltjes of moesjes met iets meer violetachtige tint op de aangewezen plaatsen, of liever boven de wolkachtige partijen, in verschillende grootten en vormen, zoals Fig. 10 die aantoonst.

Vervolgens worden de kleine moesjes en spatjes gemaakt, door met een in de kleur gevulde spalter met de vinger te spatten of op de steel van de kwast te stoten en aldus te sprikkelen, waarop zij naar boven worden opgedreven. (Pl. 14, als eerste aanleg afgewerkt, toont duidelijker aan, wat men door de bewerking volgens de figuren van Pl. 13 kan verkrijgen.) Vervolgens neemt men het marterpenseel of het platte aanlegkwastje en legt daarmee de groeidraad aan, aangeduid in Fig. 1, Pl. 13 of 16. Het aanleggen van deze groeidraad geschiedt in de regel voor ongeoeffenden zeker gemakkelijker met het penseel, doch ik geef aan het aanlegkwastje de voorkeur en beveel dat aan, daar de scherpe hoek van dat kwastje de draad even fijn en meer gelijkmatig aangeeft. (Zie Fig. 1, Pl. 7.) Bij voorkomend schiften bij het aanleggen van de groeidraad is jenever het meest aan te raden, althans voor Nederland het gereedst voorhanden.

Men vormt daarna door het toetsen de partijen of hoofdpartijen, dat wil zeggen: dat de ene partij wat donkerder wordt gemaakt dan de andere, (zie Pl. 15). Dit geschiedt door een plat houtkwastje of aanlegkwastje met een weinig kleur, zoals men die bezigde, en iets meer Kasselse aarde in de dichte partijen, tussen en onder de moesjes wat donkerder te maken en zodanig met de daskwast op te drijven, dat men niet kan zien of dat later is verricht, of, duidelijker gezegd, dat er geen bonte aanzetsels achterblijven.

De Erable komt in verschillende kleuren voor; daarom heb ik gemeend Pl. 14 iets lichter en geler en, Pl. 16 wat donkerder en roder te moeten maken. Wil men de Erable bijna even licht opwerken als Pl. 14, dan moeten ook de moesjes iets lichter, de sponsstroken voor de donkerder Pl. 15 in verhouding iets krachtiger dan op Pl. 14 zijn.

Van de eerste soort is de grond wit, van de tweede wit, een weinig oranje-chromaat en Turks rood (Engels rood).

Voor de zogenaamde Zilver-Erable is de bewerking evenals de bovengenoemde, doch verschilt van kleur. De grond is wit, de kleuren zijn grijsachtig rijtuigzwart of Chinees zwart met een weinig ultramarijn blauw, waarmede men alle voorkomende zilverhoutsoorten schildert.

Het zal de meeste lezers wel bekend zijn, dat de zilverhout-soorten, evenals de groene, violette of blauwe en meer andere kleuren voor inlegwerk, kunstmatig die kleuren hebben bekomen. Zo wordt aan de Erable, de bloem-, effen of moirée-houtsoorten zoveel mogelijk de natuurlijke kleur ontnomen en daarna worden zij grijs of in de verlangde tint kunstmatig gekleurd.

WORTEL VAN ERABLE-HOUT (esdoornhout)

Het wortel van Erable is, zoals ik reeds aantoonde, roder, warmer of meer oranje-achtig van kleur, terwijl op de dichte wortelpartijen het violet-roodachtige de overhand heeft.

De partijen der wortels liggen even onregelmatig als men dat in het Amboina-wortel, Notenwortel enz. aanschouwt. De wortelpartijen liggen opeengehoopt met rondvormige, onregelmatige wortelpartijtjes, die samen een hoofdpartij vormen; daartussen liggen meer effen partijen evenals bij het gewone Erable met de verdeelde kwastjes van verschillende grootte.

Het is voorzeker een schone, prachtige soort voor wortelhout, maar zij komt zo weinig, vooral bij ons te lande, voor, dat het een buitenkansje mag worden genoemd, als men een stuk kan meester worden.

BEWERKING.

De grondverf is wit of wit met een weinig oranje-chromaat, somtijds met bijvoeging van een weinig Turks rood (Engels rood).

Evenals bij het Amboina-wortel zijn de verschillende manieren van het Erable-schilderen nogal uiteenlopend; de methode om in olie of water met lappen, spons of zeemleder te werken is vrij algemeen bekend en men kan, door met de spons te doppen, hier en daar een wortel in te draaien, met een lap of zeemleder weg te vegen of uit te rollen, worteltjes in te brengen, te verdrijven enz. en daarna de draad aan te leggen, zeer aardig werk maken zonder grote kosten van arbeidsloon; maar van nabij beschouwd, laat het wel eens wat te wensen over.

Voor alle werken wordt echter niet evenveel betaald; dus is het ook wel eens nodig wat vlugger te kunnen werken, al voldoet dit niet altijd in alle bijzonderheden aan de eisen.

Volgens de verbeterde methode wordt het paneel met ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) en Florentijns lak (karmijnrood) schiftvrij gemaakt, waarvan een weinig kleur op het paneel achterblijft; dan neemt men de wortel- en de aanlegkwast en het palet, gevuld met Kasselse aarde, gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna) en Florentijns lak.

Men vult de kwastjes halfdroog met een weinig Kassels bruin, ongebrand lak, Florentijns lak (karmijnrood) en een weinig gebrand Italiaans lak (gebrande sienna).; met de wortelkwast worden de wortelpartijen aangelegd, evenals in het Noten- en Amboina-hout, de worteltjes zijn klein en worden met de punt van de kwast fijn aangedraaid; met het aanlegkwastje worden zij verbonden met een zeer fijne draad, in overeenstemming met met de draad voor het Erable. (Zie Plaat 7 voor de wortelpartijen en Plaat 13 voor de draad van het Erable.)

Glaceren.

Wanneer het geheel is aangelegd, neemt men genoemde kleuren, de glaceerkwast, het Erable-sponsje en het Erable- wortelkwastje volgens Plaat 13, benevens een korte spalter of satijnkwast.

Men strijkt het geheel met een geel-roodachtige tint aan, uit ongebrand en gebrand Italiaans lak (sienna), Florentijns lak (karmijnrood) en wat Kasselse aarde bestaande; op de wortelpartijen voegt men er iets meer Florentijns lak (karmijnrood), een weinig gebrand Italiaans lak (gebrande sienna) en Kasselse aarde aan toe, waarna men met het sponsje evenals bij het Erable de partijen aanzet, op de wortelpartijen dopt en doorrolt en met het satijn- of kleine houtkwastje de lichtpartijen inbrengt, terwijl men eindelijk het geheel naar de loop der partijen verdrijft.

Als het werk nog nat is, worden met het Erable-kwastje in de vlakke partijen en hier en daar in de wortelpartijen moesjes ingelegd. Zijn deze droog, dan worden de spatten evenals bij het hiervoor behandelde Erable ingespat, deze moeten onregelmatig, groter of kleiner zijn en opgedreven worden, waarna de wortelpartijen worden getoetst met de glaceertint en zodanig verdreven, dat men deze toetsen zacht doet ineensmelten met de bestaande kleur. Enkele lichttinten in de partijen kunnen met het zeemleder worden getoetst, waardoor de schitteringen scherper uitkomen.

DUITSE AHORN

Deze witte houtsoort is al in het overzicht en de beschrijving over het Erable genoemd en daardoor de lezer enigszins bekend. De wijze, waarop de groeidraden voor de Ahorn en het Erable moeten worden aangelegd, vindt men aangegeven in de verklaring van Plaat 13. Ofschoon ik het aanleggen van dergelijke fijne groeidraden met het crayon niet kan afkeuren, verdient de aanleg met het kwastje, wat natuurgetrouwheid betreft, zeker de voorkeur.

De grondverf is wit, zo zindelijk mogelijk geverfd; het paneel wordt schiftvrij gemaakt met ultramarijn blauw en Florentijns lak (karmijnrood) en de kleur schoon afgenomen. De aanlegkleur wordt gemengd met Kasselse aarde, gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna) en Florentijns lak (karmijnrood). De dikke waterkleur wordt, om het schiften te voorkomen, met jenever verdund en de groeidraad met de scherpe hoek van de kwast aangelegd. (Zie Fig. 1, Pl. 7.)

De vorm van de groeidraad is ongeveer als die van het Erable, de koppen der draden zijn meestal afgerond en niet zelden kronkelachtig; de zijdraden zijn evenals bij andere houtsoorten meer rechtdradig en worden met een groter kwast aangelegd.

Vooraf zorg men de draad fijn, zacht van kleur, in omberachtig rode tint aan te leggen en de koppen een weinig te verdrijven.

Dan wordt voor de glaceerkleur het gereedschap goed uitgewassen, opdat het werk fris en zuiver van tint zij. Deze kleur wordt gemengd uit Kasselse aarde, gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna) en Florentijns lak (karmijnrood); zij is lichtgrauw, naar het violet-roodachtige overgaande, de effen kleuren wat geler, de kwastjes en donkere partijen wat roder.

Met de glaceerkwast wordt het geheel aangelegd en, voorzover de halftinten betreft, de kleur weggenomen en met de satijnkwast worden de scherpe toetsen aangebracht, zacht en vooral in golvende beweging verdreven, met de topharen van de daskwast een weinig ingestoten en zacht opgedreven. Evenals het dennen-, vuren- en lindehout enz. heeft dit hout een zilverachtige weerschijn, waarvoor een zuivere tint uit zwart en ultramarijn blauw en wat Florentijns lak (karmijnrood) voor de overglaceerkleur gebruikt wordt, die waterdun over het geheel wordt gestreken; met de satijnkwast worden de lichttinten ingebracht, die met het zeemleder worden opgetoetst.

KERSENHOUT

De kersenboom groeit in de gematigde luchtstreek op zandachtige of kleigrond. De koude of grote warmte zijn minder gunstig voor dezen boom.

Het aantal verschillende soorten van deze boom is nogal groot en een twintigtal vrij algemeen bekend.

De bij ons algemeen voorkomende is de Praagse Muskadelkers, die een stevige stam heeft en goed draagt.

Het hout van deze boom is van een schone warme gele kleur en wordt vooral in Gelderland en Duitsland voor meubelhout gebezigd.

BEWERKING.

De grondverf, een lichte roomkleur, wordt gemengd uit oranje- chroom en wit. Zij wordt schiftvrij gemaakt met ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) en Florentijns lak (karmijnrood), waarvan men een weinig kleur laat blijven. Vervolgens mengt men een grauw-roodachtig gele tint uit Kasselse aarde, gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna) en Florentijns lak (karmijnrood), waarmede de groeidraad wordt aangelegd, welke zacht wordt opgedreven. De koppen der groeidraden worden zacht en breed uitgedreven evenals bij het notenhout.

De breedte der hartpartijen is beperkt; mogen deze aan het onderste der stammen breed uiteenlopen, in de rechtopgaande stam is het hart weinig breder dan in het dennenhout. Tussen de hoofddraden wordt een zachte tussendraad gelegd, die mede zacht wordt opgedreven.

Dan wordt het werk geglanceerd met gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna), Kasselse aarde en Florentijns lak (karmijnrood), voor de zijanten met bijvoeging van een weinig zwart. Wanneer de halve

en scherpe lichtschakeringen zijn aangebracht, wordt het werk zacht verdreven en daarna met de topharen van de daskwast voorzichtig gestoten en heel zacht opgedreven, terwijl een dwarsnerf in de zijkanten wordt ingebracht.

De houtsoorten, die geen bepaalde nerf hebben, worden zacht gestoten, daar men bij nauwkeurige beschouwing in het hout vezelachtige poriën zien zal, te fijn om deze door spatten te verkrijgen, waarom men tot stoten zijn toevlucht moet nemen. Desverkiezende kan het kersenhout met zwart en Florentijns lak (karmijnrood) op de bekende wijze worden overgeglaceerd.

SATIJNHOUT

Deze fijne, maar tevens dure houtsoort, afkomstig uit West-Indië, is, gepolitoerd zijnde, schitterend goudgeel; zij heeft een zacht golvende draad met roodachtige koppen; de partijen zijn in scherpe schitteringen afgetekend, blinkende als zijde of satijn, waaraan de houtsoort waarschijnlijk haar naam heeft ontleend. In Duitsland is het gebruikelijk haar zijdehout te noemen.

Het satijnhout heeft geen nerf of poriën, maar een fijne houtvezel. Aangezien het zwaar en hard is, laat het zich niet gemakkelijk schaven of verwerken, maar echter door schrappen en vijlen glad opwerken en politoeren.

Meestal wordt het in dunne bladen gezaagd en opgeplakt en veel als meubelhout gebezigd in kajuiten of lokalen in schepen of stoom- booten, alwaar men het dikwijls ziet toegepast.

Het zaag- of schrapstel, op 't vuur gestrooid, geeft een specerijachtige, sterken geur.

Veel wordt het satijnhout met het citroenhout verward of worden beide voor één soort gehouden. Dit is echter onjuist; het citroen- hout is gr5ver van vezel, groenachtig geel en meer streepachtig van schitteringen, terwijl het satijnhout echter veelal breder gewolkt is en ook een diepere, roodachtige goudkleur heeft.

BEWERKING.

De grondverf is wit en het is vooral voor dit hout een behoefte een zuiveren en goed gedekte grond te hebben. Ten einde nu de zuivere, goudachtige grond, die dit hout eigen is, niet verloren te doen gaan, zij men indachtig, dat het zindelijk uitwassen der gereedschappen eveneens een noodwendig vereiste is. Een spons met ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) en Florentijns lak (karmijnrood), waarmee de grond wordt schiftvrij gemaakt, mag een weinig tint achterlaten, opdat een doorschijnende goudgrond behouden blijve.

De draad wordt aangelegd met Kasselse aarde, gebrand en ongebrand Italiaans en Florentijns lak (karmijnrood). De kleur van de draad is iets grauwer dan de houtkleur en met meestal geronde, zacht vloeiende koppen, die in dunne tint breed worden aangelegd en zacht opgedreven, om een fijne kant te krijgen; de zijdraden vertonen meestal onregelmatige bochtjes, die ook zacht naar de buitenkant worden verdreven. Aan de buitenzijde is de draad evenals bij alle houtsoorten fijner en rechtdradig.

Glaceren.

Over dezen draad wordt geglaceerd met ongebrand en gebrand Italiaans lak (sienna), Florentijns lak (karmijnrood) en een weinig Kasselse aarde. Wanneer men in de plaats van ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) Chinees geel of geel lak van zuivere kleur kan bekomen, is het beter.

Als het geheel is aangestroken, wordt met de glaceerkwast het licht aangebracht op de hoofdpartijen, die met het satijnkwastje fijner worden bewerkt; tevens worden de kleinere fijne partijtjes met kantelende spaltingen uitgehaald en zacht verdreven. Met de topharen van de daskwast wordt het geheel zacht en voorzichtig gestoten en naar boven opgedreven, waardoor men de fijne houtvezel vrij goed kan nabootsen; vooral moet men zorgen voorzichtig te stoten, opdat de al gemaakte schitteringen niet worden benadeeld.

Indien men wenst over te glaceren, is het zaak met zorgvuldigheid het geheel oplettend met zuivere tint uit dun zwart en Florentijns lak (karmijnrood) aan te strijken; deze kleur moet zo dun zijn, dat, als 't geheel is aangestroken, dit nauwelijks merkbaar is, en toch krachtig genoeg om de fijne schitteringen, die men in de lichttinten met de satijnkwast optoetst, goudachtig geel te doen uitkomen, waardoor men de satijnachtige schitteringen verkrijgt, aan dat hout eigen. Daarna wordt het geheel zacht verdreven.

Het schilderen van gebloemd satijnhout is vrij algemeen, ofschoon men met zekerheid kan aannemen, dat de bewerking nogal tamelijk verschillend wordt opgevat en uitgevoerd.

Zeker is het een buitengewone uitzondering, als men in een breed stuk satijnhout een bloem vindt van de afmetingen als waarover de schilder soms beschikt; de lengte der bloemen kan geen bezwaar zijn, doch een breedte, als sommige kolossale panelen beslaan, kan door één bloem niet worden gevuld.

De lezer houde in het oog, dat dit mijn persoonlijke mening is, daar ik na veel zoeken nooit gelukkig genoeg ben geweest een bloem van meer dan hoogstens 20 c.M. breedte aan te treffen, terwijl ik van eiken en essen tot 26 c.M. heb gevonden.

Wil men dus een paneel van middelmatige breedte als satijnhout met een sierlijke bloem getrouw naar de werkelijkheid schilderen, dan moet men de zijkanten met rechtdradig hout desverkiezende met hartstukjes enz. opsieren en aanvullen; ten opzichte der breedte van het hout behoeft men geen bezwaar te opperen, daar er van 30 tot 40 c.M. en wellicht nog breder voorhanden is. Treft men in een stuk satijnhout bloemen aan, dan ziet men, dat de kleur krachtiger en donkerder is dan die, welke gewoonlijk door de schilder wordt aangewend; de zucht om licht en blank hout te schilderen draagt weer veel bij om af te wijken. De bloem van het satijnhout met brede afmetingen is dikwijls zo donker als die in het lichte nieuwe mahonie, hoewel de kleur van de satijnbloem geel-oranjeachtig warmbruin en die van de bloem in het mahonie rood-violetbruin is.

Desniettemin lag het niet in mijn bedoeling met 't neerschrijven dezer laatste zinsnede de schilder over te halen om zijn werk zwaarder of donkerder te behandelen, maar ik wenste de jeugdige beoefenaars, die dit hout niet van nabij kennen, op de hoogte te brengen en hun aan te wijzen, in hoeverre zij over hunne kleuren kunnen beschikken.

BEWERKING.

Hoewel ik over de bewerking van het gebloemd satijnhout aan het bovenstaande weinig meer behoef toe te voegen, omdat in de beschrijving van het mahonie daarover uitvoerig wordt gehandeld, wens ik, alvorens tot een volgende houtsoort over te gaan, met een enkel woord de voornaamste punten te omschrijven.

De kleur is zuiver wit of wit met bijvoeging van een weinig goudoker en oranje-chromaat. Voor het overige neme men dezelfde kleuren als voor het rechte satijnhout zijn aangegeven.

De bloempartij wordt met een brede platte houtkwast aangelegd met ongebrand en gebrand Italiaans lak (sienna), Florentijns lak (karmijnrood) en Kasselse aarde. De bloem wordt wat warm grauwer en de zijkanten wat warm geler aangelegd. Het uitnemen met een sponsje, het inbrengen der bloemveder werd uitvoerig bij het mahonie behandeld en afgebeeld. Alleen moet ik bij deze herinneren, dat een satijnbloem fijner van veder of bloem is, dus fijner uitgekopt moet worden, en de rechtdradige zijkanten van het satijnhout moeten blanker worden weggenomen, dan dat het geval was bij het mahoniehout; want ofschoon de schaduw of de donkere tinten in het rechtdradig satijnhout flink uitkomen, spreekt de bloem in evenredigheid veel krachtiger in het satijnhout dan in het mahoniehout.

Wanneer de bloem is aangelegd, wordt aan de zijkanten de groeidraad met het aanlegkwastje aangebracht, waarna met de aanlegkwast de bloem wordt opgevederd of getoetst, de draad ingelegd en gelijktijdig de zijkanten geglaceerd worden.

Zeer zelden wordt een satijnbloem overgeglaceerd; een bekwame hand kan met dun zwart en Florentijns lak (karmijnrood) de waarheid meer nabij komen, hoewel deze laatste bewerking uiterst zelden wordt verricht. Liever zou ik aanraden toetsende wijze het effect te verhogen.

ZILVERHOUTEN

Om niet in herhaling te vervallen, zal ik minder uitvoerig zijn in het behandelen dezer houtsoorten, aangezien in de hiervoor vermelde soort deze geheel zijn omschreven.

De kleuren voor de grondverven zijn zinkwit, en hoewel het zinkwit voor alle lichte houtsoorten wordt aanbevolen, is het voor het zilverhout een hoofdzaak. De gebruikelijke kleuren zijn: grijs, rijtuigzwart of Chinees zwart en een weinig ultramarijn blauw.

Men zorge altijd bij het schiftvrij maken de kleuren schoon af te nemen en bij het bewerken geen kleur te laten aandrogen, omdat men anders bij het afwassen altijd geelbonte vlekken zal overhouden.

De reden, waarom ik het wijngaardzwart niet aanbeveel, is hierin gelegen, dat dit, houtskoolzwart zijnde, lastig werkt, opdrijft en bij het vernissen niet zo vast hecht.

Zoals ik al vroeger bij herhaling aantoonde, heeft het grijze hout geen natuurlijke kleur, maar de kleur is kunstmatig aangebracht, waarom men kan aannemen, dat alle lichte of witte houtsoorten als zilver- of grijshout kunnen worden nagebootst.

Het komt mij niet overbodig voor, daarvan enige op te noemen.

Het Lindehout is wit met een fijne, zachte en uitlopende draad, in vorm enz. als een dennen- of vurenhoutdraad, maar bijna even fijn als de draad van de ahorn. De kleur is grijsachtig, groenachtig, omberachtig geel; de schitteringen zijn zilverachtig en de donkere tinten blijven altijd zeer helder of licht. De draad wordt aangelegd met de aanlegkwast en op de gewone wijze geglaceerd. Van dit hout is een zeer blank zilverhout te maken en omdat het veelal rechtdradig is en zacht van kleur, is het voor banden van deuren aanbevelenswaardig.

Het Populierhout is, zoals ons allen bekend is, zeer blank en, uitgekookt zijnde, bijna wit.

De natuurkleur van het popelhout is warmer en donkerder dan die van het lindehout; de draad is breder met meer ingevulde koppen en wordt zacht uitgedreven. Evenals van het lindehout bestaan daarvan een aantal soorten, waarvan het Saksische het geschiktste werkhout oplevert.

De groeidraad vertoont ovaalachtige koppen en is langwerpiger en afwisselend evenals bij het dennenhout, ofschoon de draad veel zachter, lichter van kleur en meer roodachtig is. Met de aanlegkwast wordt deze met Kasselse aarde, ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) en Florentijns lak (karmijnrood) aangelegd. De kopdraden worden met dunne, lichte tint. zacht vloeiend ingevuld en zacht opgedreven, zodat de kant van de draad niet te scherp of splinterachtig wordt, maar zacht afgerond blijft. Verder hebben de hartstukken en evenzo de ineen lopende hartdraden dezelfde verscheidenheid als alle houtsoorten.

Het schilderen van kwasten is af te raden; alleen mag een niet te sterk sprekend, zacht moesje of kwastje ter afwisseling aangebracht worden.

Het werk wordt geglaceerd met Kasselse aarde, gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna), Florentijns lak (karmijnrood) en een weinig zwart voor de grijsachtig groenachtige zijanten van het hout; op de gewone wijze worden de lichttinten aangebracht met de glaceerkwast, waarbij de satijnkwast evenals bij alle lichte houtsoorten goede diensten kan bewijzen.

Dit hout heeft op de lichttinten, evenals dat met alle witte houtsoorten het geval is, de bekende zilver-satijnachtige schitteringen, welke een tweede glacerings met dun zwart en een weinig ultramarijn blauw beter zal doen uitkomen. Wanneer men met de satijnkwast de lichttinten heeft aangebracht, worden enige daar van met het zeemleder opgetoetst.

Aangezien in laatstgenoemde houtsoort een in 't oog lopende houtvezel voorkomt, is het bekende stoten en opdassen in de eerste glacerings aan te bevelen.

Bovengenoemde witte of lichte houtsoort is mede zeer dienstig voor zilverhout.

Zilver-Ahorn en Esdoorn of Erable. Deze houtsoorten, reeds hiervoor uitvoerig beschreven, worden zeer dikwijls voor zilverhout gebezigd. Het aanleggen der groeidraden kan desverkiezend met grijs crayon in de natte grondverf of in water geschieden, ofschoon ik de aanlegkwast zou aanraden.

De glacerings geschiedt met zwart en ultramarijn blauw op dezelfde manier als bij alle al genoemde houtsoorten in de verschillende kleuren.

Berkenhout, mede dienstig voor zilverhout, is vaster en schoner voor schilderwerk dan het genoemde populierhout.

De groeidraden zijn breder, krachtiger, warmer en roodachtig van kleur en zijn scherper en dichter ineen met meer afwisseling in de partijen; hier en daar vertoont zich een tussendraad, de overgang tot de opvolgende draden vormende. Het hout is donkerder in de partijen, met minder omberachtige en warmer tint, en met een zilverachtige weerschijn met grijsachtige, groenachtige partijen.

Nadat men de witte grond met ongebrand Italiaans en Florentijns lak heeft gestreken, worden deze kleuren schoon af- geveegd.

De groeidraden worden aangelegd met Kasselse aarde, gebrand en ongebrand Italiaans lak; daarna moet men de koppen der groeidraden in afgeronde vorm zacht opdassen met enigszins scherpe kanten om in de brede partijen met zachte tussendraden.

Voor het glaceren gebruikt men gebrand en ongebrand Italiaans lak, Florenttjns lak en een weinig Kasselse aarde, voor de zijkanten van het hout wat zwart en soms wat Berlijns blauw. Voor deze houtsoort is het nodig de satijnkwast voor de fijne partijen te gebruiken en moet de houtvezel worden ingestoten.

Wanneer men overglaceert, wendt men zwart, Florentijns lak en in sommige gevallen wat Berlijns blauw aan, en nadat men met de glaceer- en de satijnkwast de lichttinten heeft aangebracht, worden de scherpe toetsen met het zeemleder ingeveegd.

Zilver-Moiré. Deze houtsoort is oorspronkelijk een Ahorn of Eschdoorn; de moiré-achtige stukken worden daarvan uitgezocht en grijs gekleurd. De draad wordt met crayon aangelegd, gelijk al is omschreven, en daarna opgedast. Deze draad heeft veel overeenkomst met die van het Zweeds Essen. Wanneer de schitteringen van het hout moiré-achtig zijn, is het natuurlijk, dat de draden een golfachtige vorm hebben en in kleine en grote bogen in de opvolgende draden uit het midden-hartstuk naar de kanten zich nauwer aansluiten.

Met de glaceerkwast wordt het geheel aangestroken en kappenderwijze in dwarse langwerpige kruisslagen uitgehaald en golvend verdreven, waarna het op enige partijen kan worden getoetst. Hiermede vooronderstel ik genoeg houtsoorten voor zilverhout of daarvoor dienstige soorten te hebben aangegeven, doch vermeen nog hieraan te moeten toevoegen, dat het zilverhout door de schilder immer te helder en te grijs wordt weergegeven. Dit schrijf ik op grond van mijn ondervinding aan de smaak der werkgevers toe, daar deze er gewoonlijk geen genoegen mee nemen, als werkelijk het hout in de kleur geschilderd wordt, zoals die zich in de natuur voordoet, tenzij ze genoeg kennis van deze houtsoort bezitten om het harmonise der nevenkleuren geschikt te achten voor het doel.

Alle zilverhouten zijn grauwgrijs of geelgrijs. Onder de grijze kleur ziet men het oorspronkelijke geel van het hout; vooral is dat met de laatstgenoemde houtsoorten het geval.

Het zilverhout, vooral wat de bloemen betreft, het zogenaamde zilverbloem, kan nog minder dan de genoemde soorten blank zijn, en toch wordt het door de schilder met zwart en ultramarijn blauw blankgrijs geschilderd, volgens de bewerking van het mahonie- of satijn-bloemhout.

Alleen die houtsoorten, welke kleurloos of wit zijn, waaronder het linde- en het kastanjehout behoren, kunnen zilverachtig gekleurd worden, hoewel de geelachtige tint, ook aan deze houtsoorten eigen, altijd zal uitkomen. De overige zijn, niettegenstaande zij zilverhouten genoemd worden, inderdaad grauwe houtsoorten.

Het geschilderd zilverhout kan zeer moeilijk worden overgeglaceerd; de kleur zal daardoor geel of grauw worden.

Veelal wordt hot zilverhout met fijne streepjes afgezet, waardoor het meer uitkomt. De kleuren dezer banderingen zijn rozenhoutkleurig, rood of zwart.

Wat het vernissen aangaat, zijn er nogal bezwaren aanwezig.

Copalvernissen zijn te geel en kleuren door de tijd te veel op en het damarvernissen berst te spoedig, waarom de vernisstoker hierin behulpzaam moet zijn.

Het is wel eens gebeurd, dat ik wat vernis (damar), met een weinig standolie en een tiende best blank rijtuig- of buitenlak gemengd, gebruikte, daar dit vernis, eigen tijd gestaan hebbende, goed droogt en vrij sterk is voor gangdeuren enz.

Voor alle zekerheid is een daartoe vervaardigd vernis van de vernisstoker nog het meest aan te bevelen.

OVERZICHT VAN WITTE MARMERSOORTEN.

Onder de verschillende marmersoorten is er voorzeker geen, die zo algemeen bekend en geacht is als het witte marmer. Van de vroegste tijden af werd het in verbazende hoeveelheden verbruikt, en nog heden is in de verschillende groeven, welke bekend zijn, zulk een schier ongelooflijke voorraad voorhanden, dat die zelfs bij gissing nauwelijks is te bepalen.

En toch was het witte marmer in de oude tijden en is het thans nog de edelste soort, die gevonden en als zodanig erkend is geworden. De vroegere volkeren vervaardigden bij voorkeur hunne tempels en kunstwerken daarvan, zoals in latere jaren en ook nu nog het witte marmer door de kunstenaar het meest op prijs wordt gesteld.

De aanleiding tot die voorkeur ligt dan ook geheel in de voor- treffelijke eigenschappen, welke het witte marmer bezit en waarom het tot de edelste soorten wordt gerekend. Voor de beeldhouwer is er geen marmer, dat de figuren en vormen zo goed doet uitkomen als wit, terwijl er ook geen marmer bestaat, dat beter geschikt is tot het beitelen van kunstgewrochten. De meeste of liever alle marmersoorten, uitgezonderd de witte en zwarte, bevatten een soort van draad, waarop de arbeiders in de groeven en de verbruikers behoren te letten. De marmersoorten toch laten zich het geschiktst naar de aderligging breken en beiten, welke aderligging afhankelijk kan geacht worden van de oorzaak en omstandigheden der wording; dat blijkt uit de verschillende standen, waarin de aderligging, nu eens staande, dan weer in schuine richting of vlakken toestand, in de groeven gevonden wordt, waarnaar de werkman bij de ontgravingen zijn arbeid regelt.

Het witte marmer echter is in alle richtingen te bewerken; het heeft wel een draad of aderligging, maar geen, die de beeldhouwer het werk bemoeilijkt, daar er geen aderen zullen afbreken of afschilferen. Naar gelang der soorten is het gelijkmatig van hardheid en daarom gehoorzaamt het in elk opzicht aan het gereedschap van de bewerker.

Het witte marmer vindt men in alle werelddelen en het wordt in zijn schoonste hoedanigheid in Carrara vertegenwoordigd, welke soort het hoogst in aanzien staat. Carrara groeven strekken zich uit tot aan de kusten van Genua. Het weefsel van dat marmer is kristalachtig en wordt, wat schoonheid en witheid betreft, gelijkgesteld met dat van het oude Griekse van Paros (tegenwoordig het Turkse eiland Paros, behorende tot de Cycladen in de Griekse archipel); het wordt uitsluitend door de beeldhouwer gebezigt en heeft daarvan de naam van statuair bekomen. Het kan naar verkiezing in alle grootten en afmetingen geleverd worden.

In Arabië wordt een helder doorschijnend, sneeuwwit antiek of albast gevonden, dat als nog fraaiër en kostbaarder wordt aangemerkt dan het bovengenoemde. Verder vindt men zowel in Spanje als in Italië en Griekenland heuvels en bergen van wit marmer, terwijl ook Zwitserland, Frankrijk, Engeland, Duitsland, Zweden en Noorwegen dat soort leveren, doch meer van grauwen aard met gekruiste aderen, evenals Hongarije en Opper-Oostenrijk. Het valt echter niet to betwijfelen, of ook in andere werelddelen zal wel een aanzienlijke voorraad gevonden worden.

Pisa en Padua leveren mede een uitstekend wit marmer, zoals er ook aan de kanten van Bayonne gevonden wordt, dat veel overeenkomst heeft met dat van Carrara; doch dit wordt langzaamaan geel en verkrijgt daardoor, voornamelijk onder ongunstige omstandigheden, een minder aangename kleur. Ik acht het niet overbodig hier op te merken, dat al die verschillende soorten aan kleur, korrel en hardheid door de deskundigen zijn te herkennen, wat, vooral om het verkleuren, door belanghebbenden wel in acht dient genomen te worden.

Op de Alpen en Pyreneeën wordt een albast gevonden, dat, wanneer het uit de groeven komt, van enigszins weken aard is, doch iets harder wordt, als het aan de lucht wordt blootgesteld. Van de albastsoorten vindt men verschillende in kleur en geaardheid, doch het witte blijft steeds hot duurste; daarin komen partijen voor, die, goed gepolijst, agaatachtig doorschijnend zijn en daarom ook uitsluitend voor kunstwerken gebezigt worden.

De witte marmersoorten zijn aan de schilders bekend als: effen wit, statuair, dat is zonder vlekken of aderen; het blanke, zacht gewolkte, met zachte afgebroken aderen; dezelfde soort in meer grijze tint, wit met donkerder aderen en vlekken, doorkruist met dwars-aderen en evenzo met grijzen grond. In oude gebouwen treft men nog dikwijls een soort aan, die men wellicht wit marmer zou noemen, waarin de partijen als in de Brèche Violette zijn verdeeld, met grijze en geelachtig grauwe hoekige partijen doorkruist. Dat marmer is de grijze Brèche, vroeger al vermeld.

VERKLARING VAN PLAAT XVI.

Het witte marmer, helder en blank van kleur, is toch niet zo wit als men oppervlakkig wel zou vooronderstellen. In de effen witte marmersoorten is de ene meer, de andere minder met grotere of kleinere korrels of kristallen bezaaid; door dus effen wit te schilderen, verkrijgt men die doorschijnende witte effen kleur niet, die oppervlakkig de effen witte marmersoorten eigen is. Wanneer men in dergelijke gevallen de grond iets grauwgrijs schildert en daarna geheel met wit overchiqueteert, zal men veel beter het doel treffen.

Men kan daarom met zekerheid aannemen, dat ook de witte en de geaderde witte marmersoorten op deze wijze moeten behandeld worden.

In het St. Remi heeft men al kunnen opmerken, dat, hoewel dit meer rose of rood is, het door 't chiqueteren over de grijze grond die doorschijnende kleur verkrijgt, welke men op een andere wijze moeilijk zou bereiken. Met de Brèche Violette is dit evenzeer het geval; door met wit over de verschillende aangestreeken tinten te chiqueteren, blijven de kleine openingen die tint behouden, en daardoor wordt het geheel ook diep of doorschijnend. Ik twijfel dan ook niet, of de werkman zal reeds begrepen hebben, dat men door een dergelijke behandeling de natuur zeer nabij kan komen.

Het schilderen van effen wit marmer komt echter zeer zelden voor en wordt slechts op beelden, ornamenten of versieringen in toepassing gebracht, aangezien men steeds datgene wil te voorschijn brengen, wat in werkelijkheid zodanig bestaan kan of vervaardigd wordt. Gangvloeren, pilasters, muurplaten of lambriseringen zijn dan ook steeds van meer of minder gevlekt of geaderd wit marmer. Pl. 16, Fig. 1, geeft daarvan de eersten grondaanleg. Het geheel wordt met wit en vervolgens met zwart en ultramarijn in wolkachtige partijen, die blauwachtig grijs en niet te donker mogen zijn, aangestreeken en met de marmerdas, Fig. 7, Pl. 4, goed verdreven. Men lette echter vooral daarop, dat die grond slechts flauw, op wolkachtige wijze getint mag worden. Men weet bij ervaring, dat het zinkwit slecht dekt en men, door daarover weer met wit op te werken, al spoedig genoegzaam verschil van tint verkrijgt. Fig. 2, Pl. 16, stelt een gevlekt wit marmer voor, met zachte, vlokachtige partijen, terwijl zachte aderen in dwarse richting deze eersten aanleg doorkruisen. Daartoe gebruikt men de Lionkwasten, op Pl. 2, Fig. 8 en 10, aangegeven. De kwast wordt gevuld met een weinig verdund zwart en ultramarijn blauw, zodanig, dat men met het uitstrijken een doorschijnende grijze tint verkrijgt. Door een rollende en doppelende beweging worden de aangewezen partijen gevormd, in Pl. 4, Fig. 4, in groteren vorm aangetoond, zoals die uit de kwast voortkomen, waarover de aderachtige met een fijne lange Lionkwast of marterpenseel worden aangelegd. Vervolgens wordt met de reeds aangewezen verdrijver, naar de richting der partijen, zacht opgedast, zodat men de partijen door de aangestreeken kleur zacht en vloeiend inwerkt.

In Fig. 4 is met een kruislijn aangetoond, op welke wijze dat dassen moet geschieden; b. v.: de ader 5 ligt in overeenstemming met in richting met de lijn b tot b; de lijn a tot a in een juist tegenovergestelde. Wanneer nu lijn 5 is aangelegd, of liever het gehele paneel of oppervlakte, zal men eerst volgens b tot b van bovenaf dassen en dan van a tot a; men moet met de daskwast niet op en neer dassen, maar van boven of terzijde af, volgens lijnen a en b, in de richting der partijen, waardoor men, zó verdrijvende, een donkere en afvloeiende kant verkrijgt, die men zou verliezen, als er in dezelfde richting op en neer verdreven werd. Vervolgens laat men het werk drogen, om opgewerkt te worden, zoals ik nader zal aantonen.

Fig. 3 is het meer en zwaarder geaderde witte marmer, dat, aangestreeken als Fig. 1 en gevlekt op de wijze als Fig. 2, de vlekken meer met aderachtige verbindingen vertoont en waarover men in tegenovergestelde richting de hoofdpunten of hoofdadereen aanlegt.

Fig. 4; is een wit marmer, dat niet veel wordt gebruikt en daarom niet dikwerf wordt aangetroffen, behalve in enkele oude gebouwen, waarin het nog wel eens voorkomt. Om het scherp getekende is het niet zeer gezocht, daar het een minder aangenaam geheel vormt.

Dit marmer is melkwit met zacht afvloeiende, scherpe lijnen en geeft voor de schilder op duidelijke wijs het karakter of de vormen aan voor de witte marmerlijnen, welke men voor deze soort marmerslag zou kunnen noemen.

Deze aderenplaatsing is oppervlakkig heel eenvoudig, maar toch vereist het oefening om die rechte lijnen met verschillende uitwijkingen zodanig te plaatsen, dat zij een goed geheel met partijen vormen.

BEHANDELING VAN HET WIT MARMER SCHILDEREN IN LAKVERF.

Het witte marmer wordt op verschillende wijzen geschilderd; de gewoonte om in de lakverf te schilderen is vooral in Nederland zeer algemeen, waarschijnlijk omdat dit werk beter wit blijft en vooral sterk glanzend en glad is. Het is echter niet doenlijk, zelfs met de meeste inspanning, de natuur door deze wijze van bewerking zo goed na te bootsen als met de papaververf.

Als de grond goed met zinkwit is afgeverfd, worden daarover één of twee lagen doffe lakverf gelegd; vervolgens wordt met wijngaard, houtskool of parelzwart en een weinig lakverf een dunne tint gemaakt, een weinig daarvan op het palet gelegd en zuivere terpentijn in het bakje gegoten. Nu neemt men een dik, zachtharig penseel, dat met terpentijn en een weinig tint gevuld is. Deze tint moet zo licht zijn, dat zij de lichtste tinten van het witte marmer teruggeeft. Wanneer daarmee de grondpartijen gelegd zijn, worden iets donkerder partijen daarover heen gelegd en vervolgens met toetsen enz. afgewerkt.

Ook kan men met Oost-Indische inkt, met water gewreven en vervolgens met jenever verdund, over de doffe lakgrond marmeren, waaraan het voordeel verbonden is, dat men dan een weinig kan dassen, met een sponsje de kleine vlekjes inbrengen enz. Met terpentijn kan dat niet geschieden, omdat de lakverf de terpentijn, oplost en dus te stijf wordt.

Als het werk zover gereed is, wordt het met glanslak afgelakt. Ofschoon ik overtuigd ben, dat het voor de meeste schilders overbodig is, zal ik nochtans het gereedmaken dezer lakverven met een enkel woord aangeven; wellicht kan dit in enige gevallen nuttig zijn.

Het zinkwit wordt met 1 kilo terpentijn en $\frac{3}{2}$ standolie gemalen; met 1 kilo van dit gemalen wit wordt $\frac{3}{10}$ porseleinlak en $\frac{3}{20}$ standolie vermengd, en wel zodanig, dat het, opgestreken zijnde, in de tijd van 5 à 6 uren dof is geworden.

Wanneer men de verf te dof maakt, verkrijgt men in de eerste plaats meer strepen; ten tweede zou men gevaarlopen, dat het werk scheurt, door twee keren over elkaar te lakken, terwijl het laatste glanslak daardoor ook veel te lijden zou hebben.

Wanneer de matte glans echter te sterk is, wordt het lastiger om te marmeren, daar het werk door de terpentijn spoediger oplost en door het weer op te werken, of liever door het eerst zacht te tinten en vervolgens door het donkerder op te werken, weekachtig, zakkerig of druiperig wordt; ook schift het dan eerder voor de bewerking met Oost-Indische inkt, terwijl er daarenboven meer gevaar bestaat, dat het geel wordt.

Vervolgens wordt het geheel afgelakt met wit vernis of marmerlak, met een weinig zinkwit, om de gele tint van het lak weg te nemen. Heeft men dat niet voorhanden, dan neemt men $\frac{3}{10}$ blank porseleinlak en $\frac{2}{10}$ standolie, waarbij een weinig zinkwit wordt gevoegd, een en ander verdund met terpentijn tot op een stevige vernisdikte.

Op deze wijze kan men een heel aardig en goed standhoudend werk maken, dat voor het oog goed voldoet, wanneer men daarbij in acht neemt steeds in zachte tinten af te werken, zo mogelijk drie tinten te gebruiken en die vloeiend ineem te doen smelten. Om echter die doorschijnende witmarmer-tint te verkrijgen en de natuur zo nauwkeurig mogelijk weer te geven, is het navolgende verre boven het hier vermelde te verkiezen.

BEHANDELING VAN HET WIT MARMERSCHILDEREN IN PAPAVERVERF.

(ZIE PLAAT XVII EN XVIII)

Wanneer men een werk van zekere omvang wit marmer zal schilderen, behoort men aan die soort getrouw te blijven, welke men voorgenomen heeft na te bootsen. Dat wil zeggen dat men, naar de aard van het werk, of naar verkiezing, de blanke of meer donkere grijs gevlekte of geaderde partijen niet onregelmatig door elkaar plaatst; maar men behoort zodanig te handelen als een steenhouwer zou doen met het uitzoeken en gebruiken van de voor zijn doel meest passende marmersoorten.

Oppervlakkig beschouwd, is het witte marmer een der gemakkelijkst weer te geven marmersoorten; dit is echter slechts in zoverre het geval, als de schilder zich geoefend heeft in het plaatsen der partijen of de zogenaamde witmarmerslag. Meestal ziet men te veel rechte lijnen zonder uitwijkingen, of ook wel cirkelvormige, wat niet alleen een onaangename indruk geeft, maar ook bepaald in strijd is met de natuur. De aderen in de witte marmersoorten zijn meer of minder in tinten afgebroken, en ofschoon zij wel de lijnen volgen en verbonden schijnen, zal men toch door kleine afgebroken toetsen een aaneengeschakeld geheel vinden, waarvan enkel de grondtinten die verbindingen vormen.

Door de witmarmerslag te vormen, dat wil zeggen, rechtlijnig met uitwijkingen te werken, en de aderen elkaar te laten kruisen, verkrijgt men de saamgevoegde partijen; evenzo door het plaatsen der vlekachtige afgebroken en saamgevoegde dopjes enz., waarover de zachtvloeiende aderen liggen en op die wijze een geheel uitmaken.

Wanneer de grond voor het wit marmer goed dekkend is afgeverfd, neemt men sneeuwwit of zinkwit, dik met papaverolie gemalen en verder met terpentijn verdund, waarbij een weinig blank siccatief of droging is gevoegd, om de kleverigheid weg te nemen of liever de droging te bespoedigen.

Het werk wordt daarmee aangestreeken, met bijvoeging van een weinig zwart en een weinig ultramarijn blauw; somtijds wordt een weinig oker toegevoegd om het wit bij het opwerken beter te doen uitkomen; meestal is de grond geel genoeg, en daar het zinkwit geen grote dekking bezit, komen mijns inziens de lichte toetsen genoegzaam voor. (Het zwart moet grijsachtig van tint zijn, wat wij wijngaardzwart noemen), en vervolgens worden de grondtinten aangelegd, zoals die in Fig. 1, Pl. 17, zijn aangegeven. Deze aanleg moet uit lichte of zogenaamde gebroken tinten bestaan. Men neemt een groten of ronde Lionkwast (voor werk van grotere omvang is een puntkwast, die reeds goed besleten is, aan te bevelen) en legt daarmee de brede aderen en vlekachtige partijen aan (zie Fig. 2 en 4, Pl. 16), waarna men met kleiner kwastjes de fijnere dopjes en, aderen kan aanbrengen; vervolgens worden de fijnere aderen met een langharige fijne Lionkwast of marterpenseel opgewerkt of ingevuld. Het geheel wordt nu goed gedast, totdat alle aderen enz. zacht en vloeiend in de aangestreeken grond zodanig zijn ingewerkt, als reeds hierboven omschreven en in Fig. 4, letters a en b, aangetoond is.

Als het werk ongeveer droog is, vult men de chiqueteerkwast met wit en chiqueteert het geheel over, op die plaatsen, waar men de blankste partijen denkt aan te brengen, met flink gevulde kwast. (Wanneer de grondaanleg niet breed genoeg schijnt, kan dit verholpen worden, door, voordat men met wit chiqueteert, die met de glaceerkwast en verdunde tinten van zwart en ultramarijn aan te vullen.)

Vervolgens neemt men de grote platte of ronde Lionkwast - voor grotere werken gebruikt men een puntkwast - en vult de partijen op vlekachtige wijze nevens en tussen de grijze aderen of donkere vlekken met wit aan; nevens de aderen moet dit aan een zijde geschieden, opdat zij daardoor dieper worden, waarvoor men een kleinere kwast te baat neemt. Daarna wordt het marterpenseel genomen en brengt men op de grijze aderen enz. de al gemelde toetsen aan, met zwart, oker of omber en een weinig ultramarijn blauw. De ene partij wat grauwer opwerkende dan de andere, mits die partijen op elkaar volgen. Plaat 18 geeft op voldoende wijze aan, hoe die toetsen worden geplaatst. Inzonderheid moeten deze toetsen worden aangebracht op die plaatsen, waar de aderen elkaar kruisen. Het geheel heeft dan een hard, bont voorkomen, maar door op de aangegeven wijze te dassen of te verdrijven, krijgt men dat zacht ineenvloeiende, dat voor het witte marmer de hoofdzaak is. Ten slotte wordt het geheel nogmaals met dunner wit overgechiqueteerd.

Men kan het witte marmer voor werk van minder belang ook in de keer en z6danig afwerken, dat dit zeer goed voldoet. In plaats van te wachten, totdat de eerste aanleg gedroogd is, werkt men dien onmiddellijk met wit en toetsen op, zoals ik heb aangewezen.

Bij laatstgenoemde behandeling moet men er echter voor zorgen, dat men met de grondaanleg lichter van tinten blijft dan met de eersten aanleg bij eerstgenoemde behandeling.

GRIJS BRÈCHE

Tot de oude marmersoorten behoort ook nog het Grijs Brèche, wat in oude gebouwen niet zelden wordt aangetroffen. Het is afkomstig uit Carara (Italië), maar de groeven schijnen, althans voor zover de schone soorten betreft, uitgegraven te zijn.

Het Grijs Brèche is melkwit, met brede, brèche-achtige partijen; enige dezer partijen of aderen zijn geelachtig grijs, andere, waarvan de grijze kleur is aangetast, hetzij door tijdsverloop of zouten, zijn daardoor okerachtig geel geworden.

Indien men deze marmersoort schildert, maakt men natuurlijk de schoonste soorten, waarom het geel zo min mogelijk wordt aangewend; een frisse grijze partij met enkele geelachtige vlekjes is mijns inziens het geschiktst.

BEWERKING.

De grondverf is wit. De grondkleur wordt aangestreeken met wit, hier en daar wat zwart en ultramarijn blauw, soms een weinig oker.

Deze tinten moeten heel licht zijn of zacht van kleur, als grondkleur of diepe ondertint van het marmer. Vervolgens worden met de marmerglaceer- en met de platte Lionkwast de grond- of hoofdpartijen aangelegd. Daarna neemt men de vijfpunt. Om de aldus genoemde kwast op de eenvoudigste en minst kostbare wijze te maken, neemt men de steel van een oude Duitse verfkwast, zaagt dien vlak af, boort in dit vlak vijf gaatjes en steekt daarin vijf houten pennetjes, waarop men letterzetters of dubbel-halve trekkers plaatst; hierdoor heeft men een vijfpuntigen kwast of liever een stuk gereedschap, waarmee men vijf dubbele aderen in een streek kan maken.

Met deze vijfpunt worden in de vlakke partijen eenige gekruiste aderen gelegd en met het marterpenseel worden de aangelegde partijen wat opgewerkt en het geheel wordt zacht met de marmerdas verdreven.

Wanneer alles droog is (half droog is beter), worden enige partijen met, een dunne tint met zwart en ultramarijn blauw geglanceerd, sommige partijen met oker en oranje-chromaat. Deze tinten moeten uit de aard der zaak dun en zuiver van kleur zijn. Daarna wordt met een platte Lionkwast het wit ingevuld, dat wil zeggen: dat tegen de donkere aderen en in de effen partijen de witste en krachtigste vlekken worden aangebracht, en het geheel wordt met wit gechiqueteerd en afgedopt.

Nu neemt men een kleur uit zwart en ultramarijn blauw, met een weinig oker en Turks rood (Engels rood), zodat men een omberachtige grijze tint verkrijgt; deze tint verdunt men, om eerst dan daarmee de donkere aderen en vlekken te toetsen, waarna het geheel verdreven wordt. Soms is het nooig om over deze laatste toetsen nog een weinig met wit te chiqueteren.

Mocht men dit marmer eenvoudiger wens te bewerken, vooral als het te bewerken gedeelte van groten omvang is, dan wordt, zoals al gezegd is, het marmer, halfdroog zijnde, al afgewerkt, is het niet altijd nodig het geheel met wit over te chiqueteren en worden vlakken en tinten bij de eersten aanleg al afgewerkt.

Het vernissen dezer witte marmersoorten is steeds een moeilijke of lastige zaak, aangezien de blankste vernissen immer het wit benadelen of geel doen worden. Dikwijls worden daarom de hier bedoelde marmersoorten op de navolgende wijze bewerkt. Men neemt papaverolie en een derde terpentijn, gemalen met zinkwit, of dikke papaverolie en zinkwit, met terpentijn verdund; voeg hierbij een weinig witte was, in verhouding een half H.G. (ons), in terpentijn opgelost, op een kilogram verf.

Wanneer met deze verf het geheel gemarmerd is, en nog klam of kleverig droog, wordt het met een zachte borstel gelijkmatig geborsteld, waardoor een gelijkmatige glans wordt verkregen, die later, door met een linnen doek nogmaals over te wrijven, kan worden verhoogd.

BLEU TURQUIN OF BLAUW BOIDILLE.

Dit marmer, eertijds zo algemeen, wordt ook weinig of liever in het geheel niet meer aangevoerd. Het is afkomstig uit Genua.

Het Bleu Turquin is een blauwgrijze marmersoort, bestaande uit donkere en lichtgrijze, zacht vloeiende partijen met witte aderen, welke veelal in dwarse richting over de grondpartijen liggen, somtijds vlekkerig met afgebroken partijen en niet zelden bezaaid met kleine lichte en donkergrijze vlekjes, wat aan dit marmer bij de meeste afwisseling een stemmig en toch levendig aanzien geeft.

BEWERKING.

De grondverf is licht steengrijs, bestaande uit wit en een weinig zwart en ultramarijn blauw. Het werk wordt aangestroken met wit, zwart en ultramarijn blauw in afwisselende en vlekkerige partijen en tinten. Met de platte Lionkwast of een besleten duimkwast worden de grondpartijen aangelegd met zwart en ultramarijn blauw, vlekkerig en aderachtig volgens de reeds genoemde geaardheid van het marmer. Met het marterpenseel worden vervolgens de fijnere aderen ingelegd; daarop wordt het werk met de verdrijver zacht en ineensmeltend verdreven, waarna men met wit chiqueteert en zacht verdst.

Glaceren.

Als het werk droog is, wordt het geheel met zwart en ultramarijn blauw geglaceerd, de lichte partijen worden met dun lichtgrijs en de donkere aderen en partijen met zwart en ultramarijn blauw opgewerkt en getoetst. Vervolgens wordt met dun wit gechiqueteerd of gedopt en worden de witte aderen ingelegd en zacht verdreven, waarna met de glaceerkwast met dun ultramarijn blauw en zwart een dunne, schaduwachtige tint onder de witte aderen gelegd wordt.

Het dassen of verdrijven van het marmer in 't algemeen komt vooral bij deze soort te pas, daar men steeds naar het beloop der partijen en van twee zijden moet verdrijven. (Zie P1.16, Fig. 4 A en B, en de daarover handelende beschrijving.)

BLEU FLEURI.

Deze marmersoort komt, wat de kleur betreft, vrij wel overeen met laatstgenoemde soorten, ofschoon het karakter veel verschilt.

Het Bleu Fleuri is altijd rechtdradig met fijne, donkere aderen, die met kleine uitwijkingen in de richting lopen en hier en daar fijne dwarse verbindingen vertonen. Het is buitengewoon gevuld en in de weinige open of grijze partijen zijn toch weer zachte fijne aderen waar te nemen. Tussen de aderen is het afwisselend blauwgrijs in lichtere of donkerder tinten; de hoofdpartijen bestaan uit iets dikker of donkerder aderen; in enkele stukken wordt een dwarse witte ader aangetroffen

BEWERKING.

De grond voor dit marmer is lichtgrijs, samengesteld uit wit, zwart en ultramarijn blauw; daarover wordt aangestroken met wit, zwart en ultramarijn blauw in rechtdradige richting; deze grondaanleg met zachte tinten wordt goed verdreven.

Dan neemt men een platte Lionkwast met zwart en ultramarijn blauw en legt daarmee de hoofdpartijen aan, immer fijn en scherp van ader en niet breed van partijen, waarna men met de vijf-punt of de chiqueteerkwast, tot fijne punten gesteld, de fijne grondaderen aanlegt, evenals hiervoor reeds is aangegeven, in rechtdradige en hier en daar uitwijkende richting.

Vervolgens worden met het marterpenseel met zwart en ultramarijn blauw de hoofdpartijen, uit fijne donkere aderen bestaande, aangelegd, waarna met dun wit in enigszins strepige vorm het geheel wordt overgetapt en zacht verdreven naar de loop der partijen.

Als het werk droog is, wordt het geheel met een dunne tint van zwart en ultramarijn blauw geglaceerd en met deze glacering worden tevens de partijen iets donkerder of lichter gehouden, waardoor men de gewenste kleurafwisseling bij wijze van partijen verkrijgt.

Met dunne lichtgrijze tint worden de grijze partijtjes opgewerkt, met het marterpenseel, gevuld met zwart en ultramarijn blauw, de donkere aderen getoetst, en met dun wit het geheel overgetapt en zacht verdreven.

Verder worden de enkele witte aderen ingelegd, waaronder een schaduwachtige tint met zwart en ultramarijn blauw wordt aangebracht; die aderen worden daarna verdreven en opgetoetst

FLORENCE

Dit marmer, ook in grijze tint, is van een bijzondere geaardheid; men vindt daarin verschillende afwijkende karakters en benamingen, als: Florence, dat is de grijze soort met brokken; Florence Lila, van lila-achtig grijze kleur met kleine wormachtige vlekken; Florence Gris Louise, van blauwgrijze kleur met wormachtige vlekjes en stippen.

De benaming dezer soorten duidt voldoende de plaats der herkomst aan.

BEWERKING.

Voor Florence, de eerst vermelde soort met brokken enz., is deze rondverf grijs. Deze wordt aangestreeken met wit, zwart en ultramarijnblauw, soms ook wat oker, in afwisselende tinten en in evenredigheid der aan te leggen partijen. Aangezien de rond van het marmer bijna gelijkmatig is van kleur, moet de overgang der tinten ineenvloeiend zijn. Met een tint van zwart en ultramarijn blauw wordt de gezaaide grond gedopt en daarna donkerder overgetapt. Nu worden met zwart en ultramarijn blauw de brokken, vlekken, kleinere wormen en stippen ingebracht. Voor de grote brokken wordt tegelijk met het zwart en ultramarijn blauw wat wit aan de Lionkwast opgenomen. Als het werk droog is, wordt het geheel met zwart en ultramarijnblauw bij partijen geglaceerd, sommige gedeelten met bijvoeging van wat oker. Dan neemt men de chiqueteerkwast, die met dun wit wordt gevuld, waarmede men over de vlakke partijen dopt en over de brokken streepsgewijze zachte aderen brengt. Daarna worden met het marterpenseel witte aderen over de brokken en kleine lichtgrijze partijtjes ingebracht en enige brokken en partijen gedeeltelijk fijn omgetrokken en opgewerkt, waarna het geheel zacht wordt verdreven. Florence Lila is van lila-kleur met grijze kristalvlekjes. De grondverf wordt gemengd uit wit, zwart, ultramarijn blauw, oker en Turks rood (Engels rood). Met genoemde kleuren wordt daarover schraal de marmergrond aangestreeken en met grijs, bestaande uit wit, zwart en ultramarijn blauw, gedopt; daarna worden met de Lionkwast uitsluitend grotere of kleinere wormachtige partijtjes ingebracht. Vervolgens wordt met zwart en ultramarijn blauw dun geglaceerd, met dun wit overgetapt, met wit opgewerkt en zacht verdreven.

Florence Gris Louise is meer in overeenstemming met de eerstgenoemde soort; de grond is lichtgrijs, het geheel wordt met zwart en ultramarijn blauw aangestreeken, soms met een weinig oker: Daarna wordt het geheel eerst in lichte tint met zwart en ultramarijn blauw gedopt en daarna zaaierwijze iets donkerder overgetapt, waarna met de platten Lionkwast met zwart en ultramarijn blauw uitsluitend wormachtige partijtjes en vlekjes worden gemaakt.

Als het werk droog is, wordt het geheel met zwart en ultramarijn blauw en soms met wat oker geglaceerd en dan met dun wit het geheel gedopt en met wit een weinig opgewerkt.

ARDUIN.

Wat men onder deze benaming verstaat is zeker aan ieder van nabij bekend; geen huis, waaraan het arduin, hetzij aan voorgevels, dorpels, onderpuien of stoepen enz., niet wordt gebezigd. Wij treffen dezen steen aan als gevreind of vlak geslepen; voor onderpuien wordt hij niet zelden met olie en zwart ingewreven.

De grondverf voor de gevreinde steen is lichtgrijs. Het werk wordt in dezen grijzen grond eerst met zwart, ultramarijn blauw en een weinig oker gedopt en daarna met wit overgetapt.

Als dit droog is, neemt men een mengsel van fijn krijt, een weinig zwart, ultramarijn blauw en een weinig zinkwit, dat gemengd wordt in olie, terpentijn en wat zeepwater.

Met deze kleur wordt het werk glacerenderwijze aangestreeken en vervolgens wordt het met een gutta percha-lederen of kurken kam, daarvoor met gelijkmatige punten uitgesneden, zoals de afmeting van het gevreinde of gehakte arduin dat vereist, langs een liniaal in zuivere lijnen gekamd. Het kammen van het arduin moet op dezelfde wijze gebeuren als de steenhouwer dat vreint naar de gestelde regels, die aan elk gebouw van enig belang zijn te bestuderen. B.v. als lijsten gevreind zijn, is dat geschied in de richting der lijsten, blokken rechtstandig met dwarse kanten, lambriseringsen of plinten rechtstandig, vakken op

gesloten panelen in lijsten in verdelingen enz. Wanneer deze laatste of andere stukken in verschillende richtingen worden gekamd, wordt eerst het ene gedeelte gekamd en de verf bezijden de verdelingslijnen weggeveegd; als dat gedeelte dan droog is, wordt het tegenovergestelde stuk gekamd en weer de te overvloedig aangestreeken verf afgenomen. Als het geheel droog is, kunnen met dun wit enige grote witte vlekjes met het penseel worden opgewerkt.

Voor eenvoudige werken moet het geheel met grijs aangestreeken en met zwart en ultramarijn blauw met bijvoeging van wat oker gedopt worden en vervolgens met dun wit overgetapt.

Geolied arduin. Daartoe wordt het arduin, wanneer het op bovengenoemde wijze is afgewerkt, met oliezwart, verdund met terpentijn en siccatief, gelijkmatig dun geglaceerd en verdreven, of over een effen grijzen grond met zwart en ultramarijn blauw gelijkmatig en glacerenderwijze aangestreeken, gelijkmatig verdreven en met terpentijn ingespat, waardoor kleine vlekjes opvloeien, die heel aardig de natuur evenaren.

MAHAGONIE of MAHONIEHOUT.

Het Mahoniehout is een van die nuttige natuurvoortbrengselen, die zich door deugdelijkheid en schoonheid in betrekkelijk korte tijd een goede en gevestigde naam verzekeren en spoedig algemeen erkend en gewaardeerd werden. Ongetwijfeld zullen velen mijner geachte lezers met belangstelling vernemen en er zich over verwonderen, dat het Mahoniehout nog slechts sinds ruim een eeuw de aandacht van Europa op zich vestigde, ofschoon reeds in 1597 door Europeanen op Trinidad (Amerika) en door Portugezen en Spanjaarden daarvan gebruik werd gemaakt. Naar men wil, zouden er bewijzen voorhanden zijn, dat de laatsten van dat hout schepen gebouwd hebben, lang voordat het in 1724 voor het eerst in Engeland werd aangebracht. Wat hiervan zij, laat ik gaarne aan de beslissing der geleerden over; zoveel echter is zeker, dat al voor vele jaren het Mahoniehout zich de toegang heeft verschaft tot de burgerkamer en men daarin de meubelen, daarvan vervaardigd, het burgerrecht heeft zien verkrijgen ten spijt van het noten- en het eikenhout, die eertijds de eersten rang innamen, doch meer en meer door het Mahonie met zijn deugdelijke en fraaie eigenschappen werden verdrongen. Een noodzakelijk gevolg van de niet te loochenen stelregel: dat het goede voor het betere moet wijken.

In het plantenrijk is het Mahoniehout meer bekend onder de naam van Swietinia; het werd als een blijk van hulde aldus genoemd naar GESARD VAN SWIETEN, in 1700 te Leiden geboren en leerling van de grote ROERHAVE. Op het gebied der genees- en plantenkunde verwierf zich VAN SWIETEN zulk een uitstekende naam, dat hij dit eerbewijs ten volle verdiende. Reeds op jeugdigen leeftijd werd hij in zijn vaderland als hoogleraar gevierd, doch omstandigheden, wier vermelding buiten het bestek van dit werk ligt, brachten hem als lijfarts aan het hof van Wenen. In 1772 overleed hij te Schönbrunn.

Het Mahoniehout, oorspronkelijk in Amerika thuis behorende, wordt ook uit Westelijk Afrika, het Noordelijk gedeelte van Senegambië, ook wel Westelijk Nigritië genoemd, aangevoerd. Dit soort blinkt uit door een prachtige donkere kleur en buitengewone hardheid en duurzaamheid en is daarom terecht zeer gezocht, ofschoon het door zijn hardheid niet gemakkelijk te bewerken is.

Voor de Antillische eilanden leveren in Amerika onder verschillende fijne houtsoorten zeer fraai Mahoniehout.

Ofschoon uit het Oostelijk gedeelte der Verenigde Staten, zoals uit Carolina, de hardste en donkerste soorten worden aangevoerd, leveren St. Domingo, op Hayti, en Cayenne of het zogenaamde Frans Guiana, in Z.-Amerika, ook voortreffelijke soorten, welke zeer gezocht zijn.

Sierlijke soorten van lichtere kleur, welke door ouderdom niet zo donker worden, ziet men zowel uit de Amerikaanse Republiek Honduras als uit de Engelse kolonie van dien naam aangevoerd; men vindt daar ook vele soorten van grove vezel en nerf, doch deze zijn veel brozer en van minder hoedanigheid. Cuba en Yucatan voeren ook veel naar Engeland uit.

Dat de stam van het Mahoniehout in gave toestand ook een verbazende dikte kan verkrijgen, blijkt uit het feit, dat er in de handel stukken zijn voorgekomen van 1.50 Meter in doorsnede en 3 Meter lengte. Het is dan ook geen grote zeldzaamheid tafelbladen van 1.50 Meter breedte, uit één stuk, aan te treffen.

De Mahonieboom heeft een wijduitgetakte kruin met glanzige, lancetvormige bladeren, die bij paren van 3 tot 5 aan de bladstengels zijn verbonden. De trosgewijze zaadbloem is groenachtig wit en de zaadbuisjes of zaadknoppen zijn ovaalrond en bruinachtig van kleur.

Het Mahoniehout munt vooral uit door duurzaamheid en wordt niet gemakkelijk door worm of bederf aangetast. Naar de verschillende geaardheid meestal gemakkelijk te verwerken, bezit dit hout een grote verscheidenheid van kleuren, van licht violet en bruin met goudgele lichte tinten tot donker kastanjebruin overgaande. De verschillende bloempartijen en afwisselende kleuren geven de meubelmaker dan ook ruime gelegenheid zijn werk fraai en smaakvol af te leveren.

Zoals in alle houtsoorten, heeft men ook in het Mahoniehout verschillende grovere en fijnere soorten; de beste zijn meestal niet zeer algemeen en nogal tamelijk duur.

De waarde van het Mahoniehout is geheel afhankelijk van de soort, de kleur en de bloemen, welke er in aanwezig zijn. Het effen stamhout wordt ook dikwijls tot finer gezaagd; het hout, dat bloemen van geschakeerde fraaie kleuren bevat, wordt uitsluitend daartoe gebezigd en is zeer hoog in prijs.

Buiten het zogenaamde bloem- en stamhout heeft men ook nog het gevlekte Mahoniehout, dat om de verschillende schakeringen der moezen of vlekken prachtig mag genoemd worden; die moezen of vlekken treft men in verschillende vormen in dit hout aan. De overgang is van gewone langwerpige vlekken tot moezen, die behoudens de grotere vorm veel overeenkomst hebben met de kleine moezen in het Erabel.

VERKLARING VAN PLAAT XIX

Het schilderen van het Mahoniehout, als stamhout, is van gelijke bewerking als het Notenhout, en het is niet moeilijk, met wijziging der geaardheid en der kleur, dit hout op dezelfde wijze na te bootsen. Het rechtdradige op Pl. 20 toont dat voldoende aan.

Het schilderen van de bloem van Satijn- of Zilverhout, evenals voor alle houtsoorten, waarin bloemen voorkomen, geschiedt op dezelfde wijze, zoals ik hieronder voor het Mahoniehout zal aangeven.

Om gebloemd hout te schilderen, wordt het paneel eerst schiftvrij gemaakt; vervolgens neemt men de platten kwast, Fig. 5, Pl. 1, vult dien voldoende met kleur en legt daar met gevulde streken de partij mede aan; als naar gewoonte steeds van onderen te beginnen. Deze aanleg moet zo vochtig mogelijk worden aangestroken, doch daarbij tevens zorg worden gedragen, dat de waterkleur niet wegvloeit of zakt. In Fig. 1, 2 en 3, Pl. 19, is de vorm dezer streken door lijnen aangewezen en tevens aangetoond, hoe deze gevulde streken worden aangelegd. Men neemt daarvoor de gevulde houtkwast evenzo in de hand als men gewoon is de aanlegkwast te vatten (zie Fig. 13, Pl. 1), en door de staande houding van de kwast verkrijgt men in dichte, gevulde streken dezelfde vorm, dien men bij een draadaanleg zou bekomen. De streken van de kwast zijn op Pl. 20 zeer duidelijk op te merken.

De vorm van Fig. 1 is rechtopgaande, Fig. 2 meer gebogen, terwijl Fig. 3 twee bochten vormt.

Het aanleggen der partijen door Fig. 1 in lijnen aangegeven, is het gemakkelijkst; Fig. 2 is iets moeilijker, aangezien daarin meer bocht is aangebracht. Buitendien is daarin ook de zijkant met een partijtje aangegeven, dat ook met gevulde kwast kan worden aangelegd; evenals bij het aanleggen van de groeidraad moeten de partijen aan elkaar verbonden worden.

Om de gebogen partijen, zoals in Fig. 3 is voorgesteld, aan te leggen, begint men met het onderste gedeelte, langzamerhand de streken aan de rechterzijde der lijn letter b wat wijder uiteen makende, totdat men links ter hoogte van letter c de streken dicht ineen blijft houden. Ter hoogte der lijn letter d begint men weer opwaarts te werken, tot men aan lijn letter f komt, waarna men ter rechterzijde inkrimpt en de streken der lijnen e en g wijder uiteen legt. Op deze wijze zou men, op een punt opwerkende en ronddraaiende, gemakkelijk een bijna cirkelvormige figuur kunnen maken, die nochtans alleen kan verkregen worden door de kwast zodanig vast te houden en te gebruiken, als vroeger in Fig. 13 en daar, waar over de houding van de kwast werd gehandeld, is aangewezen.

Wanneer de aanleg op deze wijze is verricht, neemt men een sponsje en veegt daarmee de lichte streken, die in Fig. 3 door zwarte streepjes zijn aangeduid. Men begint eerst van onderen bij letter a, dan in tegenovergestelde richting b, vervolgens c, op deze wijze doorgaande tot h en i, en de gehele bloem is aangeveegd. De partijen moeten met korte streekjes geveegd worden, zoals volgens Fig. 3 ieder partijtje (zie letter e) en bij opvolging in minstens drie streken, die afgebroken zijn. Het vegen aan de zijkanten geschiedt evenzo in langwerpige opvolgende streken; men moet daarbij vooral zorgen, dat deze

sponsstreken de richting volgen der reeds aangelegde partijen, zoals in Fig. 3, waarin de lijnen de richting der kwaststreken aanduiden; de zwarte streken wijzen de sponsstreken aan, welke de richting dier lijnen volgen.

De stippelachtige drie lijnen tonen het midden der bloem aan; men zij er echter steeds op bedacht, dat de sponsstreken niet verder in het midden worden weggenomen dan deze lijnen aanwijzen, waardoor men een regelmatige donkere middelpartij overhoudt, welke desverkiezende door de volgende bewerking verder kan geregeld worden.

Nadat de partij op zodanige wijze is aangelegd en met de spons uitgeveegd, neemt men het zachtharige korte kwastje. (Zie Pl. 1, Fig. 10.)

Dit kwastje wordt eerst goed met water doorweekt en met het zeemleder zo droog mogelijk uitgeknepen; de haren worden dan op het palet in rechtstandige vorm gesteld, waarna het hart kan worden ingeveegd. Dit hart invegen of inkappen vereist ook weer enige oefening, en daarom heb ik getracht dat duidelijk te maken.

Fig. 4; Pl. 19, geeft de kapjes aan, zoals die in de bloem, Pl. 20, zijn afgebeeld; aan de linkerkant van de bloem begint men volgens Fig. 7, letter a; in de reeds bestaande sponsstreek neemt men met het satijnkwastje de kleur weg, door, strijkende en met de onderkant van de kwast kappende, Fig. a te maken. (Zie Fig. 8.) Vervolgens wordt aan de uitstekende punt, letter b, een fijn streekje met de punt van de kwast gemaakt, dat men met dubbele verbindingen kan voorzien voor brede veren. (Zie Fig. 9.) Daarna wordt aan die verbindingen (zie letter c) weer een streekje aangebracht, zodat men, door op deze wijze afgebroken lijnen aan de verbindingen te plaatsen en nieuwe verbindingen te maken, Fig. d verkrijgt. De linkerkant der bloem bewerkt men dus in gebogen vorm uit de sponsstreken naar de middellijn, a, Fig. 3; om steeds gemakkelijk met de rechterhand deze figuur te plaatsen, wordt de linkerkant der bloem (zie Fig. 4) in gebogen lijn van b tot a gewerkt, en de rechterkant van a tot b, steeds van onderen beginnende, volgens Fig. 7. De afgebroken lijn, letter a tot f, wordt van onderen begonnen en wanneer men aan de sponsstreek gekomen is, worden weer die verbindingen volgens letter g aangebracht, waarna men volgens letter h nieuwe verbindingen maakt en partijen vormt. De afgebroken kappen, letter i, ontstaan door met het kwastje de slingerachtige bewegingen te maken, boven letter i aangeduid.

Zoals wij hierboven aangaven, wordt uit de sponsstreek met de volle kwast, Fig. 9, met bewegingen de eerste streek gegeven; vervolgens worden met de scherpe kant en de punt de fijne adertjes gemaakt, waarna men, volgens Fig. 11 en 12, de verdere lijnen en verbindingen maakt.

Als de bloem op deze wijze afgewerkt en droog is, toetst men die, door met het houtkwastje N°. 6 of 7, Pl. 1, met kleur meer kracht bij te zetten. De tint moet weer zodanig genomen worden, dat zij niet te donker is; maar toch zó, dat zij krachtig genoeg is om de al gemaakte bloem effect te geven. Fig. 5 geeft de vorm dezer toetsen aan, die hoofdzakelijk tegen het licht moeten gelegd worden.

Aan de linkerkant der bloem begint men van a tot b, dus van boven naar onderen, aan de rechterkant van a tot b, dus nu van onderen naar boven opgaande; de genoemde kwast wordt met kleur gevuld en na op de spons of het zeemleder de overtollige kleur te hebben uitgestreken, vat men haar weer in staande richting, waarop men in dwarse richting brede en in de op- en neergaande richting smalle en dunnere streken maakt, die door de halfdroge kwast vederachtig worden, waarna zij met de daskwast zodanig worden verzacht, dat zij in de reeds bestaande kleur ineenvloeien.

Als de nerf er ingebracht is, wordt de draad aangelegd; daarvoor neemt men de draadtrekker, N°. 3, Pl. 1, vult dien met verdunde kleur en zet hem ook goed vlak en vierkant op het palet. Met de kam verdeelt men de kwast zodanig in afdelingen, als de grootte van de bloem dat vereist. (Zie Fig. 10, Pl. 19.) Natuurlijk begint deze draad in het breedste der bloem, grover of fijner, naarmate de bloem breder of smaller is. Aan de zijkanten der bloem kan met de gewone aanlegkwast deze draad verder aangehaald en verbonden worden. Als deze draad nog nat is, wordt daaraan met de daskwast, door van onderen op naar boven te dassen, een donkere kant opgeslagen, waardoor de groeidraad, als in Fig. 6, een donkerder bovenkant krijgt.

Het is voor de eerstbeginnende een vereiste, dat hij zich door oefening, evenals bij de marmerslag, die vlugheid eigen maakt, voor dat werk zo hoog nodig. Die zal hij het zekerst verkrijgen door eerst deze figuren op een stuk papier na te maken, en wanneer hij daarna, om een goed geheel te vormen, deze figuren leert verbinden, daar men zonder dat het voorgestelde doel onmogelijk naar wens kan bereiken.

BEHANDELING VAN PLATEN XX EN XXI.

Eertijds was het houtschilderen minder bekend; langzamerhand echter werd die kunst, hoewel zonder de natuur nauwkeurig in acht te nemen, op verschillende wijzen toegepast.

Onder die soorten, welke men al spoedig trachtte na te bootsen, nam het Mahoniehout een der eerste plaatsen in. In vorige tijden geschiedde dit met een vleugel in olie of terpentijnkleur; later, toen de platte houtkwasten als beter hulpmiddel te voorschijn kwamen, gebruikte men die dan ook spoedig in azijn of bierverf, waarna met behulp van een spons de bloem werd geveegd en men, door deze met een daskwast te verzachten, een bevallig mahoniehout schilderde.

Zoals in alle zaken de vooruitgang zich heeft weten te doen gelden, stond hij ook bij deze kunst niet stil, en wij zullen het schilderen van de mahoniebloem en wat daarop betrekking heeft, op een wijze behandelen, welke ons gebleken is het meest aan het doel te beantwoorden.

De grondverf wordt geregeld naar de kleur, die men aan het te schilderen voorwerp geven wil.

Voor het donkere Mahoniehout wordt de kleur gemengd uit oranje-chromaat, wat oker en Turks rood (Engels rood); al naar men het donkerder verkiest, wordt er iets meer Turks rood (Engels rood) aan toegevoegd. Voor het lichte Mahoniehout wordt de grond geler afgegrond.

De grondkleur van Pl. 20 en 21 is aangemaakt uit oranje-chromaat, wat oker, een weinig Turks rood (Engels rood) en een weinig wit.

Het palet wordt gevuld met Kasselse aarde, gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna), voorzien van het waterbakje enz.; vervolgens neemt men de kwasten 4 of 5 en satijnkwast, N°. 10, Pl. 1, in de hand, met de daskwast en de spons.

Het paneel wordt met de spons schiftvrij gemaakt met wat ongebrand en gebrand Italiaans lak (ongebrande sienna), een weinig kleur, daarop gelijkmatig verdeeld, achterlatende.

Met de spalter of de houtkwast, n°. 4 of 5, naardat de grootte of afmeting der oppervlakte dat verreist, wordt op het palet wat kleur verdund, bestaande uit Kasselse aarde en gebrand Italiaans lak (gebrande sienna):

Men legt met deze goed gevulde platten houtkwast in dichte streken de grondaanleg zodanig aan als in de verklaring hiervoor is beschreven; men houdt namelijk de kwast, zoals men gewoon is de aanlegkwast tussen de vingers te houden, daarbij zorg dragende deze vooral niet te draaien, maar daarmede rechtstandig te werken, waardoor de grondaanleg gemaakt wordt, zoals hij op Pl. 20 in de streken van de kwast is op te merken.

Bij droog weer is het niet mogelijk dit alles achtereenvolgens af te werken, tenzij men daarbij zeer vlug te werk ga. Daarom moet de aanleg zo vochtig mogelijk worden aangebracht, en na drie of vier streken te hebben aangelegd, begint men met de bloem in te werken, en zo gaat men voort met aanleggen en afwerken. Met het sponsje wordt van weerszijden de kleur bij partijen weggeveegd, door afgebroken streken te geven, die vervolgens met de satijnkwast worden opgewerkt. Men zie daarover Fig. 3, 4, 8 tot 12, Pl. 19, en de behandeling in de verklaring.

Het satijnkwastje, goed doorweekt en uitgenepen zijnde, neemt de kleur naar verkiezing, zelfs schoon, weg; voor de fijne lijntjes en kapjes wordt het telkens op het zeemleder uitgedroogd en op het palet scherp en vierkant gevormd, waardoor men in staat is de figuren te maken, welke de bloem in het Mahoniehout verreist, waarna deze in de richting der bloem, van onder af beginnende, met de daskwast worden verzacht.

Tot het schilderen dezer Figuren wordt evenzo enige oefening vereist, zoals ik reeds in de verklaring van Fig. 8 tot 12 heb beschreven; men zal het zich echter gemakkelijker kunnen maken, als de volgende regelen in toepassing worden gebracht,

Volg met de sponsstreken dezelfde lijnen, door de houtkwast beschreven of aangelegd. De sponsstreken mogen in het midden de kleur niet verder wegnemen dan de aangewezen lijnen in Fig. 3, Pl. 19 dat aantonen.

De kappen der partijen, door sponsstreken of satijnkwast gevormd, mogen niet op één lijn of in één richting tegenover elkaar komen (waardoor de vorm onbevallig zou worden), maar moeten geplaatst worden, zoals de letters a tot i in Fig. 3 aanwijzen. Men zorge, dat de kappen der hoofdpartijen altijd open en scherp geplaatst worden, door volgens Fig. 9 de hoek van de kwast te gebruiken; zoals dat vervolgens verder wordt aangewezen, is dat door enige oefening wel te leren.

De houding van de satijnkwast moet overeenkomstig zijn met de bochten der figuren.

Is nu eenmaal de bloem aangelegd, dan wordt aan de zijkanten met de spons de kleur weggenomen, die bestemd was voor een groeidraad of lichte partijen, waar men die met de aanlegkwast naar verkiezing kan aanbrengen.

Als de grond op deze wijze is aangelegd, spat men de nerf volgens Fig. 26, Pl. 7, en last die in de vorm der bloem, wat gemakkelijk geschiedt, door, na haar ingespat te hebben, luchtig met de verdrijver of de daskwast in de vorm van de aanleg na te strijken. Daardoor zal de nerf de draad der bloem volgen, zoals in de aanleg op Pl. 20 is aangetoond. Nu worden tussen en hier en daar over de aangelegde bloem de toetsen gebracht. (Zie Fig. 5, Pl. 19.) De toetsen worden geplaatst, om de gemaakte bloem meer kracht te geven, en om de kappen der partijen meer te doen uitkomen, brengt men over de zijkanten op die wijze tint aan, welke men met de daskwast zodanig verdrijft, dat de streken daarvan niet zichtbaar blijven. Zie Pl. 21, welke daardoor donkerder is geworden. Men brengt die toetsen aan, evenals de nerf, met de aanleg tint met iets meer Kasselse aarde. Vervolgens wordt in het midden der bloem de draad gelegd met de kwast Fig. 3, Pl. 1; hij wordt gevuld met de aanlegkleur en iets meer Kasselse aarde en zo verdund, dat de kleur bij het opdassen niet te donker wordt.

De verdeling van de groeidraad wordt op genoemde draadtrekker geregeld, door dien op de kam te verdelen. (Zie beschrijving van Fig. 10, Pl. 19.) De kwast wordt evenals bij de aanleg ter hand genomen en op dezelfde wijze en in dezelfde richting als de aanleg, de draad gelegd. Deze draad wordt met de daskwast voorzichtig naar boven gedreven, zodat daardoor aan de bovenkant een donkere tint wordt verkregen.

De groeidraad wordt aan de zijkanten met de aanlegkwast aangehaald en de partijen worden in de zijkanten zodanig geglaceerd, dat de kleuren ineensmelten.

Wil men dit zodanig afgeschilderde werk met karmijn, gebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) en zwart overglaceren, dan zette men het al afgewerkte gedeelte eerst onder een dunne laag vernis, daar anders de schakeringen door de overglacering de scherpte zouden verliezen.

Ik vermeen hier nog te moeten bijvoegen, dat men zich moet wachten de kleuren door te veel karmijn of gebrand lak te sierlijk te willen maken, daar de natuurlijke kleur prachtig en sierlijk is en de goudgele grond het violetbruin sterker doet spreken dan het werkelijk is; bij vergelijking zal men zien, dat de schone violetkleur van het hout altijd meer Kasselse aarde vordert dan de schilder zou vermenen.

EFFEN OF RECHTDRADIG MAHONIEHOUT.

De gelegenheid om het hier genoemde Mahoniehout te schilderen komt dikwijls voor, zelfs meer dan het gebloemd Mahonie. Het laatste wordt opgeplakt, terwijl het rechtdradige echter meestal voor solied werk, als massief, verwerkt wordt; het wordt gebruikt voor bladen van toonbanken, voor verschillende doeleinden, bijvoorbeeld in winkels, voor goud en zilver, luxe-artikelen enz.; voorts voor kantoren, vestibules, gangdeuren, zuilen, scheepskajuiten of binnenbetimmering enz. Voor meubelen van Mahoniehout zijn de banden der deuren en de zijkanten der kasten immer van rechtdradig of stamhout-mahonie.

De grondverf wordt gemengd uit wit, oranje-chroom, oker en Turks rood (Engels rood), naar gelang men het licht, geelachtig, donker of roodbruin verlangt.

Om het rechtdradig Mahonie op de eenvoudigste wijze te schilderen, wordt de grond eerst met een spons met gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna) aangestroken, waardoor de klopkwast rechtdradig wordt doorgehaald en een nerf ingeslagen; daarover wordt met een glaceerkleur uit gebrand Italiaans lak (gebrande sienna) en Kasselse aarde een gelijkmatige tint gestreken met de spons en de hoek van de glaceerkwast met streepachtige spaltingen (zie de zijkanten van Fig. 3, Pl. 19) uitgehaald en verdreven. Het zogenaamde Stam-mahonie met een hartdraad wordt eerst met gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna) schiftvrij gemaakt, waarvan wat kleur op het paneel achterblijft. Dan wordt met de aanlegkwast het hartstuk ingelegd. De groeidraad is naar evenredigheid van de dikte van de boom breder of smaller. Naar verhouding van het werk wordt de keus van het smalle of brede hout bepaald en ook de ruimte tussen de aan te leggen groeidraden geregeld.

De koppen der groeidraden zijn afgerond en zeer zelden splinterachtig; deze koppen worden breed ingevuld en zacht verdreven, zodat een donkere kant aan de groeidraad uitkomt.

De schilder wordt aangeraden daarbij de natuur te raadplegen. Is de groeidraad eenmaal aangelegd, dan wordt met Kasselse aarde en gebrand Italiaans lak (gebrande sienna) de nerf ingespat en opgedreven. (Zie Fig. 25 en 26, Pl. 7.)

Vervolgens wordt met gebrand Italiaans lak (gebrande sienna) en Kasselse aarde het geheel aangestroken met de glaceerkwast. Op de draadwendingen, bochten enz. wordt volgens de bekende manier het licht ingebracht, de rechtdradige zijanten worden trapsgewijze uitgehaald, dwarsnerf in de rechtdradige zijanten geslagen en ten slotte verdreven.

Het overglaceren geschiedt met zwart en Florentijns lak (karmijnrood), waarmee het geheel gelijkmatig wordt aangestroken; vervolgens worden de lichttinten getoetst en verdreven. Zoals al meermalen is gezegd, worden deze overglaceringen heel dun aangelegd, met de glaceerkwast de hoofdpartijen uitgehaald en met de satijnkwast getoetst.

GEVLEKT MAHONIEHOUT.

Dit hout komt niet veel voor en is wellicht aan vele lezers weinig of niet bekend.

Het gevlekt of liever het Mahonie met moesjes, worteltjes enz. wordt dikwerf nagebootst door houtverkopers met het oog op te ver gedreven winstbejag; dergelijke vlekken zijn dan zwart en op onregelmatige wijze gebrand. Het schone gevlekte of gemoeste Mahonie heeft werkelijk wortelachtige kwastjes van grotere tot kleinere afmeting, evenals het Erable, ofschoon deze in het Mahonie meer dan dubbel zo groot en dus minder talrijk zijn. Voor panelen van meubels staat het uitnemend goed. Daar het bloemhout zo algemeen is en overal wordt aangetroffen, geeft deze schone verandering een stemmige en tevens aangename afwisseling.

BEWERKING.

De grondverf komt overeen met die voor de voorgaande soorten. De grond wordt schiftvrij gemaakt met gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna), waarvan een tint achterblijft, d.w.z. dat de kleur niet schoon wordt afgeveegd.

Men neemt daarna de wortelkwast, waarmee de wortels en vlekken worden ingelegd met Kasselse aarde en gebrand Italiaans lak (gebrande sienna). Deze wortels liggen alle afzonderlijk verdeeld, evenals in het Erable, schaarser en veelal met puntiger vlekjes boven die der worteltjes; deze vlekken treft men ook wel zonder wortels aan, waardoor er overgang ontstaat van grote en kleine wortels of vlekken enz.

Vervolgens neemt men de kwast met een weinig verdunde kleur, waarmee met de vinger ongelijkmatig spatten worden ingebracht, die opgedreven worden, waarna de nerf op de bekende manier wordt ingespat en opgedreven; dan gaat men over tot het aanleggen van de draad met de aanlegkwast. Deze draad is in het groot wat die in Erable in het klein is.

De koppen zijn rondvormig en de draden zacht, ofschoon deze breed, met zachte tint ingevuld en zacht opgedreven worden, waardoor er een scherpe kant aan de draad komt, die echter niet te scherp mag uitkomen.

Met het aanleggen van dezen draad zorg men zoveel mogelijk dien om de aangelegde kwastjes heen te trekken evenals hij het Erable.

Dan eerst wordt het geglaceerd met genoemde kleur uit Kasselse aarde en gebrand Italiaans lak (gebrande sienna); men zij echter indachtig, dat men de gewenste partijen door een schommelende beweging met de glaceerkwast verkrijgt, waarbij men tevens op ieder kwastje of moesje een licht plekje moet vormen.

Vooraf in deze houtsoort komt het er op aan om halve en krachtige tinten te plaatsen en goed gebruik te maken van de hoeken van de glaceerkwast. (Zie Plaat 25 met bijbehorende beschrijving), om daardoor een waar en tevens bevallig en schoon geheel te krijgen.

Als men met het werk zover gereed is, kan men door toetsen evenals bij het Erable enige partijen krachtiger maken, of het geheel overglaceren met Florentijns lak (karmijnrood) en zwart om met de glaceerkwast de halve, en met de satijnkwast de scherpe lichte toetsen aan te brengen.

PALISSANDERHOUT.

Deze houtsoort is zeker wel aan al onze lezers bekend en dikwerf door hen om de grote verscheidenheid der onregelmatige groeidraden en partijen bewonderd en bestudeerd.

Het Palissander is naar mijn mening een houtsoort, die uit een hoofdstam bestaat, waaromheen van uit de wortels verschillende kleinere of dunnere stammen gevormd worden, die langs dezen hoofdstam opklimmen, als slingers zich daaraan vasthechten en zich daarmee verenigen, waardoor een boom ontstaat, die in doorsnede verschillende ineen gegroeide hartstukken te zien geeft, waarvan enige evenals schuin afgesneden kabels te voorschijn komen.

Deze onregelmatige hartpartijen zijn alle meestal tussen scherpe zwarte lijnen ingesloten of afgetekend en niet zelden zijn deze afzonderlijke partijen van verschillende kleur, dat wil zeggen, dat het middenhartstuk gebroken wordt door dergelijke partijen, die wat geler, soms wat donkerder of lichter rood zijn.

Veelal gaat de middenpartij regelmatig door, volgens de gewone houtvorm, ofschoon dan nog grilliger van kleur dan in vele andere houtsoorten.

De kleur van het Palissanderhout is verschillend; het een is roder, het andere weer grauwer, blauwgrauw, rood, violet rood enz. De nerf vertoont zich veeltijds lichter dan de houtkleur, misschien wel door de hars of andere vchten, die zich in de poriën bevinden.

Men wil, dat deze houtsoort het eerst door de Hollanders uit Cayenne (West-Indië) naar Europa overgebracht. Zij wordt veel voor meubels en om de hardheid en klankgevendende eigenschap vooral veel voor piano's enz. gebruikt. Zij wordt, aan het zonlicht bloot-gesteld of aan een vochtige atmosfeer, vaal, grijs en onaangenaam van kleur, waarom men voor buitenwerk deze houtsoort minder kan aanbevelen.

BEWERKING.

De grondverf kan op verschillende wijzen worden gemengd, alnaar gelang men de kleur van het hout verlangt. Tinten, waarover men Palissanderhout kan schilderen, zijn b. v. best rood en oranje-chromaat met bijvoeging van oker of Turks rood (Engels rood); of Turks rood (Engels rood) en oker; of wel alleen Turks rood (Engels rood). Zoals reeds werd opgemerkt, wordt die grondverf genomen naar de verlangde kleur.

Het aanleggen der groeidraden wordt eveneens op verschillende wijze ten uitvoer gebracht. Eertijds werden deze met een draadkwast aangelegd, later echter werden zij met zeemlederen kammen gekamd of met een Lionkwast aangelegd. Ik houd het echter voor het best om met een zwart crayon N°. 3 of 4 de draad aan te leggen, hetzij in de natte verf of in de olie, of wel in de met waterkleur uit Kasselse aarde aangestreeken grond. Het draadleggen met crayon hi olie of water heb ik al uitvoerig behandeld, waarom het voldoende zal zijn de gewone of meest gebruikelijke wijze van behandeling op te geven.

Voor het rechtdradig Palissander wordt met een spons met Kasselse aarde en zwart de kleur aangestreeken, waarover met das-kwast of klopper of met een sterk grof behangsellinnen een draad ingetrokken wordt, waarin tevens een nerf wordt geklopt; daarover wordt geglanceerd met Florentijns lak (karmijnrood) en zwart, soms met bijvoeging van wat Berlijns blauw.

De bloem- of hartstukken worden met olie of waterkleur uit Kasselse aarde bij gedeelten aangestreeken, en met het zachte crayon N°. 3 of 4 wordt de draad ingelegd en, nog nat zijnde, opgedreven. De kopdraden van het Palissanderhout zijn meestal gesplinterd of getand, waarop moet gerekend worden met het verdrijven of opdrijven der groeidraden. De worteltjes worden met de wortelkwast ingelegd. Men rekene er wel op, dat de groeidraden, die in de waterkleur worden aangelegd en niet in de natte grond zijn opgedreven, met glaceren verloren gaan.

De reden dat juist het Palissanderhout met crayon wordt aangelegd is hierin gelegen, dat de groeidraad zwart en soms diep zwart is en het bezwaarlijk gaat om over het soms donkere rood die draden met de aanlegkwast met zwart aan te leggen.

Buitendien zijn de partijen in het Palissander altijd smal en vrij onregelmatig, zodat men met het crayon bij een weinig vlugge behandeling toch voldoende vooruit kan komen.

Voor werk van enig belang kan met de draadkwast met Kasselse aarde de groeidraad worden aangelegd en opgedreven.

Glaceren.

Daarna wordt het werk geplaceerd met Kasselse aarde, zwart én somtijds wat Berlijns blauw. De lichttinten worden op de gewone wijze aangebracht, maar men moet hier rekening houden met de verschillende partijen, omdat, zoals daarop reeds in het algemeen gewezen werd, de verschillende nevendraden of hartstukken somtijds van kleur verschillen en de scheidingen van deze partijen niet zelden scherp zijn afgetekend, waarom met deze glacering èn de donkere kleuren, èn de lichte tinten op de gewenste plaats worden gelegd. Alvorens deze glaceerkleur droog is, wordt met de daskwast, dien men vlak houdt, naar het beloop der partijen de nerf ingedrukt en zacht opgedreven.

Is dit alles droog, dan worden met zwart en Kasselse aarde de donkere tinten getoetst, waarna het geheel met Florentijns lak (karmijnrood) en zwart wordt overgeglaceerd en de scherpe lichttinten worden getoetst

SIËNA-GEEL MARMER OF JAUNE DE SIENNE.

Het Sienna-geel is genoemd naar de plaats, in de omstreken waarvan het gevonden wordt, namelijk Sienna, de hoofdplaats van de Italiaanse provincie van die naam, in het vroegere groothertogdom Toskane, aan de oevers van de Middellandse Zee.

Dit marmer heeft een prachtige diepe gele kleur, doorsneden met verschillende getinte aderen, die op haar beurt weer door donkerder worden doorkruist.

De hoofdkleur gaat van licht rosachtig geel tot strogeel overin de meer donkergele partijen neemt dit marmer de kleur van eidoor of liever warm donkergeel aan.

Deze hoofdkleur is doorkruist met donkere, roodachtige aderen, die van het brede vlekachtige tot het meer fijn geaderde overgaan. Deze adertjes zijn meestal zo fijn als crayon-streepjes.

De grondkleur is door grijze, aderachtige partijen gebroken, welke niet zelden tot brede vlekken overgaan¹. Deze grijze aderen zijn meestal enigszins breed, de buitenkanten daarvan donkerder, het midden lichter van tint. Behalve de geelachtig-violette aderen en vlekken, wordt het geheel door donkere, zelfs zwartachtige aderen doorsneden, ofschoon die schaarser voorkomen, doch scherp getekend zijn. Een dergelijke marmersoort wordt ook bij Verona gevonden. Zo ook leveren Portugal, Duitsland, o.a. Bayreuth en Durlach, in het Wurtembergse, gele marmers, welke echter bij die van Siëna achterstaan en derhalve niet zo hoog staan aangeschreven.

Het oude gele marmer, dat veel met het Siëna-marmer overeen-komt, is het Dorde; doch dit is veel geler en meer effen van kleur. Het is dat marmer, 't welk door Pausanias *marmorroceum* genoemd werd om zijn saffraankleur. Het behoorde in Macedonië thuis. Dit marmer is zeer zeldzaam en duur, daar de groeven sinds vele jaren zijn uitgegraven, zodat men het slechts in oude gebouwen of aan monumenten uit vorige eeuwen aantreft.

Inzonderheid de Romeinen maakten veel gebruik van het gele marmer en nog heden is dat van Siëna een zeer gezochte soort, zodat men daarvoor dan ook hoge prijzen blijft bedingen. Van genoegzame bekendheid is het toch, dat bij schakering van kleuren de zogenaamde Isabelle- of gele tint steeds met het schoonste effect is aan te wenden; ja, men kan gerust zeggen, dat zij daarbij onmisbaar is.

Door zijn grote verscheidenheid geeft dit marmer nog bovendien de meest uitgestrekte keuze. Het kan bijna effen, stil of gelijkmatig van kleur genoemd worden; echter komen er stukken voor (zie Pl. 24), welke de meeste verscheidenheid van tinten bevatten.

Het gevolg daarvan is, dat bij juiste sortering en plaatsing der vereiste marmersoorten een geheel gevormd zal worden, dat vrolijk, vol verscheidenheid en toch gematigd en stil en harmonieus is. In één woord, een geheel, dat nooit vervelend kan worden, dank zij zijn harmonische toon, zijn levendige en toch aangename en rustige kleur n.

Het witte marmer, hoe blank en helder het ook bij het schilderen gemaakt kan worden, verliest langzaam altijd iets van het blanke en heldere wit; als men daar gele tinten naast plaatst, zal dit nimmer opgemerkt worden. Bij het zeegroen of Vert de Mer en ook, zoals ik reeds vroeger aangaf, bij alle andere marmersoorten is het te gebruiken. Bovenal is het echter nodig, dat men bij eenkleurige of stille marmers de banden of afscheidingslijnen wat woeliger maakt of meer doorwerkt, echter voor panelen, die bonter van kleuren zijn, stille banden kiest.

¹ Een stuk, in mijn bezit, ruim een meter lang en een halven meter breed, is genoegzaam over een vierde gedeelte zoo sterk grijs, dat, wanneer dit gedeelte werd afgezaagd, men het gevoelig onder de grijze marmers zou kunnen rangschikken

VERKLARING DER PLATEN XXII, XXIII EN XXIV.

Het zou een overtollig werk zijn voor het Siëna-marmer uitvoerige aanwijzingen te geven, daar ik dat vroeger van de Brèche Violette heb gedaan en de grondslagen voor beide marmersoorten met elkaar overeenkomen. Zo ook gronden zich de aanleg der grondpartijen voor het Siëna-marmer en die der opvolgende lagen geheel op de wijze van behandeling, al in Pl. 10 aangewezen. De marmerslag, ook in dit marmer van groot belang, is in de figuren van genoemde plaat zo duidelijk mogelijk aangegeven, opdat men dien spoediger en gemakkelijker zou kunnen maken.

Ik heb daarom gemeend Plaat 22 nuttiger te kunnen gebruiken en wel door enige afbeeldingen te geven, die voor het schilderen van het Siena-geel van meer belang zijn.

In de beschrijving van het Siena-geel hebben wij al te kennen gegeven, dat dit marmer, evenals alle marmersoorten, de grootste verscheidenheid oplevert.

Het is dan ook niet zo gemakkelijk, zonder het bevallige van het geheel te verliezen, een afbeelding te maken, waarin de meest voorkomende kleuren, aderpartijen enz. worden teruggegeven, of, om met andere woorden mijn denkbeeld uit te spreken, in een kleine afbeelding de verschillende kleuren en karakters te verenigen, die wellicht onderscheiden stukken van grote afmeting samenvatten. Men zou daardoor een samengedrongen geheel verkrijgen, dat zich te vol en te bekrompen aan het oog voordeed. Het is nochtans noodzakelijk die verschillende voorkomende tinten en kleuren in het voorbeeld aan te tonen, opdat de belanghebbende in staat worde gesteld, de nodige kennis en gemakkelijker te verwerven, om die later op uitgebreider schaal op voldoende wijze toe te passen.

Het is steeds mijn bedoeling geweest, die kleuren enz. in de afbeeldingen samen te voegen, welke in de verschillende soorten voorkomen; daar ik echter voor het Siena-geel de aanwijzingsplaat geheel tot mijn vrije beschikking had, kon ik daarvan gebruik maken, om enige panelen meer rustig bewerkt voor te stellen.

Wil men het Siena-marmer in toepassing brengen bij een werk van grote omvang, dan is het in de eerste plaats aan te raden dit zo rustig en effen mogelijk, ofschoon in de zachte tinten goed doorwerkt, te schilderen.

Heeft men bijvoorbeeld een badkamer, koffiehuis enz. te schilderen, waarvan de wanden en panelen verdeeld worden, om die met Siena-geel te bewerken, dan schildere men de bovenpanelen in dier voege als Pl. 22, Fig. 1 en 2, dat aanduidt. Men vooronderstelle, dat de kleur van Fig. 1, geheel geel, bij afwisseling van het donkere tot het lichtere in partijen overgaat, dat enige kleinere vlakke partijen meer violetachtig-gele tinten vertonen en dat de donkere aderpartijen donkerder geel zijn, met fijne omberachtige aderen doorkruist. Men stelle zich voor, dat de brede dwarsaderen grijs zijn en zich met de rechthoekige of rood-violetachtige aderen verenigen, die zich ver volgens met de enkele donkere violet- of hoofdaderen samenvoegen. Men brenge van deze laatste donkere aderen slechts weinige aan, of liever een kleine partij in het gehele paneel, zoals in de donkere aderpartij in Fig. 1 bovenaan, en in Fig. 2 in het midden is aangewezen, waar die donkere aderen de grijze of roodachtig gele aderpartijen doorsnijden en zich daarin verenigen. Voor fraai werk kan men in de bovengenoemde halftinten een goed doorwerkt marmer schilderen, dat toch stemmig en gelijkmatig van kleur kan blijven en daardoor een bevallig geheel vormt.

De onderhandelen kan men donkerder en zwaarder schilderen, door meer donkere lijnen doorkruist, zoals Fig. 3, Pl. 22, 23 en 24, aanwijst. Ik raad echter ten sterkste aan volstrekt niet meer tinten in één stuk toe te passen dan in deze platen voorkomen, daar men moet bedenken, dat ik deze platen slechts zo vol kleuren en partijen heb gemaakt, om die in verschillende afmetingen bij gedeelten te kunnen toepassen en om daardoor zoveel mogelijk de verschillende kleuren terug te geven, welke in het Siena-geel voorkomen.

De grijze aderen in het Siena-geel hebben meestal een zacht-vloeienden, donkeren kant, die als het ware aan weerszijden de aderen scherper aftekent, zoals ik dat in Fig. 4, letter a, heb aan-geduid. De donkere violet-aderen zijn ook veelal met donkerder buitenkanten voorzien, hoewel deze daarin niet zo veelvuldig worden aangetroffen als dat met de grijze aderen het geval is. De donkere aderen zijn meestal met stukjes van lichtere tinten doorzaaid en hebben in vorm meer het hoekige karakter van de aderen in Brèche violette, zoals in het onderste partijtje, Fig. 4, is aangetoond.

BEHANDELING DER PLATEN XXIII EN XXIV.

De grondverf voor het Siena-geel is heel licht geel en bestaat uit wit, gele oker en een weinig oranje-chromaat. Daarop wordt hetgeheel over de drogen grond met wit, zwart, ultramarijn blauw, gele oker, oranje-chromaat en Florentijns lak (karmijnrood) of doodekop zodanig aangestreekt, dat men een in partijen gescheiden en in tinten verdeeld geheel vormt. Deze aangestreekt grondaanleg moet vooral zeer licht van kleur zijn, terwijl men zorg moet dragen de grijze tinten niet te veel met de gele dooreen te strijken, daar men dan een groene kleur zou verkrijgen, maar men verenige die liever met de roodachtige of violetachtige tinten.

Vervolgens neemt men de grote Lionkwast of marmer-glanceerkwast en worden de donkerder gele grondpartijen aangebracht met gele oker en oranje-chromaat, en de meer roodachtige partijen, die ook wel violetachtig geel genoemd kunnen worden, met bijvoeging van een weinig Florentijns lak (karmijnrood) of doodekop op zodanige wijze, dat men de zogenaamde marmerslag in langwerpige streken toepast, waarna men het geheel met de daskwast goed verdrijft.

Daarna neemt men zwart en ultramarijn blauw en een weinig wit en worden de grijze grondaderen dwars over de reeds aangelegde grondpartijen aangelegd. Met wat Florentijns lak (karmijnrood) of doodekop, oker en oranje-chromaat brengt men de meer fijne violette of rood-gele partijen met marterpenseel of kleine platte Lionkwast aan, waarna men met het marterpenseel de grijze en vervolgens de violetrode of gele aderen in kleine partijen inbrengt. In de grijze partijen moeten vooral de donkere kanten worden aangebracht, en aan de violet-gele aderen en partijen moet door toetsen meer kracht gegeven worden. Met Florentijns lak (karmijnrood), ultramarijn blauw en zwart worden nu de donkere of hoofdaderen met de platte Lionkwast ingelegd, die weer met het marterpenseel wat donkerder worden opgewerkt.

Ten slotte wordt het geheel met dun wit gechiqueteerd of gedopt (men zie op Pl. 4, Fig. 11 enz., wat omtrent het chiqueteren aangewezen en in de tekst beschreven is), waarop men het laat drogen.

Goed droog zijnde, wordt het geheel met de marmer-glanceerkwast N°. 4, Pl. 4, met gele oker, oranje-chromaat, Florentijns lak (karmijnrood) en een weinig chromaatgeel geglaceerd, de aangelegde partijen op de een plaats wat donkerder of lichter, soms meer violet, naar gelang de partijen dat aantonen of vereisen. Zoals men bij de Brèche violette reeds heeft gezien, bestaat het glaceren hierin, dat het geheel met dunne terpentijnverf, in doorschijnende kleuren, met de genoemde kwast bij partijen wordt overgestreken.

De grijze partijen worden een weinig en slechts gedeeltelijk geglaceerd. Deze glaceertinten moeten vooral voor dit marmer zeer verdund worden met terpentijn, zodat men een doorschijnend gele of de vereiste kleur verkrijgt, welke met de natuur overeenkomt.

Thans wordt verdund wit met de genoemde kleuren genomen, om de brokken of partijen op te werken in de bestaande kleuren. Dit opwerken is niets meer dan de brokken of partijen, welke meer kracht vereisen of scherper getekend behoren te zijn, van lichter kanten te voorzien of aderachtig op te werken. De grijze aderen vooral, die in het midden lichter zijn, behoren niet vergeten te worden. Nu worden de aderachtige partijen der verschillende kleuren opgewerkt met toetsen, gelijk dat op Pl. 10 reeds is aangegeven. De donkere of hoofdaderen worden met zwart, Florentijns lak (karmijnrood) en ultramarijn blauw getoetst en opgewerkt, waarna men het geheel met terpentijn met een weinig wit gechiqueteerd, de witte aderpartijen inbrengt en opwerkt en zodanig verzacht met de marmerdaskwast of verdrijver, dat de aderen en partijen wel verzacht en vloeiend, maar toch scherp getekend blijven.

Dat de marmerslag in dit marmer weer de grote hoofdrol vervult, behoeft wel niet gezegd te worden, daar de platen dat genoegzaam aantonen; ook is het nodig de kleuren niet te veel te mengen, maar bij tinten aan het penseel of de kwast op te nemen, waardoor men meer schakering en zuiverder kleuren behoudt en het geheel die frischheid verkrijgt, die voor het schilderen van het Siena-geel een eerste vereiste blijft.

LA MARTINE JAUNE.

Of de naam van dit marmer in verband moet worden gebracht met de beroemde schrijver van die naam, kan ik niet met zekerheid bepalen, daar er, voor zover mij bekend is, in de Nederlandse taal geen enkel werk bestaat, waartoe ik ter onderzoeking mijn toevlucht zou kunnen nemen. Desniettemin komt het verband met het oog op de overeenstemming in de naam mij wel waarschijnlijk voor.

Het gele La Martine heeft een diepe goudgele kleur, door een massa fijne rode adertjes verdeeld, waardoor het geheel als in kleine gele stukjes samengevat is.

Hoewel het geel, oppervlakkig beschouwd, één kleur schijnt, is deze toch verdeeld in zacht overgaande en meermalen langs de hoofdadere afgescheiden tinten, die de overgang vormen van het goudgeel- tot het rood- of violetachtige en somtijds het grijs- en groenachtige.

Wanneer er soms gesproken wordt over verscheidenheid in tinten van een marmersoort, moet men altijd aannemen, dat dit over een massa wordt bedoeld en het niet mijn mening is om over een kleine oppervlakte al die tinten te zamen te voegen.

Door de vele brokjes en stukjes, of liever door het overgrote aantal aderen is dit marmer broos en daarom moeilijk te beitelen; het breekt spoedig op verschillende (zogenaamde rotte) aderen af, waarom het uitsluitend voor versieringen gebruikt wordt, zoals voor schoorsteenmantels, pendules, inlegwerken enz., te meer daar het door de effen kleur daarvoor zeer bruikbaar is.

Voor marmeren voorwerpen, zoals zuilen dragende platen enz., die draagkracht moeten voorstellen, is het niet te gebruiken en dus misplaatst.

Dit marmer is duur en ook al zeldzaam geworden, gelijk met alle marmersoorten het geval is, waarvan de groeven geen voldoende voorraad meer opleveren.

BEWERKING.

De grondverf is lichtgeel en wordt gemengd uit een weinig oker en oranje-chromaat. Hierover worden de grondtinten schraal aangestreekt, bestaande uit wit, oker, oranje-chromaat, wat Florentijns lak (karmijnrood) en soms wat zwart en ultramarijn blauw, welke tinten zacht ineenvloeiend worden verdreven.

Vervolgens neemt men de al meermalen genoemde vijfpunt en mengt een kleur uit oker, oranje-chromaat en wat Florentijns lak (karmijnrood), waarmede men met kruisslagen (zie Fig. 6 en 8, Plaat 28) het geheel met getint fijne aderen vult. Daarna mengt men een tint uit oranje-chromaat, wat Florentijns lak (karmijnrood) en een weinig doodekop, waarmede men nogmaals, maar thans zo fijn mogelijk en scherper van tint, een tweede aderlaag over de eerste aanlegt, die met het marterpenseel in partijen wordt verdeeld en fijn opgewerkt wordt, waarna het geheel met wit wordt gedopt en zacht verdreven.

Glaceren.

Is alles droog, dan wordt het geglaceerd met een tint, bestaande uit oker, oranje-chromaat, Florentijns lak (karmijnrood) en ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) of een weinig chromaat-geel. Met deze kleuren maakt men de goudkleuren in afwisselende tinten, hetzij wat donkerder, geler, violetachtig of roder enz.; wanneer het geheel daarmee is geglaceerd, kunnen enige partijtjes met wat zwart en ultramarijn blauw een weinig groen-grijsachtig getint worden.

De fijne donkere aderen kunnen in bestaande kleuren worden opgetoetst en het geheel met een lichtgele tint, bestaande uit wit, wat oker, oranje-chromaat en een weinig chromaat-geel, worden overgechiqueteerd. Met een platte Lion of marter worden de hoofdpartijen of brokjes getoetst, waarna een klein wit adertje kan worden aangelegd en het geheel zacht worden verdreven.

LA MARTINE. (LILA.)

Ik vermeen, dat het nutteloos plaatsruimte zou innemen om na de voorgaande beschrijvingen ook deze marmersoort uitvoerig te behandelen.

Het verschil tusschen deze en de eerstgenoemde La Martine-soort bestaat hoofdzakelijk in een afwijking van kleur.

BEWERKING.

Het Lila wordt aangelegd met een grondtint, gewijzigd door bij-voeging van wat doodekop, zwart en ultramarijn blauw; om duidelijker te zijn, met een kleur als het Jaune de Ville of een lichte soort van Napoléon Rouge; uithoofde van de overeenstemming in kleur wordt het ook wel Klein Napoléon genoemd.

De aderen worden aangelegd met oranje-chromaat, Florentijns lak (karmijnrood) of doodekop.

Glaceren.

Droog zijnde, wordt het geheel geglaceerd met zwart, ultramarijn blauw, oranje en Florentijns lak (karmijnrood) (immer in lila-tint). De aderen worden in de bestaande kleuren opgewerkt en het geheel met wit, oranje, doodekop en een weinig zwart en ultramarijn blauw overgedopt.

Evenals bij alle marmersoorten is deze laatste chiqueteertint gebroken wit en dient de bijvoeging van de genoemde kleuren om het wit te wijzigen en met de bestaande kleur overeen te doen stemmen.

GROOT LA MARTINE.

Hoewel dit marmer ons onder bovenstaanden naam bekend is, moeten wij het niet verwarren met het Spaans geel, dat daarmee veel overeenkomt.

BEWERKING.

De grond- of hoofdkleur van dit marmer komt geheel overeen met die van het laatstbehandelde; misschien is de kleur soms wat hoger geel, meer oranjeachtig.

Wanneer wij aannemen, dat het eerstgenoemde, wat de grond-aanleg betreft, is afgewerkt, neemt men het marterpenseel met Turks rood (Engels rood) en vult het geheel met rode aderen, in ligging overeenstemmende met die in het „Griotte d'Italie”, dat wil zeggen, dat deze aderen in één richting lopen met onregelmatige vormen en openingen als van een vischnet. In deze rode aderen vindt men een massa kleine grijsachtig witte vlekjes of keitjes, die, als het rood wat is aangetrokken, met de dopkwast worden aangebracht.

Glaceren.

Is het geheel droog, dan wordt dit weer als het voorgaande geglaceerd met oker, oranje-chromaat, geel en ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna), somtijds met wat zwart en ultramarijn blauw.

Met het marterpenseel of een kleine Lionkwast worden met wit, oranje-chromaat, oker of wat chromaat-geel de gele partijen getoetst; de rode aderen worden met Turks rood (Engels rood) en een weinig doodekop en de witte en grijze vlekjes met wit opgewerkt, waarna een witte kristalvlek of een ader wordt aangelegd. Het geheel wordt met dun wit overgedopt en verdreven.

BRÈCHE D'OR EN BRÈCHE d'ALEP

Volgens sommigen wordt Brèche d'Alep ook wel Toloné genoemd. Eenige schrijvers beweren, dat dit marmer afkomstig is uit Ain in Provence, weer anderen uit het departement des Bouches du Rhône.

Het heeft een grauwe gezaaide grond met grijze, zwarte, rode, roodgele en goudgele brokken.

De hoofdkleur is geel, hoofdzakelijk bestaande uit gele brokken, waarmee de gezaaide grond gevuld is.

Dit marmer heeft hetzelfde karakter als het Waulsort, ofschoon de brokken in het Brèche d'Or niet zo hoekig en scherp zijn. Zoals voorondersteld wordt, behoort bovengenoemd marmer tot de zogenaamde geschoven Brèche, marmersoorten namelijk, die tijdens haar wording verkruid, verschoven of verplaatst zijn, waardoor de kanten van de brokken zijn afgerold, afgebroken of afgesleten.

Zoals bij het Waulsort wordt omschreven, is de geaardheid der Brokken-marmers nagenoeg dezelfde. De grond- of de fijne gezaaide partijen en de grootere of kleinere brokken maken een geheel uit van verschillende kleuren, waarvan een groot deel uit verschillende bestanddelen is samengesteld. De kleine stukken zijn scherven of brokjes van de grootere, waardoor het duidelijk is, dat de kleuren, waaruit de grote brokken bestaan, ook in de gezaaide grond voorkomen.

De brokken zijn weer door grovere of fijnere aderen doorsneden, de gele brokken, waaruit de hoofdmassa bestaat, door fijne rood-omberachtige, de grijze door donkerder grijze of rood-omberachtige, naast witte of gele aderen.

Brèche d'Or bestaat uit vele goudgele, enkele grijze en zwarte en minder rode brokken; het Brèche d'Alep uit evenveel roodachtige, vleeschkleurige, soms omberachtig gele, minder grijze en weinig zwarte brokken

BEWERKING.

De grondverf is lichtgeel, bestaande uit wit, oker en oranje-chromaat. Daarover wordt de grondaanleg gemaakt door 't aanstrijken met wit, oker en oranje-chromaat, enkele partijen met bijvoeging van Florentijns lak (karmijnrood) of doodekop, andere met bijvoeging van wat zwart en ultramarijn blauw, waarna men goed moet verdrijven. Dan neemt men een grote platte Lion- of de marmer-glanceerkwast met zwart, ultramarijn blauw, wat doodekop en wat oker, waarmede men de brede partijen aanlegt en de brokken verdeelt bij wijze van marmerslag. (Zie de behandeling voor het Waulsort, Plaat 34.)

Als op deze wijze de Brèche- en brokachtige partijen zijn gevormd, neemt men de chiqueteer- of dopkwast, waarmee men eerst op de aangelegde grijsgrauwe marmerslag met wit, oker en oranje-chromaat de gele stukjes dopt, vervolgens daarover de donkerder of roodachtige, daarna de donkergrijze en vervolgens hier en daar de zwarte stukjes zaaierwijze inbrengt.

Daarna vult men met de platte Lionkwast de openingen in, die door de verschillende aan te strijken tinten in de grond slechts zijn op te zuiveren. De tinten in de kwast worden ongemengd op-genomen, waardoor in één streek de tinten geplaatst worden. Alsnu vult men op dezelfde wijze de rode of roodachtige, vervolgens de grijze en daarna de zwarte in.

Al deze brokken en tinten worden in verschillende grootte ingevuld, zoals bij het Waulsort wordt aangetoond.

De kleuren voor het invullen dezer brokken zijn de reeds genoemde.

Daarna worden met het marterpenseel fijne donkere aderen door de brokken en enige aderachtige partijen daartussen ingebracht, vervolgens de witte stukken, aderen of vlekken, waarna het geheel moet drogen. Het spreekt vanzelf, dat met dezen grondaanleg gerekend moet worden op het glaceren, waarom deze immer in lichte kleuren wordt gehouden.

Glaceren.

Wanneer het geheel goed droog is, worden met ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna), oker en oranje, soms met bijvoeging van wat chromaat-geel, de gele partijen geglaceerd, vervolgens met bijvoeging van wat doodekop of Florentijns lak de donkerder en de meer rode partijen met oranje, doodekop, Turks rood (Engels rood) of Florentijns lak, de grijze met zwart en ultramarijn blauw enz. Tussen de brokpartijen met scherpe afsnijdingen wordt met zwart, ultramarijn blauw en wat doodekop en over de brokken dwars geglaceerd, terwijl men tusschen de brokken met de Lionkwast de gele stukjes of brokjes uitspaart.

De brokken worden getoetst of opgewerkt met wit en genoemde kleuren en zoveel mogelijk in de bestaande kleuren dier brokken. Daarna neemt men de dopkwast met dun wit en dopt tusschen de brokken, enkele partijen over de brokken en streepsgewijze dwars over de grijze of zwarte brokken. Daarna worden de donkere adertjes getoetst, de witte aderen opgewerkt en zacht verdreven.

Brèche d'Alep of d'Alet, ook wel Toloné genoemd, wordt evenzo bewerkt en met dezelfde kleuren, met dit onderscheid dat het geel minder goudgeel wordt genomen en er meer rode en minder zwarte of grijze brokken worden ingevuld, zoals boven reeds is gezegd.

Deze marmersoorten zijn dienstig voor panelen, pilasters en lambriseringen; enkele malen worden er schoorsteenmantels van aangetroffen.

BROCATELLE D'ESPAGNE.

Onder de gele marmersoorten neemt deze zeker een eerste plaats in, maar zij is een der moeilijkste om te beschrijven. Wanneer de vraag werd gedaan om een marmer te noemen, waarin meer verscheidenheid van kleur en karakter voorkomt, zou ik moeilijk weten te antwoorden.

Het oude, beroemde Brocatelle wordt gebroken uit de oudegroeven van Tortosa in Andalusië. Dit marmer is thans zeldzaam geworden; zijn kleur is gemengd met rode, gele, grijze, witte of bleke Isabella-tinten.

Ook uit Picardia komt een Brocatelle, het Boulogneesche marmer, waarvan de vlekken groter zijn en tevens gebroken met rode aderen of strepen.

Enige soorten, die onder deze benaming voorkomen, maar van het oorspronkelijke marmer afwijken, zijn afkomstig uit Champagne, van Sainte Baume in Provence, van Tray in de nabijheid van Sainte Baume enz.

Het Brocatelle heeft in hoofdzaak een goudgele grond, afwisselend van het bleekgrauwe tot het strogele en vervolgens tot het donkere warme geel overgaande. Van het geel gaat het over in ge-zaaide en soms vlakke partijen, van het lichtgele rozenrood tot het donker meer vuurrood en violet. In deze partijen vindt men brokken, vlekken, schulpachtige vlekken als van zeedieren, ader-partijen enz., kortom het Brocatelle levert voor een schilder genoeg verscheidenheid om altijd de gewenste afwisseling te vinden.

Witte aderen komen in dit marmer minder voor, somwijlen in afgebroken aderpartijen of vlekken.

BEWERKING.

De grondverf is lichtgeel, gebroken wit, bestaande uit wit, oker en oranje-chromaat, evenals voor het La Martine of het Siena-marmer.

Het werk wordt aangestreeken met wit, oker, oranje-chromaat, Florentijns lak (karmijnrood), chromaat-geel en hier en daar wat zwart en ultramarijn blauw, deze laatste tinten op slechts enkele plaatsen, waardoor groenachtige partijen ontstaan.

Daarna neemt men een platte Lionkwast, gevuld met wit en wat zwart en ultramarijn blauw in de hoeken van de kwast, waar-mede men kleine figuurtjes en schelpen maakt, zoals in het St.-Remi en Rouge-Royal, maar kleiner en fijner, ter grootte van mosselschelpen en kleine hoorntjes. In enkele gevallen treft men van deze soort grote vlekken aan; in het midden zijn deze vlekken wit, omgeven met grijze kanten.

Enkele plaatsen worden met grijs gedopt.

Vervolgens maakt men met genoemde grijze tint aderpunten, die door donkergele of rode (Turks rood (Engels rood) en doodekop of Florentijns lak) aderen worden doorsneden en door enkele brèche-achtige partijen afgewisseld, welke met een penseel worden opgewerkt.

Daarna chiqueteert men enige partijen met oranje-chromaat en oker, vervolgens met bijvoeging van Turks rood (Engels rood) en wat Florentijnsch lak, waardoor men enige rode gezaaide partijen verkrijgt van donkergele en lichte en donkerrode partijen, die hier en daar met de platten Lionkwast worden ingevuld met uitsparing van enige vlekken.

Men zorgt altijd, dat de hoofdkleur geel blijve en het rood maar aangewend worde voor enige partijen, alsmede dat het rood van een diepe kleur zij, welke men verkrijgt door eerst met licht oranje, rood en daarna met donkerder rood over te chiqueteeren.

Enige partijen kunnen met de vijfpunt in brede slagen met roodachtige aderen gebroken worden.

Glaceren.

Zodra alles droog is, wordt het geglaceerd met oranje-chromaat, oker, chromaat-geel of ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna), enkele partijen met Florentijns lak (karmijnrood), zwart en ultramarijn blauw. Daarna worden de aderen en partijen in de bestaande kleuren opgewerkt en getoetst, de lichte met wit, oker, oranje en wat chromaat-geel, andere met bijvoeging van wat rood en Florentijns lak (karmijnrood); de grijze met wit, zwart en ultramarijn blauw en evenzo de donkere aderen en tinten in de kleuren der partijen, waarna met wit enige toetsen, vlekken of aderen worden ingelegd. Het geheel wordt met wit en een weinig chromaat-geel overgedopt en zacht verdreven.

JENEVERBOOMHOUT.

Hoewel deze houtsoort niet zo algemeen in onze onmiddellijke omgeving wordt gevonden, is toch de Jeneverboom in de meeste landen goed bekend en wordt hij van het Noorden tot het Zuiden aangetroffen. In Spanje wordt de Jeneverboom Enebro, Ginebre en Zimbro genoemd, in Italië Gene p r o, in Frankrijk G e n i è v r e, in Duitsland Wacholder, in Engeland Juniper Tree, in Zweden Enbuske.

De Jeneverboom komt in verschillende soorten voor, waarvan de groei en ontwikkeling, zoals bij zovelen houtsoorten, afhankelijk zijn van een meer of minder gunstige grond. Hij wordt in twee hoofdsoorten onderscheiden, de heesterachtige en de boomachtige; de heesterachtige heeft, bij een gemiddelde hoogte van twee tot drie meter, zelden een rechte stam; deze soort is meestal gebogen en met een ruwe schors, terwijl de boomachtige, mede met ruwe schors, een belangrijke hoogte en omvang kan bereiken.

Daar deze boom of houtsoort wellicht aan enige mijner lezers weinig bekend is, zal ik enige soorten en bijzonderheden daarvan vertellen, zoals ik die hier en daar heb opgezameld.

Tot bewijs, dat de oude volken dezen boom en zijn eigenschappen reeds kenden, vindt men van hem in de Bijbelse Geschiedenis gewag gemaakt, en wel in Ps. 120, vers. 4, en Job. 30, vers 4.

De gom sandrak (deze benaming wordt aan de Arabieren toegeschreven) wordt door insnijdingen uit de Jeneverboom gewonnen.

Voor houtskool is het Jeneverboomhout boven alle houtsoorten te verkiezen, daar de hitte en duurzaamheid dezer kool van geen andere soort kunnen verkregen worden.

De bessen, welke aan de Jeneverheester groeien, zijn van groot belang voor de jeneverstokerijen, waar zij voorkomen onder de benaming van beien, vanwaar de jenever, uit deze bessen gestookt, gebeide jenever genoemd wordt.

De uitvinding van het stoken van jenever uit deze bessen wordt toegeschreven aan JAN BAPTISTA, zoon van HENDRIK IV.

Het hout heeft een aangename geur en in kleur veel overeenkomst met het cederhout; evenwel is de groeidraad wijder uiteen en met meer gesloten houtvezels of zonder nerf. Het is zeer gemakkelijk te bewerken en fraai van bloem en kleuren, terwijl het zelden door de worm wordt aangetast. Te verwonderen is het, dat deze schone houtsoort in onze streken zo weinig als meubelhout wordt gebezigd. De Jeneverboom en heester blijven in elk jaargetijde groen, waardoor zij een aangename afwisseling opleveren op de zandige gronden, waarop zij meestal worden aangetroffen.

De heesterachtige Jenever komt in Nederland in het Gelderse enz. voor, waar de bessen vrakelbessen en het hout daarentegen dammerenhout worden genoemd.

Deze soort is in de noordelijke landen tot in Frankrijk bekend; zij heeft scherp gepunte, smalle bladeren en bessen ter grootte van erwten, die het ene jaar groen zijn, om in het volgende een blauw-zwarte kleur te verkrijgen, wanneer zij tot rijpheid komen.

De kleine Bergjenever groeit dwergachtig laag en heeft overigens veel overeenkomst met de zoeven genoemde soort; de bessen zijn iets meer langwerpig en de bladeren wat breder.

De boomachtige Jenever komt meer in het Zuiden voor, vooral in zuidelijk Frankrijk, Spanje, Italië enz.

De Spaanse Jeneverboom groeit hoog en verkrijgt een belang-rijken omvang; hij wordt ook dikwijls Spaanse ceder genoemd, ofschoon de Jeneverboom zwarte bessen ter grootte van kleine hazelnoten heeft en de ceder geschubde vruchten. De bladeren liggen dicht over elkaar.

De Virginische Jeneverboom, onder welke benaming hij meer-malen voorkomt, wordt ook te Carolina enz. veelvuldig gevonden; de bladeren liggen dicht over elkaar en de vruchten of bessen zijn niet zo groot als de vroeger genoemde of als die van de Spaan-schen Jeneverboom. Ofschoon de Jeneverboom in verschillende oorden voorkomt, zoals op de Barbados, de Bermudasche en Oriëntaalse eilanden, schijnt de Spaanse Jeneverboom voor de grootste en zwaarste gehouden te worden, waardoor deze dan ook zeer algemeen in Spanje voor meubel- en timmerhout gebezigd wordt.

VERKLARING VAN PLAAT XXV. Glaceren

Voordat ik overga tot de bespreking der bewerking van het Jeneverhout, dien ik een zaak te behandelen, welke voor het nabootsen van alle voorkomende houtsoorten van te groot belang is, dan dat zij niet uitvoeriger zoude omschreven worden.

Ik bedoel het glaceren in het algemeen; ofschoon ik dat vroeger wel enigszins uitvoerig heb omschreven, vermeen ik toch daarop nog nader te moeten terugkomen, en wel door afbeeldingen en aanwijzingen, welke dat duidelijker voor ogen stellen.

Het is een bekende waarheid, dat men in vele zaken zich gewoonten eigen maakt, waarvan men zelfs onbewust is en die niet worden opgemerkt, totdat het een of ander toeval of omstandigheid ons daarop opmerkzaam maakt; en dit nu is ook juist het geval met het glaceren of de behandeling daarvan.

De eenmaal aangenomen gewoonte om bij het aanstrijken der houtkleur en het inbrengen der lichttinten zich van klein gereedschap te bedienen, is zodanig een behoefte geworden, dat voor kleine toetsen of lichttinten het kleinste gereedschap gebruikt wordt. Men kan echter veilig aannemen, dat daardoor de werkman in de behandeling van zijn werk wordt verhinderd en hij niet datgene verkrijgt, wat hij verlangt. Door hierop de aandacht te vestigen en het ver-keerde daarvan onder het oog te brengen, hoop ik mijn doel te bereiken.

De glaceerkleur moet met de volle glaceerkwast in die tinten worden aangestroken, welke men verlangt en welke voor het te schilderen hout doeltreffend zijn. Is het hout met wortels, kwasten enz. bezet, die van een donkerder of warmer kleur zijn, dan worden de hoofdpartijen in de verlangde kleur aangestroken; vervolgens wordt met de verdunde of gewijzigde tint het overige gedeelte ineen gestreken, het geheel zo vochtig mogelijk, maar niet zoveel verdund, dat de kleur afvloeit. Deze behandeling moet vlug en lucfitig geschieden, daar men anders gevaarloopt de groeidraad los te strijken.

Dan neemt men de glaceerkwast, waaruit de kleur telkens moet worden weggenomen, en houdt die in de hand, zoals in Fig. 1, Pl. 25, is aangetoond; deze houding is gemakkelijk: met de vingertoppen kan men de haartoppen van de kwast zodanig besturen, dat men naar verlangen de hele of halve lichttinten naar gelang der drukking kan regelen.

Dat men de kleuren moet wegnemen op de plaatsen, waar dat nodig is, heb ik vroeger al duidelijk aangewezen, en men weet dus, dat die kleuren afhankelijk zijn van de groeidraad; doch ik zal nu aanschouwelijk op de plaat aantonen, hoe de houding van de kwast moet wezen en welke wendingen men daaraan geven moet.

Heeft men zijkanten van hout of rechtdradig hout te glaceren, dan kan men met de volle breedte van de glaceerkwast de kleur slechts op die plaatsen wegnemen, waar men het hout gelijk van kleur, zonder enige werking of schittering mocht verlangen. Brengt men met de volle kwast de schittering aan, dan verkrijgt men die evenwijdig of breed als de afmeting van de kwast. (Zie Fig. 1.) Beter is het, zich te gewennen enkel met de hoek van de glaceerkwast te werken. (Zie Fig. 2.) Men houdt de kwast in schuine richting en gebruikt er niet meer van dan van a tot b is aangetekend.

Men kan op die manier kapperwijze in de gewenste richtingen de kleuren wegnemen, zoals de verschillende afbeeldingen in Fig. 3 aantonen. Wanneer die in golvende beweging verdreven of gedast worden, zal men beter het verlangde satijnachtige verkrijgen, dat in het Mahoniehout en verschillende andere houtsoorten dikwerf voorkomt.

Fig. 4 verkrijgt men natuurlijk door de kwast in tegenovergestelde richting te wenden en dezelfde bewerking te verrichten.

Wil men de groeidraad volgens Fig. 5 glaceren of liever het licht inbrengen, dan houdt men die juist in tegenovergestelde richting van de bestaande groeidraad, terwijl de donkere en lichte tinten daar dwars over gelegd worden, om de gebogen lijnen te kunnen volgen. Men gebruikt ook daarbij slechts het gedeelte van de kwast, door a en b aangetoond; men wendt daarbij de kwast door links en rechts uit te wijken, om op die wijze in afgebroken lijnen de bochten van de groeidraad te kunnen volgen.

Evenals men volgens Fig. 5 de kwast richten moet naar de groeidraad, dient men ook volgens de groeidraad, Fig. 6, dien zodanig te wenden om de lichtpunten in dwarse richting te plaatsen; de streepjes boven de kwast van Fig. 6 geven een kleine aanwijzing van de vormen, die men door uitwijkende of schuivende streken uit de kwast doet voortkomen, als men de hoek door besturing met de vingertoppen weet te wenden.

Ik meen nu duidelijk genoeg de behandeling van de kwast te hebben aangegeven en verwijs naar Fig. 7 en 8; de linkse en rechtse zijde van het hout of de groeidraad zijn daarin verbonden met het midden of hartstuk, waaruit men naar de zijkanten uitwijkt, of uit de zijkanten naar het midden, zoals de groeidraad dat vordert. Ook tonen Fig. 7 en 8 nader de bedoelingen van Fig: 5 en 6 aan ten opzichte van de zijkanten van het hout en de dikwerf voorkomende houding van de kwast van weerszijden van het midden of hartstuk.

Men komt daardoor tot de overtuiging, dat men in rechtdradig hout, en ook in vele gevallen voor het midden of het hartstuk, de kwast in een vlakke richting moet houden, ofschoon men steeds de hoek van de kwast blijft gebruiken, waardoor naar omstandigheden de streken gewijzigd moeten worden.

Fig. 9 is een geglaceerd wortelachtig stuk, dat de verschillende richtingen aantoont, die daarin voorkomen; aan de linkerzijde is dit geheel overeenkomstig met de houding van de kwast, in Fig. 7 aangewezen, behalve op de wortelpartijen, waar deze lichttinten in hoekige vorm liggen en dus de hoek van de kwast in beide richtingen gebruikt moet worden. Het bovengedeelte van de rechterzijde van Fig. 9 is de houding van de kwast gelijk die in Fig. 8 voorkomt, en het benedengedeelte weer als de houding in Fig. 7. Daar-door wordt daarom ten duidelijkste aangetoond, dat de groeidraad wending van de kwast regelt, en de wortels, een cirkelvormige groeidraad hebbende, in 'beide richtingen het licht moeten ontvangen.

Het dassen of verdrijven der kleuren is ook een der hoofdzaken, welke in vele gevallen van te grote betekenis is, om voorbijgezien te worden, daar men, al heeft men ook volgens de beste regelen ge-glaceerd, met dassen of verdrijven het werk kan bederven.

Wanneer men een weinig vlug kan werken en het gehele paneel is aangestroken in de glaceerkleur, de lichtplaatsen en halve lichttinten zijn ingeveegd, dan zou men door dwars rechtlignig dassen het geheel benadelen, wat, als men het in golvende beweging naar de richting der lichttinten doet, kan voorkomen worden.

Evenals de lichttinten afhankelijk zijn van de groeidraad, is het dassen afhankelijk van de geplaatste kleuren, en daarom moet men steeds in dezelfde richting dassen of verdrijven, waarin men de kleuren met de glaceerkwast heeft weggenomen.

Als men eens wil beproeven wat het dassen betekent, en de wijziging, welke de glaceringen daardoor verkrijgen, doet men het volgende: men neemt de glaceerkwast in de hand als in Fig. 1 is voorgesteld,

maakt met de gehele kwast de vormen zoals zij boven Fig. 1 zijn aangegeven, en verdrijft die rechte lijnen in golvende, rechthoekige of in schuinsche bewegingen, en men zal zien welk verschil van vormen daardoor ontstaat.

Evenzo kan men een proef nemen met Fig. 3 door de houding van de kwast, in Fig. 2 aangegeven, en men zal weer de ervaring opdoen, dat de verdrijving in rechte vlakke houding de figuren stijf en rechthoekig doet worden en de golvende beweging een meer natuur-lijken vorm achterlaat.

Als men nu een paneel met de meeste zorg heeft geëglaceerd, zou men, door in één richting, al was die ook in golvende beweging, te verdrijven, de kleuren verplaatsen en van de natuurlijke loop der lichttinten veel verliezen; daarom raad ik nogmaals aan, in golvende beweging te dassen in die richting, welke de ligging der lichttinten vordert.

Ik heb die verdrijving der tinten in Fig. 10 nader aangetoond, en door van a tot b te verdrijven aan de rechterzijde, en aan de linkerzijde van d tot c of van c tot d, en met de daskwast de loop de wending van de kwast regelt, en de wortels, een cirkelvormige groeidraad hebbende, in beide richtingen het licht moeten ontvangen.

Het dassen of verdrijven der kleuren is ook een der hoofdzaken, welke in vele gevallen van te grote betekenis is, om voorbijgezien te worden, daar men, al heeft men ook volgens de beste regelen geëglaceerd, met dassen of verdrijven het werk kan bederven.

Wanneer men een weinig vlug kan werken en het gehele paneel is aangestreeken in de glaceerleur, de lichtplaatsen en halve lichttinten zijn ingeveegd, dan zou men door dwars rechthoekig dassen het geheel benadelen, wat, als men het in golvende beweging naar de richting der lichttinten doet, kan voorkomen worden.

Evenals de lichttinten afhankelijk zijn van de groeidraad, is het dassen afhankelijk van de geplaatste kleuren, en daarom moet men steeds in dezelfde richting dassen of verdrijven, waarin men de kleuren met de glaceerkwast heeft weggenomen.

Als men eens wil beproeven wat het dassen betekent, en de wijziging, welke de glaceringen daardoor verkrijgen, doet men het volgende: men neemt de glaceerkwast in de hand als in Fig. 1 is voorgesteld, maakt met de gehele kwast de vormen zoals zij boven Fig. 1 zijn aangegeven, en verdrijft die rechte lijnen in golvende, rechthoekige of in schuine bewegingen, en men zal zien welk verschil van vormen daardoor ontstaat.

Evenzo kan men een proef nemen met Fig. 3 door de houding van de kwast, in Fig. 2 aangegeven, en men zal weer de ervaring opdoen, dat de verdrijving in rechte vlakke houding de figuren stijf en rechthoekig doet worden en de golvende beweging een meer natuurlijke vorm achterlaat.

Als men nu een paneel met de meeste zorg heeft geëglaceerd, zou men, door in één richting, al was die ook in golvende beweging, te verdrijven, de kleuren verplaatsen en van de natuurlijke loop der lichttinten veel verliezen; daarom raad ik nogmaals aan, in golvende beweging te dassen in die richting, welke de ligging der lichttinten vordert.

Ik heb die verdrijving der tinten in Fig. 10 nader aangetoond, en door van a tot b te verdrijven aan de rechterzijde, en aan de linkerzijde van d tot c of van c tot d, en met de daskwast de loop der aangegeven lijnen te volgen, zal men beantwoorden aan datgene, wat ik vermeen in het voorgaande te hebben aangetoond.

Evenzo is het met de nerf in het hout gelegen; heeft men die op de grootte enz. ingespat, zoals dat nodig is, dan wordt zij in de richting van de groeidraad opgedreven, juist in tegenovergestelde richting als men de glacering zou verdrijven, d.w.z. volgens de lijnen van de groeidraad.

Het overglaceren, ook al door mij besproken, wordt, ofschoon dat weinig in toepassing wordt gebracht, en wel hoofdzakelijk omdat het in de meeste gevallen niet voldoende betaald wordt, slechts dan verricht, als de aard van het werk dat noodzakelijk vereist.

Enkele soorten komen er echter voor, welke zonder overglacering moeilijk zijn weer te geven. Zo heeft men bijv. houtsoorten, die behalve haar wezenlijke kleur nog een zilverschijn hebben, die zo krachtig is, dat men wel moet overglaceren om hem nabij te komen.

Wij noemen slechts de Populier, de Wilg, de Ahorn of noordse Eschdoorn, het Jeneverboomhout enz.

De overglacering vordert weinig tijd, maar de nodige vlugheid en zekerheid van tinten zijn de grote hoofdvereisten om daarin wel te slagen. De tint moet genoegzaam verdund worden en op de hoek van het paneel beproefd, om dan zacht en luchtig aan te strijken en vervolgens de tint met de daskwast gelijk te verdrijven, daar zij anders wel eens ongelijkmatig zou afvloeien of zakken. Met het satijnkwastje worden

nu de meer scherpe lichttinten in het midden op de kwasten en de krachtigste schittering aangebracht, en dan wordt de tint aan de zijde van het hout gedeeltelijk en nauwelijks merkbaar weggenomen.

BEHANDELING- VAN PLATEN XXVI EN XXVII.

De grondverf voor het Jeneverhout bestaat uit wit, Turks rood (Engels rood) en een weinig oker, zodat men een lichte rosetint verkrijgt.

Deze grond wordt met een spons met ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) en Florentijns lak (karmijnrood) schiftvrij gemaakt, waarvan men een weinig tint achterlaat, zodat de grondkleur van Pl. 26 wordt verkregen; zo nodig, wordt zij met de daskwast gelijkmatig verdreven.

In Pl. 26 zal men onder de groeidraad deze sponsstreken wel kunnen opmerken, welke de nauwkeurige lithograaf wat al te nauw-keurig heeft gevolgd; een bewijs echter, dat tot in de kleinste bijzonderheden de afbeeldingen met de meeste juistheid worden weer-gegeven.

Voor de aanleg van de groeidraad worden de navolgende kleuren op het palet genomen: Kasselsche aarde, gebrand en ongebrand Italiaans lak (sienna) en Florentijns lak (karmijnrood).

De vereiste gereedschappen zijn: de aanlegkwast, de wortelkwast, de hoornen kam, de daskwast en het zeemleder.

Vervolgens maakt men de kleur van de groeidraad volgens Pl. 26 uit gebrand Italiaans lak (gebrande sienna), Florentijns lak (karmijnrood) en een weinig ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) en Kasselse aarde.

Nu wordt de aanlegkwast genomen en in de houding geplaatst volgens Pl. 7, Fig. 5, dat wil zeggen, dat de kwast in zijn geheel kan gebruikt worden, om dezen fijnen gevulden groeidraad te trekken. Men zorge echter, dat de kwast aan de hoek iets meer gevuld zij om de hoofddraad iets grover te maken. Wat bij dien aanleg in acht is te nemen heb ik al vroeger beschreven. Men zij daarop bedacht, dat de kwast met dunne kleur gevuld zij, en beproeve dien fijne draad te trekken, zoals in dit geval een hoofdvereiste is. Is de kleur te dik, dan werkt men lastig, en is de kleur te dun, dan wordt de draad te dik. Zo is het ook met het vullen van de kwast gelegen; is de kwast te veel gevuld, dan worden de streken te zwaar; is hij te weinig gevuld, dan werkt men moeilijker. Dus moette kleur zodanig worden verdund, dat men vlug en zeker de groei-draden kan schilderen, zonder afgebroken lijnen te maken. Om deze op een gemakkelijker wijze te verkrijgen, maakt men gebruik van het zeemleder; wanneer het kwastje wellicht te veel gevuld is, drukt men dat even op het zeemleder, stoot het een weinig op de kam en als de kleur op de vereiste dunte is afgemengd, zal men door deze behandeling meestal de juiste en verlangde dikte der draden verkrijgen, die vervolgens gewijzigd worden door iets meer of minder te drukken.

Dat het een hoofdvereiste bij de aanleg van dezen groeidraad is, op de houding van de kwast te letten, heb ik al vroeger aangetoond. Men zorge steeds het kwastje rechtstandig, in de vorm van het hartstuk te houden, waardoor de lijnen aan de zijkanten samen sluiten.

Plaat 26 toont ook voldoende aan, dat deze regel bij de aanleg van de groeidraad een hoofdvereiste is; bijv. de aanleg van de partij ter linkerzijde van genoemde Pl. 26, die een langwerpige smalle groeidraad voorstelt, verbonden aan de hoofdlijnen der middenpartijen, zou niet te maken zijn, als men de aanlegkwast niet goed in be-doelde houding bestuurde. De kleine kwastjes worden gedeeltelijk met de wortelkwast en gedeeltelijk met de hoek van de aanlegkwast aangebracht. De zijkanten worden met een groter kwast gemaakt, die minstens dubbel zo groot kan zijn als de aanlegkwast en evenals deze toebereid.

Is men meer geoefend, dan kan men ook dezen kwast gebruiken voor het midden of hartstuk, waardoor men natuurlijk vlugger kan werken.

Vervolgens worden in de zijkanten met verdunde tint spatten ingebracht, bij wijze van nerfspatten; deze worden echter dwars weggedreven. (Zie Pl. 25.)

De glaceerkleuren bestaan uit Kasselse aarde, gebrand Italiaans lak (gebrande sienna), Florentijns lak (karmijnrood) en een weinig ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna), voor de zijkanten van het hout met bijvoeging van wat zwart.

Men begint met Kasselse aarde, gebrand Italiaans lak (gebrande sienna) en Florentijns lak (karmijnrood), met heel weinig ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) de tint te maken, welke op de donkerste plaatsen, onder de wortels of hoofdpartijen wordt aangezet; daarna wordt het overige gedeelte, met

bijvoeging van iets meer ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna), aangestreeken en voor de zijkanten wat zwart er bijgevoegd, om aan dat gedeelte een weinig grijsachtige tint te geven.

Wanneer de lichte tinten zijn aangebracht, wordt in de zijkanten de dwarsnerf ingedrukt; dat geschiedt door met de daskwast dwars op de rechthoekigen groeidraad bij gedeelten zacht aan te drukken, zodat de afdrukken van het haar dwars over dien groeidraad liggen en zacht worden verdreven. Droog zijnde, wordt dit hout overgeglaceerd met zwart, Florentijns lak (karmijnrood) en wat ultramarijn blauw. Deze overglacering moet waterdun zijn, zoals ik heb beschreven. De lichttinten worden vervolgens met de satijnkwast aangebracht, zoals een en ander op Pl. 26 is te zien, waarna men, dat nodig achtende, met het zeemleder op de top van de vinger die toetsen kan verhogen of scherper maken.

De eerste glaceerkleur wordt door deze laatste doorschijnende tint geheel gewijzigd, waarop men bij de eerste glaceerkleur moet rekenen. Deze kleur blijft echter genoeg te zien, daar de warme tint door de grijze overglacering heen te onderscheiden is. De kapjes of liever het bloemachtige, dat in de middenpartij ligt, wordt evenals in de Mahoniebloem met de satijnkwast ingebracht.

Aan de zijkanten is de grijze tint meer gelijkmatig en zacht en minder sterk dan in het midden. Dat effect verkrijgt men door met de glaceerkwast, onmiddellijk na het aanstrijken, de grijze tint een weinig af te nemen, waarna men op de aangegeven wijze het geheel afwerkt.

CEDERHOUT.

De beroemde ceder van de Libanon, een der prachtigste bekende boomsoorten, gevierd bij de ouden en aan de tegenwoordige liefhebbers van schone boomsoorten meer uit de historie bekend, werd, zoals de lezers weten, als timmerhout aan de tempel van Salomo gebruikt.

Minder bekend is het wellicht, dat men nog niet lang geleden vrees koesterde, dat deze schone en belangrijke boom van de aarde zou verdwijnen, aangezien men meende, dat de enkele bomen van deze soort, die nog op de Libanon voorkomen, de enige exemplaren waren, die daarvan bestonden, wat echter bleek het geval niet te zijn.

De rusteloze natuuronderzoeker toch is tot de ontdekking gekomen, dat ook op andere bergen in Klein-Azië en in Algerië van deze boomsoort nog groepen aanwezig zijn.

De ceder ontwikkelt zich op bijzondere wijze. De takken, onder een rechte hoek geplaatst, vormen met de immer groene bladeren de gedaante van een waaier, wat dezen boom uit alle andere soorten doet herkennen.

Daar de ceder zo uiterst schaars voorkomt, is zijn hout verre van algemeen bekend, ja weet men er in onze streken niet veel meer van dan de naam.

De bewering dat sigarenkisten, theekisten, panelen van deuren enz. van cederhout zijn vervaardigd, is in zover waar, dat dit hout cederhout wordt genoemd; doch men heeft dan een andere soort gebruikt, de rode of witten ceder, waarvan ook in Europa en West-Indië vele soorten worden aangetroffen.

Het echte cederhout echter is vast, bijna zonder nerf, heeft een fijne rode, blauw-rosé kleur, is fijn van draad en heeft een sterken geur; goederen, in een echte cederhouten kist of kast bewaard, zullen door geen mot of ander insect worden aangetast. Evenals van het Jeneverhout worden ook van het cederhout de fijne potloden vervaardigd.

BEWERKING.

De grondverf wordt gemengd uit wit en Turks rood (Engels rood) of liever een lichte rosé kleur. Deze wordt schiftevrij gemaakt met Florentijns en een weinig ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna), waarvan een weinig tint wordt achtergelaten; daarin wordt voor fijn werk een zachte fijne nerf ingestoten of ingeslagen en opgedreven.

Met de aanlegkwast wordt vervolgens een zeer fijne draad gelegd met Florentijns lak (karmijnrood), gebrand Italiaans lak (gebrande sienna) en wat Kasselse aarde; deze draad is langwerpig, smal, ovaalvormig, gevuld met zachte tussendraden, en wordt zacht verdreven; de hartstukken zijn smal en hoogstens kan het hout ter breedte van 30 of 40 centimeter geschilderd worden. De zijkanten van het hout zijn meestal rechtdradig en effen met een weinig schittering. Het hartstuk is roder, de zijkanten zijn blauwer, geler of grijzer met een dwarsnerf, die met de daskwast wordt ingeslagen.

Als de draad is aangelegd, wordt met genoemde kleuren een zeer fijne nerf ingespat, die zacht wordt opgedreven; deze nerf moet bezien worden om te weten, of zij is ingespat of gestoten.

Glaceren.

Daarna wordt de draad geglaceerd met gebrand Italiaans lak (gebrande sienna), Florentijns lak (karmijnrood) en Kasselse aarde, voor de zijkanten van het hout wat ultramarijn blauw en zwart.

Voor deze houtsoort heeft men het satijnkwastje even zo nodig als de glaceerkwast; met de laatste wordt het geheel aangestroken en da halftinten en hoofdpartijen aangezet, en vervolgens worden de kleuren uitgenomen, waarna met de satijnkwast de kleine, fijne toetsen, koppen enz. worden gemaakt.

Vervolgens, wanneer de dwarsnerf in de zijkanten is ingebracht, wordt alles zacht verdreven.

Wanneer dat gereed is, kan men het geheel overglaceren met zwart, Florentijns lak (karmijnrood), soms wat ultramarijn blauw en daarna worden met de satijnkwast de lichtpunten getoetst.

PERENHOUT

Misschien vinden sommigen het bevreemdend, dat het hier bedoelde hout onder die soorten gerekend wordt, welke men schildert.

Dit hout evenwel is een wezenlijk schone houtsoort, die in kleur veel overeenkomst heeft met het Jeneverhout, hoewel het iets geler en minder gebloemd is. Het is overigens zeer bruikbaar voor meubelhout. Het is taai, deugdelijk en voor vele doeleinden geschikt.

Vroeger en wéllicht tegenwoordig nog werd het veel gebruikt door plaatsnijders, draaiers enz.

De wilde Pereboom wordt op een gunstiger bodem zwaarder dan de vruchtboom en laat zich gemakkelijk verwerken; het hout neemt gaarne kleuren op, waardoor het voor het nabootsen van ebbenhout uitstekende diensten kan bewijzen.

Evenals dat met alle houtsoorten het geval is, is het bloemachtige krachtiger van kleur dan het rechtdradige. Het bloemachtige is violet-grauw, roodachtig geel, terwijl het rechtdradige grauwegeel van kleur bij violet af en niet zo warm van kleur is als de donkere partijen.

BEWERKING.

De grondverf wordt gemengd uit wit, Turks rood (Engels rood) en een weinig oker of oranje-chromaat. Deze grond wordt schiftvrij gemaakt met ongebrand Italiaans lak (ongebrende sienna) en een weinig Florentijns lak (karmijnrood); men laat een weinig van die kleur op het palet achter.

Voor het aanleggen van de groeidraad wordt de aanlegkwast gevuld, met Kasselse aarde, gebrand en ongebrand Italiaans lak (ongebrende sienna) en wat Florentijns lak (karmijnrood). Deze draad is met afgeronde lijnen iets grover en grauwer geel dan die van het Jeneverhout. Naar gelang der breedte van het hout wordt het grover, fijner of breder aangelegd, ofschoon men moet aannemen, dat alleen het hout onder aan de stam en aan de kroon een breder en meer gebloemde groeidraad heeft, en het meer opgaande hout een zogenaamde smalle zuiger of hart heeft.

Glaceren.

Het geheel wordt geglaceerd met ongebrand en gebrand Italiaans lak (sienna), Kasselse aarde en Florentijns lak (karmijnrood) en wat zwart voor de zijkanten of het rechtdradige hout.

Aangezien de zijkanten van het rechtdradige hout weinig kwasten of partijen bevatten, is dat meestal stil en effen.

Het werk wordt overgeglaceerd met zwart en een weinig Florentijns lak (karmijnrood); met de glaceerkwast worden de halftinten en met de satijnkwast de scherpe lichttinten ingebracht.

VERT DE MER.

Dit marmer is een der fraaiste van de donkere marmersoorten, welke worden aangetroffen; het wordt als zovele andere te Carrara, in Italië, gebroken, in de omstreken waarvan ook het zogenaamde Vert d' Egypte wordt gevonden. Dit marmer, dat veel overeenkomst heeft met het Vert de Mer, maar niet zo fris van kleur is, heeft een rode grond met donkergroene, doorschijnende aderen en vlekken, vermengd met

geelachtig groene grondaderen, door grijsachtige afgewisseld in vereniging met witte doorschijnende hoofdaderen.

Het is moeilijk te gissen, hoe dit marmer, oorspronkelijk uit Carrara, aan de kust van Genua afkomstig, de naam van Egyptisch verkreeg. De enige, naar mijn mening goede grond, dien ik daarvoor heb kunnen vinden, is deze, dat in vroegere tijden uit Egypte een marmer werd getrokken, dat met het Vert de Mer veel over-eenkomst had; dat marmer was bekend onder de naam van Serpentin, ook Egypte antique genaamd.

Zo wordt ook nog in dezen tijd een Serpentin-marmer in Duitsland aangetroffen, dat men echter niet met het eerstgenoemde moet verwarren of gelijkstellen; want ofschoon de benaming gelijklopend is, geaardheid en kleur verschillen te veel van elkaar, om beide soorten aan een vergelijking te kunnen onderwerpen. Meer overeen-komst is er echter te vinden tussen het Vert Levanto en het ge-noemde Vert d' Egypte, hoewel beide meer in kleur dan hi geaardheid van vormen overeenstemmen.

Het Vert de Mer heeft een diepe zwarte grond, waarin een gevlekte en geaderde grondtint van donkergrauw, somtijds geel-zwartachtig groen ligt; daarover zijn weer andere lichtere tinten te zien, die door haar fijnheid een dun weefsel vormen, waarover bredere, van nog lichter kleur, zich met de grondaderen en de zogenaamde bijna witte hoofdaderen verenigen.

Voor schoorsteenmantels, panelen voor lambriseringsen, kolommen en meer soortgelijke werken is het Vert de Mer uitstekend geschikt; ook worden de fraaiste stukken voor ornamenten gebezigd, zoals pendules, coupes en andere met verguldsel versierde voorwerpen.

Het Vert de Mer is dan ook een marmer, dat gevoelig bij alle kleuren kan worden aangebracht; het versiert door zijn diepe, glasachtige tinten de daaraan toegevoegde kleuren en neemt bij de prachtigste decoraties steeds een waardige plaats in. Bij buitenwerk, voor gevels, onderpuien van winkels enz. gebezigd, komt dat marmer zeker uitmuntend voor en daar is het uitstekend op zijn plaats. Men zorge echter het goed te onderhouden, daar het door de lucht en het vocht spoedig wordt aangetast, een vale kleur verkrijgt en het fijne weefsel der aderen al heel licht aan schilferen blootstaat.

VERKLARING VAN PLAAT XXVIII.

Er komen marmersoorten voor, die in de grond met zo ontelbaar veel aderen als doorzaaid zijn, dat het te veel arbeid zoude kosten om ze met het penseel weer te geven. Men gebruikt daarvoor de chiqueteerkwast; hij wordt gevuld met kleuren in de topharen, die op de kant van het palet of het terpentijnbakje goed worden uiteengezet. Met die topharen maakt men voorzichtig fijne streepjes of adertjes, zoals in Fig. 2, 3 en 4 zijn aangegeven; zij worden gelegd in schuine gekruiste en dwarse richtingen, of liever men kruist die naar alle kanten.

In de handel komen kwasten voor, afzonderlijk voor de bewerking van dergelijk marmer vervaardigd; zij zijn voorzien van 3 tot 5 punten, waardoor de arbeid, wanneer men veel van dat marmer te schilderen heeft, aanmerkelijk gemakkelijker wordt gemaakt, daar die kwasten altijd de afgescheiden punten behouden ².

Met de chiqueteerkwast of kwast Fig. 7 worden vervolgens de vlekachtige partijtjes ingedopt, zoals die in Fig. 5 zijn aangeduid en al vroeger zijn behandeld. Daarna neemt men het marterpenseel of, voor werk van grotere omvang, de platten Lionkwast en brengt op de wijze van de marmerslag (zie Fig. 11 en de daarvoor vroeger aangegeven behandeling) de volgende laag van aderen partijgewijze over de al aangelegde grond.

Reeds vroeger heb ik melding gemaakt van het opnemen der kleuren in penseel of kwast, waardoor men in één streek verschillende verlangde tinten kan verkrijgen. Zo kan men eerst wit, met wat oker en zinkgroen vermengd, vervolgens wat donkerder tint en daarna opvolgenderwijze van a tot d, Fig. 11, een overgang van kleuren in de kwast opnemen, welke de verschillende tinten in één streek kan weergeven en waardoor een eigenaardige overgang van kleuren wordt gevormd.

Heeft men met de platte Lionkwast die hoofdpartijen aangelegd, dan worden de fijnere aderverbindingen gemaakt. Een groot gedeelte dezer adertjes is een samenweefsel, dat kruiselings over elkaar ligt; om die gemakkelijk en vlug te kunnen weergeven, neemt men met bijna uitgestrekte arm het penseel bijna aan het uiteinde van de steel en wijkt in die houding in alle richtingen uit. (Zie de Fig. 6 en 8, waarin die

² h In voorgaande nummers heb ik reeds meer over deze of dergelijke kwasten ge-sproken en de weg aangewezen om deze zelf te vervaardigen

streken zijn aangeduid.) Is dit verricht, dan legt men weer daarover in tegenovergestelde verhouding nog lichtere partijen. (Zie Fig. 9 en 10 en Pl. 29.)

BEHANDELING-.(ZIE PLATEN XXIX EN XXX.)

Ofschoon dit marmer weinig overeenkomst heeft met onze vroeger behandelde marmersoorten, is toch de bewerking in vele opzichten daaraan gelijk.

De grondverf voor het Vert de Mer is zwart.

Het palet wordt gevuld met wit, zwart, oker, zinkgroen, ultramarijn blauw en Berlijns blauw.

De zwarte grond moet goed droog zijn, vóór men daarover kan werken. Men vult de chiqueteerkwast of kwast N°. 7, Pl. 29. Zet de punten van de kwast goed uiteen, zoals in Pl. 28 is aangetoond, en maak daarmede streepachtige, kruiselings over elkaar loopende grondaderen, en op enige plaatsen partijgewijze de dop- of chiqueteerachtige vlekjes. Het zal wel niet behoeven gezegd te worden, dat deze tint doorschijnend dun moet zijn en men daarmede al in de eerste grondlaag een partijverdeling moet trachten te vormen.

Vervolgens neemt men de platten Lionkwast, om daarmede de eerste aderachtige partijlaag te schilderen. Voor klein werk kan men ook het marterpenseel gebruiken.

Voor die partijlaag gebruikt men bovengenoemde kleuren met bijvoeging van wat ultramarijn blauw en meer wit; deze laag wordt ook in verschillende tinten aangelegd, doch met meer geelachtig groen en lichter van kleur dan de grondaanleg. Men vat met de kwast de tinten, in de brede partijen, niet te veel gemengd op het palet, waardoor men' met weinig moeite de verschillende tinten uit de kwast strijkt. Zo neemt men bij voorbeeld de lichtste tint het eerst in de kwast, dan donkerder of geler en daarna met de hoek van de kwast de donkerste tint. Wanneer men gewoon wordt op deze wijze ongemengd de kleuren op te vatten, dan is deze behandeling zeer eenvoudig en gemakkelijk. Met het marterpenseel worden daarna de fijne aderpartijen aangelegd en met de bredere aderen verbonden. (Zie Pl. 28, Fig. 6 en 8, en verder de behandeling daarover.)

Dit verricht hebbende, legt men in tegenovergestelde richting de lichte hoofdpartijen aan, waarvan de kleur hoofdzakelijk gemengd wordt uit wit, zinkgroen, ultramarijn blauw en wat zwart. Bij sommige aderen wordt wat oker en een weinig Berlijns blauw gevoegd; de kleuren zijn in Pl. 29 voldoende te onderscheiden.

Deze hoofdpartijen moeten, wat de fijnere aderen betreft, krachtig en scherp getekend worden aangelegd, waarover de laatste witte hoofdadereen worden aangebracht. Met de daskwast wordt het geheel zacht verdreven, en wel zo voorzichtig, dat de aderen niets van haar scherpheid verliezen.

De chiqueteerkwast wordt nu opnieuw ter hand genomen met verdund zwart; daarmede chiqueteert men over de aangelegde partijen, waardoor de aangebrachte aderen met donkere openingen worden gebroken, zoals met de geardeheid van dit marmer overeenkomt, (zie Pl. 29) waarna men het laat drogen.

Het glaceren van het Vert de Mer. Daarvoor wordt gebruikt Kasselse aarde, welke een goudachtige tint heeft; of men neemt gewoon pek, dat tot poeder wordt gewreven en op een zachte warmte met rauwe lijnolie gesmolten, zodat het, koud zijnde, goed vloeibaar is. Daarna wordt het verdund met terpentijn en siccatief tot droging. Dit gesmolten of gereedgemaakt pek wordt onder de schilders bethum genoemd. Het palet wordt gevuld als te voren; daarbij wordt gevoegd een weinig chromaat-geel en het opgeloste pek of Kasselse aarde. Men neemt de marmer-glanceerkwast, voorzien van terpentijn, die goed is aangezet met siccatief tot droging van het opgeloste pek, en glaceert bij partijen het geheel met pek in de verlangde tinten; dan neemt men wat Berlijns blauw, met bijvoeging van een weinig zwart en ultramarijn blauw, zodat men de vereiste kleuren verkrijgt. (Zie Pl. 30.) Daarop worden de verschillende tinten genomen, waarmede de aderachtige partijen zijn aangelegd, en de hoofdpartijen daarmede getoetst, met dien verstande, dat voor sommige partijen een weinig chromaat-geel wordt bijgevoegd. De witte aderen worden nu opgewerkt met wit en het geheel zacht overgedast. Onder de hoofdadereen toetst men een weinig met de glanceerkwast, met wat dun zwart en ultramarijn blauw, waarna men de chiqueteerkwast een weinig met heel dun groenachtig zwart vult en daarmede het geheel overchiqueteert.

VERT D' EGYPTE.

De afkomst van dit marmer vindt men reeds behandeld in het overzicht van het Vert de Mer. De grond is donker violet-rood met diepe groene brokken en stippen met geelgroene, violetachtige aderen, waarover andere van frisser groen, blauwgroen en grijsachtig diepe kristal- en witte vlekken of aderen zich vertonen.

Het rood gaat van het donkere violet tot het lichte en geelrood over, hoewel dit laatste zich tot kleine vlekken of stippen bepaalt. De hoofdtint is grijsachtig, violetachtig rood. Het groen is glasachtig diep, van donkerblauw, zwart fluweelgroen tot grasgroen en van het bronsachtige tot zeeegroentinten overgaande. In het rood als hoofdkleur is het diepe donkere groen verdeeld met stukken, brokken of gezaaide stippen, die veelal tussen de meer lichte groene aderen zijn opgesloten.

De geaardheid van het Vert de Mer en die van het Vert d' Egypte zijn tamelijk gelijk. Het zijn dezelfde brèche-achtige figuren en marmerstukken, hetzelfde karakter in de diepe grond en de daarover gekruiste bovenaderlagen, die door de kristal- en witte aderen gebroken worden. Het laatste of wel het hier te behandelen marmer is thans duur en zeldzaam. Het is voor alle voorkomende zaken aan te wenden en te schilderen daar, waar de edele marmersoorten zijn te plaatsen in overeenstemming met het bepaalde doel. Sterk genoeg voor draagkracht, is het dienovereenkomstig geschikt voor kolommen in kerken of voor altaren, evenzo voor tafelbladen, schoorsteenmantels, inlegwerken, versieringen voor pendules enz. Bij het schilderen van dit marmer bedenke men wel, dat de schoonste soorten niet zo sterk geaderd en doorwerkt zijn als het Vert de Mer en dus rustiger moeten worden bewerkt

BEWERKING.

Op verschillende wijzen heeft de bewerking van dit marmer plaats, waarvan ik twee methoden als de meest gebruikelijke zal aangeven.

Heeft men het voorrecht van zich volstrekt niet te moeten haasten of doet zich de gelegenheid voor, dat men op een werk enige malen zonder oponthoud kan terugkomen of wel kan doorwerken, dan raad ik aan het Vert d' Egypte over een zwarte grond te maken, die door het doorstrijken van enige diepe groene tinten gebroken of doorwerkt wordt. Daarover wordt met paarse en rode doodekop met bijvoeging van wat ultramarijn blauw of zwart en soms van een weinig wit gedopt en evenals bij het Brèche d'Or of bij Brèche-marmer in 't algemeen worden met een platte Lionkwast de brokpartijen verdeeld, waarover de vijf punt met wat lichter of grijzer roodviolet enige aderpartijen aangeeft, welke worden verdreven en moeten opdrogen, alvorens men verder ga om de groene aderen aan te leggen enz., waarna men tot glaceren besluit.

Op deze wijze wordt dit marmer zeker schoon en natuurgetrouw weergegeven, en al schijnt het werk vrij omslachtig, toch is de arbeid niet meer tijdeisend dan op de manier, die hieronder volgt. Alleen is er enig verschil in de drogingsperiode voor de verschillende lagen.

De manier om over een rode grond dit marmer te schilderen is eenvoudiger, maar ik geef haar niet aan als beter dan de voorgaande.

De grondverf is rood, bestaande uit paarse en wat rode doodekop of uit rode doodekop met wat ultramarijn blauw en zwart. Men wrijft deze grond, als hij droog is, met een weinig olieachtige terpentijn in, aangezien de doodekop, hier dienende als grondverf, dof is en daarom wankleurig en de daarover te leggen kleuren moeilijker in overeenstemming met de grond zijn te bewerken.

Over deze rode grond worden met de grote platte Lionkwast de grond- en de brokachtige partijen en met de chiqueteerkwast de streepachtige en gezaaide partijen aangelegd, bestaande uit diepe groene tinten, gemengd uit oker, Berlijns blauw, een weinig groen, zwart en ultramarijn blauw. Daarover worden met de vijf punt enige partijen fijn geaderd gelijk in het Vert de Mer. Deze aderen zijn iets grijzer en op enkele plaatsen wat frisser groen door bijvoeging van wat meer chromaat- of zinkgroen of wel van een weinig chromaat-geel. Daarna worden met het marterpenseel de opvolgende aderlagen aangelegd, de eerste laag wat grijzer, en daarover enkele partijen met geler aderen, waarna de witte aderen worden aangelegd.

Alsnu, wordt het geheel voorzichtig en zacht verdreven. Dit laatste dient ter verzachting der aderen, maar deze mogen niet van de plaats of met afvloeiende kanten verdreven worden, waardoor men het geheel zou bederven en dit tevens vuil van kleur zou doen worden.

Glaceren.

Droog zijnde, wordt het geheel vooral over de groene partijen geglacéerd met bethum (zie daarover het glaceren bij het Vert de Mer) en Berlijns blauw en tevens ook over de dode partijen met zwart en

ultramarijn blauw. Daarna moeten de groene aderen in de bestaande kleuren worden opgewerkt en getoetst; evenzo worden enige groene brokken, enkele rode partijen en de witte aderen opgewerkt en dan voorzichtig overgedopt met dun zwart en ultramarijn blauw en zacht verdreven.

SERPENTIN-GROEN.

Het woord Serpentin betekent slangachtig, een benaming, die de Egyptenaren aan dit marmer gaven, omdat de bontgeklepte partijiagen aan de kronkelingen van een slang doen denken.

De grond is diep zwartgroen, afgewisseld door balk- of slangachtige lagen met een diepe violetkleurigere grond met gloeiend rode vlekken of stippen van verschillende grootte.

Dit marmer nu is zeer oud en tevens duur en wordt zelden voor andere zaken dan inlegwerk gebruikt. Het is krachtig en zeer hard en kan, wat de kleur betreft, voor alle versieringen gebezigd worden, ook voor kolommen, altaren, panelen, schoorsteenmantels, inlegwerk enz.

Duitsland levert ook thans nog een soort van Serpentin, maar dit wordt meestal gebruikt voor pendules of luxe-voorwerpen; voor bouwkundige werken wordt het weinig gebezigd.

BEWERKING.

De grondverf voor dit marmer is zwart. Met de glaceer- of grote platte Lionkwast worden over de zwarte grond in dunne tinten afwisselende laken verdeeld van violetachtig en diep groen. De violetlagen worden eveneens met doodekop en wat Florentijns lak (karmijnrood), de groene lagen met Berlijns blauw, chromaat-groen en een weinig zwart verdeeld. Deze lagen liggen als brede slangen of balken in een golvende rechte richting en worden goed verdreven.

Daarna neemt men de vijfpunt met donker blauwachtig groen en vervolgens met wat geelachtiger groen, waarmede in lagen, met kruisslagen in te zaaien of te doppen, de grondpartijen gelegd worden. Met het marterpenseel worden met een meer groengele tint deze aangelegde partijen verbonden en aderachtige partijen aangelegd, waarna met grijze tint of lichter zeegroen, dat bijna gebroken wit kan genoemd worden, de laatste hoofdaderen of partijen worden aangelegd.

De genoemde partijen worden uit dezelfde kleuren gemengd als bij het Vert d' Egypte; vervolgens worden met een platte Lionkwast met doodekop en wat Florentijns lak (karmijnrood) in de roodachtige partijen rode vlekjes ingevuld, die ook hier en daar in de groene partijen, evenzo donkere of lichter groene vlekjes, die ook hier en daar in de roodachtige partijen voorkomen, waarna met de vijfpunt met het genoemde rood en vervolgens met het genoemde groen over de aangelegde partijen een weinig wordt gedopt.

Glaceren.

Is dit droog, dan wordt het geheel geglaceerd met bethum en Berlijns blauw, daarop met wat zwart en ultramarijnblauw en enige aderpartijen met wat doodekop en Florentijns lak (karmijnrood), waarna de aderen in de bestaande kleuren worden opgewerkt, de witte aderen ingelegd, de rode stukjes wat getoetst en het geheel gedopt met zwart en ultramarijn blauw, alsmede zacht verdreven.

De drie laatstgenoemde marmersoorten komen, wat de bewerking betreft, veel met elkaar overeen en de kleuren, welke gebruikt worden, verschillen weinig, maar de karakters zijn uiteenlopend, de grondtinten der drie genoemde soorten zijn de hoofdzaak, waar-aan tot in de kleinste stukken het verschil duidelijk is op te merken. Het verschil zelfs tussen het Vert d' Egypte en het Serpentin is zo in het oog loopend, dat de roodachtige meer gedekte grond van het eerste en de donkergroene of glasachtige diepe violetgrond van het meer edele Serpentin allen twijfel doen ophouden.

VERT DE CAMPAN.

Dit marmer wordt gevonden te Tarbes in de oude provincie Gascogne (Frankrijk). Het is prachtig voor decoratieve versieringen, omdat de groene marmersoorten meestal in donkere of zware kleuren voorkomen. Sommige stukken zijn zeer gelijkmatig, andere weer zo bont mogelijk van kleur.

De hoofdkleur is een zeer schoon lichtgroen. Deze groene tint gaat over van koud grijsachtig blauwgroen tot zeegroen, geelachtig groen en vervolgens grasgroenachtig en oranje-rozegeel of oranje-rood en rosé-blauwachtig, waarna tussen genoemde groene tinten ook lagen voorkomen, die van rosé-grijs en oranje tot donker doodekop of bruin overgaan.

Deze donkere lagen liggen niet zelden met tegenovergestelde aderpartijen dwars door de eerstgenoemde groene partijen, waardoor deze sterk sprekende kleuren de harmonische tint van het groen niet weinig breken en daaraan een bont aanzien geven.

De aderen in de genoemde groene partijen zijn meestal blauwachtig en kouder dan de tussentinten, en niet zelden lopen door de groene partijen roodachtige en tussen de rode partijen groene aderen. Meestal zijn echter de aderen in de groene partijen groen-blauw en in de rode partijen roodbruin, geelbruin of violetbruin.

Voor het merendeel vertonen zich de aderlagen als langwerpige, ovaalvormige figuren tussen deze aderen en in de grondkleur vindt men weer een overgang van tinten en vlekjes, die aan dit marmer een diep voorkomen geven.

BEWERKING.

De grondverf is licht zeegroen en wordt gemengd uit wit, chromaat-groen en een weinig oker of ultramarijn blauw en zwart. Deze grond wordt aangestreeken met een lichte kleur uit wit, chromaat-groen, oker, oranje en ultramarijn blauw, waarin men de verschillende tinten voor de verlangde partijen doorstrijkt met Turks rood (Engels rood), Florentijns lak (karmijnrood) of doodekop, waarna men goed verdrijft.

Men neemt daarna de platte Lionkwast, waarmede men de groene aderen, die in de grootere of kleinere langwerpige, ovaalvormige partijen voorkomen, inlegt met chromaat-groen, ultramarijn blauw en een weinig zwart; voor die, welke naar het rode overgaan, neemt men oranje-chromaat, doodekop, Turks rood (Engels rood) of Florentijns lak (karmijnrood). Met het marterpenseel worden daarover weer fijnere aderen met genoemde kleuren aangelegd of de bestaande aderen opgewerkt, waarna men het geheel zacht verdrijft.

Glaceren.

Is deze bewerking geheel droog, dan gaat men tot het glaceren over met zwart, ultramarijn blauw en een weinig groen, vervolgens met wat oranje-chromaat, Turks rood (Engels rood), Florentijns lak (karmijnrood) of wat doodekop naar de kleuren der bestaande partijen. Daarna worden de aderen in de bestaande kleuren, dat is de aanlegkleur, fijn opgewerkt en getoetst, de groene tussentinten en partijen met wit en genoemde kleuren.

Bij het toetsen dezer lichttinten is men niet geheel gehouden aan de kleur der partij; men kan daarvan, vooral in de overgang der partijen, een weinig afwijken, zodat er in de rode partijen niet alleen met wit, Turks rood (Engels rood), doodekop of Florentijns lak (karmijnrood) behoeft getoetst te worden, maar dat ook met wit, groen en oranje met bijvoeging van wat rood kan geschieden.

Evenzo is het met de groene partijen, die op enige plaatsen met bijvoeging van een weinig rood mogen worden opgewerkt en getoetst.

Is deze bewerking geëindigd, dan worden er de witte aderen in-gelegd, die enkele malen voorkomen, waarna men met dun wit dopt en het geheel zacht verdrijft.

Het aanleggen van het Vert de Campan kan men voor groot werk op de navolgende wijze bespoedigen. Men strijkt de grondverf in de verschillende grondlagen aan, die men laat drogen; vervolgens wordt het geheel met de lichte kleur der aderen in een doorschijnende tint aangestreeken.

Is dit verricht, dan neemt men een lap en veegt met de vinger-toppen de kleine lichte vlekjes weg, die vervolgens met de platte Lionkwast en verder met het marterpenseel worden opgewerkt.

De verdere afwerking is evenals de voorgaande; men heeft echter het voordeel van spoediger de halftinten te kunnen plaatsen, terwijl de adergrondlagen minder uitvoerig behoeven te worden behandeld.

VERT ANTIQUE.

Het beroemde marmer der ouden, dat vóór eeuwen bij Thessalonica en Macedonië gevonden werd, is tot heden nog niet in vergetelheid geraakt en is voor de schilder een marmer, dat veelvuldig wordt nagebootst.

Men kan veilig aannemen, dat het Vert Antique zo zeldzaam is, dat van de honderd schilders, die het nabootsten, geen vijf het in de natuur gezien hadden of voldoende leerden kennen; was er dan ook in de vorige zinsnede sprake van het voortbestaan van de naam, dan heeft men dat uitsluitend te danken aan de nabootsing dezer marmersoort door de schilders.

In ons vaderland heb ik het slechts éénmaal gezien, en wel in het Museum te Haarlem, waar men nevens meer kleine stukjes antiek marmer ook dit Vert Antique aantreft, dat bijzonder fraai van kleur is, maar nauwelijks 10 centimeter breed.

Komt er bij toeval een stuk voor, dat door de tijd gelukkig werd gespaard, dan wordt het aan dunne bladen gezaagd en als finer geplakt.

Het marmer heeft een groene grond, die van grijs-, geel- of blauwachtig zeegroen tot donker grauwoenachtig grijs afwisselt. De brokken zijn van geelgroen tot donker blauwgroen en gaan tot zwarte brokken over, afwisselende met grijsachtige en gele en witte stukjes; soms komen er rode stukjes van het porphyrt in voor en enkele witte aderen of kristalvlekken.

Het karakter van dit marmer is gelijk aan dat van het Waulsort, het Brèche d' Or enz. en behoort bij gevolg tot de Brèche-marmers.

BEWERKING.

De grondverf is licht grijsachtig zeegroen, gemengd uit wit, groen, ultramarijn blauw en wat zwart.

Daarvoor wordt aangestreeken met wit, oker, zinkgroen, oranje, ultramarijn blauw en zwart, enige partijen met bijvoeging van een weinig doodekop.

Zoals voor alle andere marmersoorten worden deze kleuren opgegeven om in groot werk de verscheidenheid te brengen, die de natuur toelaat of vordert, hoewel de kleuren bij partijen in een zachten overgang behoren te worden aangestreeken.

Over dezen grond worden met de grote platte Lion- of marmerglaceerkwast de partijen met marmerslagen verdeeld op de meer omschreven manier, met wat grijzer tint dan de aangestreeken grond-kleur. Over deze marmerslagen wordt gedopt met groen, bestaande uit dun groen, ultramarijn blauw en wat zwart, sommige partijen met bijvoeging van wat oker of oranje-chromaat, dan weer enkele wat donkerder groen door bijvoeging van een weinig Berlijns blauw en daarna met meer zwart. Deze laatste bijna zwarte stippen moeten schaars worden aangebracht en mogen niet meer dan enige stippen uitmaken.

Dan worden met de glaceer- of platte Lionkwast de opengebleven brokken ingevuld. Zoals men weet, worden de kleuren daarvoor in verschillende tinten in de kwast opgenomen; eerst worden de lichte geelgroene, dan de blauwachtig grijze, de donkere frisser groene en vervolgens de donkere bijna zwarte en de geheel zwarte brokken ingevuld.

De kleuren voor het invullen dezer brokken zijn de bovengenoemde, als: wit, oker, oranje-chromaat, groen, ultramarijn blauw, Berlijns blauw en zwart. Men zij bij het invullen dezer brokken indachtig, dat verscheidenheid in grootte ook hier in aanmerking komt en van de grote tot de kleinere stukjes en stippen een overgang moet ge-maakt worden, dus dat voor de grote stukken in verschillende kleuren ook de kleinere niet vergeten worden.

Wanneer deze brokken zijn ingevuld, worden enige rode stukjes hier en daar ingebracht met Turks rood (Engels rood) en doodekop en soms met bijvoeging van oranje-chromaat; van deze mogen er echter slechts enkele, en dan nog klein van vorm, worden ingevoegd.

Met het marterpenseel worden met wit enige kleine of aderachtige vlekken en met groen, oker en zwart enige donkere aderpartijen ingebracht en zacht verdreven.

Glaceren.

Wanneer alles is gedroogd, wordt over de brokken dwars geglaceerd met groen en oranje-chromaat, enige partijen met groen en ultramarijn blauw en zwart, andere met groen en Berlijns blauw en enkele met bijvoeging van groen, oker of oranje, enkele met bijnmenging van een weinig doodekop.

Met de chiqueteerkwast wordt met dun wit tussen de partijen ingedopt en over de brokken hier en daar streepsgewijze doorgetrokken, waarna met het marterpenseel de donkere aderen worden op-gewerkt. Sommige partijen en brokken worden getoetst of opgewerkt, daarna worden de witte aderen en vlekken ingebracht en het geheel zacht verdreven.

EIKENHOUT.

Werden door mij tot dusverre enige der voornaamste en meest gebruikte houtsoorten behandeld en omschreven, de beurt komt nu aan de eik, die van eeuwen her werd gevierd als de krachtigste woudbewoner, en geroemd als de koning der bomen.

De geschiedenis der eerste eeuwen geeft ons reeds de indruk, dat de eikeboom bij voorkeur geeerbiedigd en in ere gehouden werd. Zo lezen wij o. a. in de Bijbelse geschiedenis, dat aan Debora, de voedster van Rebekka, onder het loof van de eik haar laatste rust-plaats werd gegeven. Zo gewaagt Ezechiël er van, dat de verering en aanbidding der afgoden onder de eiken plaats hadden. Door de Grieken en Romeinen der oude geschiedenis werd deze boom als heilig beschouwd. Daar hij aan Jupiter was gewijd, werd het schenden van de eik met de dood gestraft. De eikekrans of kroon was het zinnenbeeld van macht en kracht, niet alleen waar het de wapenen gold, maar ook van uitstekende bekwaamheden op het gebied van kunsten en wetenschappen en viel de overwinnaar op het slagveld zowel als dien in de wedstrijd van wat edel en schoon was ten deel. Tot heden heeft dit zinnenbeeld zijn volle betekenis behouden.

De Noordse volken, zo ook Germanen en Galliërs, beschouwden de eik met heiligen eerbied en het merendeel der Europese volken bracht aan hem of onder zijn schaduw de offeranden aan hunne goden. Onder de eik werden de gewichtigste zaken behandeld en het ruisen zijner bladeren op gegeven ogenblikken werd als een heilig voorteken beschouwd.

Door tal van dergelijke bijzonderheden zouden wij verder kunnen aantonen, dat de eik op de geest der vroegere geslachten een invloed heeft uitgeoefend, welke aan geen der andere boomsoorten kan worden toegekend.

De eikeboom vereist vele jaren, alvorens hij in zijn volle kracht is ontwikkeld, en men berekent, dat hij 150 à 200 jaren nodig heeft om tot gemiddelden wasdom te geraken. Tot bewijs, dat deze boom een verbazende ouderdom en omvang kan bereiken, deel ik de volgende voorbeelden mede: Een eik in de omtrek van Saintes, te Montraivail, zou volgens de jaarkringen 2000 jaren tellen, met een omvang van 8 tot 9 meter; een dergelijk exernplaar in Frankrijk wordt bij het dorp Varzay en Doui aangetroffen, terwijl er te Allouville, in Normandië, een te zien is van 11 meter in omtrek; daarin werd in 1696 een kleine kapel gesticht. Zijn ouderdom wordt op 800 tot 900 jaren berekend. Te Yorkshire, nabij Ripon, in Fountains Abbey, is een eik van 1200 jaren; in Surray, op het kerkhof Cromhurst, een van 1450, te Tortingall, in Perthshire, een van 2500—2600; op het kerkhof Brabourn, in Kent, een van 3000 jaren; te Hedsor, in Bruks, staat nog in vollen groei een eik, die bij 27 voet middellijn een ouderdom van 3200 jaren telt. Te Pleischwitz, in Silezië, wordt een eik gevonden, die op 2000 jaren wordt geschat. De verschillende beschrijvingen van de beroemden Upstalsboom, bij Aurich, in Oost-Friesland, en van de overoude eik der Friezen, aan Thor gewijd, zijn bekend, vooral de laatste daardoor, dat hij door Bonifacius in zijn vromen ijver werd neergeveld. Nog wordt er gesproken van een eikeboom bij Basel, waarvan de takken 100 schreden vlucht hadden, en vindt men melding gemaakt van drie eiken, de drie gebroeders genaamd, op de grenzen van Cumberland, waarvan de geringste stam 40" voet in omvang had. Uit een en ander geloof ik meer dan voldoende te hebben aan getoond, hoe hoog de ouderdom van de eik kan stijgen en hoe belangrijk zijn omvang kan worden. Bij een ouderdom van 90 tot 200 jaren schijnt de eik het meest geschikt te zijn om voor het gebruik geveld te worden. Na de 200-jarigen ouderdom wordt het hout niet krachtiger of beter voor dat doel, ofschoon het steeds bruikbaar blijft. Om daarvan een niet onbelangrijk voorbeeld aan te halen, deel ik mede, dat in het graafschap Monmouth, in Engeland, eens een oude eik werd verkocht, waarvan de bast 200 pond sterling en het hout 670 pond sterling opbrachten, dus samen de verbazende som van f 10,440.³

De verschillende soorten, die onder de benaming van eik voorkomen, zijn zo talrijk, dat de opsomming daarvan te veel plaats zou innemen; tot bewijs daarvoor kan ik aangeven, dat men een eeuw geleden slechts een twintigtal soorten kende, die nu tot ruim een tweehonderdtal zijn geklommen, behalve de afwijkingen van die soorten, welke niet als zelfstandig kunnen beschouwd worden. Zo telt Noord-Amerika 134, Frankrijk 37, Engeland 100 soorten enz.; doch de omschrijving daarvan is geheel buiten mijn bestek gelegen en zou dan ook zonder enig nut zijn. Kortelijk wil ik echter nog vermelden, dat alle

³ De Schetsen uit het Plantenrijk, door H. WITTE, bl. 211, geven deze **opmerkelijke** opgave, met verwijzing naar J. RAMBOSSON, Histoire et Légendes des Plantes utiles et curieuses, pag. 130

bovengenoemde soorten 30 voet en hoger zijn, ofschoon daarvan niet geschikt als bouwmateel of voor enig ander timmerwerk. (Men zie daarover het door TH. F. UILKENS uitgegeven werkje: Over de boschboomen.)

Ik vestig liever de aandacht op de zomer- en de wintereik, die daardoor van elkaar onderscheiden zijn, dat de zomereik vroeger uitloopt dan de wintereik, de vruchten en bladeren langer steel hebben en de boom in de winter geheel bladerloos is. De wintereik heeft kort-gesteelde vruchten en behoudt, hoewel in verdorren toe-stand, zijn bladeren de gehele winter door, totdat de nieuwe in het voorjaar ontspruiten.

Deze soorten vullen de Noordse en Duitse bossen; het hout van beide soorten is zwaar en vast, de schors levert beste looistof en run voor de huiden enz.; de vruchten worden gebruikt tot het mesten van varkens, gebrand tot eikelkoffie enz. De kurkeik groeit in zuidelijk Frankrijk, Italië, in de kustlanden der Middellandse Zee en Portugal, doch het meest in Spanje. De bekende kurkschors wordt om de 3 of 6 jaren afgenomen, waarna zij weer aangroeit. Het kurk en het gebruik daarvan is aan allen bekend.

De eiken leveren, vooral in het Oosten, hoofdzakelijk de galnoten, waarvan een kleurstof, de bekende schrijfinkt, wordt getrokken. De galnoot ontstaat door de galwesp, die haar angel in de bladeren enz. steekt en daarin haar eieren legt, waardoor een blaasje, later de galnoot, wordt gevormd, waaruit het jong door een klein gaatje zijn woning uit kruipt en ons de nuttige galnoot achterlaat.

Het eikenhout dient op tijd en onder gunstige omstandigheden geveld te worden. Men vindt daaromtrent aangetekend, dat het beter is dit in de winter te vellen: het hout, dat met volle maan wordt gerooid, wordt niet gemakkelijk droog en scheurt spoediger. De reden daarvan is, dat de bomen bij het wassen der maan het sap tot in de top optrekken; bij het afnemen der maan zakken de sappen weer regelmatig naar de wortel, waardoor het hout beter gesloten, spoediger droog en duurzamer wordt.

Het eikenhout, dat voor meubelen of ander fraai werk wordt gebezigd, behoort tot de fijnste soorten. De bomen, voor dat doel bestemd, worden van de schors ontdaan, op het hart in vieren gekloofd en vervolgens gedroogd, gezaagd en verder tot verbruik bestemd. Het eikenhout, voor de scheepsbouw of andere dergelijke doeleinden bestemd, is groter van nerf en wordt in balken enz. in verschillende afmetingen aangevoerd. Het is voor de schilder dus een groot verschil, welk werk hij eikenhout zal schilderen en welke soort in toepassing brengen. Voor meubelen, gangdeuren of dergelijk werk moet men steeds het meubeleiken gebruiken, dat wil zeggen: fijne nerf- en hartstukken schilderen, die op de helft zichtbaar zijn.

VERKLARING VAN PLAAT XXXI.

Het eikenhout-schilderen, volgens Pl. 32 en 33, geschiedt in olie-kleur; met lederen of gutta-perchakammen wordt daarin de eikenerf gekamd.. Het leder, daarvoor het best geschikt, is het zadel- of tuigleder van gemiddelde dikte, dat aan beide kanten glad, enigszins buigzaam en veerkrachtig is. Ook kan daarvoor stevig gutta-percha gebezigd worden, dat iets dunner kan zijn. Het leder wordt op de navolgende wijze voor dat doel toebereid: men laat het in water goed weken, waarna het met een vlakken hamer zodanig geklopt wordt, dat het gelijkmatig vast en hard is. Wordt dit kloppen aan een bekwaam schoenmaker toevertrouwd, dan is men zeker, dat het aan de eis voldoet. Vervolgens snijdt men het leder aan stukken van 8 bij 10 centimeter, of op die grootte, welke men voor het te vervaardigen werk het geschiktst acht. Als het leder droog is, snijdt men met een scherp mes de kammen, zoals die in Fig. 1, 2 en 3 zijn aangewezen. De tanden dezer kammen zijn op de ware grootte afgebeeld. De openingen tussen de tanden moeten overeenstemmen met de dikte der nerf, die in het eikenhout voorkomt, waarom het een vereiste is vooral voor de fijne kammen daarop te letten.

Naar gelang men dit meer doet, gaat het snijden dezer kammen vlugger en leert spoedig aan. Men plaatst het leder voor zich op de tafel en houdt het met de voorsten vinger en duim zodanig vast, dat men tegelijk de afmeting der tanden en de insnijdingen van het mes regelt. (Zie Fig. 7.) Men neemt steeds de oneffen kant van het leder naar zich toegekeerd en snijdt in schuivende beweging, waar-door men de vezels van het leder glad afsnijdt en zuivere punten vormt.

Het kammen van eikenhout is eenvoudig en gemakkelijk. Zoals met alle houtsoorten het geval is, ligt de breedste groeidraad neven het hart en wordt naar de buitenzijde van het hout allengs fijner. Wanneer men dus gelijkmatig de kleur heeft aangestreeken, neemt men eerst de kam, Figuur 1, en vat dien in de hand, volgens Fig. 3, waardoor men in staat is met de vingertoppen een gelijkmatige drukking te geven. Heeft men naar gelang der afmeting of breedte van het te schilderen werk vooraf met de breedsten kam de

breedste draad gekamd, dan neemt men de fijnere en vervolgens (zie Fig. 2), zodanig, dat men altijd een klein gedeelte over de al gekamde draad kamt, waardoor men een gelijkmatige overgang verkrijgt. Op deze wijze tot met de fijnsten kant van de kam voortgaande, kan men, daarmede een schuine houding aannemende, grover en fijner kammen, zoals men dat met de aanlegkwast kan doen. (Zie Fig. 16, Pl. 1.) Daarna neemt men de fijnsten kam, Fig. 3, om over te kammen, wat op de volgende wijze geschiedt: Fig. 1 geeft de opvolgende lijnen van de groeidraad aan en gaat van het fijne a tot het grove van d over. Over de groven draad kamt men lange golvende of uitwijkende bewegingen met de fijnen kam; vervolgens kamt men het fijnere van c, met korter bewegingen, en zo doorgaande tot letter a, in meer strakke, korte beweging in schuine richting, (zie de lijnen a en b), waardoor men het moirée-nerfachtige verkrijgt, aan het eikenhout eigen. Men drukke met de kammen niet meer dan nodig is om de gewenste draad te verkrijgen, daar de kammen anders te veel te lijden hebben.

Fig. 11 geeft de vlakken stand van de kam aan; men ziet het paneel en de kammen aan de zijkant.

Wanneer men nieuwgesneden kammen heeft, zijn zij zuiver en scherp en kan men de stand, letter c, als voldoende aannemen; wanneer de kam enigen tijd is gebruikt en vol geraakt, gaat men over tot de stand b en vervolgens tot a, waardoor men altijd scherp blijft werken, en het is vooral een hoofdzaak daarop te letten, als men met de fijnste kammen voor de tweede maal overkamt. Ook moet men steeds bij iederen kamstreek de kleur met een lap van de kam verwijderen.

Wil men een paneel met een hartstuk schilderen, dan wordt eerst dat gedeelte aangestreeken, waar men het hartstuk wenst te plaatsen; daarna wordt een stukje kurk genomen en daarmede het hartstuk aangeschoven. In vele gevallen is het hartstuk in het eikenhout onregelmatig en tandsgewijze gevormd; Fig. 9, 12 en 14 geven daarvan voorbeelden aan. Dit schuiven geschiedt volgens Fig. 10. Met het hoekje van de kurk maakt men een op- en neergaande beweging, waardoor de kleur zodanig verplaatst wordt, dat men de verlangden draad verkrijgt. Men kan dezen draad ook op een eenvoudiger wijze aanleggen, doch in dat geval wordt hij meer regelmatig. Men snijdt kammen van kurken schoenzolen in de vorm van Fig. 4 en 5; deze tanden moeten breed, soms onregelmatig en in dier voege ingesneden worden als men nodig oordeelt. Fig. 15 geeft een draad aan, op deze wijze ingeschoven. Men schuift met dezen gesneden kurken kam in staande houding en legt de topeinden van de groeidraad door een op- en neergaande beweging tandsgewijze aan; het brede gedeelte van het hartstuk, Pl. 33, is in dier voege gekamd. (Zie Fig. 17, Pl. 31, dat de houding van de kurk aantoont.) Daarna wordt deze draad met een fijnen stalen kam opgekamd.

Dat opkammen geschiedt met de hoek van de stalen kam. (Zie Fig. 18.) Eerst kamt men in de richting van de lijn a, vervolgens b, waardoor de draad in een gekruiste nerf gebroken wordt.

De hartdraad wordt ook gemaakt met een langharig varkensharen penseel, (zie Fig. 13); men legt daarmede op de gewone wijze de groeidraad aan, waarna men dien volgens de aangegeven wijze met de stalen kam opkamt. Als dat verricht is, veegt men de spiegel in het eikenhout. Dit vereist echter studie en oefening. Kan een leerling in drie maanden alle houtsoorten leren schilderen, het invegen van de eikenspiegel vereist alleszins de daarvoor beschikbare tijd tot gestadige oefening, daar deze houtsoort zeker tot de meest verlangde kan gerekend worden, die hij zal hebben te schilderen.

Ik heb in Fig. 21 tot 24 afbeeldingen gegeven van studiën, welke geschikt zijn tot oefening.

Wanneer men het zich bij 't invegen dezer figuren gemakkelijk wil maken en tevens ook spoediger geregelde partijen vormen, denke men steeds aan een geregelde groeidraad, die wel verschilt van de gewone groeidraad, maar toch verbindende lijnen vormt. In Fig. 19 heb ik mijn bedoeling aangetoond. Deze lijnen volgen elkaar geregeld op en vormen toch hetzelfde, wat in Fig. 21 tot 24 is aangegeven, met dit onderscheid nochtans, dat in Fig. 19 de lijnen verbonden en die in Fig. 21 tot 24 afgebroken zijn. Wil men dus in het eiken-hout partijen spiegel invegen, dan denke men zich een partij, die in afgebroken lijnen wordt geplaatst. De dwarsliggende lijnen vormen de hoofdpartij en worden dikker of zwaarder; de neven- of staande lijnen maken de zijkanten uit, die, naarmate men meer tot de buiten-zijde van het hout komt, dunner en fijner worden. Wanneer men op deze wijze de partijen aanlegt, zal men nimmer tegenstrijdigheden maken, zoals de Fig. a en b aangeven, die dwars tegenover elkander liggen, waardoor de een lijn de andere afsnijdt en er onbehaaglijke partijen worden gevormd.

De wijze van invegen is zeer verschillend. Op welke wijze dat geschiedt, is betrekkelijk hetzelfde, als de uitkomst maar aan het doel beantwoordt.

De een gebruikt reepjes laken, de ander reepjes zeemleder; de een neemt het laken op een rond stukje leder of op de duim, de ander op de top van de voorsten vinger; op de duim houdt men het reepje tussen vinger en duim van de een hand vast en veegt met de nagel van de duim, terwijl men met de andere hand

het uiteinde vasthoudt en met ieder veegje het lapje doortrekt, om steeds met een schoon plekje van het laken te veegen; dit is ook met het leder hetzelfde geval.

Het meest echter is aan te bevelen de behandeling op de top van de voorsten vinger, ofschoon deze niet zo gemakkelijk is aan te leren als de eerstgenoemde wijze. Men legt het reepje laken over de voorsten vinger (zie Fig. 20, letter a); dat reepje wordt met de duim en met de middelste vingers b en c vastgehouden.

Vinger b is achter de voorsten vinger a geplaatst, terwijl de vinger c wordt aan-gedrukt om het reepje vast te houden.

Wanneer men nu de spiegel op deze wijze inveegt, schuift men telkens met de duim het lapje een weinig op, dat door de vingers b en c, door deze te buigen, wordt doorgehaald. Daardoor verkrijgt men telkens een schoon plekje aan het laken om te veegen; men werkt met de voorsten vinger even gemakkelijk als men dat met het penseel zou doen.

Sommigen veegen dezen spiegel ook met een stukje gutta-percha of koppelleder, dat gesneden wordt in de vorm van Fig. 6, waar-mede men zeer schoon kan uitveegen; daarna wordt het met een stalen kam luchtig overgekamd. Hoewel deze wijze van werken veel gemakkelijker is, wat het veegen van de spiegel betreft, heeft men echter altijd een donkeren kant aan de spiegel, die veel te scherp is; ik voor mij houd tot nog toe de wijze, om met het reepje laken uit te veegen, voor de beste.

BEHANDELING- DER PLATEN XXXII EN XXXIII.

Het eikenhout is zeker een der meest gezochte houtsoorten, welke men meer algemeen met juistheid tracht na te bootsen.

Voor het grootste gedeelte wordt, vooral voor gewoon werk, de bewerking in water of bier toegepast en ik acht het niet overbodig deze behandeling nader te omschrijven.

De grondkleur van het eikenhout is afhankelijk van de ouder-dom en wordt dus naar omstandigheden geregeld; nieuw eikenhout is rosachtig geel, dat in grauwe tinten overgaat. Oud eikenhout, dat lange tijd aan de invloed van licht en stof was blootgesteld, is zwartachtig grijs geworden.

De grondverf wordt gemengd uit wit, oker en een weinig Turks rood (Engels rood); ook uit wit en een weinig oranje-chroom. Als het hout donkerder van kleur moet zijn, wordt wat meer oker en Turks rood (Engels rood) gebezigd en wat minder wit. Vervolgens wordt de grondverf door bijvoeging van bruine oker, voor oud eikenhout van gebrande omber en voor het meer grijze donkere eikenhout van een weinig zwart, gewijzigd of naar verkiezing geregeld. Men zorge echter daarvoor, dat de grondkleuren niet te donker worden genomen, en rekene er op, dat het vernis en de verf mettertijd iets donkerder worden.

De waterverfkleur voor het eikenhout wordt gemengd uit ongebrand Italiaans lak (ongebrende sienna), gebrand Italiaans lak (gebrande sienna) en Kasselse aarde. Men maakt die naar omstandigheden donkerder, door bijvoeging van meer Kasselse aarde, en voor oud eikenhout door bijvoeging van gebrande omber en zwart; een weinig kalkwater, daaraan toegevoegd, zal veel bijdragen om het schiften te voorkomen.

Men zij er steeds op bedacht de waterkleur niet te geel te maken, maar te zorgen, dat zij een meer rosachtige tint verkrijge; zelfs het nieuwe ongekleurde eikenhout is niet zo geel als men het dikwerf schildert, maar heeft meestal een grauwwachtige tint. Wanneer men dus de waterkleur op de vereiste tint heeft gebracht, strijkt men het werk daarmee zo gelijk mogelijk aan, zorgende dat de hoeken en kanten goed gelijkmatig van kleur zijn, klopt het met de eikenhoutklopper of slagkwast aan en haalt daar de stalen kam door. Ook wordt de klopkwast of een stuk grof behangseldoek door de kleur getrokken, waardoor men een draad verkrijgt, dien men met een stalen kam, waarover een lap is geslagen, overkamt. Op die plaatsen, waar men een hartstuk wil aanbrenge, wordt de kleur wat lichter gehouden; men plaatse vervolgens door middel van de aanlegkwast of het kwastje, Fig. 13, Pl. 31, het hartstuk en dasse dat flink op, waardoor men een tandachtige groeidraad verkrijgt. Men kan ook naar beneden verdrijven, wat dezelfde uitkomsten oplevert. Wanneer alles goed gedroogd is, neemt men een penseel met schuim van zeepwater en een weinig kleur, en schildert daarmee de spiegel; met een vochtige sponsneemt men dan deze figuren weg, waardoor de waterkleur wordt opgelost en de blanke spiegel te voorschijn komt. Daarna veegt men met het halfdroge zeemleder tussen de spiegel een halve tint weg, op zodanige wijze, dat men een donkeren kant aan de spiegel verkrijgt. De spiegel wordt licht geglanceerd en vervolgens in halve tint wat getoetst, zodat men een lichten kant aan de bovenzijde overhoudt. Nu trekt men met de draadtrekker, met dun zwart en eikenhoutkleur een zachten draad over de spiegel-zijkanten enz.

De behandeling met bier wordt ook veel toegepast en is dan ook aan te bevelen. Wanneer men vers gerstebier neemt, kan men de spiegel, al is het werk ook droog geworden, met een vochtig zeemleder invegen, waarna men tussen de spiegel de halve tinten inveegt en de draad daarover legt. Door het hartstuk met water aan te leggen in de aangeklopte biergrond, lost men het bier op en de groeidraad wordt meer scherp en tandachtig. Het watereiken-hout heeft dit voor, dat het hartstuk kan geglaceerd worden, wat met het bier bij wijze van toetsen moet geschieden. Men kan ook met bier, met bijvoeging van roggebloem of stijfsel, gekamd eikenhout maken, evenals met olieverf; maar met het spiegelvegen moet men dan bijzonder vlug zijn. Ook kan het niet geglaceerd worden en het is een volstrekt vereiste, dat het werk uiterst glad zij afgewerkt, wat voor aangeklopt eikenhout minder behoefte is.

Het schilderen van het eikenhout in olie is echter boven alle genoemde wijzen te verkiezen; ten eerste werkt men gemakkelijker, ten tweede, wat hier hoofdzaak is, komt men in alle opzichten, doch voornamelijk wat de nerf van het eikenhout betreft, de natuur meer nabij.

Het gewone oliemengsel voor eikenhout bestaat uit rauwe lijnolie en terpentijn, met bijvoeging van een weinig opgeloste gele was en wat gewassen krijt; vervolgens met bijvoeging van de gewenste kleuren, in olie gewreven, zoals bij waterverf omschreven is. Voor het spoedige drogen voegt men er het nodige siccatief bij.

Om een mengsel gereed te maken, waarmede men een scherper nerf verkrijgt, neemt men rauwe lijnolie en voegt daarbij evenveel groen zeepwater, dat sterk genoeg is om zich met de olie gemakkelijk te verenigen; op 1 kilo van dit mengsel wordt 1/20 opgeloste en verdunde gele was met 1/20 siccatief gebezigd. Daarna wordt een en ander met de kleuren in olie gewreven en bij gedeelten in een pot verenigd. Door het zeepwater laten zich de kleuren wel eens afscheiden, maar op deze wijze goed verenigd, blijft het geheel goed verbonden. Naar de eis van het werk wordt er terpentijn bijgevoegd. Zo zal men b.v. voor binnenwerk meer terpentijn kunnen gebruiken dan voor buitenwerk; in ieder geval zal dit zich onder het werk wel vanzelf aanwijzen en zal men kunnen nagaan, hoeveel terpentijn het werk vereist. Hoe schraler men dit mengsel verwerkt, hoe beter nerf men verkrijgt; zodra men echter ziet, dat de kam de kleur niet schoon genoeg afneemt, is het mengsel te terpentijnachtig; gemiddeld is op 1 kilo 1/20 terpentijn voldoende.

De kleuren zijn dezelfde als voor het eikenhout in waterkleur; zij bestaan uit gebrande omber of uit ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna), gebrand Italiaans lak (gebrande sienna) en Kasselse aarde, naar goedvinden gemengd ⁴. Voor licht eikenhout is een lichte tint uit wit en een weinig oranje-chromaat een goede grondverfkleur en overigens handele men zoals hierboven is aangewezen.

Men strijkt dit oliemengsel, ook procédé genoemd, gelijkmatig aan en plaatst eerst het hartstuk, zoals men dat wil aanbrengen, hetzij op de wijze, in het vorige hoofdstuk aangetoond, of met zacht, omberkleurig crayon, een methode, die bij een weinig oefening vooral in de oliekleur aanbeveling verdient.

Daarna kamt men met de lederen kammen het werk aan, op zo-danige wijze, dat men van de groveren groeidraad bij opvolging en naar de breedte van het werk tot de fijnere overgaat. Vervolgens kamt men het in uitwijkende bewegingen over, het hartstuk met de stalen kam opkammende, en wordt de spiegel ingeveegd. (Zie daarover de verklaring van Pl. 31.) In de laatste tijd wordt ook het hartstuk op de navolgende wijze gemaakt: men strijkt het werk op de gewone wijze aan; dan neemt men een zachte of grovere linnen lap op de hoek van de kurk of de lederen kam, voor breder partijen op de vinger, en veegt op deze wijze het hartstuk aan, altijd zorgende de donkere draden over te houden, die in halftinten afvloeiend worden verzacht. Daarna worden met een fijn Lionkwastje de draden met een nerfachtige kant getoetst en met de stalen kam opgekamd. Deze methode wordt in het noorden van Duitsland en Zweden op de meest verschillende houtsoorten toegepast.

Men had eertijds de gewoonte, welke ook thans nog dikwerf wordt evold, om tussen de spiegel de nerf gedeeltelijk weg te vegen, ten einde op deze wijze een donkeren kant aan de lichten spiegel te verkrijgen. Wanneer men echter de natuur raadpleegt, zal men wel een donkeren kant aan de lichte spiegel vinden, maar ook de nerf tussen de spiegel. Het is niet mogelijk die nerf op halve tint weg te vegen en de scherpe nerf te behouden. Vergeefs waren de proeven, met een daartoe ingericht kammetje of met vlak afgebroken eikespaantjes genomen. Daarom moet de nerf blijven staan en wanneer alles droog is, glaceert men het geheel met water- of oliekleur, bestaande uit gebrand Italiaans lak (gebrande sienna), ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) en Kasselse aarde, op de te verlangen kleur over en veegt, als het werk

⁴ Zoals ik reeds vroeger gezegd heb, wordt door het eikenhout met waterkleur dikwerf een stuk behangsellinnen getrokken om" een gronddraad voor de nerf te verkrijgen; ook in de oliekleur wordt dit evenzoo toegepast, en om eenmeer dekkende kleur te bekomen, waardoor het glaceren wordt bespaard, gebruikt men in plaats van ongebrande lak okers, in plaats van gebrand lak Engels of Turks rood, met bijvoeging ging van omber enz

droog is, met het zeemleder tussen de spiegel deze glaceerkleur tot op halve tint weg, zodat men een donkeren kant aan de spiegel overhoudt. Aan de spiegel zelven worden de lichtkanten geveegd, en mocht de donkere kant op sommige plaatsen meer kracht vereisen, dan toetse men die met een plat Lionkwastje, met een weinig tint der glaceerkleur.

Het glaceren van het hartstuk wordt op gelijke wijze verricht als bij de andere houtsoorten, doch meer gelijkmatig van kleur; de lichtpunten worden op de draadkeringen, de buigingen of de kwasten geplaatst. Daarna neemt men zwart met een weinig Kasselse aarde en brengt over het geheel een streepachtige, dunne glacering, die over de spiegel met de fijne kam wordt overgehaald. Vervolgens wordt over het hartstuk een weinig gespat, wat streepachtig wordt opgedreven.

De donkere spiegel wordt in het eikenhout met een kort penseel of plat Lionkwastje aangelegd; de kant, die aan de lichte spiegel donker is, is aan de donkere spiegel licht. Daarom wordt de donkere spiegel in de nog natte kleur aangelegd, een licht kantje geveegd en als het voorgaande geglaceerd, zonder tussen de spiegel de tint weg te nemen.

Het oud eikenhout wordt behandeld als het bovengenoemde; de grondkleur is echter donkerder. De kleur bestaat uit gebrande omber en zwart; men kan ook bij het opgegeven oliemengsel meer Kasselse aarde en zwart voegen. De glaceerkleur bestaat uit gebrand Italiaans lak (gebrande sienna), Kasselse aarde en zwart, of enkel Kasselse aarde en zwart, naar gelang men het eikenhout jonger of ouder moet voorstellen. Bij het schilderen van het eikenhout behoort men op de navolgende hoofdzaken te letten: men schildert het eikenhout gelijkmatig van kleur, omdat het een rechte groeidraad heeft en men alleen op hartstukken of bochtige lijnen lichttinten mag aanbrengen; men zorgt, dat het werk, verbeeldende van meubeleiken vervaardigd te zijn, niet overdreven vol van spiegel worde gemaakt; het hart kan slechts op de helft geschilderd worden, aangezien de eikeboom, voor meubelhout bestemd, meestal wagenschot genoemd, op het hart in vieren wordt gekloofd. Vereist het werk, dat men ongekloofd eikenhout schildert, zoals grote oude kerk- of staldeuren enz., dan is men vrij om het zo te schilderen als men zich de natuur kan voorstellen. Ook kan men in dat geval de spiegel groter en krachtiger maken, aangezien dat hout in de regel hoger ouderdom heeft; voordat het wordt geveld. Voor gangdeuren, meubelen of nette buitenhuisdeuren is dit laatste echter moeilijk in toepassing te brengen. Het eikenhout wordt in die gevallen het natuurlijkst weergegeven, als men de goed gekamde nerf gelijkmatig kleurt, zonder veel beweeglijkheid daarin te brengen.

ROZENHOUT

Het rozenhout is een onzer schoonste en fijnste houtsoorten, met een fijne, somtijds gekoppelde groeidraad, tevens van een rijke rode kleur, die van het goudgeelrood tot het donkerpurper overgaat, waar-door het voor versieringen en vooral voor inlegwerken gezocht is. Het groot aantal soorten en de verscheidenheid van kleur zouden enige bladzijden kunnen vullen, aangezien de roos bijna overal bekend is, en de verschillende gronden, plaatsen en soorten de naam of de geaardheid doen veranderen of wijzigen.

Onze stamrozen zijn algemeen bekend, evenzo de Franse, Spaanse, Amerikaanse enz. ; men geeft aan, dat de bomen van de Canarische eilanden het hoogst en dikst en het best geschikt zijn voor het gebruik, aangezien het stamhout daar niet zelden van zestien tot ruim twintig centimeter in doorsnede wordt aangetroffen.

De algemeen bekende rozenolie die uit de bloem wordt geperst en gedistilleerd, komt hoofdzakelijk uit Egypte, waar zij een belang-rijk handelsartikel uitmaakt.

Het regelmatige, rechtdradige rozenhout, dat in verschillende vormen tegen elkaar wordt ingelegd, bestaat uit smalle strookjes van de zijkanten van het hout, waarvan de middel- of hartstukken, door ons ook gebloemdrozen genoemd, voor andere luxe-artikelen enz. niet zelden met voordeel gebezigd worden. Deze middel- of hartstukken zijn bijgevolg donkerder en bonter van kleuren naar omstandigheden, terwijl de groeidraden meerder of minder grillig of gebogen zijn. Het is uit het een en ander duidelijk, dat de brede oppervlakken, die met dit hout worden bedekt, uit samengevoegde stukken of stroken bestaan, en de schilder moet daarmede rekening houden, dat dit hout niet breder geschilderd kan worden dan de natuur het oplevert, of men moet evenals de meubelmaker de verschillende stukken zodanig weten samen te voegen, dat zij een goed geheel opleveren.

Het bijzondere karakter van het rozenhout moet tevens niet worden vergeten; de veelal gekoppelde en onregelmatig verdeelde groeidraden met splinterachtige, languitgerekte koppen zijn somtijds te vergelijken met die van het grillige palissanderhout; dikwerf is de groeidraad in het rozenhout oneindig veel fijner dan in het cederhout en vooral in de fijne bloemstukken geeft het de schilder de nodige moeite om het in fijnheid na te volgen. Het hierboven aangehaalde zal de enge of beperkte opvatting, die van het rozenhout vrij alge-meen bestaat, kunnen wijzigen, om evenals bij andere houtsoorten de vrije verscheidenheid weer te geven.

BEWERKING.

De grondverf voor het lichte rozenhout is goudgeelachtig roze; die van het donkere meer vurige of rode voor het eerstgenoemde mengt men wit met oranje-chromaat en een weinig Turks rood (Engels rood); voor het laatste met bijvoeging van meer Turks rood (Engels rood). De droge grond wordt schiftvrij gemaakt met ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) en wat Florentijnsch lak, waarvan een weinig kleur op het paneel moet achterblijven.

Met het platte aanlegkwastje wordt de draad aangelegd met gebrand Italiaans lak (gebrande sienna), Florentijns lak (karmijnrood) en een weinig Kasselsche aarde; naar de fijne draadpartijen wordt het kwastje zo fijn mogelijk gesteld, de draad scherp en fijn aangelegd en zacht opgedreven; voor de gerekte kopdraden wordt de draad grover en meer onregelmatig aangelegd en sterk opgedreven, waardoor de verlangde splinterachtige koppen ontstaan; de zijdraden worden fijner en grover, somtijds zeer onregelmatig aangelegd, waarvan niet zelden de draden gekoppeld zijn, evenals in het noten- en palissanderhout.

Droog zijnde, wordt het geheel geglaceerd met Florentijns lak (karmijnrood), gebrand Italiaans lak (gebrande sienna), Kasselsche aarde en een weinig zwart voor de zijkanten; de lichttinten zijn fijn, zacht en schitterend, en niet zelden zeer fijn gekapt, waarna in de hoofdpartijen met de topharen van de daskwast wordt ingestoten en in de zijkanten een dwarsnerf wordt geslagen, waarna het naar de richting der partijen wordt verdreven.

Als alles droog is, wordt voor het overglaceren van het lichte rozenhout zwart en een weinig ultramarijn blauw, en voor het donkere zwart en een weinig Florentijns lak (karmijnrood) gebezigd, en de lichttoetsen met de satijnkwast aangebracht,

Het rechtdradig rozenhout, uitsluitend voor inlegwerk gebezigd' wordt met de reeds genoemde aanlegkleuren zeer schraal, dat wil zeggen niet te nat aangestreeken, waarin met de daskwast de draad scherp wordt doorgetrokken; deze draden worden door deze bewerking scherp en afwisselend fijner en grover; wanneer de kleur nog kleine blaasjes achterlaat of de draden niet scherp genoeg zijn, wordt de bewerking herhaald, tot men het gewenste heeft verkregen.

INLEGWERK MET HOUTSOORTEN.

Aangezien bovengenoemde houtsoorten meestal voor inlegwerken gebezigd worden, is het niet ongepast deze bewerking door een kleine aanwijzing te doen volgen.

Wanneer men inlegwerk schildert, moet in de grondverf de grond-kleur worden aangestreeken van de verlangde houtsoorten; is het verschil te onbeduidend, dan kan daaraan met het schiftvrij maken veel worden tegemoet gekomen, aangezien men de tinten naar omstandigheden kan achterlaten of, liever gezegd, kan laten zitten, waar-over men de verlangde houtkleuren kan schilderen.

Als het figuur of ornament is ontworpen op een stuk papier, wordt 'dit doorgeprikt en doorgesponst met houtskool, waarna men de tekening met potlood scherp aftekent en de verlangde grondkleuren aanlegt. Vervolgens worden bij gedeelten die houtsoorten aangelegd of geschilderd, die niet tegen elkaar komen; deze gedeelten, afgewerkt zijnde, worden met een dunne vernislaag scherp afgesneden en afgedekt; als het werk droog is, wordt met zeepwater de overgebleven kleur afgewassen en de volgende gedeelten gekleurd en afgewerkt, totdat het geheel met een vernislaag is afgedekt.

Bij het gereedmaken van het vernis dient men dit eerst te beproeven; het gebeurt soms, dat het vernis doorvloeit; in dat geval is dit te schraal, en wanneer het vernis te dik is, loopt men gevaar, dat men dikten op de afscheidingen krijgt; dus moet men hierin door een juiste verhouding voorzien. Wanneer het werk zoverre is afgewerkt, wordt het een weinig afgepolijst met fijngeveven puimsteen of afgeslibte amaril, in water gewreven, en alsdan overgelakt en afgewerkt, of opgepolijst.

Het Schildpad.

Ofschoon het schildpad niet tot de houtsoorten behoort, komt het toch dikwerf voor, dat de schilder voor inlegwerken daarvan kan gebruik maken.

Het schildpad wordt in verschillende kleuren toegepast, zoals wit, geel, groen, rood enz. Het schildpad is echter immer eenkleurig, uitgenomen dat het ene meer en het andere minder gevlekt en somtijds bijna geheel bruingevlekt is. Het schildpad bestaat uit hoornachtige platen, die naar evenredigheid van dunte of dikte meer of minder doorschijnend zijn. Voor gekleurd schildpad worden de dunste platen gekozen, die op een roodden, gelen of groenen grond worden geplakt, waardoor het doorschijnende, hoornachtige schildpad de kleur aanneemt van de grond, waarop het wordt opgeplakt.

BEWERKING.

De grondverf voor het lichte schildpad is wit.

Met een zuivere spons wordt met geel of ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) en wat Florentijns lak (karmijnrood) de grond goed nat gemaakt, waardoor een lichte zuiver gele tint over het werk wordt gelegd. In dezen natten grond worden met een Lionkwast, gevuld met dik gebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) en Kasselsche aarde, de partijen vlekkerig aangelegd in het karakter van het schildpad, waarna het werk in op- en neer-gaande beweging wordt verdreven.

Droog zijnde, wordt het geglaceerd met ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) en wat Florentijns lak (karmijnrood), waardoor de spons wordt gerold, en verdreven.

Het groene schildpad kan verkregen worden door het bovenstaande over te glaceren met ongebrand Italiaans lak (ongebrande sienna) en Berlijns blauw, of door het van het begin af over een lichtgroenen grond aan te leggen en te bewerken als het gele schildpad, uitgenomen dat de glaceerleur groen is.

Rood Schildpad.

De grond bestaat uit best vermiljoen en een weinig chromaat-geel; het wordt aangestreekt met een spons met Florentijns lak (karmijnrood), waarin met het plat Lion met Kasselse aarde en zwart de vlekken worden ingewerkt, waarna het met Florentijns lak (karmijnrood) of karmijnlak wordt overgeglaceerd, met de spons doorgerold en verdreven.

WAULSORT-MARMER.

Het Waulsort-marmer wordt aldus genoemd naar het plaatsje, waar het gevonden wordt. Dit plaatsje, Waulsort, in de provincie Namen (België), bij Dinant gelegen, telt slechts ongeveer 250 inwoners. Dit marmer verschilt in vele opzichten van de soorten, welke ik behandeld heb; het heeft dan ook zulk een bijzondere geaardheid, dat de beschrijving daarvan onmisbaar is om dit werk in betrekkelijke zin volledig te maken.

In de voorgaande marmersoorten heb ik de verschillende geaardheden of die, welke daarmede in de hoofdzaken overeenstemden, weergegeven. Het marmer met brokken in verschillende kleuren en ongelijkmatige vormen komt ook in onderscheiden soorten voor. Zo zijn b.v. het Brèche d'or, Brèche d'Alep Doulaire en Waulsort, het Vert antique en vele andere soorten schijnbaar onder dezelfde toestanden van vorming of wording ontstaan. Vele lezers hebben zeker deze marmersoorten meermalen oplettend beschouwd en daarin verschillende brokken gevonden, die, hoewel in grootere of kleinere stukken voorkomende, toch in kleur, draad en geaardheid zozeer overeenstemden, dat men tot het besluit moest komen verschillende stukken van één geheel voor zich te zien. Veeltijds toch zal men in een stuk marmer van zekere afmeting dergelijke stukken onder de verschillende gekleurde brokken weervinden en soms zodanig, dat het ene stuk op de breuk of scheiding van het andere zou zijn aan te sluiten.

Hierdoor wordt mijn overtuiging bevestigd, dat ook deze marmersoorten opvolgende wordingen hebben ondergaan, en de verschillende brokken de vroeger of later ontstane lagen zouden aanduiden, die door instortingen gebroken of tot gruis verbrijzeld, door bijvoeging of aanvulling van andere grondstoffen weer tot een vast lichaam zijn overgegaan. Ik merkte hierboven aan, dat het Waulsort in verschillende soorten wordt aangetroffen, daar het door de afwisselende kleuren en wellicht ook door afkomst van naam verandert. Zo kent men het grauwe of grijze Waulsort, dat van een lichte grondkleur tot het donkergrauw grijze overgaat. De lichtste soort vooral is dik-werf met grote lichte en witte vlekken gevuld, die zich scherp aftekenen tegen de donkere en zwarte vlekken en daardoor een bont aanzien verkrijgen. Het donkergrijze Waulsort is minder scherp getekend en verschilt weinig van het violetkleurige Waulsort; het karakter is ongeveer hetzelfde. Alleen de tint en de grondkleur doen het van naam veranderen. De grondkleur van dit soort is meer donkergrijs en grauwwachtig violet; de brokken van verschillende kleuren hebben voor het merendeel een grauwgrijze kleur en stemmen, bij afwisseling lichter of donkerder, met de grondkleur overeen. Ofschoon de zwarte, lichtere en veelkleurige brokken zich wel scherp aftekenen, is het geheel meer gelijkvormig en aangener van kleur dan het eerstgenoemde lichtgrauwe Waulsort. Het meer bruine Waulsort gaat van het geelachtig bruine tot het bijna rode over en heeft voorts veel overeenkomst met de violetkleurige soorten.

Onder de dikwerf genoemde grondkleur van het Waulsort-marmer verstaat men de kleur tussen de brokken, die met fijn gruis gevuld zijn; dat fijne gruis bestaat uit kleinere of grotere stukjes, hoofdzakelijk van de grotere afgebrokkeld; deze stukjes hebben dus een kleur, welke daarmede overeenstemt. De brokken in genoemde soorten treft men in de navolgende kleuren aan: melkwit, geel en roodachtig, grauw en grijs, tot zwart overgaande. Deze brokken zijn somtijds gezaaid of meer of min gaderd, veelal met witte, somtijds met donkere, hetzij scherpe of afvloeiende aderen. De vorm der brokken is meestal scherphoekig.

VERKLARING VAN PLAAT XXXIV.

Een brokkenmarmer te schilderen, waarin ò de verschillende brokkenlagen een goede partij vormen, ò de brokken zelve een ongezochte, onregelmatige vorm hebben, gelukt niet zo gemakkelijk en naar eis, als men er geen regelen voor heeft om dat doel te bereiken. Ik geloof echter, dat men door de navolgende behandeling daarin het best zal kunnen slagen.

Men strijkt de gewenste grondkleur in een lichte tint aan; vervolgens wordt de grote platte Lionkwast genomen. Voor groot werk neemt men dien naar evenredigheid of een gewone besleten verfkwast, en legt daarmede in de vereiste kleuren bij wijze van de meermalen behandelde marmerslag de partijverdeling aan. Fig. 1, Pl. 34, geeft een afbeelding van deze partijverdeling. De openingen, welke men daardoor verkrijgt, geven een onregelmatige brokkenpartij, die bij een flinke, brede marmerslag altijd goed van ligging en vorm is. Daar, waar men meer gezaaide partijen wenst, schuift men dit met de tint, waarmede men de partijverdeling maakt, ongelijkmatig aan. Daarna chiqueteert men over deze partijverdeling (zie Fig. 2), zorg dragende de kleine openingen, welke gespaard kunnen blijven, zo weinig mogelijk te benadelen, door het werk met de buitenkant van de kwast te doppen. Vervolgens worden de brokken met de platten Lion- of marmer-glanceerkwast in de vereiste tinten ingevuld (zie Fig. 3) waarna men met het marterpenseel de aderprijen tussen de brokken aanlegt, als het werk droog is, glanceert enz. (Zie Fig. 4, Pl. 35 en 36.)

BEHANDELING DER PLATEN XXXV EN XXXVI.

De grondverf voor het Waulsort-marmer bestaat uit de navolgende kleuren: wit, zwart, oker; voor het violetkleurig Waulsort wordt daaraan een weinig rode doodekop toegevoegd. Deze tint moet niet te donker zijn. (Zie de grauwen ondergrond, Pl. 35.)

Het palet wordt gevuld met wit, zwart en ultramarijn blauw, oker, oranje-chroom, Turks rood (Engels rood) en rode doodekop.

Over dezen drogen grond wordt met wit, zwart, ultramarijn blauw, oker, Turks rood (Engels rood) of voor violetkleurig Waulsort met rode doodekop een schrale grauwe tint aangestreekt, welke volgens de plaatsing der partijen in grijsachtig grauwe kleur, uit een zacht warmen afwisselende tintenovergang bestaat.

Vervolgens neemt men de grote platte Lionkwast en maakt met zwarte oker, oranje-chromaat en een weinig Turks rood (Engels rood) een dunne tint, waarmede men op de wijze van de marmerslag een partijverdeling aanlegt, die, hier en daar flink breed, tot kleinere partijen overgaat. De partijen, welke men door geen bepaalde brokkenpartijen wenst te vullen, maar meer gezaaid en effen wil houden, worden met deze tint onregelmatig doorschijnend aangestroken of aangeschuifeld.

Daarna neemt men de chiqueteerkwast met oker, oranje-chromaat en een weinig Turks rood (Engels rood) of doodekop en chiqueteert over de aangelegde partijen; nu wordt, met bijvoeging van een weinig zwart, waardoor men een meer grijze tint verkrijgt, overgechiqueteerd en vervolgens worden met bijna enkel zwart daarover weer de donkerste gezaaide stukjes aangebracht. (Zie Pl. 34 en de verklaring hiervan.)

Dat chiqueteren moet enkel over de aangelegde marmerslag en de aangeschuifelde partijen plaats hebben en geschiedt zoveel mogelijk op de kleinere partijen met de hoek van de chiqueteerkwast; dat gezaaide stelt de afgebroken scherven en stukjes voor, die schijnbaar van de nog in te vullen grote brokken zijn afgegruisd. Het is duidelijk, dat voor elk te schilderen soort brokkenmarmers het inbrengen der kleine stukjes of het chiqueteren tussen de brokken in de kleuren moet plaats hebben, welke de grotere nog in te vullen brokken moeten verkrijgen.

Met de marmerglaceerkwast vult men uit bovengenoemde kleuren, voor de lichte stukken met bijvoeging van wit, zodanig in, dat de brokken in afwisselende tinten kunnen gekleurd worden. (Zie Pl. 35.) Van het ongemengd opnemen der verschillende kleuren in de kwast is in de tekst van het St.-Remi en vervolgens herhaaldelijk melding gemaakt en daarop gewezen. Vervolgens neemt men de kleine platte Lionkwast, om de kleine stukjes in te vullen, waarna met het marterpenseel over en tussen de brokken de aderachtige partijen worden aangebracht, welke vooral tussen de brokken of kruisslagen (zie Fig. 8, Pl. 23) dienen aangelegd te worden.

Als het werk droog is, glaceert men met de platte Lion- en de glaceerkwast tussen de brokken met zwart, ultramarijn blauw, gewijzigd met oker, oranje-chromaat, Turks rood (Engels rood) of doodekop, in verschillende kleuren en tinten, met de glaceerkwast scherp langs de brokken afsnijdende; vervolgens dwars enz. over de brokken, in de bestaande of vereiste kleuren, vooral langs de donkere aderen der brokken om diepte en kracht daarin te verkrijgen. Nu wordt de chiqueteerkwast genomen en gevuld met dun wit; daarmede brengt men streepsgewijze (zie Fig. 1, Pl. 23) doorschijnende adertjes over verschillende brokken; dan chiqueteert men met dikker wit en een weinig oranje-chromaat gezaaide stukjes tussen de brokken, en met het marterpenseel en de marmerglaceerkwast worden met wit en genoemde kleuren de brokken in hun bestaande tinten opgewerkt, waarvan enige door krachtige toetsen scherper moeten uitkomen.

Als een en ander geschied is, wordt de donkere aderkleur in het marterpenseel genomen, om de donkere aderen te toetsen en enige brokken wat scherper op te werken. Met wit en een weinig oranje-chromaat worden de witte brokjes en aderen ingebracht en met enkel wit opgetoetst en het geheel wordt zacht opgedast. Ten slotte neemt men de halfdroge, met heel dun wit gevulden chiqueteerkwast en daarmede worden enige brokken enz. overgechiqueteerd,

WAULSORT GRIS.

Het Waulsort Gris, van hetzelfde karakter als het violette Waulsort, verschilt daarvan alleen door verscheidenheid van kleur.

Zoals ik reeds meermalen aantoonde, bezitten alle brokken- of gebroken marmers dezelfde eigenschappen en hebben zij dus de-zelfde bewerking.

Onder het Waulsort Gris komen dan ook weer verschillende soorten voor, die, lichter of donkerder, meer stemmig of bonter van kleuren, naar omstandigheden kunnen worden gebezigd.

De lichtste soort is veelal bont met veel lichte roomkleurige brokken, waaronder vervolgens okerachtige, roodachtige, lichte en donkere, grijze, grauwe en ook zwarte brokken voorkomen. Het meer stemmige of eenkleurige heeft meestal grijze, grauwe brokken, waar-onder enkele lichte of witte stukjes en ook wel zwarte voorkomen.

De gehele bewerking weer te omschrijven, zou een onnodige bladvulling gelijken, aangezien deze geheel dezelfde is als van de eerst-genoemde soort. De grondkleur wordt aangestroken in grauwgrijze tint uit witte en zwarte oker en een weinig Turks rood (Engels rood), soms met bijvoeging van wat doodekop en wat oranje-chromaat in enkele partijen.

Vervolgens wordt met iets donkerder kleur met de marmerglaceer of een grote platlion de partijverdeling aangelegd, waarover met dunne tinten de verschillende gezaaide partijen worden gedopt, waarna de brokken worden ingevuld en met het penseel de donkere partijen worden aangelegd.

Droog zijnde, wordt het geheel met dun zwart geglanceerd, als: hier en daar dwars over de brokken, hier en daar met bijvoeging van wat ultramarijn blauw, wat oker, doodekop of oranje-chromaat naar de kleur en ligging der partijen, waarna men tussen de brokken glaceert, tevens zorgende de brokken scherp af te snijden enz. Daarna wordt met de dopkwast met dun wit streepachtig en dopachtig over en tussen de brokken gechiqueteerd, brokken en partijen in bestaande kleuren opgewerkt, de aderen opgewerkt met het marterpenseel, waarna het geheel voorzichtig wordt verdreven.

BRÈCHE DE L'AIR.

Ook dit marmer is evenals het bovenstaande een brokkenmarmer en wordt op dezelfde wijze bewerkt. De ondergrond van dit marmer is grijs in verschillende tinten, in verscheidenheid van kleur van het geelachtige, roodachtige en grauwwachtige afwisselende. In deze grond liggen grijze, roomkleurige okertinten en roodachtige en zwarte brokken, waartussen witte kristalbrokken en aderen. De genoemde zwarte brokken zijn over het algemeen klein en zeer schaars in evenredigheid der grijze brokken. Tussen deze brokken heeft men gezaaide partijen van genoemde kleuren en niet zelden grote vlekken, met zwarte stippen bezaaid. Vervolgens de hoofdkleur, die tussen de brokken van het lichtrood tot roodachtig bruin afwisselt, ongeveer gelijk aan het rood van het St.-Remi, maar grauwer en vuiler van kleur en in brokken of vlakken afwisselend.

De brokken zijn sterk doorweven met meestal witte aderen en het geheel is door hoofdadereen gebroken. Dit marmer is bijgevolg bont en in hoofdzaak roodgrijs van kleur en geschikt voor schoorsteenmantels, tafelbladen enz.

BEWERKING.

De grondverf is grijs uit wit, zwart en ultramarijn blauw. Het werk wordt aangestreeken met genoemde kleuren en afwisselend naar de rangschikking der partijen met wat oker, oranje-chromaat of Turks rood (Engels rood), oker en wat zwart, sommige partijen tot het roodachtig grijs overgaande. Zoals ik reeds heb gezegd, bevinden zich in dit marmer grote partijen, die enkel gezaaid zijn, en de brokken, over het geheel minder groot, zijn ook partijen, die bijna uitsluitend met zwart zijn gezaaid.

Vervolgens wordt eerst met grijs, daarna met grijs, enige partijen met de rode kleur der partijverdeling, en daarna met zwart gedopt.

Vervolgens worden de brokken ingevuld met wit, zwart, ultramarijn blauw, met oker, oranje-chromaat en Turks rood (Engels rood) met het marterpenseel de aderpunten aangelegd, of de partijen en brokken opgezuiverd of opgewerkt en de witte hoofdadereen aangelegd.

Glaceren.

Met de glaceerkwast met zwart en ultramarijn blauw worden de brokken en vervolgens de gezaaide partijen bij gedeelten geglanceerd en daarna met oker, oranje, Turks rood (Engels rood) en soms met bijvoeging van een weinig doodekop overgeglanceerd.

Met de dopkwast met dun wit wordt over de brokken streepachtig en tussen de brokken dopachtig opgewerkt, en daarna worden met het marterpenseel en de platlion de partijen en brokken in bestaande kleuren getoetst, lichte en donkere aderen opgewerkt, met dun wit gedopt en zacht verdreven.

GOUDAARD OF PORT D'OR.

Dit marmer, vrij algemeen, is voor vele doeleinden bruikbaar. De soort van dit marmer bepaalt de meerdere of mindere waarde. Het diep zwarte met fijne, goudkleurige aderen wordt weinig meer aangetroffen en staat hoog in prijs; dat met veel grijze partijen en vlekken met geelgrijs aderen is van minder waarde en wordt veelal voor de zijkanten van schoorsteenmantels of meer ondergeschikte werken gebezigd.

Het is afkomstig uit de golf van Spezzia, maar komt ook aan de voet der Alpen in de omtrek van Carrara voor; dat van Saint-Maximim wordt voor een der schoonste soorten gehouden.

Het Port d'Or heeft een bijzonder karakter, de richting der aderen is fijn gekronkeld en zij lopen alle in één richting; deze fijne, kronkelachtige adertjes zijn door langwerpige driehoeken en door verschillende figuurtjes verbonden, die ik liefst een gebogen marmerslag zou willen noemen; tussen deze partijen van genoemde aderen zijn zacht afvloeiende grijsachtige, vlekken, en het geheel is doorkruist met haarfijne grijze adertjes. De aderen zijn afwisselend in evenredigheid der soorten en wijken af van goudgeel tot grauwwaal, soms in paarse doodekop tint overgaande, waaronder enige witte aderen en vlekken, aan de gele aderen verbonden of dwars door de partijen heen loopende.

BEWERKING.

De grond is zwart; deze droge grond wordt met terpentijn, waaraan een weinig witte oker en doodekop is toegevoegd, schiftevrij gemaakt en gelijkmatig verdreven.

Vervolgens neemt men het marterpenseel, gevuld met een kleur, uit witte oker, een weinig oranje-chromaat en soms wat chromaat-geel of doodekop bestaande, die gedeeltelijk gemengd en gedeeltelijk ongemengd van het palet worden opgenomen, waarmee de aderen worden aangelegd, en zoals ik hierboven heb gezegd, zijn de aderen fijngekronkeld verbonden met verschillende driekante partijtjes, die echter in een richting of rechtdradige vorm, bijwijze van zo-genaamde balken, neven elkaar de zwarte oppervlakte vullen.

Om gemakkelijk te werken maakt men eerst een lichte goudgele tint uit witte oker, oranje en soms wat chromaatgeel, wat afhankelijk is van de meer of minder schone tint van de oker. Dan neemt men eerst dun wit, vervolgens de gele tint, daarna wat oker en oranje-chromaat en aan de kop van het penseel een weinig doodekop onvermengd in het penseel op, waarmee de aderen en partijen worden aangelegd.

Als de gele aderpunten zijn aangelegd, neemt men een platte Lionkwast met wat aanlegkleur der aderen en wat zwart, waardoor men een grauwgrijs verkrijgt; met deze tint worden de grijze vlekken tussen de hoofdadereen ingelegd en enige met een lichter tint getoetst. Daarna neemt men dun grijs, waarmee de haarfijne grijze adertjes worden aangelegd, die veelal dwars door het geheel lopen.

Droog zijnde, worden de partijen met bethum (zie de beschrijving daarvan in het Vert de Mer) dwars geglaceerd en enige partijen met doodekop en zwart overgeglaceerd.

Vervolgens worden de aderen in bestaande kleur opgewerkt of getoetst, en de dunne aderen of de scherpe buitenkanten der verbindingspartijen opgewerkt, waardoor de aderen scherp uitkomen; daarna worden de witte aderen opgewerkt en zeer voorzichtig verdreven.

BLEU BELDE.

Het marmer van dezen naam behoort niet tot de fijnere of dure soorten en wordt veel gebruikt voor plinten, schoorstenen in burgerwoningen, tafelbladen enz.

Het heeft een zwartgrijzen grond met witte aderen, die in rechthoekigen vorm evenals de aderen in het witte marmer een bepaalde richting of draad aannemen; tussen die witgrijze, soms melkwitte aderen vindt men grijze vlekken of partijen volgens dezelfde richting, en niet zelden vindt men daarin witte vlekjes of stipjes, die zich hier en daar met de aderen verbinden.

BEWERKING.

Over de droge zwarte grond wordt met de marmerglassceerkwast met terpentijn en een weinig wit geheel bij partijen aangestreeken of schiftevrij gemaakt.

Met de zogenaamde vijfpunt worden met dun wit en een weinig zwart en ultramarijn blauw de grondadereen aangelegd, en vervolgens met het marterpenseel en wit de hoofdadereen ingelegd; met dun donkergrijs worden tussen deze aderen de grijze vlekken en partijen ingebracht en heel voorzichtig verdreven.

Droog zijnde, wordt het geheel met dun zwart gedopt en de witte aderen wat opgetoetst of opgewerkt

ST.ANNA-MARMER.

België levert onder meer andere ook het algemeen bekende St.-Anna-marmer, genoemd naar de plaats van zijn afkomst.

De grond van dit marmer is zeer donker grijs met grijze vlekken en grijswitte aderen; het wordt voor alle doeleinden toegepast, als voor schoorsteenmantels, tafelbladen, kolommen enz., enz.

Het is een sterk marmer van grote draagkracht en wordt bij een goed onderhoud door lucht en weer in evenredigheid van andere marmers weinig aangedaan, hoewel het zeer weinig voor buitenwerken wordt gebezigd.

Het St Anna heeft een bijzonder karakter, de aderpartijen zijn meest afgebroken en vormen door onregelmatige vlekjes aderpartijen, die veelal worden afgewisseld door onregelmatige, dopachtige vlekjes of stipjes, die dit marmer een schoon aanzien geven. Zeer zelden vindt men in dit marmer een flinke doorlopende ader of aderpartij, en toch vormen de verschillende lagen van vlekken de zogenaamde marmerpartij, en wel zodanig, dat, als de afgebroken lijnen werden aangehaald, men het marmer onder de brèche-soorten zou kunnen rekenen.

BEWERKING.

De velerlei wijzen, waarop dit marmer wordt gemaakt, noodzaaken mij daarover uitvoeriger te zijn dan bij andere marmers.

De reden hiervan ligt voor de hand; het St Anna was van vroegere tijd af het geliefkoosde marmer voor de schilder, en er werd bepaald een studie van gemaakt om dit natuurgetrouw na te bootsen.

Heeft men onder de tegenwoordige schilders verdienstelijke kunstenaars, onder de oude werden er aangetroffen, die, hoewel niet in het bezit van onze hulpmiddelen, toch zeer verdienstelijk en zelfs zeer natuurgetrouw werkten, waarom ik van deze verschillende behandelingen een overzicht zal geven.

De oudste methode van het St.-Anna-schilderen, dat wil zeggen, zoverre mij bekend is, werd op de navolgende wijze uitgevoerd.

De grondverf was zeer licht grijs; hierover werd met een flinke kwast een tamelijk donker grijs gestreken; vervolgens werd een oude spons genomen met bijna zwart en een met lichtgrijs, waarmede bij partijlagen een soort van gezaaide grond werd gemaakt; vervolgens werden twee halfduims-kwasten genomen, de ene gevuld met bijna zwart en de andere met lichtgrijs; met deze kwasten werden de verschillende grondlagen en grijze vlekken bij partijen aangelegd en daarna zacht verdreven.

Droog zijnde, werd het geheel met een zeer dunne vernislaag bestreken en als deze droog was, werd een langharig fijn penseel, een kort stomp en een veder uit een eendevlerk genomen. Met een zeer dun lichtgrijs werden de verschillende partijen aangelegd en vervolgens het geheel wat opgetoetst en opgewerkt.

Enigen der ouden schijnen ook een aan repen geknipt rolletje papier te hebben gebruikt en misschien andere hulpmiddelen, mij onbekend.

Dat bovengenoemde methode zeer verdienstelijk is en misschien door ons, nieuwere, niet hoeft verwaarloosd te worden, zal ieder werkman met mij misschien gaarne toestemmen; zeker is het, dat ik werk op dergelijke wijze behandeld gezien heb, dat minstens zestig jaren geleden geschilderd werd en dat met onze tegenwoordige kunst kon wedijveren.

Een vrij algemeen bekende, maar minder verdienstelijke methode is, op een lichtgrijzen grond met dun zwart schraal aan te strijken, daarin te vloeien en te spatten, als het werk droog is, het te vernissen en daarna met dun wit de witte partij er in te leggen.

Een meer aan te bevelen methode om vlug en tamelijk goed werk te leveren is de navolgende.

Op een lichtgrijs gezaaide witten grond wordt met een dopkwast of wel met een zeer grove spons onregelmatig gedopt met donker-grijs, zodanig dat er openingen overblijven, die de witte aderen of vlekken voorstellen; hier en daar worden met grijs tussen de vlekken de grijze tussentinten aangelegd en, half droog zijnde, de verschillende stukjes een weinig verbonden of de rechtdradige aderen in afgebroken lijnen bijgetrokken of bijgewerkt; droog zijnde, wordt het geheel met dun zwart overgedopt of geglaceerd en het wit wat opgewerkt.

De methode, door mij meestal toegepast, is de navolgende:

De droge grond is zwart; deze wordt strijkende of doppende met terpentijn en een weinig wit getint gezaaid en tevens schiftvrij gemaakt met de vijf punt, de glaceerkwast of de dopkwast.

Met het marterpenseel worden met wit, zwart en wat ultramarijn blauw de partijen aangelegd, tussen deze partijen de grijze vlekken met een Lionkwast met wit, zwart, wat oker, somtijds een weinig Turks rood (Engels rood) of doodekop aangebracht en daarna heel zacht verdreven, (het verdrijven moet evenals bij het Port d'or zo voorzichtig geschieden, dat men de verf niet verplaatst, maar wel de zomen en kanten verdrijft); droog zijnde, wordt het geheel met zwart en ultramarijn blauw dun geglaceerd of gedopt, om de

aderen de vereiste diepte te doen verkrijgen, waarna de tussentinten met grijs en de aderen met gebroken wit worden opgewerkt.

En hiermede vermeen ik een voldoende hoeveelheid hout- en marmersoorten te hebben omschreven. Wanneer enigen mij antwoorden, dat er nog veel meer zijn, moet ik daar toestemmend op antwoorden en er tegelijk bijvoegen, dat ik, door alle te beschrijven, in het oneindige zou vervallen ; het zou toch bij een weinig onderzoek niet moeilijk vallen een achthonderd soorten op te noemen; maar of het nuttig zoude zijn, of het praktisch voordeel zou afwerpen, zou zeer te betwijfelen vallen, waarom ik vermeende te kunnen volstaan met de meest bekende soorten aan te geven, waarvan de behandeling in de eerste uitgaven voldoende is aangetoond.

BESCHOUWINGEN OVER HET SCHILDERS- OF DECORATIE-SCHILDERSVAK.

Nog slechts enige jaren geleden en de beoefenaar van dat schone vak werd verver of wel verver en glazenmaker genoemd, en hoewel de vooruitgang vrij algemeen is doorgedrongen, op vele plaatsen is deze benaming nog algemeen, hoewel zij onjuist is; de verver vindt men aan de blauwkuip of in de fabrieken van stoffen-ververijen; de persoon, die schilderverven op meer of minder edele wijze verstrijkt, blijft immer schilder, hetzij als decoratie-, huis- of scheepsschilder enz. De benaming verandert echter de waarde van de zaak of de persoon niet, immers onder de grote mannen van Neerlands glorierijke dagen, zowel op het gebied van kunsten en weten-schappen als op dat van nijverheid en industrie, leefde Frans Hals als huisverver en kunstschilder, en hoewel zijn tijdgenoten hem minder waardeerden, de eenvoudige man leverde schilderwerk, dat thans voor geen millioenen te koop is. De arme Frans tijdens zijn leven, en zijn vrouw na zijn dood, met enkele stuivers tot onderhoud per week, geven ons een treurige herinnering aan de algemene kunstwaardering van die dagen.

Rembrandt, die op zestigjarigen leeftijd voor drieduizend gulden schuld zijn inboedel, kunstverzameling en met zorg bewerkte meesterstukken voor een appel en een ei zag verkopen, om, beroofd van alwat hem zo lief was, de overige dagen van zijn leven te slijten, geeft ons evenmin een gunstige indruk van de roofzucht van zijn tijdgenoten. Maar waarom aan die gebeurtenissen en tijden herinnerd; die mannen waren immers te veel verheven en hun naam veel te bekend, om hen te noemen in een overzicht van ons nederig Huis-en Decoratie-schildersvak? 't Is waar; maar Frans begon als huis-schilder, en door volhardende oefening en door degelijke lessen te nemen, stierf hij als een arm, maar onsterfelijk kunstenaar. Ook Rembrandt vormde als molenaarszoon zichzelf, en ofschoon hij zeker lessen van degelijke meesters heeft waargenomen, zal ieder kenner moeten erkennen, dat zijn werken door oorspronkelijke studie en opvatting hem boven zijn medekunstenaars verheffen. Rembrandt en Frans Hals vormden zichzelf tot oorspronkelijke kunstenaars.

Moeilijk is het om ons in hunne plaats te stellen of hen te volgen; de toestand en levenswijze en omgeving of liever de maatschappelijke samenleving ondergingen sedert dien tijd een grote verandering. Iedere huisschilder in die dagen, die zijn vak behartigde, was kunstschilder; de algemene lust tot versiering der woonkamers, de wandbeschilderingen en glasschilderingen droegen bij tot oefening; geen schilder kon zonder proeven van bekwaamheid een plaats innemen of meester worden, kortom de beoefenaars van het vak ontmoetten overal het werk van hun voorgangers of tijdgenoten. Beeldhouwwerken aan meubelen, wanden of buitengevels, alles droeg bij om werken in het leven te roepen als thans niet denkbaar of moeilijk te bereiken zijn. Buitendien geeft onze maatschappij aanleiding tot meer ge-not; vele uren, veel tijd gaat thans buiten de noodzakelijke werk-tijd verloren aan vermaken, uitspanningen enz., welke in die dagen onbekend waren, en door ons te verplaatsen in die vroegere dagen zouden wij durven aannemen, dat er buiten het drinken van een glas bier in de gezellige bierknijp geen groter uitspanning voor de kunstenaar van die dagen denkbaar was dan de studie of het streven om zijn voorgangers te volgen of dezen te overtreffen.

Voor al in Nederland is veel van die kunst en ook van het kunst-gevoel verloren geraakt, en ofschoon thans enigen zich weer trachten te verheffen, zij moeten daarvoor de scholen over onze grenzen bezoeken. De laatstverlopen eeuw sloopte veel van onze kunstgewrochten, de bouwmeesters lieten de kunstwerken, zowel schilder- als beeldhouwwerken, afbreken en bezorgden daarvoor behangselpapier of gelijkvormige

en rechtlijnige betimmeringen. De buitenlander kocht de afbraak voor spotprijzen op en bezorgde die aan zijn museums, scholen of fabrieken voor modellen, waarvan thans de kopieën voor hoge prijzen weer worden ingekocht.

De zucht tot navolging is in ons land hoofdzaak, onafhankelijke en oorspronkelijke kunstzin een bijzaak geworden; alles volgen wijgaarne van onze naburen, de mode of kleding, het genieten op velerlei gebied, het schijnbaar welvarende leven buiten- en het wezenlijk ontberende binnenshuis; och, wie zal het betwisten, dat wij evenals onze naburen de kunst verstaan om zogenaamd fatsoenlijk te leven? Één zaak echter volgen wij niet en nemen wij van onze naburen niet over, namelijk het ontwikkelen van onze kunst-nijverheid, het oprichten van industriescholen, het gebruik maken van de krachten, die in onze maatschappij nog overbleven, en het ondersteunen van beoefenaars van het schone decoratieschilders- en beeldhouwerswerk. Weet men in het buitenland met de onderzoekenden en nijveren leerling wonderen te doen, hem op te leiden tot kunstenaar, in ons vaderland leven velen onbekend of worden dood-gezwegen, en verreweg de meesten zoeken hun opleiding over onze grenzen om nimmer weer te keren. Zijn in ons vaderland niet vele leerlingen, die onderwijs zoeken, niet vele ouders, die te vergeefs uitzien om hunne kinderen aan een inrichting of school te plaatsen om hen tot bekwame werklieden te vormen?

Ik weet wat velen mij zullen antwoorden. Nederland heeft veel onderhoud van bruggen, dijken of zeekeringen; de handel vraagt reeds zoveel aan waterwegen en havenwerken; ons land is te klein enz. Ik moet dat zeker voor een groot gedeelte aannemen en voeg daarbij, dat de eigenaar van huizen veel kapitaal in de grond moet verwerken, alvorens daarop kan gebouwd worden, dat de buitenlander veelal op de vlakken grond zijn huizen kan optrekken en hem in evenredigheid meer gelden overblijven voor versieringen enz.

Dit neemt echter niet weg, dat de Kunstnijverheid immer de moeder zal blijven van de Handel, dat met deze de beschaving en volksontwikkeling moeten voor- of achteruitgaan, de waarde van het volk daardoor al of niet zal toenemen en het zuivere menselijk gevoel van eigenwaarde ook op zedelijk gebied daarmede gelijken tred zal houden; dat wij moeten erkennen, dat veel van onzen ouden roem, waarop wij zo gaarne wijzen, voor een groot gedeelte verloren raakte; dat door verbindingen en verkortingen van afstanden door spoorwegen de vreemdelingen onze schoonste gebouwen komen versieren, waardoor het monopolie van onze nijverheid verdwijnt, de ronde schijven in hunne zakken overgaan en wij voor onze tamelijk zuur verdiende penningen kunnen toezien en de nodige belastingen betalen. Het is echter zeker waar, dat alle dingen voortspruiten uit oorzaken en gevolgen hebben en dat er verschillende oorzaken zijn, die tot de hedendaagse toestanden hebben bijgedragen, welke buiten het bereik van de schilder waren, maar voor een goed deel is toch de schilder in het algemeen zelf de oorzaak.

Moeten wij eerst door andere natien in alles worden voorgegaan, kunnen wij slechts enkel navolgen, kunnen wij ook niet bijdragen voor nieuwe vindingen, versieringen, ontwerpen enz.; moeten wij in de tweede plaats zo lang wachten met navolgen om ons op de hoogte van onzen tijd te plaatsen, tot anderen ons daartoe noodzaken; moet eerst de eer en de fijnste room door vreemdelingen worden weggenomen? Evenmin als de afstand de buitenlander belet hier te werken, evenmin belet die ons op de hoogte te blijven, modellen te maken men evenals in het buitenland op tentoonstellingen de werkgever te laten zien, dat wij voor alle voorkomende werken gereed zijn.

De schilder had meer samen kunnen werken, de belangen van het vak kunnen bespreken en naar middelen kunnen uitzien tot verbetering en vooruitgang om meer gelijken gang te houden met de buitenlandse kunstbroeders; men had kunnen samenwerken om scholen op te richten, leerlingen en werkkrachten te vormen, mannen te zoeken, die hen daarin ondersteunden, en zeker ware het vak in aanzien gestegen en zou ons vaderland meerdere bekwame mannen tellen op het gebied van decoratieve kunst. In de tweede plaats heeft de concurrentie om goedkoop werk te leveren de waarde van het vak en de achting voor de schilder veel benadeeld. De inschrijvingsprijzen zijn meestal verre onder de zeer zuinig gestelde begrotingen, en het werk wordt niet zelden of onvoldoende, of ten nadele van de aannemer opgeleverd. Het gevolg van dezen toestand is, dat de degelijke schilder, die prijs stelt op goed werk en goeden naam, zich of geheel moet onttrekken, of in dezen tijdstroom moet meevaren ten koste van zijn beurs. Zou deze toestand niet bijdragen tot een algemene onverschilligheid, waardoor de ontwikkeling, de vooruitgang en het schoonheidsgevoel schade lijden en zelfs de werkkrachten nu en dan de lust benomen wordt? Mij dunkt, meermalen hoor ik de Mr. schilder en ook de knecht zeggen: Wat baat studie, wat geeft het ons, goed werk te leveren? De knapste man is hij, die de meeste meters levert voor het minste geld.

Jammer, dat dergelijke redeneringen maar al te dikwijls door de werkelijkheid bevestigd worden, dat er een onverschilligheid geboren wordt, waardoor veel goeds verloren gaat, en dat hierdoor het vak voor een groot gedeelte zijn waarde en aanzien verliest.

Een middel tegen dien ondermijnende kanker te vinden is niet gemakkelijk; want vrijheid in handel en nijverheid is het kenmerk van alwat Nederlands is; zodra daar enigszins een beperking in werd gesteld, zou dat aanleiding geven tot ontevredenheid, zou alle verband en levens het beoogde doel verloren gaan. En toch is er een middel om het vak en de waarde van het werk op degelijke prijs te houden, zonder dat de vrijheid van han-delen verloren gaat of een werkgever reden heeft zich te beklagen; wij houden ons immers alle overtuigd, dat en architect, en werkgever niet verlangen, dat werkbazen schade lijden op het aan hen toevertrouwde werk.

Laten wij de toestanden eens nemen zoals die wezenlijk zijn. Er kan geen schilder genoemd worden, die uit liefhebberij werk aan-neemt, waarop hij reeds vooraf berekend heeft geld te moeten toe-leggen, of er moeten gegronde redenen bestaan, die hem daartoe noodzaken; b. v. een goed cliënt laat een nieuw huis bouwen, dat door een hoofdaannemer wordt aangenomen, die het schilderwerk evenals andere zaken aan de minstbiedende aanbesteedt; die schilder wil voor zijn client dien verbouw of dat nieuwe huis schilderen en, overtuigd van de concurrentie, neemt hij het werk aan voor een prijs beneden de begroting, kortom somtijds verre beneden de waarde.

In een ander geval wordt een werk aanbesteed, dat juist in de tijd valt, dat hij misschien van zijn goede knechts moet bedanken, kortom hij zou gaarne het werk hebben, al kost hem dat enige percenten. Zodoende werken allen tegen elkaar op en plunderen elkaar uit. Wij kunnen dan ook veilig aannemen, dat aan de meeste nieuwgebouwde wijken in onze steden door de schilder meer geld is verloren dan gewonnen.

Welnu, ik vind het uitstekend, dat een ieder zijn vrijheid van handelen behoudt. Wil hij geld toegeven, wat zal hem weerhouden? Maar ik zou wel willen, dat van die dubbeltjes het vak of de maatschappij meer nut had.

Wij hebben een voldoende basis voor de berekening van schilderwerk, van stads- en staatswege aangegeven; iedere vierkante meter is bekend en een ieder kan lezen wat voor de verschillende werken besteed mag worden; niet één der cliënten zal er op tegenhebben om die prijzen te betalen.

Er is al sedert jaren hier zowel als elders veel gesproken over fondsen voor degelijke werklieden, die door ongeluk of ouderdom niet meer hun brood kunnen verdienen; er wordt veel over gesproken om kweekscholen voor schilders op te richten enz., enz. Welnu, bij voor-komende inschrijvingen of aannemingen schrijfve een ieder zo goed-koop in als hij wil, al maakt hij zijn berekening met enige percenten verlies; één ieder blijve daarvan meester, de vrijheid boven alles. Er is echter nog een spreuk bekend, namelijk Eendracht maakt Macht. de weg aan te wijzen, waarlangs concurrenten elkander leren kennen, is overbodig, maar men kome bij iedere inschrijving eerst te zamen en neme het werk aan voor een billijken prijs per meter, volgens een tarief, door staat of stad vastgesteld; laat dan de minste inschrijver het tekort beneden dat tarief op zijn berekening leggen en die dubbeltjes in het fonds voor werklieden of voor een Decoratie-schilderschool storten. Op deze wijze zal de prijs van het werk zijn waarde behouden, het vak en de vooruitgang of de maatschappij gebaat worden en veel nuttigs tot stand worden gebracht, en het idee dat de schilder voor weinig of niemendal werkt weer op de achtergrond geraken.

Misschien zal men mij toevoegen, dat dergelijke conferenties niet behoorlijk zijn en tot misbruiken zouden kunnen leiden; men vergete echter niet, dat ik in beginsel tegen verkorting van vrijheid, misbruiken en willekeur blijf waarschuwen; onder alle omstandig-heden kan men eerlijk blijven en bedoeld beginsel is zonder kwade trouw en ter bereiking van een nuttig doel aangegeven, een doel, dat alleen kan bereikt worden door mannen, die zowel voor hunne eer en hun vooruitgang als voor hun financiële belangen werken. Onzuivere beginselen zouden aanleiding geven, dat onderling het vertrouwen het eerst werd verbroken. Misschien geeft de tijd een beter voorstel; ik laat het bovenstaande dan gaarne daarvoor varen, mits er andere middelen en fondsen worden gevonden, die onzen vooruitgang verzekeren. Een onderlinge band moet er naar mijn zienswijze gevonden worden om ons vak weer in aanzien te doen toenemen, fondsen en middelen voor kweekscholen tot vorming van degelijke werkkrachten.

Bewijzen te leveren dat een maatschappelijk bond of een algemene samenwerking nuttig is zowel voor de leden als voor het algemeen is bijna overbodig; ik zou kunnen verwijzen naar de Architecten- of Bouwkundige maatschappij, de Maatschappij van Fabrieksnijverheid, die van Kunsten en Wetenschappen, het Toneelverbond en zovelen andere; deze werken alle mede om persoonlijke belangen

en de vooruitgang te bevorderen en worden overal met bijval, toe-lagen of onderscheidingen ontvangen of gesteund.

Dat vele schilders in ons vaderland de eer van het vak op degelijke wijze staande houden, dat er in verschillende plaatsen decoratie-schilders wonen, die in de kunstwereld op de hoogste waardering kunnen aanspraak maken is voldoende bekend, en zo zij genoegzaam op prijs werden gesteld, ware de importantie van buiten overbodig.

Ongelukkig is dat echter niet het geval, en wat nog meer te betreuren valt is, dat velen worden miskend, vergeten en doodgezwegen, en niet zelden wordt de Duitse Schablonemalerei ingeroepen, waar de bekwame Hollandse schilder meer kunstwaarde had kunnen aanbrengeu.

Hoewel de import van dergelijk buitenlands kunstwerk veel is verminderd, op enige plaatsen is die toch nog in vollen gang. In Dordrecht, de plaats, waar onze schilders immer gaarne het letter-schrift, de smaakvol versierde winkelpuieu en winkelgordijnen op-merkten, waar bij iederen schilder de meerdere of mindere proeven van zijn bekwaamheid in de winkel hangen, kortom waar de schilder in het algemeen aanspraak kan maken op waardering, bevindt zich een architect, die voor schilderwerk van geen stadgenoot weten wil.

De wijze man zoekt buitenlanders, bij voorkeur Duitsers, en de werkgevers zien daarom misschien in hem de m van bekwaamheid, oordeel en kennis. Ach! wat vergissen zij zich! Een degelijk architect, die wezenlijk kennis bezit, gebruikt de voorhanden zijnde krachten, treedt daarmee in overleg en geeft aan wat hij wenselijk acht. Of zal hij beweren, dat de Duitser beter het penseel hanteert dan onze landgenoten; zal hij zeggen, dat Dordrecht geen mannen van smaak en kennis bezit? — Misschien geen stijienkennis, maar de kopieen uit de boekenkast zijn geduldig; om zich daarvan te overtuigen, neme men een kijkje in de spoorwegstations, waar men zelfs de plafond-verdeelingen tegelijk kan weervinden. — De architect, die geen gebruik kan maken van bestaande, geoefende en degelijke krachten in zijn eigen plaats, heeft daarvoor bijzondere reden, of gebrek aan kennis of aan zelfvertrouwen om de nodige aanwijzingen te doen.

Een bekend schilder liet mij zijn verdienstelijke ontwerpen, zijn met tekeningen en modellen gevulde portefeuilles en buitendien enkele door hem gedecoreerde kamers en plafondschilderingen zien; een en ander was oorspronkelijk en uit geen Duits schetsenboek of andere werken overgenomen; en naar mijn bescheiden mening durf ik zeggen, dat de bekwame hantering van het penseel en de goede smaak van de geoefenden werkman mij aangenaam verrasten. Na een overzicht en enige opmerkingen over de toestand van het vak besloot de eenvoudige man met te zeggen: Ach, een profeet wordt in zijn eigen land niet gewaardeerd; ik zal steeds voortgaan zoals ik begon en streven naar vooruitgang; de waardering van deskundigen en enige vakgenoten is mij een beloning. .

In Middelburg vernam ik feiten, die bij iedereen werkman de lachlust moeten gaande maken. Zoals bekend is, wonen daar wezenlijk bekwame huisschilders; welnu, toch kan ik mededelen, dat ik mij aldaar overtuigde, dat behalve de voorkomende decoratie-schilderwerken ook het effen schilderwerk aan Duitsers wordt toevertrouwd. Zoals in binnen- en buitenland bekend is, zijn onze schilders beroemd om hun glad, glanzig of dof schilderen; welnu, de heren van de societeit Floris te Middelburg lieten hunne zalen in effen kleuren door Duitsers schilderen, en wel op de bekende Duitse wijze; zelfs de gladde deuren werden grof gestoten; bespottelijk, niet waar? Iedereen, die op de hoogte is van de eigenaardige wijze van werken van de toestanden, weet, dat in Duitsland geen glad werk bekend is, dat plafonds, wanden, deuren enz. nimmer worden gladgeschuurd, waarom het grof stoten de feilen wegneemt, die anders in het oog zouden lopen. Buitendien moet men bekwaam werkman zijn, om glad, gelijkmatig dof werk te maken, en het stoten is daarom een hulpmiddel, dat voor plafonds en wanden misschien, maar voor deuren en glad werk bepaald is af te keuren; hoe gladder het werk is, des te deugdelijker; vuil en aanslag hangen niet zo aan en laten zich gemakkelijk verwijderen.

Buitendien werken die heren of zullen zij gaan werken bij winkeliers en aanzienlijken, die misschien de mond vol hebben over nationale belangen, 'vooruitgang, bescherming van nijverheid enz., die Of door gebrek aan kennis, of uit aristocratische ideeën zich te voor-naam gevoelen om schilders te gebruiken, die bij hunne medeburgers werken, of — en dat is het waarschijnlijkst — daartoe aangespoord worden door importeurs, die zeer vlug in het Frans of Duits weten te redeneren, over kunstwerken, van hier ver, zeer ver verwijderd, weten te spreken en zich voornaam voordoen door hun ge-vulde boekenkast en door buitenlanders voor het hun toevertrouwde werk aan te bevelen.

Vele dergelijke voorbeelden zou ik kunnen aanhalen, maar zij zijn aan onze schilders te goed bekend om er melding van te maken; de zucht om voornaam te zijn, om alwat men kan van buiten te halen en de

schouder op te halen voor onze Hollandse kunstnijverheid is ons voldoende bekend. Herinnert gij u, hoe twintig jaren geleden de buitenlandse kunstenaar geroepen werd om ons hout en marmer te schilderen? Toen beschouwde de architect dit als wezenlijke kunst; thans, nu onze werklieden met de buitenlanders op degelijke wijze concurreren, wordt daaraan alle waarde ontzegd, en in het verslag over de tentoonstelling 1877, te Amsterdam gehouden, kan men lezen, dat aan dien onzin, dat mechanische kunstje van hout- en marmerschilderen voorgoed een plaats op nijverheidstentoonstellingen moest worden ontzegd, dat alle imitaties moesten verdwijnen en alles oorspronkelijk moest worden. Welnu, men werkt op vele plaatsen reeds oorspronkelijk; in nieuwe gebouwen laat men dennen- of wel Amerikaans grenenhout niet meer verven, maar oorspronkelijk in gele, bruine of ombertint kleuren en vernissen. Ik vraag u en de architect tevens: Laat de Schepper bruin of notenkleurig grenen groeien; is die onwaarheid niet groot genoeg, om persoonlijke ideeën, of de zucht naar een mode, of iets dergelijks te doen uitkomen? Wanneer men het hout in natuurlijke kleur met vernis afdekt, dan heb ik daar vrede mee, zolang het fris en nieuw is; maar na verloop van enige tijd zijn de grepen van de deuren door aanraking, de zolderingen door gas of zwart vuil geworden, en zal men dan dat werk weer opschaven om het opnieuw te vernissen, of zal men zich tot de mechanische grappenmakers wend- den om de smerige deuren enz. liefst zo getrouw mogelijk in natuurlijke kleur te schilderen? Wanneer het toeval wil, dat het vernis berst, dat er op enige plaatsen door uitbijten, schroeven, doorwerken van harsen enz. feilen voorkomen, zal dan de schilder niet geroepen worden om eenvoudig de verfkwast te gebruiken en liefst in oorspronkelijke toestand de kleur weer te geven? Er is echter een middel gevonden om toch de schilder niet nodig te hebben; men zal het hout in de olie schuren. Uitstekende vinding! In enige jaren is olie binnenshuis zwart of smerig geworden en niet zelden blijft de olie op Amerikaans grenen ten eeuwige dage kleven. Belangstellend zien wij de uitkomsten van die nieuwe vinding tegemoet. Maar waarom gebruikt men geen mahoniehout? Wel, omdat dit niet overeenkomt met de oud-Hollandse stijl of wel Hollandse Renaissance. Maar waarom gebruikt men geen eiken; dat is dan immers de aangewezen houtsoort? — Maar dat hout is te duur; verbeeld u de prijs van echt eikenhouten betimmeringen, dat kan immers niet!

Door dit antwoord komen wij juist tot ons uitgangspunt terug. Om het kostbare van echt goud, zilver, brons, metaal, van welke kleur ook, wordt het oorspronkelijke nageschilderd; voor echte wandtapijten wordt het behangselpapier gekozen; voor de houtsoorten worden andere goedkopere gekleurd of als goedkoper hulpmiddel toegepast; evenzo gaat het met het marmer, met luxe-artikelen, kortom met alles. De ontwikkelde mens vraagt een aangename omgeving, versieringen in zijn woning, een aangename plek, waar hij rust van zijn arbeid. Vooral de Hollander stelt dit op hoge prijs, en veroorloven zijne middelen hem niet het oorspronkelijke te bezitten, dan gebruikt hij de middelen, die de kunst en de nijverheid hem aanbieden, en behelpt zich met imitatie. Van de aanzienlijksten tot de armsten burger zal men niet in alles oorspronkelijk kunnen blijven, en zij, die algemene kennis hebben opgedaan, de verschillende standen en toe-standen hebben leren kennen, zullen het toejuichen, dat voor iedere stand de gelegenheid bestaat gelukkig te leven en dat nijverheid en kunst hem de middelen aanbieden om zijn omgeving en woning naar zijn smaak te versieren.

Ik zeg: naar zijn smaak; vergeet niet, dat ik de goede beredeneerde smaak aanbeveel; het is de taak van de werkbaas zijn be-gunstigers daarin voor te lichten en hun goeden raad te geven. Onder smaak wordt veel verstaan, smaak is veranderlijk en afwisselend, maar moet voldoen aan de gestelde eisen. Verbeeld u, dat een dame hoge hakken draagt op gevaar af van op de neus te tuimelen, dat zij zich kleedt in zulk een modepak dat zij de armen niet kan be-wegen of met stijve knieën moet lopen, omdat de enge insluiting haar bijna de gelegenheid beneemt om de ene voet voorbij de anderen te zetten; verbeeld u, dat de dames in de winter hoeden dragen, die nauwelijks de kruin van het hoofd bedekken en zo open en licht als een veer; dat zij daarentegen in de zomer grote zware kappen nemen, die bijna het gehele hoofd omsluiten en waaronder zij gebukt gaan, zodat er nauwelijks het gelaat kan uitkomen; neen, dien smaak bedoel ik niet. Bij een goeden smaak is het oorspronkelijke niet uitgesloten; men heeft steeds rekening te houden met hoofdzaken. Het behoort tot de eerste grondslagen voor alle versieringen, dat de vorm niet benadeeld worde, dat alles schijnt wat het kan of moet zijn, dat verfraaiingen ons het gemak en het prettige gebruik bevorderen, dat wij ons daarvan zonder opofferingen voor onszelve in huis, hof of wat ook kunnen bedienen; een goede smaak moet ons tevens in alles het doel leren kennen van het voorwerp, van een huis, van een kamer, kortom van alles, waarbij men verfraaiingen wil toepassen. Om dit nader aan te tonen, zal ik hieraan enige voorbeelden toevoegen. Verbeeld u een leuningstoel of rustbank, bestemd als gemakstoel, maar waarvan de vorm u geen rust aanbiedt, het ruggestuk met ver-heven ornamentwerk is

gebeeldhouwd, de rustplaats van het hoofd met scherpe hoeken en bladeren versierd ; zulk een stoel is immers geen gemakstoel; stel u een waterkan voor of enig voorwerp, bestemd om vocht uit te schenken, zodanig versierd of in dien vorm dat het ten enenmale voor het doel ongeschikt is; denk u een studeerkamer, die weelderig, en een huishoudkamer, eetzaal of balzaal, die somber is geschilderd; verbeeld u een voorwerp, in oorspronkelijke vorm als voor hout vervaardigd, dat men als steen schildert; voor metaal marmer, of voor steen hout, kortom allerlei onmogelijkheden. Onzinnige of onberedeneerde versieringen bederven de goeden smaak, benadelen de degelijke opvatting van het ware schoon en zouden ontwikkelde mensen doen geloven aan de sprookjes van Moeder de Gans. Integendeel, alle versieringen moeten overeenstemming of harmonie aantonen, natuurlijk en waar zijn.

De ouden noemden dat stijl; stijl nu betekent orde; men kent strenge en weelderige orden; de ouden waren in hunne stijlorde oorspronkelijk en iedere nakomeling eerbiedigde deze oorspronkelijkheid. In een goede orde heeft het geheel een doel, iedere afmeting haar bepaling, en ieder onderdeel zijn naam en betekenis, hetzij tot verband of tot versiering. Men hoort thans dikwerf spreken van ge-bouwen, in oorspronkelijke stijl opgetrokken enz., enz.; slechts eens-deels kan dat waar zijn, namelijk dat het gebouw opgericht is naar een oorspronkelijke stijl; de zaak of het voorwerp verandert niet, alleen de uitdrukking is onjuist. Onze gebouwen zijn alle hetzij gewijzigde of gemengde nabootsingen van die van oude volken, en het schijnt, dat de navolging daarvan in de praktijk de handen vol geeft 5.

Uit de stijlen is op velerlei gebied te leren, zowel voor historici als voor kunstkenneren.

Uit een oorspronkelijke stijl leert men of behoort men leren kennen het land en zijn toestanden, het volk en zijn ontwikkeling, de voortbrengselen en hun rijkdom, de zeden, gewoonten, gebruiken en het tijdvak, waarin een volk leefde.

Gelukkig bezitten wij een drukpers en deze zal de nakomeling ons en ons land doen kennen en, zo ik hoop, hem eenmaal den-zelfden eerbied doen koesteren voor onze oorspronkelijke kunstnijverheid als voor onze zucht tot onafhankelijke zelfregering en onzen vrijheidszin.

Als dat eenmaal waar zal zijn, gaan wij schilders een schone toekomst tegemoet; de exporthandelaar, de architect, lands- en stads-besturen zullen ons ondersteunen tot verheffing van onze decoratieve kunst; deze kunst toch is de grondslag voor alle kunstnijverheid; het geheel berust op natuurlijke en schone omtrekken, weelderige of strenge versieringen en toepasselijke en harmonische lijnen en kleuren. Dat de schilder daar zelf de eersten stoot aan geve, een bond sluite, krachten verzamele en ontwikkelde, en zo hij miskennis of iets dergelijks mocht ondervinden, dat het hem niet ontmoedige; hij denke slechts aan Frans Hals en Rembrandt; dat waren hogere kunstenaars; hij zij overtuigd, dat hij zeker zal winnen bij iedere poging, die wordt aangewend. Mocht hij zelf daar geen nut van trek-ken, welnu, een plant levert meermalen het zevenvoudige voor de latere planten; ieder geslacht is verantwoordelijk voor het opvolgende, en op de ouden roem en de kapitalen van de voorvaderen te teren is schade en schande voor ieder tijdgenoot. Wij willen geen achtiging en vooruitgang van anderen afvragen; laat ons samenwerken en de middelen ter hand nemen, welke ons die verzekeren, en wij zullen die achtiging afdwingen en ons vak de waardering doen vinden, die daaraan werkelijk toekomt.

Met het bovenstaande vermeen ik een zeer kort, maar niet minder juist overzicht te hebben gegeven van de huidige toestand van het schildersvak. Zijn wij in de laatste jaren misschien iets voor-uitgegaan, wij zijn nog slechts op weg om het standpunt te bereiken, dat voor een onafhankelijk volk op veelzijdig gebied noodig is. Een volk kan door zijn regering onafhankelijk, maar ten opzichte van kunstnijverheid of vooruitgang dienstbaar zijn. Nederland bezit de krachten om door arbeidzaamheid en goeden wil, die kenmerken van onzen volksaard, en tevens door stoffelijke middelen niet alleen het glanspunt van vrijheidsbeginselen, maar tevens op het gebied van kunst en nijverheid, evenals van handel, landbouw en visscherij een degelijke plaats in te nemen.

⁵ De bekende H. Altenrath gaf in het afgelopen jaar in het verslag der Nijverheidsschool te Antwerpen naar mijne mening een zeer juiste beschouwing. De oude volken, zei hij, waren oorspronkelijk en bleven dat, waardoor zij het toppunt van de hogere bouwkunst bereikten; thans verlangt men hogere kunstenaars in alle bekende stijlen der ouden en in hetgeen de latere eeuwen opleverden; men verlangt een bouwmeester, die alles in zich verenigt, waarvoor ieder volk afzonderlijk eeuwen **nodig had** om het toppunt dier hogere kunst te bereiken, waardoor men eigenlijk in niets **oorspronkelijk** is

PRACTISCH OVERZICHT VAN HET SCHILDERSVAK IN HET ALGEMEEN.

Dit overzicht zal wellicht voor vele lezers van minder beteekenis zijn, ook voornamelijk daarom, omdat in een overzicht van het vak vele zaken worden aangehaald, die genoegzaam algemeen bekend zijn. Daar ik mij echter ten doel stel het vak van de eerste beginselen tot aan de voltooiing van het af te handelen werk te doorlopen en daaraan enige bijzonderheden, die niet zo dag 'Is voor-komen, toe te voegen, twijfel ik niet of men zal hier en daar

wel iets opmerken, dat van enig nut kan zijn; ik zal tevens zoveel mogelijk dit overzicht de nodige uitgebreidheid geven voor een duidelijke opvatting.

Dagelijks doet men de ervaring op, dat er voor een ieder in 't bijzonder gebreken zich voordoen, welke men, waren zij vroeger te voorzien geweest, had kunnen voorkomen of misschien had kunnen wijzigen. Ook zullen velen onzer lezers met verschillende wijzen van be-werking hebben kennis gemaakt, welke de een meer, de andere min-der voldoende voor hetzelfde doel bleken te zijn. Het zal daarom wel door niemand betwist worden, dat het, voor welk vak dan ook, een eerste vereiste is, zich van die verschillende methoden zoveel mogelijk op de hoogte te stellen, wat men voorzeker wel het ge- schiktst zal kunnen doen door de zaak van de meest mogelijke zijden te beschouwen.

Wij zeggen: van de meest mogelijke zijden, daar het in de eerste plaats wel niet doenlijk is in het door mij gestelde bestek alwat er goeds in ons vak is samen te vatten, en ten tweede het boven mijn bereik zou gaan, daarvoor een stelregel als hoofdregel aan te geven. Ik zal echter trachten weer te geven wat mij het doel-treffendst en deugdelijkst is gebleken en geef mijne ondervinding volgaarne ten beste aan degenen, die daarvan gebruik wenssen te maken.

Het eerste werk aan een nieuw gebouw is het meniën van ijzer en het gronden van nieuw hout.

Het meniën van ijzer. — Dikwerf doet zich de klacht aan de schilder voor, dat het ijzer, niettegenstaande daarover een goede laag menie of wel ijzermenie is gelegd, na enige tijd begint te roesten⁶.

Het valt niet te ontkennen, dat er op dit gebied nog vele zaken zijn te verbeteren, hetgeen, ofschoon daaraan ook enige moeilijk- heden verbonden zijn, nochtans zeer goed zou kunnen geschieden.

Wordt het gegoten of geslagen ijzer geschilderd, voordat het de invloed ondergaat van aanslag of lucht, dan zal het verschijnsel zich minder voordoen, dat het onder de verf roestvlekken bekomt, die als knobbels of schilvers opzwellen en later afvallen.

Dit te voorkomen ligt geheel buiten het bereik van de schilder, die slechts naar de gegeven orders op de voorkomende werken de verf heeft te verstrijken, waarvoor dan meestal hoofdzakelijk de ijzermenie wordt aanbevolen; het ware echter te wenssen, dat in de ijzergieterij of de smidswinkel het ijzer in warmen toestand in lijnolie gedompeld of met een laag doelmatige verf afgedekt werd.

Voor nieuw hout, vooral deuren en buitenwerk, dat aan de invloed van vochtige lucht is blootgesteld en daardoor onderhevig aan zwellen of krimpen, is het in 't bijzonder aan te raden, dit zo spoedig mogelijk met een flinke laag verf af te dekken.

Meestal wordt bij het eerste schilderen te weinig acht op stof en vuil gegeven; dit levert later voor de nauwgezetten werkmán de moeite op, dat hij een en ander moet verwijderen, daar anders bij het plamuren en gladschuren niet zelden zanderig werk wordt ge-maakt, dat in de beginne kon voorkomen worden.

Voor het gronden van nieuw werk is zink- of loodwitverf (wat oker daarbij te voegen zal voorzeker geen nadeel doen) aan te raden; deze verf moet in de winter met voor de helft ongekookte en de helft gekookte, in de zomer met 1/3 gekookte lijnolie gemengd worden, zodat men een tamelijk dunne laag verf over het werk brengt.

Dikwerf ziet men na verloop van tijd aan het fraaiste werk nadeel toegebracht door het opwerken der harskwastjes. Loont echter het werk de moeite, dan is dit te voorkomen, door met een scherp bijteltje die wat dieper te laten afhakken, waarna men een dun laagje sterke lijm daarover strijkt, waardoor het vetachtige van de kwast verhinderd wordt door te werken; met stopverf plamuur maakt men dien dan weer effen. Een oplossing van schellak in spiritus zal even goed aan het doel beantwoorden; anderen

⁶ In de laatste tijd is door de firma W. Leur & Co. te Haarlem een zinkverf voor het bedekken van ijzer in de handel gebracht, die door onze eerste scheikundigen wordt aanbevolen.

Het nut van deze verf is hierin gelegen, dat het zink zich met het ijzer verbindt, en de ervaring heeft voldoende geleerd, dat de meest aan te bevelen methode om het ijzer voor roest te bewaren, hierin bestaat, dat men het met een zinklaag van de lucht afsluit.

geven aan, in sterke menieverf metaalblad over de kwast te plakken, anderen houden het overstrijken met een ui voor voldoende.

Als het gebouw zover gevorderd is, wordt het vereiste glas daarin gezet. Dat het wenselijk is ruiten van enige afmeting met houtjes achter pennetjes vast te zetten, is algemeen bekend; evenzo om voor buitenwerk stevige stopverf, aangemengd met ruim een derde gekookte olie, te gebruiken. Is de stopverf te slap, niet door-gewerkt of overvoerd met gekookte olie, dan gaat zij rimpelen en wordt zakachtig en lastig in het verwerken. Ook verdient het aanbeveling naar de eis een ruit zuiver een streep binnen de dag aan te strijken en goede haaksere hoeken te vormen.

Bij het inzetten van glas behoort men er vooral op te letten, dat de bolle zijde naar buiten wordt geplaatst en de zuiverste ruiten op het gezichtspunt worden ingezet.

Voor ligramen, zoals lantaarns over binnenplaatsen enz., is het wenselijker de holle kant van het glas naar boven te leggen; hoewel zodoende de draagkracht vermindert, heeft men het voor-deel dat het regenwater het midden der ruiten kiest, terwijl het in het andere geval langs de stopverfranden zou blijven afvloeien en bij de minste opening verder zou doorlekken. Tussen de over elkander liggende ruiten moet enige opening gelaten worden, waardoor de opstijgende vochten een uitweg naar buiten kunnen vinden. Voor dergelijk werk is echter de nog niet lang ingevoerde methode van holle zinken glasspongen van alle voorzorgsmaatregelen om het door-wateren te beletten de beste.

Op de tentoonstelling te Arnhem 1881 zag ik de heer Asbacher uit Amsterdam met zijne naar een nieuw systeem gemaakte diamanten werken; deze diamanten zijn zodanig gesteld, dat men ze eenvoudig rechtstandig op het glas houdt en door een eenvoudige voortslepende beweging het glas in de gewenste vorm kan afsnijden. Een ongeoefende hanteerde deze glasdiamanten met een weinig opmerkzaamheid even vaardig als de glazenmaker, waarom ik meen de heer Asbacher met zijn nieuwe vinding te mogen gelukwensen.

Het stopverf-maken is algemeen bekend; men gebruikt daarvoor 2/, ongekookte en 1/, gekookte lijnolie, of wel de droesem of het afzaksel van de olien; een goede stopverf voor vloeren verkrijgt men door een gedeelte houtas of turf as op ongeveer aan het krijt toe te voegen, daar dit een deeg vormt, dat in betrekkelijk korten tijd een buitengewone hardheid verkrijgt.

De plamuur, even oud als de stopverf, heeft in latere tijd grote veranderingen ondergaan; de loodwit-plamuur heeft grotendeels uitgediend; zij wordt echter nog wel eens als stop-plamuur gebruikt.

Pijpaarde-plamuur is even deugdelijk, minder kostbaar en gemakkelijker in het verwerken; zij is voor glad werk uitstekend geschikt, daar zij zich, behalve dat zij gemakkelijker verwerkt wordt, met minder arbeid laat schuren.

Men neemt pijpaarde (liefst gezuiverde), welke in stukken wordt geslagen en in water opgelost (om dit te bespoedigen gebruikt men heet water), zodanig dat men een stevig gehalte heeft verkregen, of met andere woorden, een dikke brij. Vervolgens neemt men 1/, loodwit, 1/3 mineraalwit en als dit met gekookte olie op stevige verf-dikte gemengd is, wordt daaraan 1/, der bovengenoemde opgeloste pijpaarde toegevoegd en alles goed dooreen gemengd.

Deze plamuur is geschikt om met water af te schuren en tevens om in de verf glad te schuren; voor gewoon werk met iets meer pijpaarde met drogen puimsteen af te slijpen; ook kan zij door bijvoeging van minder pijpaarde met goed gevolg voor buitenwerk gebruikt worden, ofschoon deze niet boven de okerplamuur wordt aanbevolen.

De plamuur, door de rijtuigschilders gebruikt en ook strijkplamuur genaamd, wordt met een kwast verstreken. Daarvoor wordt de pijpaarde met iets meer water en het mineraal- en loodwit met meerder olie op voldoende dunte afgemengd. Voor deze plamuur wordt ongekookte lijnolie gebezigd. Bij het gebruik wordt met het oog op het drogen daarbij een hoeveelheid olie-extract gevoegd en voor de kleur kan men er wat zwartsel of andere kleur bijmengen, waarna twee of drie lagen, die men goed laat drogen, met de kwast worden aangestreeken en met water en schuursteen afgeschuurd.

De bruine oker-plamuur, mede voor rijtuigwerk gebezigd, wordt op verschillende wijzen gereedgemaakt; zo wordt de bruine oker zo dik mogelijk met lijnolie gemengd en met terpentijn verder verdund met bijvoeging van wat olie-extract; anderen malen eerst de oker zo stijf mogelijk in water en voegen daarbij 1/2 gekookte olie en 1/, terpentijn; de verbinding van deze plamuur is immer onvolledig, maar zij laat zich met de schuursteen met olie en terpentijn gemakkelijk volschuren.

Verscheidene plamuren zoude ik kunnen aangeven, ofschoon niet alle even doelmatig zijn.

In Friesland en Groningen heeft men de gewoonte om krijt met bloed en een weinig olie als plamuur te bezigen, en niemand zal betwijfelen of deze zeer goedkope plamuur is zo sterk als wij ze op enige andere wijze kunnen maken.

Anderen nemen in verhouding van reeds genoemde pijpjarige-plamuur 1/3, pijpjarige, krijt en 1/3, loodwit, anderen pijpjarige en 2/3 krijt, anderen 1/3, pijpjarige, 1/3 krijt, 1/3 zinkwit enz., enz.

Ik vermeen echter, dat de plamuur, door mij aangegeven, die ik immer met goeden uitslag gebruikte, het doelmatigst is; de pijpjarige is een vette klei, die gemakkelijk kleeft en weinig wordt aangedaan, wanneer de olie te hulp komt met het loodwit, dat medewerkt om de kleefkracht te verhogen en tevens het krimpen te beletten. Het mineraalwit geeft hardheid aan het geheel en draagt veel bij om te beletten, dat de schuur- of puimsteen aanhangt bij het afschuren, gladschuren of in de verf schuren. Men zorgt met het afschuren met water bij gedeelten af te schuren of nat te maken, en bij het in de verf schuren dat men niet zorgeloos blijve slijpen, maar vlug en met attentie doorschuren en opstrijken; de pijpjarige-plamuur is het hulpmiddel om goedkoop en vlug te werken.

Plamuur voor plafonds zal ik bij het plafondschilderen behandelen.

Als plamuur voor buitendeuren raad ik de oker- of rijtuig-plamuur aan, vooral voor solide werk; voor gewone werken kan de pijpjarige-plamuur met wat meer olie even goede diensten doen.

Het buitenwerk vereist zowel als het binnenwerk bij het schilderen een oplettende behandeling. Wordt schilderwerk dikwerf toegepast tot verfraaiing, in hoofdzaak behoort men het te beschouwen als een middel tot kering der vochten en tot bewaring der deugdelijkheid van het houtwerk enz., in één woord: als een bekleedsel, dat voor lucht en water beschermt.

De grote vijanden van het buitenwerk zijn zeker het bladderen en het barsten der lakken of vernissen, waarvoor verschillende oorzaken aanwezig zijn, zoals de vocht- of vetdeelen, die het hout bevat en die door de zon worden opgetrokken; vette of weke verflagen op een harden ondergrond, die afgedekt worden door een te spoedig aangebrachte vernislaag, doen door de sterke zonnehitte blazen ontstaan. Men kan die verschillende toestanden onderzoeken door de blaasjes door te prikken en men zal bij het een werk de blaasjes met water en bij het andere met lucht of gas gevuld vinden.

Men heeft de verschillende wijzen opgemerkt en de verschillende toestanden nagegaan van het bladderen; ik ken het bladderen, waarbij de verf met de oude lagen van het hout opzwellt; — dat, waarbij slechts de nieuwe lagen en somtijds enkel de vernissen op zwellen; — ook veelal dat, waarbij de verflaag met het vernis te zamen tot op de harden ondergrond afzwellt en afbladdert. Voor die verschillende voorkomende gebreken moeten bepaald verschillende oorzaken zijn. Men stelt zich meermalen de vraag wat de oorzaak kan zijn dat oud werk, dat door ouderdom gedeeltelijk gebarsten is en waarvan de bladders zijn afgeschraapt, door een vernieuwde laag verf heen weer tot op het hout met blaren opzwellt. Deze verflagen zijn door ouderdom zielloos, zonder bindmiddelen uitgetrokken; de bladders waren onzichtbaar door gebrek aan olie; door het opbrengen van nieuwe verf worden die onzichtbare bladders gevoed en de zon of de warmte bevordert de opzwellings, waardoor zij als nieuw weer te voorschijn komen. In het geval dat de verf op een ouden harden grond opzwellt, is zij of liever de opperhuid te spoedig gedroogd; de gassen, in de olie voorhanden, werden afgesloten en door de warmte komen die door ontwikkeling onder het snel opgedroogde opperhuidje als bladders te voorschijn; de gassen, in de olie voorhanden, hadden geen uitweg en verzamelden zich met hoopjes in grootere of kleinere afmeting, en de nog weke verf werd daardoor in de vorm van blazen uitgezet. Prikte men deze in weke toestand door, dan zou men zien, dat de blazen weer in-krompen, maar meestal heeft de verf dan de bindkracht of kleefkracht verloren om zich evenals de vers opgestreken verf met de ouden grond te verenigen; de snelst drogende verf heeft onder de invloed van zon of hitte het eerst aanleiding tot bladderen. Het bladderen, dat voorkomt op nat hout, waardoor waterbladders ontstaan, of doordat het hout veel vette harsen bevat, waardoor gasbladders ontstaan, is moeilijk met de grondverflagen te voorkomen; wanneer men dit vooraf kan berekenen, zijn schrale, sterke of harde grondlagen vereiste, b. v. grondlagen op het nieuwe hout uit menie en goudglit bestaande, of zijn twee lagen met schuurlak met verf gemengd de enige hulpmiddelen. Het geval dat buitendeuren enz. op de harden ouden grond af bladderen en de vernissen somtijds enkel als blazen optrekken, kan zo niet geheel, dan toch gedeeltelijk voorkomen worden door iedere laag afzonderlijk goed te laten uitwerken en drogen. Men zorgt, dat de ondergronden schraal zijn, niet te spoedig drogen, nodig, gebruik kan maken, daar men de ervaring zal opdoen, dat dit, al wordt de verf ook een jaar oud, in vele opzichten van groot belang is. Het drogen kan men zonder enige schade bevorderen door enige droppels boorzure mangaan als siccatief er bij te voegen.

Men zorge, dat -voor dergelijk en beter werk de laatste grond-verf zinkwit zij, dat behoorlijk met terpentijn verdund moet worden, en dat iedere grondverflaag behoorlijk met schuurpapier afgeschuurd en zindelijk en stofvrij behandeld worde.

Evenzo is dat met het porseleinlak-verven het geval; men zorge, dat alles zindelijk worde schoongemaakt, afgewreven en afgestoft. Dikwerf weet men zich geen rekenschap te geven van zanderigheid, grofheden enz., die in het lakwerk aanwezig zijn, doch alleen dan, wanneer men vooraf de grondverf goed afslijpt en zuiver stofvrij maakt, de verf goed doorzigt, laat doorzinken enz., zal men daar minder last van hebben. Van niet minder belang in dit opzicht is het plamuren, gronden of afronden; voor fraai werk is een goede vlakke plamuurlaag noodzakelijk, om het gewenste gladde werk te kunnen maken. Het in de verf schuren van de plamuur moet strak en zonder bobbel geschieden, de afgrondverf schraal uitgestreken en glad verdaast worden. De porseleinverf wordt op de navolgende wijze gereedgemaakt: het zinkwit wordt evenals het voorgaande gemalen, standolie op $\frac{2}{3}$ terpentijn; voor werk, dat minder van zon- of daglicht heeft te verduren, wordt aan het eerste grondlak op een kilo van genoemd gemalen wit een voldoende verhouding van

half glans, $\frac{3}{10}$ standolie en porselein toegevoegd; dit wordt op een lijvige vernisdikte gebracht en met een zachten of een weinig be-sleten kwast verwerkt.

Men neemt voor het overlakken, dat op de volgenden dag kan geschieden, op 1 kilo van genoemd zinkwit standolie en porseleinlak, dat mede tot op een lijvige vernisdikte wordt verwerkt.

Het grondlak moet evenals het laatste lak vlug, gelijkmatig en niet al te schraal aangebracht worden, zodat er geen strepen kunnen achterblijven, maar de lakverf goed gelijk vloeit, zoals dit met vernis het geval zou zijn. Evenals bij het vernissen is het een vereiste de laatste maal zacht op te strijken.

Voor werk, dat veel van dag- of zonlicht te verdragen heeft, zoals liggende dorpels, blinden of luiken aan de voorzijde, enz. of liever voor alle werken, waarvoor men begrijpt, dat dit nodig is, gebruikt men als grondlak $\frac{3}{10}$ standolie $\frac{2}{10}$ porseleinlak op een kilo wit; voor overlak standolie, $\frac{2}{10}$ porseleinlak op 1 kilo, dat evenals het voor-gaande verwerkt wordt; deze verf blijft ook blank en is sterk glanzend, ofschoon zij op plaatsen, waar zij weinig daglicht ontvangt, spoediger geelachtig wordt dan bovengenoemde verf. Zij moet echter iets zwaarder verwerkt worden dan de genoemde porseleinverf en aangezet met een weinig droging of blanke siccatief;-is deze verf echter oud gemengd, dan droogt zij sterk genoeg.

Men kan met deze verf ook gevoeglijk eenmaal lakken, maar dan behoort zij zo zwaar mogelijk verstreken te worden met stevige kwasten, op de wijze zoals ik reeds vroeger heb aangegeven.

Voor de porseleinverven, welke twee keren over elkander moe-ten verwerkt worden, gebruikt men de kwasten, gewoonlijk voor het vernissen gebezigd, en men drage zorg, voor panelen en banden uitsluitend zuivere kwasten ter hand te nemen; voor kralen en vloer-plinten kan men andere kwasten gebruiken. Naar de eis van het werk, naarmate men meer of minder zorg aan het gladmaken, lakken enz. moet besteden, kan dit werk voor f 1 tot f 1,50 per vierkanten meter, zoals voor lambrisingen, blinden, schutwerk enz., geleverd worden; voor kamerdeuren wordt de prijs per stuk berekend, omdat deze meer zorg vereisen en daarom volgens de afmeting van f 4 tot f 8 op rekening worden gesteld.

Wordt het werk in verschillende kleuren enz. afgezet, dan worden de prijzen daarnaar geregeld. Voor werk, dat men in alle op-zichten keurig fijn, in tinten, strepen enz. wenst afgezet, of liever voor alle werk, dat prima kwaliteit moet behandeld worden, is een juiste prijs moeilijk te bepalen, omdat men afhankelijk is van de keuze der kleuren, veranderingen, die gewenst worden, omstandigheden, waaronder men werkt; een en ander kan het werk aanmerkelijk in prijs doen stijgen. De werkman, die voor dit werk gebruikt wordt, moet tot de bekwaamsten behoren en hij beijvert zich vanzelf, daar zijn eer er mede gemoeid is, om alles zonder enig gebrek af te werken. Zijn loon is natuurlijk naar evenredigheid hoger dan dat van de minder bekwamen werkman. Van de maar gelijkmatig verharderen, en dat de gassen van de verflagen zijn uitgewerkt, alvorens nieuwe worden aangebracht.

Het vernis zelf bevat dikwerf de oorzaken van het scheuren of barsten. daar het wel eens niet geschikt is voor het doel, waarvoor het verkocht wordt; daarentegen kan een goed vernis ook door de verbruiker slecht worden aangewend; als de grond te vet en te olieachtig is, zal hij door de invloed der lucht steeds blijven uitzetten of krimpen. Het vernis doet betrekkelijk evenzo, maar als de verf vetter is of meer oliedelen bevat dan het vernis, moet dit ten laatste door die werking breken.

Het is dus aan te raden de grondverf op plamuur immer schraal te houden. Als men het hout, vooral eiken- of grenenhout, de eerste maal aanstrijkt met verf, die met bijna enkel gekookte olie is aangemengd,

zal men blijkens de ondervinding steeds schadelijke gevolgen hebben; en dit is eveneens het geval, als men de verschillende verf-lagen te vet en te vers over elkander brengt.

Steeds heb ik er mij goed bij bevonden, de buitendeuren met bruine oker te behandelen, die voor het grootste gedeelte met rauwe lijnolie en terpentijn als strijkplamuur wordt aangebracht, om ze verder met water en fijnen schuursteen glad te schuren.

Het is beter oud gebladderd werk af te branden dan af te logen met zeepziedersloog; door het eerste toch wordt meer vet en vocht verwijderd. Voor lijsten, snijwerk enz. is het beter de verf door loog op te lossen of gebruik te maken van de bekende spirituslamp. In het eerste geval tracht men de verf door de brandrooster te schroeien en in weke toestand met een botten schraper af te schrappen, waarbij men zorg drage het hout niet te beschadigen; in het tweede geval smeert men het werk in met loog, waarvan de droesem het sterkst is. Men lost daarmee de verf op en boent die af met warm water. Men lette er echter op, de achterblijvende loog uit het hout te verwijderen, door het met kalk in te smeren, te laten drogen en af te wrijven, en dit zo dikwijls te herhalen, dat de loog er uitgetrokken is; met water en 1/10 vitriool geraakt men mede tot dit doel. Daarna laat men zoveel mogelijk de vochten uitdrogen, voordat het werk verder behandeld wordt.

Voor alle voorkomende werken is het een vereiste, losse verf of blazen te verwijderen, bij te verven, te stoppen enz.; dit laat veelal wel eens te wensen over bij het verven van ramen, zodat de oude en zelfs de losse verf niet genoegzaam van het glas wordt afgenomen. Daarom is het aan te raden, dat dit met een scherp stopmes of bijteltje geschiede en de openingen met stopverf worden dicht-gemaakt, alvorens men de nieuwe lagen verf daarover brengt, waar-door men voorkomt, dat men in een fraaie kamer tegen brede verf-zomen staat te kijken, die over het glas gestreken worden. De gewone grondverflagen mogen ook niet te vet zijn door te veel gekookte olie, en de afverf moet daarentegen liever met standolie, ook taaie of kunstolie genoemd, worden aangemengd. Deze afverf mag niet meer verdund worden dan nodig is, om voldoende en gelijkmatig te worden uitgestreken, daar men anders, vooral bij warm weer, de verf ziet rimpelen of krimpen.

De prijzen voor de verschillende werken worden natuurlijk naar omstandigheden berekend. Daar de arbeidslonen verschillend zijn, zal ik die op 14 cents per uur stellen en een vierkanten meter gewoon schut- of muurwerk, drie keren verven, op 35 à 40 cents berekenen; ramen en deuren met kozijnen worden per stuk in rekening gebracht en kunnen naar afmeting van f 2 tot f 4 gesteld worden. Bijkomende omstandigheden, zoals klimmen, stellingen maken enz., brengen ook verschil van prijzen teweeg. Fraai afgewerkte buitendeuren worden naar de fijnheid van behandeling en afmeting van f 6 tot f 15 berekend. Voor het gronden, stoppen, overgronden en afverven van gewoon binnenwerk stelt men 40 à 45 cts. per vierkanten meter. Als het werk geheel in de plamuur wordt gezet, doorgeschuurd, daarin doorgestreeken en de afverf met standolie afgemengd, in één woord, als het net burgerwerk is, kan dat 50 à 60 cts. kosten. Wordt het meer gladgeschuurd, waardoor een keer meer gegrond moet worden en met enkele standolie afgeverfd, de komt dat op 75 à 80 cts. per vierk. meter.

Bij alwat standolieverf betreft, geef ik in overweging om liefst oude verf te gebruiken; bestaat zij uit lijnolie, zinkwit met 1/10 standolie op 1 kilo verf, of zinkverf uitsluitend uit 2/3 standolie en 1/3 terpentijn, dan is het voor droging en standhoudende glans nuttig een hoeveelheid gereed te maken, waarvan men ten alle tijde, zo verf gaat door afgieten en doorzijgen door neteldoek veel verloren; de tijd, daartoe vereist, moet in rekening gebracht worden, evenals zovelen andere bijkomende zaken, die de kosten van het werk zo-danig kunnen opvoeren, dat zij vooraf onmogelijk juist te berekenen zijn.

De schilders hebben niet zelden onaangenaamheden door het na-kleven der lakverven, voor kastplanken, brillen voor bestekamers enz.; standolieverf droogt (als de standolie goed gestookt is) altijd hard genoeg af. Maar moeten dergelijke werken wit of lichtgrijs worden, dan blijft de standolieverf niet blank genoeg. Ik heb echter bij ondervinding, dat de porseleinverf, door er een weinig goed blank marmer- of tafellak mee te vermengen, hard afdroogt zonder nakleven. Eenvoudiger is het echter voor dergelijk werk hetzij het in zijn geheel dof, hetzij de planken bovenop dof te maken, waardoor men volstrekt geen last van kleven kan hebben.

Zijn er enige voorwerpen, die men, als zij droog zijn, voor na-kleven wil vrijwaren, dan neemt men eiwit met ruim 2/3 water, mengt dat goed dooreen en strijkt met een zacht sponsje of kwast een dun laagje over het bedoelde voorwerp, waardoor het nakleven wordt weggenomen, zonder dat de glans veel benadeeld wordt. Men zorge echter het eiwit niet sterker te gebruiken, want daardoor zou de verf barsten.

Bovengenoemde porselein- of standolieverven zijn van standhoudende glans en kunnen goed schoongemaakt worden. Men neemt daarvoor koud wit zeepwater en een zachte spons, om het werk aan

te zeepen; daarna moet men onmiddellijk met een spons met water, liefst regenwater, het zeepwater afnemen en met het zeemleder zacht afdrogen. Porseleinverf, nog vers zijnde, is niet zo goed tegen zeep bestand als standolieverf; daarom moet het zeepwater niet te sterk gemaakt worden.

Het gronden en vernissen der verschillende hout- en marmersoorten. Het gronden en gladmaken komt geheel overeen met dat van het zo-even behandelde werk. Het afronden voor hout-schildering moet echter niet geheel dof geschieden, maar het moet een weinig glans behouden, dat men verkrijgt door de dikgemalen verf met half olie en half terpentijn te verdunnen. Is die grond te dof, dan werkt men niet gemakkelijk, daar men bij het schiftvrijmaken vezels der spons verliest, de aanlegkwast niet zo vlot glijdt en de aangelegde groeidraden minder vasthechten. Ook raad ik aan niet te lang te wachten met na het afronden het hout daarover te schilderen, daar de grondverf, als zij enige tijd oud wordt, niets meer aantrekt en men dan zeer vlug en bedreven moet zijn, om bij het glaceren de groeidraden niet los te strijken; voor het eikenhout, dat meestal in olie geschilderd wordt, is het een vereiste, dat de grondverf goed hard zij, om door de lederen kammen enz. niet beschadigd te worden.

Men zorge steeds, dat de grondverf voor houtschildering licht van kleur zij; de schilder kan het hout toch donker genoeg maken en er op rekenen, dat èn grondverf, èn vernislagen door tijdsverloop de kleur toch donker genoeg doen worden en deze zodoende spoedig donkerder kan zijn dan zij in de natuur voorkomt, wanneer men daarop van de beginne niet bedacht is.

Voor het marmeren is het beter de grondverf meer schraal en terpentijnachtig te maken; men werkt gemakkelijker op doffe dan meer glanzige grondverf.

Het vernissen der houtschildering komt dagelijks voor, maar als men werk heeft, dat zwaar of twee keren geglaceerd is, zou men wel eens de kleuren dooreen kunnen strijken of benadelen.

Daarom moet men nimmer het vernis te veel verdunnen; als dit te terpentijnachtig is, strijkt men zeker de kleuren dooreen, omdat de waterverf, welke droog en zielloos is, zich onmiddellijk met het dunne terpentijnvernissen verenigt en door het gelijkstrijken met de kwast zich laat verplaatsen. Het vernis moet op de gewone dikte genomen worden, gelijkmatig opgebracht en zacht en zonder met de krop van de kwast te strijken, worden verwerkt.

(Het is een vaste stelregel voor lakwerk, dat de schilder, hetzij rijtuig-, kamerwerker of gewoon vernisser van houtkleuren, nimmer met de krop van de kwast strijke, dewijl daardoor immer gruisig of grof werk zal geleverd worden.)

Na het aanbrengen van het eerste of het grondlak is het aan te raden twee of drie dagen te wachten, vóór men afpolijst of overlakt. Beter ware het twee à drie maanden te wachten, totdat grondverf en grondlak zijn uitgewerkt, daar het toch voldoende is bewezen, dat, als het werk enige tijd kan blijven staan, vóór het afgelakt wordt, het overlak een meer standhoudende glans bekomt.

Het houtschilderwerk kan voor de navolgende prijzen geleverd worden: gewoon vlak werk, schutwerk enz. tamelijk glad gemaakt, twee keer gevernist, van f 1,- tot f 1,25 per vierkanten meter; deuren met kozijn, per stuk, uiterst gewoon werk, f 5,—, tamelijk glad, twee keer gevernist, f 8,-; grote deuren en kozijnen zijn, goed glad enz., met strepen afgezet, f 10,- en hoger. Oud werk vereist in de regel evenveel arbeid als nieuw werk; voordat het oude vernis is afgeschuurd of afgeschrapt, de oppervlakte weer gladgemaakt is enz., kost het veeltijds meer dan dat men goed getimmerd werk van nieuws af behandelt. de prijs van het marmeren kan men gelijk-stellen met dien van het houtschilderen; wil men echter een fijnere polijsting vorderen, met lijsten en banden enz., dan is het moeilijk de juiste prijzen te bepalen. Het vernissen van marmerschildering verschilt van dat van houtschildering. De houtsoorten zijn, op enige uitzonderingen na, alle geel of met een geelachtige grond; het politoer van de schrijn-werker geeft het hout een gele tint. Witte houtsoorten, als ahorn, zilverhout enz., worden met blank politoer behandeld. De marmers hebben, hoewel vele soorten van donkere kleur zijn, meestal witte aderen of blanke vlekken, waardoor het vernis schade toebrengt aan de natuurlijke kleur; het beste is daarom een blank marmerlak daarover te brengen. Goed glad te polijsten, al schuurt men ook op sommige plaatsen de vernislaag door, benadeelt niet aan het schilderwerk; men legt daar weer een dunne laag vernis over, waardoor men voor het marmer een voldoende glans verkrijgt.

Men zorge vooral voor schoorsteenmantels en dergelijke, waarop voorwerpen van verschillende zwaarte geplaatst worden, vernis te bekomen, dat zo blank mogelijk en uit copal gestookt is. Dikwerk wordt fraai werk door een ongeschikt vernis. bedorven.

Voor witte of lichte marmers is daarom papaverolie en zink-verf aan te bevelen, waaraan een weinig opgeloste witte was is toegevoegd. Half droog zijnde, wordt het werk met een stevigen slechtkwast gedast en een paar dagen later met een linnen

De pagina's 233 t/m 248 ontbreken in het originele exemplaar dat gebruikt is. kleurt. Vervolgens kan men de scherpe kanten met meer effect op-toetsen door wat chromaatgeel aan de bronskleur toe te voegen.

Dergelijke bronsverfkleuren kunnen verkregen worden uit ongebrand en gebrand Italiaans lak (terre de Siène), ombers, gele of bruine okers, roodkleurige verven, Berlijns blauw enz. De verven worden op een wrijfsteen droog fijngewreven en door zeer fijn netel-doek gezift, waarna men er tinten uit maakt naar verkiezing, om desverlangd later met goudbrons of zilver te toetsen.

Een meer algemeen bekende methode is de bronsgrond blauw-groen (koperkleurig) aan te strijken met Engels rood, wat doodekop en oranje-chromaat, de hoogsels nat door te strijken en te verdrijven, waardoor het verhoogde groen bruin bronskleurig wordt, om later met geel te worden opgetoetst. Deze gele kleur wordt gemengd uit wit, oker, menie en een weinig chromaat-geel.

Standbeelden of monumenten worden zeer zelden, en bij voor-komende gevallen meestal in effen kleur geschilderd. De gewone kleur is ombergroen of bronsgroen, omber, met wat Berlijns blauw, gebrande omber, bruine oker en wat Berlijns blauw; kortom uit deze en meer andere kleuren wordt een goede brons tint verkregen.

Bronzen aan buitenpuien, winkels of versieringen kunnen even-zo behandeld worden als in b is omschreven; daarna kan men vernissen en met goud, koper, zilver enz. het geheel ophogen.

Het bronspoeder wordt door de een met een zeemleder, door de ander met stompe penselen of met de vingers aangebracht. Velen gebruiken daarvoor blanke gekookte olie, anderen vernis met wat standolie, met terpentijn verdund, met lavendel-olie enz.

Deze laatste manier en het bronzen met de kwast is naar mijn mening wel het meest aan te bevelen; het brons behoudt beter kleur en is zonder verlies veel beter en sterker op de verlangde plaatsen aan te brengen.

Men neemt een stuk glas, doet daarop enige druppels bronsolie (ik mengde die immer zelf), neemt een plat houtkwastje, bevochtigt dat even met die olie, neemt alsdan daaraan het bronspoeder op, zodanig dat er niets kan ontvallen en het brons niet overvloediger wordt opgenomen dan dat het zich even in de kwast kan vastzetten, en gaat hiermede dwars borstelend, strijkende over de hoogsels van het te bronzen werk, zodanig dat de verlangde punten, kanten enz. bezet zijn en de halve tinten goed zijn uitgedreven, waarna men het werk kan vernissen.

Daar zilver buiten geen stand houdt, gebruikt men zilvercompositie. Wanneer men aanneemt, dat zilvercompositie standhoudend is, zal men door dit te kleuren of te glaceren met ongebrand of gebrand Italiaans lak (ongebrande sienna), om de kleur voor goud of koper na te bootsen, tevens een standhoudende bronskleur voor buitenwerken hebben verkregen.

Zilverbrons of zilverblad is noch voor binnen-, noch voor buiten-werk kleurhoudend. Zilver moet onmiddellijk door lijm en wit vernis worden afgedekt. Ter vervanging daarvan is de zilvercompositie en het aluminium een gelukkig hulpmiddel.

Het platinagoud munt door hoge glans en witheid boven alle uit, maar is daarentegen zo hoog in prijs, dat het slechts in buiten-gewone gevallen kan gebruikt worden.

Het vernissen van echt aluminium of platina is even nadelig als het vernissen van goud, dat wil zeggen: de schone kleur en de glans gaan met het vernissen verloren. Het is toch duidelijk genoeg, dat het edele metaal sterker is dan een kunstmatig vernis; alleen kan vernis dienst doen om het goud tegen herhaalde wrijving, schuring, afwassen met borstels enz. te beschermen, omdat de dunne laag te spoedig zou afslijten en een dikkere vernislaag weer kan vernieuwd worden.

Het bronzen voor binnenwerk komt voor een groot deel geheel overeen met het bronzen voor buiten. Vooronderstel, dat men een beeld zal bronzen in de kleur van antiek groen, bruin enz.

Genoemd beeld wordt met een kleur uit zwart, groen of Berlijns blauw, wat geel en een weinigje rood tweemaal heel diep donker gekleurd. Deze verf, waarin het nodige vernis moet gemengd zijn voor het vloeien, moet goed doorgegoten, fijn en glanzend mat zijn, met andere woorden een fijne polijstglans is voldoende. Voor de tweede of laatste laag is de glans iets sterker. Wanneer de vernisverf nog aantrekt, wordt met een kwast met heel weinig potlood het geheel vooral in de diepsels wat opgewreven, om de zwarte kleur eengens metaalglans te geven.

Vervolgens worden deze diepsels met Spaans en wat Bremer groen, in olie en terpentijn met wat was gewreven, schraal aangestroken, waarna men met een lapje en een drogen kwast het overvloedige groen afveegt, afpoetst of verdrijft, vervolgens neemt men een weinig bronsolie en droog verfbronspoeder,

waarmede men heel weinig de hoogsels een nauwelijks zichtbare, doorschijnende tint geeft; daarna neemt men goudbrons en hoogt daarmee de scherpe kanten op. Als alles droog is, wordt het met een wasborstel opgeborsteld.

Ht bronzen in andere kleuren is geheel afhankelijk van de grond en de keus van het brons; de behandeling blijft geheel dezelfde.

Voor werk van minder belang, zoals parapluistanders enz., wordt het geheel met zwart lak met bijvoeging van wat groen of rood voor bruin-brons, of met vernisverf in één keer gelakt en in deze halfdroge vernisverf met bronsolie en brons, hierboven omschreven, gebronsd. Soms wordt het werk nog dun vernist, maar meestal wordt dat onnodig geacht.

Aan plafonds, wanden enz. worden niet zelden strepen en lijnen met brons in plaats van goud aangebracht, of enkele versieringen daarmee opgehoogd. Voor dat doel wordt het brons met bronsolie, verdund blank vernis of olie en terpentijn gemengd en evenals verf uit de rijtuigtrekke, marter of lionkwast getrokken of met het schilderpenseel verwerkt. Het gelijkmatig glanzig en standhoudend opdrogen van het brons kan immer verkregen worden, als men het brons op voldoende dikte verwerkt, waardoor de oliën of vernissen niet kunnen opvloeien en bont opdrogen.

BRUINEER-VERGULDING.

Om op deze wijze te kunnen vergulden, moet men eerst een weinig in dat vak geoefend zijn; vooral in deze kunst of wetenschap is de praktijk van geen geringe betekenis. Men begint het te bruinere werk enige malen in een stevige lijm te zetten. De lijm moet, koud zijnde, een stevige bouillondikte hebben en zacht warm verwerkt worden. De laatste lagen moeten met zuiver doorgegoten lijm drie of vier keren glad en gelijkmatig worden aangestreeken en daarna gladgeschuurd en gladgewassen, zoals de lijmwerker in de lijm gewoon is glad te maken.

Daarna wordt het nodige met drie of vier lagen toebereiden bruineerbolus afgedekt; elke laag wordt met een schuurbies goed afgeslepen, alvorens er de volgende laag over wordt gelegd. De samenstelling van de bruineerbolus is als volgt:

Kook kalfsperkament uit tot een stevige lijm. Als deze goed doorgegoten en zuiver afgezakt is, wordt zij in een schone pot gedaan en zacht op het vuur uitgedampt, waarna men ze uitgiet op een ijzeren plaat en laat drogen en vervolgens op een garen weefsel verder hard laat worden. Alsnu maakt men de zogenaamde bolus gereed. Deze bestaat uit 5 ons bolus (rode Armenische), ons best Engelse potlood en 1/10 ons schapenvet of 1/10 ons witte was, waarin een weinig boomolie is opgelost. Wrijf het bovenstaande te zamen met water goed fijn tot een dik deeg en laat dit in hoopjes drogen voor het gebruik.

Van dit bolusdeeg mengt men met de eerstgenoemde perkament-lijm een bouillon op geleachtige dikte of een zogenaamde bruineerbolus, waarmede de goudgrond wordt aangelegd. Alvorens dezen bolus op de spiegellijsten of het werk aan te zetten, is het wenselijk hem eerst te beproeven, vooral om te weten of het gehalte vet, was of lijm voldoende is, waarbij een weinig witte zeep soms goede diensten kan doen. De bolus moet niet aan de agaaststeen aanhangen, mag niet schilferen of breken, maar moet elastisch en zeer glanzend zijn.

Wanneer het werk voldoende met dezen fijnen en goed doorgezigde bolus is bezet en afgebied, wordt het met een fijn linnen lapje nog eens nagewreven. (Afbiezen zal men misschien niet begrijpen, waarom ik dit duidelijk wil maken. Men kent de gewone stoelenmattersbiezen; van deze biezen neemt men de dikke einden, splijt die open en polijst daarmee, en men zal zien, dat men een schone, glanzige oppervlakte verkrijgt.)

Vervolgens neemt men een breed, zachtharig penseel en bevochtigt, naar omstandigheden en de tijd van het jaar, met water of jenever in één streek bij gedeelten de bolusgrond, om er het voor-af op maat gesneden goud snel op te leggen, totdat alles met goud bedekt is, waarna men verder met de agaaststeen kan bruinere.

Voor fraai werk is dubbel goud aan te bevelen; de behandeling met zilver is geheel dezelfde als voor het goud; alleen is de bruineerbolus wat grijzer met potlood aangezet.

Het doffe goud wordt alsdan in de goudverf behandeld als gewoon verguldwerk en als het afgewerkt is, met een dunne perkament laag bestreken, om een doffe goudkleur te bekomen.

HET VERNISSEN EN GOUDKLEUREN VAN KOPEREN ORNAMENTEN.

Goudvernis is een oplossing van schellak en alcohol van 25 graden, gekleurd met guttegom en drakenbloed, waarvan de verhoudingen afhankelijk zijn van de smaak van de gebruiker. Het schellak moet zijn zogenaamd oranje-schellak, licht van kleur, en het dra-kenbloed 1ste kwaliteit, drakenbloed in tranen; de guttegom is de gewone. Een voorschrift, dat echter voor wijziging vatbaar is, bestaat uit 2 ons schellak, 1/2 ons guttegom en lood drakenbloed, opgelost in een liter alcohol⁷. Als de oplossing na een paar dagen heeft plaats gehad, wordt het vocht in een gesloten, trechter door papier gefiltreerd.

Om echter een mooie goudkleur op geel koper te brengen, is het een vereiste, de voorwerpen eerst af te bijten met het volgende mengsel: 1 liter salpeterzuur, 1 ons keukenzout en 1 lood vet schoor-steenroet (niet van steenkolen).

De in een soda-oplossing van alle vet en vuil ontdane voorwerpen worden aan een koperen haakje in de oplossing gebracht en doorgeslagen of geschud, tot zij gelijkmatig een groene tint hebben aangenomen, en dan onmiddellijk in een grote hoeveelheid water afgespoeld. Om de gewenste uitslag te verkrijgen, mag er tussen de groene kleuring en het volkomen afspoelen in het water geen vierde gedeelte van een seconde verlopen: hoe sneller werk, des te mooier de kleur.

Afgespoeld zijnde, worden ze in zaagsel van palmhout gedroogd.

Om nu het goudvernis er op te brengen, worden zij handwarm gemaakt, circa 40 a 50 gr. Celsius, en wordt het vernis met een dasharen kwast opgebracht. Dit moet snel en gelijkmatig geschieden; wordt het werk vlekkerig, dan is er te veel vernis in de kwast; streperigheid wordt door te weinig vernis veroorzaakt. Gaat de glans verloren en wordt het voorwerp mat en wit, dan is het te koud. Voor dunne voorwerpen is het noodzakelijk ze na het vernissen weer te verwarmen, daar zij hunne warmte niet lang genoeg be-houden. Voor het goudvernissen is enige handigheid en oefening nodig, doch die worden spoedig verkregen.

VERNISSEN VAN LANDKAARTEN OF BEHANGSELS ENZ.

Men bestrijkt zeer voorzichtig met zuivere kwasten het papier met doorgezegen stijfswater of galatin of vislijmwater. Als het papier droog is, wordt dat nog eenmaal herhaald, waarna men het witte vernis op de gewone wijze kan overstrijken.

HET VERGULDEN OF VERZILVEREN.

De gewone goudverf is aan onze schilders voldoende bekend; in o de lijnolie wordt het geel en wit gewreven, waarbij oude stand-olie is gevoegd. Hoe ouder deze goudverf is of wordt, des te meer glans heeft het goud, als men de juiste tijd voor de vergulding aanneemt.

Voor torenwerken, wijzerplaten van publieke gebouwen enz. wordt deze oude goudverf meestal toegepast. Voor binnenwerken, versieringen in fijne lijnen, plafonds en decoratiewerken wordt de goudverf mixtion of mordant of dergelijke dunvloeiende goudverf vernissen bij voorkeur gebruikt.

Kenmerken van goede goudverf of goudverfvernis zijn: dat bij een gelijkmatige bedekking, tot een gewone schrale vernisdikte, deze goed glimt, gelijk vloeit, niet zakt of met droppels of hoopjes samentrekt of rimpelt; dat men de daarop volgenden dag of een dag later zonder bezwaar kan vergulden; dat het goud goed hecht, een goeden glans heeft; dat de goudverf na verloop van enkele dagen niet te veel uitzweet of het goud een blauwachtige of bonten aan-slag verkrijgt.

Voor buitenwerken, als aan torens enz., wordt meestal dubbel goud gebezigd, voor binnen- of gewoon werk is het enkel geslagen goud voldoende.

De grondverf voor goud is liefst goudkleurig, (de ouden legden een meniegrond), waarover een flinke vernislaag wordt gelegd om de olievert af te dekken en glad werk te verkrijgen; over deze vernislaag wordt de bewuste goudverf gebracht en daarop verguld.

⁷ Een goed goudvernis is voor dit werk een hoofdzaak en veelal in de handel verkrijgbaar; de beste soort, waarin copalgom is opgelost, is moeilijk te bereiden; bruine of gele vernissen worden uit schellak, witte vernissen uit sandrak, elem*, mastik, wierook enz. gemaakt. Om deze oplossingen sterker te maken, zijn balsem copaive, Venet. terpentijn enz. de gereede hulpmiddelen

Het vergulden zelf is een werk van voorzichtigheid en berekening om het goud zo voordelig mogelijk uit te snijden en zonder breuken of scheuren op de goudverf te leggen. Vroeger werd het goud tussen plankjes tot reepjes afgesneden en zo op de grond-verf gelegd; thans wordt een boek goud in het kussen uitgestrooid en blad voor blad met het mes op het kussen uitgelegd, in stukken verdeeld, met de bekenden goudopnemer op de nodige plaatsen gelegd en met een zacht doppenseel aangedrukt, om het vervolgens met boomwol en een vispenseel uit te stoffen of op te wrijven. Het vergulden aan plafonds, in kamers enz. heb ik reeds omschreven, onder de decoratiewerken enz.

Een methode om aan buitenwerken, bruggen, schepen, torens enz. te vergulden, mag hier niet onvermeld blijven. Men legt echt goud op doervloeiend of vloeipapier met een flinke laag arabischegomwater, evenals de decalqueerprenten zijn vastgehecht op wit papier. Wanneer men nu vergulden wil, knipt men het papier op afmetingen, plakt die op de goudverf en wast enige ogenblikken later het papier met een vochtig sponsje met water af. Op deze wijze zal zeker weinig goud kunnen wegwaaien of verloren gaan. de navolgende raad van de Heer W. J. JANSSEN neem ik gaarne over uit de „Huis- en Decoratie-schilder”. Het is aan H.H. collega's bekend, aan hoeveel zwaarigheden het vergulden in de open- of buitenlucht onderhevig is, evenals het grote verlies aan goud, dat het veroorzaakt. Een middel om die zwaarigheden te overwinnen en dat verlies aan goud te voorkomen, — welk middel zelfs bij winderig weer en zonder de minste bescherming doeltreffend is, — zal zeker, èn om het groot gemak, dat het aan-brengt, èn om het niet onbelangrijk voordeel, dat het geeft, door alien, die het niet weten, gaarne worden vernomen. Men handelt daarbij als volgt :

Neem dun wit vloerpapier en snijd het aan vierkante stukken, die aan drie zijden één centimeter groter zijn dan het boekje goud. Leg nu tussen elk blaadje goud en een blaadje van uw boekje zulk een stuk vloeipapier; zijn er zoveel ingelegd, als gij meent nodig te hebben, of ook zoveel boekjes, als men behoeft, op die wijze in-gevuld, dan zette men alles tussen twee plankjes in een schroef, schroeft het goed vast en late alles enige ogenblikken daarin zitten. Hierdoor heeft het goud zich aan het vloeipapier gehecht. Neemt gij nu die blaadjes vloeipapier, naarmate gij ze nodig hebt, uit het boekje, dan kunt gij alles, wat de vorige dag in goudverf is gezet, gemakkelijk vergulden. Leg het goud op de goudverf, houd met de ene hand het blaadje vloeipapier aan de uitstekende rand vast en wrijf met de vingers van de andere hand, of met een watje of een vispenseel er licht overheen, dan hecht het goud zich aan de goudverf; waar geen goudverf is, breekt het goud af, blijft aan het vloeipapier zitten en kan zonder verlies op ene andere plaats worden aangebracht. Om beeldhouwwerk te vergulden, dopt men met een zacht puntkwastje of met een vispenseel op het vloeipapier, om de diepten des te beter te kunnen raken. Is het ornament te diep om het in eens te vergulden, neem dan een tweede blaadje, leg dit op het eerste verguldsel, en men zal zien, dat daar, waar nog geen goud was, het heeft losgelaten, terwijl daar, waar het goud reeds gevat had, het aan het vloeipapier is blijven zitten, dat men zo dikwijls oplegt en dopt, totdat het ornament goed verguld is. Als men op die wijze handelt, zal men bevinden, dat het goud niet beschadigd is en dat men minder stofgoud maakt dan bij ver-gulden van het kussen in een gesloten kamer.

Het verzilveren stemt in bewerking geheel overeen met het ver-gulden, uitgenomen, dat de zilververf grijs moet zijn en wat sterker kleven dan voor goud. Men neme voor zilverblad compositie, aluminium of platina, omdat het zilverblad niet standhoudend is van kleur.

Het zilver is voor binnenwerk te gebruiken, maar moet onmiddellijk met vislijmwater en daarover met wit vernis worden afgedekt.

VERGULDEN OF VERZILVEREN OP GLAS OF HET ZOGENAAMD EMAILLEERGOLD.

Het glas wordt met brandewijn goed schoongemaakt en met blauwsel of doodekop goed uitgewreven. Onder de ruit ligt de kopie der letters enz., die men wil ver-gulden. Om het goud op het glas te hechten zijn vele middelen gebruikelijk, als : perkamentlijm, vislijm, suiker, lijnzaad, gala-tine, ieder afzonderlijk in water of brandewijn opgelost; van alle bovenstaande kleefstoffen mogen maar enige greinen in de bran-

dewijn worden opgelost; het goud heeft zeer weinig kleefmiddel asnodig, zelfs is de adem voldoende om het te doen vasthechten. Het kleefmiddel dient meer om het goud door het polijsten met een zachtharige kwast, met zijde-fluweel of fijn glacé niet los te schuiven. De vochten worden zeer schraal op het glas gestreken, waarna het goud vlug wordt opgebracht, terwijl de openingen met de adem verder worden

aangevuld; daarna wordt het opgewreven. Vervolgens wordt over het geheel snel een laag collodium gelegd, waarna men de letters met vernisverf vastzet.

Men kan het goud gemakkelijker op het glas leggen op een droge wijze. Men bestrijkt daartoe de ruit met brandewijn, waarin een weinig perkamentlijm is opgelost, laat dat drogen, legt vervolgens het goud droog en strak op de aangewezen plaatsen en wan-neer alles goed is afgedekt, begint men zachtjes met de adem het goud vast te zetten. Wanneer het goud ongeveer vastzit, legt men de ruit op een natten doek, waardoor, dank zij de afkoeling, de ruit voldoende zal aanslaan om het goud verder aan te trekken, waarna men het polijst en afdekt als voren is aangegeven.

Om koper op lakverf of andere hardglanzige voorwerpen na te bootsen, wordt op een dunne laag van perkamentlijm, in brandewijn opgelost, het zilver aangebracht, evenals op het glas, waarover men met goudcopalvernis de lijnen of figuren vastzet, om het overige met spons en water af te wassen. Vervolgens kan men met een stift de graveringen aanbrengen en verder oververnissen.

Door drakenbloed, guttegom enz. kan het vernis op zilver op goudkleur gebracht worden.

VERGULDEN OF EMAILLEREN OP GLAS, volgens de nieuwere methode.

Het glas wordt met jenever of brandewijn goed schoongemaakt en zo zuiver afgewreven, dat de adem of vochtige wasem onmiddellijk wegtrekt.

De modellen worden achter het glas vastgehecht.

Men zorge bij voorraad gereed te hebben: fijn geslemt krijt, ook wijting genoemd, en zacht, maar stevig vloeipapier; hoe zachter en doorvloeiender dit papier is, hoe beter; nochtans moet het gesloten, zonder openingen zijn. Ten derde hebbe men vislijm, in sterken wijnazijn gekookt, goed uitgedampt en door een neteldoeks lapje door-gegoten, voorhanden. Deze oplossing moet men eerst beproeven om het gehalte van de lijm te bepalen. Als de oplossing te sterk is, wordt het goud te geel van kleur en de glans benadeeld; is zij daarentegen te zwak, dan is de kleefkracht niet voldoende.

Wanneer men deze zaken vooraf gereed heeft, legge men het goud zonder kreuken droog op de te vergulden plaatsen. Daarna legge men op het goud het genoemde vloeipapier en drukke het met zachte watten of boomwol strijkenderwijze goed aan.

Vervolgens neemt men een zachtharige platten kwast, (waar-voor de marmerglaceerkwast of een dergelijke is aan te bevelen) en strijkt daarmede vlug over het vloeipapier, zodat dit goed doorvoed en aangetrokken is. Daarna strooit men het voorhanden zijnde goed gedroogde krijt op ongeveer een halven centimeter dikte daarop, waarna men het stevig aandrukt.

Het overvloedige vocht wordt zodoende door het krijt opgezogen. Na enige minuten wordt het glas voorzichtig omgekeerd, waar-door het krijt met het papier afvalt en het goud aan het glas ge-hecht blijft. Alsdan legt men onmiddellijk over het goud droog vloeipapier, en door daarover stevig met watten te wrijven, wordt het nog overgebleven vocht opgetrokken. Daarna neemt men zacht zijde-fluweel of fijn glacé en poleert over het goud, zodat het een polijst-glans verkrijgt. Men zorge noch krassen, noch gebreken aan het goud te maken. Om dat te vermijden, kieze men het ogenblik dat het goud voor de bewerking genoegzaam is gedroogd. Is het goud totaal droog, dan helpt het poleren niet veel meer; is het te vochtig, dan maakt men krassen.

Als deze eerste aanleg voldoende droog is, wordt daarover op dezelfde wijze een tweede laag goud gelegd, omdat één laag goud niet voldoende afdekt.

De behandeling met zilver of platina is dezelfde, ofschoon door de dikte en het gehalte van het metaal één laag voldoende afdekt en een tweede laag overbodig is.

Wanneer men voor het goud dubbel goud bezigt, is één laag ook veelal voldoende.

Deze goud- of zilververgulding wordt met de doorgeprikte kopie, die onder het glas dienst deed om het goud op de gewenste plaatsen te leggen, bedekt en met rode doodekop of zwart doorgesponst, waardoor men in staat is gesteld om met vernis, zwart lak enz. de verlangde vormen, figuren of letters te overtrekken en vast te hechten. Als het werk droog is, wordt het overtollige goud met een spons met water verwijderd.

HET SCHILDEREN OP MATGLAS.

Om in verschillende tinten op matglas te schilderen, bedient men zich van glansvernis en mat vernis, in verschillende tinten daarvoor aangemengd of toebereid.

Het glansvernis is buitenlak of binnenlak (zo blank mogelijk) of porseleinlak met bijvoeging van heel weinig standolie of buitenlak, naar gelang het werk meer of minder zonlicht heeft te verdragen.

Mat vernis wordt gemaakt uit genoemde vernissen met bijvoeging van witte was, naar verkiezing van kleur. Voor de witmatte tinten wordt het glas stoffijn gepoederd, somtijds met bijvoeging van een weinig zinkwit, lenzerwit of zwaardspath, puimsteen enz. Op een glazen wrijfsteen wordt dit met terpentijn en vernis goed fijngewreven en aangemengd, en door een neteldoeks lapje doorgegoten.

Het matglas wordt eerst met een lap met fijnen puimsteen afgeschuurd en daarna goed afgewassen en met de hand drooggewreven, waardoor het glas zuiver rein mat is gemaakt en vrij is van stof of schuursel.

Als het glas en de tinten gereed zijn, kan men daarmede op verschillende wijzen werken. B. v. men heeft de modellen vooraf gereedgemaakt en onder of achter het glas vastgezet; men bezet nu het gehele figuur met half mat vernis, daarna werkt men de matste tinten op met de gereedgemaakte tinten, hierboven genoemd, en de diepe of donkere lijnen met enkel lak of vernis.

De volgende methode is zeker aan te bevelen. Men bestrijkt het gehele figuur met enkel vernis en werkt de tinten met half mat en mat vernis op, evenals op de geëtste glazen deze tinten zijn aan-gegeven.

Op blank glas worden de figuren met half mat vernis gelijk-matig en zonder strepen aangezet. Met een stift kan men evenals bij crayon-tekeningen de nodige etseringen aanbrengen en met de dofwitte kleur afwerken.

Dat men op deze wijze keurig mat werk kan maken is begrijpelijk, ofschoon men met nauwkeurigheid de matte vernissen moet beproeven, alvorens men daarmede werkt, en de verschillende lagen, waar men dof over half mat legt, goed moet afdrogen, alvorens daarover een tweede tint te leggen, en zo bij opvolging naar de uitvoering, die men daaraan verlangt te geven.

Voorts moeten de half matte tinten, waarover men glansvernis wenst te brengen, half droog zijn.

Daarbij zorge men, dat de half matte tinten op het blanke glas ook niet te hard worden, alvorens men daarin de etseringen brengt, omdat dit de uitvoering bemoeilijkt.

Dat men onder voorkomende of gewenste omstandigheden ook van kleuren gebruik kan maken en in verschillende tinten werken, zal de werkman reeds begrepen hebben, ofschoon ik steeds vooral bij het glasschilderen voorzichtigheid in de keuze en de plaatsing der kleuren moet aanbevelen.

Het schilderen van bouquets, vogels enz. in natuurlijke kleur heb ik vroeger reeds aangegeven, en dat kan volgens laatstgenoemde methode slechts in enkele gevallen worden verricht.

HET LETTERSCHILDEREN.

Om een goed uithangbord te schilderen, dat aan het doel beantwoordt en tevens sierlijk is en een aangename indruk maakt, stelle men zich de navolgende eisen. Een adres op een bord, gevel of glasruit heeft ten doel de voorbijganger of belanghebbende tot aan-wijzing of tot herinnering te dienen; het is een reclame om een persoon, zaak of waar aan te bevelen. Zulk een adres is dan alleen doel-matig, als het in het oog valt, duidelijk leesbaar is en door de keus van kleuren de aandacht trekt.

Op de verdeling komt het aan; daardoor moet men zorgen, dat de oppervlakte niet smakeloos overvuld zij, dat er de nodige tussenruimte tussen de regels zij gehouden en de persoon, de zaak en het adres het meest in het oog lopen.

B. v. iemand is agent in naaimachines, verkoopt daarbij garen, gereedschappen, repareert enz., enz. Het verkopen van naaimachines is voor hem de hoofdzaak; welnu, het woord agent wordt met kleine letter geschilderd, naaimachines met het grootste soort letter, de naam van dezen of genen beroemden fabrikant met iets kleiner letter; garen, gereedschappen enz. met kleine letter; de naam en het adres van de verkoper moeten in het oog vallend en duidelijk worden uitgedrukt, met andere woorden de hoofdzaken het sterkst uitkomen.

Wanneer een bord of oppervlakte door de vele letters te veel gevuld wordt, zoek men de minst nodige zaken door halve tinten of gewijzigde kleuren wat meer op de achtergrond te brengen en de hoofdzaken met grote letter sterk sprekend te doen uitkomen.

Bij de verdeling heeft men te letten op de lettersoorten en te zorgen, dat tussen ieder woord een driedubbele tussenruimte wordt opengelaten, dat de afstanden evenwijdig zijn of schijnen, kortom, dat de letterverdeling regelmatig zij. Kan men in de meeste gevallen tussen de letters een evenredige ruimte aanbrengen, niet met alle letters is dat het geval; b. v. de woordjes daar, waar, een en van zullen in vierkante letters onmogelijk met dezelfde plaats verdeling aan het oog voldoen; het uiteinde van de w en het begin van een l en t, de f en a zouden een tussenruimte laten, die in het oog loopend veel zou verschillen met de vierhoekige letters van het woordje daar of een. De verdeling moet dus volgens het gevoel of het oog zodanig geregeld worden, dat de evenredige ruimte tussen alle letters dezelfde schijnt; de bredere letters m en w worden meestal verdeeld door een letterstok dikte te verbreden in plaatsruimte. Wanneer men een bord te schrijven of te schilderen heeft, ver-deelt men de lengte in centimeters; vervolgens telt men de letters, die de ruimte moeten vullen, en bepaalt welke afmeting letter en tussenruimte zullen hebben. Men neme daarbij in aanmerking, dat de i, de a, de w benevens de m daarin een wijziging kunnen brengen, vooral als deze toevallig nevens elkander komen.

Voorals is er opmerkzaamheid en smaak noodig voor het verheven of ingehakte of gegraveerde letterschrift.

In de eerste plaats houdt men rekening met de plaats, de afstand of de hoogte, waar de letter geplaatst wordt.

Een verheven letter van hout, steen enz. heeft een zijkant, waar-tegen men kan aanzien. Bevindt zich het opschrift in een nauwe straat, dan ziet men in evenredigheid der hoogte de letter meer aan de onderkant; op meerderen afstand: op de lijn van het oog meer de zijkant, en beneden het oog in evenredigheid de bovenkant der letter, en bij gevolg naar evenredigheid van de afstand meer of minder tegen de zijkant. Een verheven letter moet dus in twee kleuren geschilderd worden, b. v. de letter wordt zwart, de zijkant rood; de lichtvattende kanten of de schaduw-tinten worden naar omstandigheden zwakker of krachtiger aangegeven. Deze verheven letter geeft ook een geevenredigde schaduw, waardoor de dikte of meerdere of mindere verhevenheid der letter wordt aangetoond. De kleur van deze schaduw is afhankelijk van de grondkleur van het bord, de muur enz. en moet immer doorschijnend zijn, hetzij warm of koud van kleur naar mate van het meerdere of mindere zonlicht. Een schaduw is op alle kleuren grauw en kan worden gemengd uit rood, blauw en geel, of uit omber en zwart enz., al of niet met toevoeging van de grondkleur. Dus is men betrekkelijk wel vrij in de keus van grondkleur, oppervlakte of zijkanten der letter, maar de schaduw is in lichte of donkere tinten immer doorschijnend grauw en in overeenstemming met de grond. Een letter, hetzij vierkant, schuinhoekig, rond, hol of op een of andere wijze ingebeiteld, kan natuurlijk op verschillende wijzen worden gekleurd, ofschoon de inliggende kanten bij de ingehouwen letter de kleur behouden van de wand en de schaduw in evenredigheid wordt geregeld.

De keus der kleuren en der letters is afhankelijk van de plaats, de afstand en het doel, al naarmate het opschrift moet dienen, hetzij voor een timmermans-, steenhouwers- of stukadoorswerkplaats, voor een manufactuur- of modewinkel, voor een spekslaggers, suikerbakkers- of porseleinwinkel, en moet in harmonie zijn met het aanzien der gevels, de bouwstijl, waarin deze in overeenstemming met de rijkversierde of meer ernstige vormen zijn opgetrokken, enz.

Men blijve echter in alles oorspronkelijk, met andere woorden men schildert de letter zoals deze kan zijn of voor het doel gemaakt kan worden; zo voor een timmerman of beeldhouwer een uit hout gesneden letter; of voor een steenhouwer een letter in stenen vorm; voor een modewinkel of een zaak in luxe-artikelen een meer bonte of rijker versierde letter. Vooral kunnen letters op spiegelruiten voor een rijken porselein- of dameshoedenwinkel enz. bontkleurig en sierlijk zijn, ofschoon men immer moet zorgen, dat de rijkdom van kleuren en de plaatsruimte de hoofdzaken, dat is de artikelen of de uitstalling der koopwaren, niet benadelen.

De keus der kleuren is weer een hoofdzaak, waarbij de omstandigheden moeten in acht genomen worden. Een letter op grote afstand moet krachtig uitkomen en de versieringen moeten gering zijn of liefst geheel worden vermeden. Een zwarte, donkerblauwe, groene, bruine, rode letter op een witten grond is ver te lezen, evenzo op zwarten of donkeren grond een lichtkleurige letter. Wanneer het blijkt, dat de zijkant van een letter het geheel minder duidelijk doet uitkomen of te veel van de tussenruimte inneemt, is het beter dien niet aan te brengen; de versieringen mogen het doel niet benadelen.

